

קובץ שפתי מלך

מאסף תורני
בית ההוראה 'המאורות'

גליון ד' - פסח ה'תש"פ
בענייני חג הפסח
בצל נגיף הקורונה

קובץ שפתי מלך

יו"ל ע"י

כל הזכויות שמורות

ת.ד. 99 בני ברק

טל: 03-308-888-5

שלוחה 14

דוא"ל:

sm088302222@gmail.com

פקס:

15336167808

בשיתוף
מכון החיים והשלום

עימוד: א. בן אריה

0527159869

0528181 @ gmail.com

תוכן ענינים

ג. דברי פתיחה.....

ה. ארחות הלכה בענייני חג הפסח.....

- ז. הרב אברהם אבידר שליט"א - בדין מצה שאינה שמורה בליל הסדר.....
- ח. הרב אוריאל חוברת שליט"א - שאלות נפוצות בהלכות חג הפסח.....
- ט. הרב רון אל אהרן שליט"א - הוראות לליל הסדר בצל הקורונה תש"פ.....
- י. הרב ברוך עוקשי שליט"א - דינים והנהגות לערב פסח וליל הסדר.....
- יא. הרב אורן צדוק שליט"א - הצורך לנקר שיניים מחמץ אחר שעה רביעית.....
- יב. הרב נתנאל יוסף נבון שליט"א - הכשרת המטבח והכלים לפסח הלכה למעשה.....
- יג. הרב יוסף צברי שליט"א - מכירת חמץ כהלכתה.....

פז. חקרי הלכה בצל נגיף הקורונה.....

- פח. הרב אוריאל חוברת שליט"א - שאלות נפוצות בענייני השעה בצל מגיפת הקורונה.....
- פט. הרב עמרם קורח שליט"א - שאלות מענייני דיומא.....
- ק. הרב אורן צדוק שליט"א - שאלות ותשובות בענייני הקורונה וחג הפסח.....
- קי. הרב ברוך עוקשי שליט"א - בענייני קיום מצוות במקום סכנה.....
- קיב. הרב ברוך עוקשי שליט"א - בדיני מכת מדינה הבאים מחמת נגיף הקורונה.....
- קיג. הרב יחיאל בסיס שליט"א - הנחיות הלכתיות בעקבות מגיפת הקורונה.....
- קיד. הרב יחיאל בסיס שליט"א - בעניין צירוף למניין באמצעות מרפסות הבתים.....
- קיה. הרב יוסף צברי שליט"א - בעניין תפילה במניין המרפסות.....

קצז. מילי דאגדתא בענייני דיומא.....

קונטרס 'חס ושלום' מאת מרן הגאון רבי שלמה קורח זצ"ל..... קצט

הרב איתמר הלוי מחפוד שליט"א - דברי חיזוק.....רכה
הרב אברהם אבידר שליט"א - וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח.....רכז
הרב מיכאל זכריהו שליט"א - יציאת מצרים - אז והיום.....רלא
משולחן המערכת - מה עשו אבותינו בתימן בעת צרה ומצוקה.....רנח
משולחן רבני בית ההוראה - תפילה מיוחדת לעת צרה.....רסג
סיקור מיוחד מהנעשה והנשמע וחדשות 'המאורות'.....רסז

דברי פתיחה

ברגשי גיל ועוז, בסייעתא דשמיא אנו זוכים לעמוד בפתחו של קובץ מיוחד היוצא לאור לרגל ימי חג הפסח, ובמתכונת מיוחדת בימים אלו בעוה"ר עם פרוץ נגיף הקורונה ל"ע, ויחד עם זאת הביא בעקבותיו שאלות רבות אשר עלו ובאו לפתחם של רבני בית ההוראה, בד בבד עם יתר השאלות המורכבות אשר עולים על שולחנם מדי יום ביומו, בפרט בימים כה טרופים בערבי פסחים.

כפי שכבר הזכרנו בפתח דברינו בקובץ הקודם שיצא לאור בשנה זו בחודש תשרי, בסייעתא דשמיא, לאחר מאמצים מרובים ובהכוונת מרנן ורבנן עיני העדה שליט"א, הוקם בחודשים האחרונים מערכת מסועפת של קו ההלכה העולמי לקהילות קודש תימן, על ידי עשרות רבות של מורי הוראה מובהקים מכל רחבי הארץ, אשר משיבים מדי יום ביומו לרבים הפונים לקו ההלכה ומשיבים הלכה ברורה בכתב ובעל פה, על פי מנהגי קהילותינו המיוסדים על אדני פז.

כהמשך ישיר לקבצי 'שפתי מלך' שיצאו לאור על ידינו בשנים האחרונות, אשר התקבלו ברוב חיבה בקרב תופשי התורה ועמליה, הרי שאנו זוכים שקובץ זה מהווה כהשקה למאסף התורני שבעזרת ה' יהווה כבמה לרבני בתי ההוראה, ובו יובאו מתשובותיהם ומתורתם בכתב ובעל פה, בנוסף למשנת רבותינו חכמי תימן זיע"א המובאת בקובץ זה כמדי שנה בשנה.

זאת נציין, כי לאור המצב הנוכחי בו לצערינו הוטל כמעט סגר כללי כאן בארץ הקודש, ואף גם מפאת קוצר הזמן, נמנע מאיתנו מלהביא את דברותם וכתבי יד קדשם של יתר רבותינו חברי ורבני בית ההוראה שליט"א, ובקובץ שלפניכם לא הובא אלא מן המעט שבמעט על מנת להביא תועלת לשואלים הרבים וללומדי התורה די בכל אתר ואתר.

ברכה מיוחדת קובע לעצמו, ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, הגאון המופלא רבי אבירן יצחק הלוי שליט"א אב"ד תל-אביב, שכדרכו בכל מקום שיש בו כדי להאדיר תורת ומסורת אבות, מסייע בעין יפה ורחבה בעצה ותושיה באון והון, ועל כך ברכותינו שלוחות כי יזכה לראות נחת מכל עמלו להרבות כבוד שמים.

כאן המקום להודות לכל האברכים החשובים והיקרים איש איש לפי כבודו ומעלתו, השוקדים לילות כימים למען הוצאת ספרי המכון החשוב 'המאורות' להוצאת והאדרת כתבי רבותינו הגדולים זיע"א, שלא על מנת לקבל פרס, ובייחוד בקובץ זה שלפניכם, אשר עבודה רבה ועמל רב הושקעו בתוכו על מנת להוציא תורה מפוארה בכלי מפואר, כיאות לכבודה של תורה - כאשר תחזינה עיניכם מיישרים. יהא רעוא מן שמיא, שיזכו לרוות נחת מכל יוצ"ח, ולהרבות כבוד שמים להגדיל תורה ולהאדירה כל הימים, אכ"ר.

בצאתי מן הקודש, אפרוש כפי בתחינה לפני בורא העולם, שיתקבלו הדברים בפני לומדי התורה די בכל אתר ואתר, ויאמר למלאך המשחית הרף ולצרותינו הרבים די, ונזכה בקרוב בחיינו ובימנו לגאולה השלימה אמן ואמן.

הכותב וחזתם

לכבוד התורה ולומדיה,

יהורם יפת

ראש מערכת מכון המאורות

שע"י המרכז הרוחני 'מאורות הרש"ש' נ"צ

**ארחות
הלכה**

בענייני חג הפסח
בצל נגיף הקורונה

הגאון רבי אברהם אבידר שליט"א
דיין בבית הדין הרבני בפ"ת ומרבני בית ההוראה

בדין מצה שאינה שמורה בליל הסדר

שאלה:

מצה שאינה שמורה משעת קצירה, האם אפשר לברך עליה בליל הסדר?

תשובה:

בריה דרבינא, מנקטא ליה אימיה בארבי". ע"כ. ופירש"י "חייטין מתחלת קציר לצורך הפסת, ועבדא להו שימור מעיקרא". "בארבי" - מלא עריבה או עריבות הרבה ומצניעתן לבדם לצורך הפסח", ע"כ.

וכתב הרי"ף (שם דף יב. בדפי הרי"ף) וז"ל "ומיבעי ליה לאיניש לנטורי קימחא דפיסחא מעידן קצירה, דאמר קרא ושמרתם את המצות. ואמר להו רבא להנהו דמהפכי כיפו, כי מהפכיתו הפיכו לשם מצה. כלומר הזהירו בהן שלא יבא עליהם מים. פירוש כיפי, עמרום". ע"כ.

והרמב"ם (פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"ח) כתב וז"ל "תבשיל שנתבשל ונמצאו בו שעורים או חטים,

בגמ' פסחים (מ.) למדו מהפסוק ושמרתם את המצות (שמות יא יז) שמצה צריכה שימור. ואפילו שיודע שלא החמיץ הבצק, מ"מ למצה של מצוה, בעינן שימור לשמה. וכדאיתא התם (שם) "אמר רב הונא בצקות של נכרים אדם ממלא כרסו מהן, ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה". וכו'. ופירש"י (בד"ה שיאכל כזית מצה באחרונה) "דבהא לא נפיק ידי חובת מצה וכו', ואע"פ שאנו רואין שאין כאן חימוץ. ומיהו למצה של מצוה, שימור לשמה בעינן", ע"כ.

ועוד אמרו בגמ' (שם) דרבא אמר להנהו דמהפכי כיפי (עמרים), כי מהפכיתו, הפיכו לשם מצה. (ופירש"י בד"ה מהפכי כיפו, "העמרין וקודשין את העמרים בימות הקציר") "מר

אם נתבקעו, הרי כל התבשיל אסור, שהרי נתערב בו החמץ. ואם לא נתבקעו, מוציאין אותן ושורפין אותן, ואוכלין שאר התבשיל. שאין הדגן שנבלל או נתבשל ולא נתקבע חמץ גמור של תורה. ואינו אלא מדברי סופרים, משום שנאמר ושמרתם את המצות, כלומר היזהרו במצה ושמרו אותה, מכל צד חימוץ. ואח"כ כתב (בהלכה ט) "לפיכך אמרו חכמים, צריך אדם ליזהר בדגן שאוכל מננו בפסח, שלא יבוא עליו מים אחר שנקצר, עד שלא יהיה בו שום חימוץ". עכ"ל. ומבואר בדברי רבינו שהמצה צריכה שימור משעת קצירה, וכ"כ מרן בבית יוסף (סי' תנג ס"ד) שדעת הרמב"ם כדעת הרי"ף. שצריך שימור משעת קצירה. וכ"כ בשלטי הגבורים שם (דף יב. בדפי הרי"ף אות ב). וכ"כ הב"ח (שם). וכן נראה מדברי הרב המגיד (שם ה"ט) שהישוה דעת הרמב"ם והרי"ף, ויובאו דבריו להלן.

אמנם הנה הרמב"ם (שם) כתב, שצריך שימור "אחר שנקצר". [ושלא כלשון הרי"ף (שם) "מעידן קצירה". וגם הסמ"ג (לאוין עט, דף לא:) כתב שצריך שימור "משעת קצירה". ע"ש. והכל בו (סי' מח, דף ח ע"ג) כתב כלשון הרמב"ם שלא יבא מים "אחר

שנקצר"]. ולכאורה נראה שדעת הרמב"ם שלא כדעת הרי"ף. וראיתי לרבינו מנוח שם (פ"ה ה"ט) שכתב, וז"ל "ונראה דאפילו במחובר יכול לבא לידי חימוץ, כיצד, כגון שהגיע זמנו ליקצר, ואח"כ נפלו עליו גשמים מרובים. וכדאיתא בפסחים (לג.). ומש"כ הרי"ף (שם) "מעידן קצירה", אפשר לפרש משעה שהגיע זמנו ליקצר, אע"פ שלא נקצר, מיהו רבינו משה (הרמב"ם א.א.) כתב בפירוש "אחר שנקצר", כשיטפא דגמ' (פסחים מ.) דאמר להו רבא, כי מהפיכתו כיפי, משמע דלאחר קצירה קא מזהר לעשות שימור. ולא למימרא דס"ל דמחובר כהאיי גוונא לא מחמץ, אלא כיון דמילתא דלא שכיחא הוא, לא חש לה. ועוד, שאין אדם נזהר בדבר שאינו ברשותו. אבל ודאי אם נתחמץ או נתבקע במחובר המגיע לכתפים, אסור. דכתלוש חשבינן ליה". וכו'. עכ"ל. ומבואר בדבריו שכתב "אפשר" שלהרי"ף אף קודם שנקצר, אלא משעה שהגיע זמנו ליקצר, צריך שימור. ולהרמב"ם דוקא אחר שנקצר. וזה שלא כהבנת הבית יוסף השלטי גבורים והב"ח, הנז"ל, שהשוו דעת הרמב"ם והרי"ף.

וראיתי בשו"ת הנודע ביהודה תניינא

ובאמת שכן כתב רבינו ירוחם (נתיב ה ח"ג, דף מב.) וז"ל "רי"ף והרמב"ם כתבו שצריך החיטה שעושים ממנה מצה לשמור משעת קצירה. וכן כתבו קצת מהגאונים. וכו', והעולם נהגו לשמרן משעת טחינה, וברוב המקומות נהגו לשמור משעת קצירה" וכו'. ע"ש. וכן כתב הגאון ר' ישועה זיין בשו"ת שערי ישועה הנד"מ (עמ' פו).

והגאון ר' יוסף שאול נתנזון בשו"ת שואל ומשיב תניינא (ח"א סי' יט ד"ה והנה) כתב, והנה בהא דאמרו דבעי שימור משעת קצירה, דמשמע דבעת קצירה לא בעי שימור. והרמב"ם ביאר בהדיא (פ"ה מהל' חו"מ ה"ט) "אחר שנקצר". וגם רבא אמר להניד מהפכי כיפי, הפיכו לשם מצוה, משמע דבשעת קצירה, א"צ לשם מצוה. וכתב הטע שא"צ שמור לשם מצוה שאין אדם יוצא ידי חובה במצה גזולה. בשעת קצירה, בשם אביו הגאון זצ"ל. במה שנוהגים חסידים ואנשי מעשה שקוצרים בעצמם לשם מצוה, שלא יפה הם עושים. וכדאיתא בסוכה (ל.) דאמר להו רב הונא להנהו אוונכרי, כי זבניתו אסא מגוים, לא תגזזו אתון, [וכן כתב הרמ"א סי' תרמט ס"א]. והרי המצה צריכה

(חאו"ח סי' עט) שהביא דברי הרב השואל שפירש דברי הרמב"ם הנז"ל שכתב, שלא יבוא מים בדגן שאוכל ממנו בפסח "אחר שנקצר", היינו שעת טחינה, דאם לא כן היה לו לומר בשעת קצירה (כלשון הרי"ף. א.א.). ודחה את דבריו, דודאי כוונת הרמב"ם פשוט, דבשעת קצירה בעודו מחובר, אין צורך שימור. וכשנקצר הוא תיכף אחר שנקצר. וכוונת הרמב"ם משעת הפיכת כיפי (פסחים מ.). עכ"ד. וראה לו עוד שם (ד"ה והנה) שכתב, שהפירוש בדברי הרמב"ם כפי שכתב הבית יוסף (סי' תנג ד"ה כתב הרי"ף), שהרמב"ם סובר כדברי הרי"ף דבעי שימור משעת קצירה. ע"ש. ומבואר דס"ל להנוב"י שדעת הרמב"ם והרי"ף היא, שמצה צריכה שימור משעת קצירה, אבל לא בעוד הדגן מחובר, אלא תיכף אחר שנקצר. והגאון ר' יצחק שמלקיס בשו"ת בית יצחק חו"מ (דרוש כ ס"ק יא) הביא לדברי הנודע ביהודה, שלהרמב"ם א"צ שימור בשעת קצירה, רק תיכף לאחר קצירה. ואף שהרי"ף כתב בשעת קצירה, הכוונה תיכף אחר קצירה. וכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק חאו"ח (סי' ריז ד"ה ואפי"ה) שלהרמב"ם צריך שימור לאחר קצירה, מזמן דמהפכי כיפי. ושכן נוהגין העולם. ע"ש.

הפוסקים. ושוב כתב ליישב, שאין מצוה בקצירה, אלא בשימור. ע"ש. וגם זה שלא כדברי הארחות חיים. אמנם בתשובת רבינו יהושע הנגיד אשר יובאו דבריו לקמן, מבואר שהקצירה תהיה "בפני" ישראל כשר, וכדברי החת"ס.

והנה כתב האור זרוע (הל' פסחים סי' רמט) וז"ל "ואפילו הכי לא הדר ביה רבא וכו' דאמר להו להנהו דמהפכי כיפי, כי מהפכיתו הפיכו לשם מצה, פירוש, ציוה למעמרים וקוצרים את העומר לקצור ולעמר לצורך הפסח, ולשמור מן המים שלא יחמיצו", עכ"ל. ומבואר בדבריו, שהקצירה עצמה צריכה שימור, ולא לאחר הקצירה. וראה בשו"ת אבני נזר חאו"ח (סי' שפז אות ח) שכתב שלהרי"ף דבעי שימור משעת קצירה, היינו מקצירה ואילך, אבל לא הקצירה עצמה, מדאמר להו רבא לפני דמהפכי כיפי כי "מהפכיתו", הפיכו לשם מצה, ולא אמר כי קצירתו. וכתב עוד שם (אות י) שכן דעת הראב"ד בספר תמים דעים (סי' כו) שכתב "ושמור דמצה משעת הגורן, מכי מהפכי כיפי". הרי דבשעת קצירה א"צ שימור, רק מקצירה ואילך. ושוב הביא לדברי האור זרוע (שם) הנז"ל, דמוכח מדבריו

להיות שלו וכו', ולכך אמרו מעידן קצירה ואילך. ע"ש. וראה בשו"ת חתם סופר חאו"ח (סי' קכח) שכתב לדון אודות החסידים הקוצרים בידם חטים למצת מצוה, שהרי הם מפסידים מה שאמרו בגמ' סוכה (שם) גבי אוונכרי משום חשש גזל. ע"ש.

[אולם דברי השואל ומשיב הנז"ל נסתרים ממה שכתב רבי אהרן הכהן מלוניל בספר ארחות חיים (הל' חו"מ סי' קיז) וז"ל "והאידנא נהוג עלמא דנטרי להנהו חיטי דעבדי מנייהו יתא פטירתא (כלומר שש מצות לשני לילות שבחו"ל, א.א.) דמברכין עלייהו המוציא ואכילת מצה בתרין לילותא. ולא מנחי למקצרינהו גוי, אלא ישראל קציר להו. וכן נמי כתב הרי"ף דמעידן קצירה צריך לנטורינהו. דאמר רבא להנהו דמהפכי כיפי, כי מהפכיתו הפיכו לשם מצה, כלומר הזהרו שלא יבוא עליהם מים, וכו'. עכ"ל. [והוב"ד בשו"ת פעו"צ ח"ב (סי' קלה)]. ומבואר שלהרי"ף צריך שישראל יקצור ולא גוי. אמנם בשו"ת חתם סופר (סי' קכח) הנז"ל, כתב, שמריש תמה הרבה על מה שסומכים על קצירת גוים וישראל עומד על גביו. והא כל דבר דבעי לשמה, לא מהני גוי, וישראל עומד על גביו לרוב

הרמב"ם כדעת הרי"ף שבעינן שמירה משעת קצירה. והביא שאר דעות הפוסקים דיש דסברי משעת טחינה וכו'. ע"ש. וראה עוד בתשובתו בשו"ת רביד הזהב (סי' ל עמ' נא) שהביא מהר"י משרקי מה שכתב חכם מחכמי תימן בקונטרסו שדעת הרי"ף והרמב"ם, שהמצה צריכה שמירה משעת קצירה. ע"ש. וכ"כ הגאון ר' שלום מנצורה זצ"ל בהגהותיו לש"ע (נולד בשנת ה'ת"ק נדפסו דבריו בקובץ הלכה ומסורה, ניסן התשע"ד עמ' כח) "ומנהגינו לשמור החטים של מצת מצוה מעת קצירה, וכדעת הר"ם במז"ל ודעמיה. וכן פסק מהרי"ץ בשם חבל נביאים", וכו'. ע"כ. וכ"כ כמוהר"ר שלמה צאלח זצ"ל אחי מהרי"ץ בסדר זבח פסח שמצת מצוה צריכה שמירה משעת קצירה. וסיים, וכן הוא דעת הרמב"ם. וכ"כ הגאון ר' יחיא בדיחי בשו"ת חן טוב (סי' יב) שלדעת הרמב"ם והרי"ף המצה צריכה שמירה משעת קצירה. וראה לו עוד שם בחידושים (עמ' רכט אות יב) אמרו רז"ל שמצת מצוה צריכה שמירה משעת קצירה, ולא חששו מהורדת הטל עליה "קודם קצירה". והביא לדברי השערי תשובה (סי' תסז אות יב) בשם המעילי צדקה (סי' סט). דדוקא כשירדו גשמים הרבה הוא דמחמץ. משא"כ גשמים מועטים. ע"ש.

שהקצירה עצמה צריכה שימור. וכדעת החת"ס בתשובה (סי' קכח) שגם בשעת קצירה צריך שימור. ע"ש.

וכן נראה ממה שכתב הביאור הלכה (סי' תנג ס"ד ד"ה טוב) בשם הגר"א, שהיה מחמיר לאכול בכל ימי הפסח מצה השמורה משעת קצירה, מטעם שמא ירד עליהם מים במחובר לאחר שנתייבשה התבואה, ע"ש. משמע שהשימור הוא גם בזמן הקצירה עצמה. [ועי' עוד בביה"ל סי' תב ס"א ד"ה מצת מצוה]. ובשו"ת חלקת יואב (חאו"ח סי' כו) כתב לחדש, שאף להסוברים שהמצה צריכה שימור משעת קצירה, היינו רק לאחר שאסף החטים לביתו, דאז הם ברשותו ובידו לשמרם ממים. אבל בשעה שמונח בשדה הרי אין בידו לשומרם מגשמים, ולא הטילה עליו תורה תורת שמירה. ע"ש. ועי' עוד להגרצ"פ פראנק במקראי קודש פסח ב' (עמ' ז, ובהערה 11).

דעת חכמי תימן בהבנת

דברי הרמב"ם

מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק ח"ב (סי' קלה) כתב שדעת

והגאון ר' שלום יצחק הלוי כתב להעיר על דברי הגר"ע קורח הנז"ל (ונדפסו דבריו בקובץ הלכה ומסורה, כסלו התשע"ד עמ' לא-לב אות א) וז"ל "בד"ה מצת מצוה, כת"ר כותב כי מנהג תימן לשמרה מעת קצירה. ורמב"ם אינו מצריך שימור אלא מאחר קצירה. ומזה עושה שתי חלוקות, משעת קצירה ולאחר קצירה. ולדעתי היינו הך. ומה שכתב רמב"ם לאחר קצירה, לאפוקי לפני קצירה. ודוק, כי כן כת"ר חמי מו"ר אבר"ך (הגאון ר' אברהם הכהן, ראש ישיבת אהל תורה בת"א. א.א.) הסכים לדעתי, עכ"ל. אולם הגר"ע קורח שם (עמ' לו אות א) כתב להשיבו בזה"ל "בעניין מצת מצוה לדעת הרמב"ם, א"א להתאימה לדעת הרי"ף, מכמה פנים. א'. הלא רָאָה רמב"ם דברי רבינו הרי"ף שכתב בביאור משעת קצירה, ולמה שינה לשונו "אחר שקצר". ב'. כבר בא בדבריו שהשימור מעת קניית החיטים, עיין. (אחר המחילה, לא נמצא זה הלשון בדברי הרמב"ם. א.א.). ג'. כבר פירשו דבריו רבינו מנוח והר"ש חבשוש ז"ל (בשושנת המלך), שאינו מצריך משעת קצירה. וזהו פשוט לשונו, דמה ליה לשנויי. ומה שכתב רמב"ם לאחר קצירה, אינו אלא לאפוקי משעת קצירה. דאלו מלפני קצירה, עדיין

וכ"כ הגאון ר' יחיא הכהן בשו"ת חיי שלום (סי' ה) שדעת הרי"ף ורמב"ם שהמצה צריכה שמירה משעת קצירה. ע"ש. גם הרה"ג יחיא בן יעקב צאלח בספר תורת חכם (הל' פסח אות רסא) כתב, שדעת הרמב"ם שתהיה המצה שמורה משעת קצירה. ע"ש. גם הרא"ח אלנדאף בהגהותיו לעץ חיים ח"ב (דף ד.) כתב כהנז"ל בשם מהרי"ץ.

אולם הגאון ר' שלום חבשוש בספר שושנת המלך (הל' פסח אות י) אחר שהביא דברי מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק הנז"ל, כתב וז"ל "אש"ל (אמר שלום), ולי עבדו קשה לי במה שכתב דדעת הרמב"ם שצריך לשומרה משעת קצירה, שהרי מלשון הרמב"ם מוכח היפך דבריו. שכתב (פ"ה ה"ט) וז"ל, צריך אדם ליזהר בדגן שאוכל ממנו בפסח, שלא יבוא עליו מים אחר שנקצר, ע"כ. הרי לך בפירוש שאין צריך שימור רק מאחר קצירה. וכו', עכ"ל. וכ"כ הגאון רבי עמרם קורח בספר סערת תימן (עמ' ק אות ה) וז"ל "מצת מצוה נוהגים לשמרה משעת קצירה כדעת הרי"ף ז"ל ומקצת גאונים וכן מחזיקים במנהג זה עד היום, אף שהרמב"ם אין מצריך שימור אלא מאחר קצירה", עכ"ל. הרי שסובר כדעת הרב שושנת המלך הנז"ל.

מיד לאחר שנקצר. ולהרמב"ם, מעת קניית החיטים. וראה להגר"ח כסאר בספר שם טוב (פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"ט) שכתב שדעת הרמב"ם כדעת הרי"ף דבעינן שימור מעידן קצירה. ע"ש.

אמנם מצינו לכמה פוסקים, שכתבו לבאר דעת הפוסקים דס"ל שצריך שימור משעת קצירה, היינו לאפוקי מחובר. שכן הרשב"ץ בספר יבין שמועה (דף לב ע"ג) וז"ל "והנה אין להחמיר להצריך שימור אלא בעידן קצירה (כן כתב הרי"ף "מעידן קצירה". א.א.), אבל קודם קצירה אין להצריך שימור, שאם נפלו עליהם מים במחובר אין לחוש כלל, שא"כ לא תמצא חטים כשרים למצה של מצוה שלא נפלו עליהם מים במחובר" וכו', עכ"ל. וכ"כ הלבוש (סי' תנג ס"ד) "החטין שעושין מהן מצות של מצוה, טוב לשמרם שלא יפלו עליהם מים משעת קצירה דקודם קצירה בעודם מחוברים, אי אפשר להם לבא לידי חימוץ" וכו', עכ"ל. וכן הובאו דבריו בשתילי זתים (סק"ז). והרי מרן בב"י הישועה דעת הרמב"ם להרי"ף, דתרוייהו ס"ל שהוא משעת קצירה, והביא דעתם בש"ע. והלבוש מפרש דבריהם, דאתו לאפוקי בעוד החטים

הוא במחובר, ומה שייך שימור", עכ"ל. והיינו שסובר שכשהוא במחובר, לכולי עלמא א"צ שימור, ורק שלדעת הרי"ף, מיד לאחר שנקצר צריך שימור, וזהו שכתב משעת קצירה. משא"כ להרמב"ם שכתב שצריך שימור "לאחר שנקצר", היינו מעת קניית החיטים. אך מה שכתב שכן פירש רבי' מנוח, אחר המחילה לא דק בזה. כי רבינו מנוח (שם) כתב, שלדעת הרי"ף אפשר דס"ל, שמשעה שהגיע זמנו ליקצר, אע"פ שלא נקצר ועדיין הוא מחובר, צריך שימור. (ושלא כדברי הגר"ע קורח שכתב שודאי במחובר לא שייך שימור). ולהרמב"ם, במחובר א"צ שימור, ורק לאחר שנקצר צריך שימור. (ושלא כדברי הגר"ע קורח שכתב שרק מעת קניית החיטים). אמנם מדברי הרב שושנת המלך נראה כדברי הגר"ע קורח. שהרי מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק ח"ב (סי' קלה) סובר שא"צ שימור במחובר, שהרי הביא שם (ד"ה ושמעתי) שכן כתב הרשב"ץ בספר יבין שמועה (דף לב ע"ג). ומדסתם משמע שאף הרי"ף והרמב"ם מודו זה לזה. ובהכרח דלדידהו השימור הוא מיד לאחר שנקצר. ועל זה חלק הר' שושנת המלך, שדעת הרמב"ם אינה כן, אלא לאחר קצירה. ובהכרח שהבנתו היא כהבנת הגר"ע קורח, שלהרי"ף הוא

אמנם מה שלא חששו שמא יחמיצו החיטים בעודן במחובר, וכפי שפסק מרן הש"ע (סי' תסז ס"ה) בשם הרשב"א בתשובה ח"ז (סי' כ) "דגן שבמחובר שנתייבש לגמרי ואינו צריך ליניקה, כמאן דמנח בכדא דמי, ומקבל חימוץ אם ירדו עליו גשמים", עכ"ל. וא"כ אמאי לא חששו לחימוץ. ואף שבשו"ת מעיל צדקה (שם) הנז"ל כתב לחלק, שזה דוקרא בגשמים מרובים. ע"ש. מ"מ באמת החיי אדם (כלל קכח ס"ב, וסעיף ל) כתב, שלכן יש לקצור החטים בעוד שהם לחין קצת. והוב"ד במשנ"ב (סי' תנג ס"ק כב, וסי' תסז ס"ק יז). ע"ש. מ"מ בשו"ת בית יצחק תחומ"מ (דרוש כ ס"ק יג) כתב ליישב, שכיון שרוב חיטים לא נתייבשו, אזלינן בתר רובא. ומשו"ה א"צ שימור, אלא רק תיכף אחר קצירה. ע"ש. וכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק תאו"ח (סי' ריז ד"ה והובאה וד"ה וממילא) דקודם קצירה סמכינן ארוב, וחזקה שלא נתייבש לגמרי, ועדיין יונק. ע"ש. ובספר מגן האלף (סי' תנג סק"ד) כתב שהטעם שא"צ בעודו במחובר, דבשעה שעומדין בקמה לא שכיח חימוץ. וכדאמר אביי (פסחים מ.) דאגב מדלייהו לא מחמצי. והיינו שמים שבאים דרך נפילה, אינם מחמצים. ע"ש. ועי' בשו"ת מעיל צדקה (סי' סט) שאף שזו דעת אבי,

במחובר. וא"כ מיד לאחר שנקצרו, הרי הם צריכים שימור. וכ"כ בשו"ת מעיל צדקה (סי' סט) "ותדע, שלא הצריכו שימור רק משעת קצירה, ולא משעה שנגמרו במחובר". וכו'. ע"ש. והובאו דבריו בשערי תשובה (סי' תסז ס"ק יב). [ובשו"ת חן טוב (בחידושים עמ' רכט אות יט) כתב "יש לשאול על מה שאמרו רז"ל, שצריכה מצת מצוה שימור משעת קצירה, ולא חששו מהורדת הטל עליה קודם קצירה, והלא הטל מחמיץ". והביא לדברי השערי תשובה הנז"ל (בשם הרב מעיל צדקה). ע"ש. ומוכח שהבין דמשעת קצירה שאמרו, היינו לאפוקי מחובר.]. וכ"כ בספר מגן האלף (סי' תנג סק"ד) וז"ל "משעת קצירה, ונראה דקצירה עצמה א"צ שמירה רק מקצירה ואילך. ושכן משמע בגמ' (פסחים מ.) דאמר להו רבא הפיכו לשם מצוה, והיינו כשקושרים העמרים כדפירש"י, וא"כ משמע דקודם הקשירה, א"צ שימור. ע"ש. גם החיי אדם (כלל קכח סעיף ל) כתב, והרבה פוסקים סבירא להו דצריך שמירה משעת קצירה, שתיכף משנקצר ישמרנה לשם מצוה. ע"ש. וכ"כ המשנ"ב (סי' תנג ס"ק כב), דמשעת קצירה, היינו לאפוקי קודם קצירה שעדין מחוברים, אין לחוש. ע"ש. וכ"כ כף החיים (אות סט) בשם הלבוש. ע"ש.

שהשימור אינו מעכב, ולכתחילה ראוי לעשותו בכל הדגן. אלא שאינו מעכב אלא בלילה הראשון שהוא חובה לאכול כזית מצה המשומרת". וכו'. עכ"ל. וכ"כ האור זרוע (הל' פסחים סי' רמט) דלא בעי רבא שימור מעיקרא אלא למצה של מצוה דוקא, אבל שאר מצות לא, ע"ש. וכן כתב הטור (סי' תנג ס"ד) "כתב הרי"ף שצריך לשמור חיטין שיוצאין בהן ידי מצה משעת קצירה" וכו'. וכן כתב מרן בבית יוסף (סי' תנג סוף ס"ד ד"ה ודברי) "והא דבעינן שימור, דוקא במצה דמצוה, אבל שאר מצה שאדם אוכל בפסח, לא בעי שימור לשם מצה כלל. וכן משמע מההיא דבצקות של גוים שכתב רבינו בסימן שאחר זה (סי' תנד). וכן כתבו הר"ן והרב המגיד ז"ל. והכי דייק לשון רבינו (הטור) שכתב בשם הרי"ף שצריך לשמור החטים שיוצאין בהם ידי מצה, עכ"ל. והפרישה (שם סק"ה) הביא לדברי מרן הב"י הללו. והב"ח (שם ד"ה כתב רב אלפס) כתב, דדוקא במצה דמצוה צריכה שימור. וכדקאמר בגמ' הפיכו לשם "מצוה", וכ"כ הרי"ף. ושכן פירש הרב המגיד לדעת הרי"ף, שהשימור אינו מעכב כי אם במצה שיוצאין בה. [אמנם האמת שבדברי הרב המגיד מבואר שלדעת הרי"ף והרמב"ם לכתחילה צריכין כל המצות

אפשר שגם רבא (דאמר דטעמו משום דמי פירות אין מחמיצין) מודה לו. ע"ש.

להסוברים שמצה צריכה שמירה משעת קצירה, האם רק למצת מצוה, או לכל מצות של פסח

הנה הר"ן בפסחים (דף יב. ד"ה ומיהו) כתב, על דברי הרי"ף (שסובר שמצה צריכה שימור משעת קצירה) וז"ל "ומיהו מילי במצה דמצוה, אבל שאר הלחם שאדם אוכל בפסח, לא בעי שימור לשם מצה כלל. אלא שיהא יודע בודאי שלא בא לידי חימוץ. דתניא בגמ' (פסחים מ.) הקמחים והבצקות של נכרים, אדם ממלא כרסו מהן". וכו'. עכ"ל. והרב המגיד (פ"ה מהל' חו"מ ה"ט) כתב וז"ל "ולא נזכר בהלכות (הרי"ף) ולא בדברי רבינו (הרמב"ם) שום חילוק בין המצה של לילה הראשון, למצה שאדם אוכל בשאר ימי הפסח. אלא שבסוף ערבי פסחים (כו. בדפי הרי"ף) כתב הרי"ף ז"ל "היכא דלית ליה כולה סעודתא ממצה דמינטרא אלא כזית בלחוד דמינטר הוא דאית ליה, אכיל ברישא מהאיך דלא מינטר, ומברך עליה המוציא, ולבסוף מברך על כזית דמינטר לאכול מצה". וכן כתב רבינו (סוף פ"ח הי"ג) מי שאין לו מצה משומרת וכו', הורו ז"ל

טוב לשמרן) כתב, שהגר"א הקפיד על זה מטעם אחר, דשמא ירד עליהם מים במחובר לאחר שנתייבשה התבואה (ש"ע סי' תסז ס"ה). ע"ש.

ויש להוסיף מש"כ הפר"ח (סי' תצו) שאלו בני אדם שנוהגין לאכול מצה שמורה משעת קצירה כל ימי הפסח, לא קרי סייג, ואינו אלא מלתא יתירתא. ואם רוצה לאכול ממצה שאינה שמורה משעת קצירה, אינו צריך התרה. ע"ש. והוב"ד בשו"ת פעו"צ ח"ב (סי' עו, בנד"מ עמ' פג-פד). ועי' כף החיים (סי' תנג אות סד-סה) שיש חולקים. וכ"כ בחזו"ע בנד"מ (עמ' ריח).

וגם בשו"ת נודע ביהודה תניינא (סי' עט ד"ה אבל) כתב, שדעת הרמב"ם היא, שהשימור הוא "להיזהר שלא יבוא עליו מים", כלשון הרמב"ם שם (הלכה ח). והיינו שלא נדע שבא עליו מים. ואין חילוק בזה בין מצת המצוה לשאר דגן שאוכל ממנו בפסח. והרי"ף אף שכתב שצריך לשמור "קמחא דפסחא", דמשמע לכאורה דמיירי על מצות שאוכל כל ימות הפסח, מ"מ סיים (שם) כדברי רבו "הפיכו לשם מצה", דהיינו לשם מצת מצוה. וא"כ לא החמיר רק במצת מצוה. וכו', ע"ש.

שאוכל בפסח שימור משעת קצירה, ורק בדיעבד אין השימור מעכב אלא במצת מצוה. ושלא כדברי הבית יוסף הנז"ל, שכתב שגם לכתחי' א"צ שימור בשאר מצות. וכ"כ לבאר דבריו הגאון ר' ישועה זיין בשו"ת שערי ישועה בנד"מ (עמ' פו ד"ה מיהו), הביא לדברי הב"י ולדברי הרב המגיד, וכתב שמפשט דברי הרי"ף והרמב"ם נראה כדעת הרב המגיד. ושכן דעת רבי' ירוחם בדעת הרי"ף. וכ"כ מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק ח"ב (סו"ס קלה ד"ה וראיתי) לבאר דברי הרב המגיד. וראה עוד בערוך השלחן (סי' תנג סעי' כא-כב) שכתב שדעת הרי"ף והרמב"ם שצריך שימור משעת קצירה לכל מצות שאוכל בפסח. והשמירה היא מחימוץ, ולא משום ענין "לשמה". ותמה על דברי הטור והר"ן שפירשו, שכל דין שימור הוא רק במצות מצוה. ע"ש.]. וראה עוד בביאור הלכה (סי' תס ס"א ד"ה מצת מצוה) שכתב, שלהרמב"ם כל מצה שאוכל בפסח צריכה שימור משעת קצירה. וכפי שכתב הרב המגיד (שם). והביא מש"כ החיי אדם שהגר"א היה מקפיד מאד שכל המצות שאוכל בפסח יהיו שמורות משעת קצירה. וכתב שהוא כסברת הרב המגיד אליבא דהרמב"ם. ע"ש. אמנם בביה"ל (סי' תנג ס"ד ד"ה

עירב השאור כדרך שהנחתומין עושין. לפיכך נראין דברי רבינו חננאל שפירש שלֶשָה הגוי בפני ישראל במים שלנו, וראה שלא עירב בה שאור, ואין בונה לבצק של ישראל אלא שלא נעשה בה שימור לשם מצה. ע"כ. והרא"ש שם (סי' כו) הסכים לדעת רש"י. וכתב הב"י (שם), "ומדהשמיטו הרי"ף והרמב"ם הא דבצקות הגוים, משמע שהם מפרשים כדברי רבי חננאל, ולכך לא הוצרכו לכתבו, דמילתא דפשיטא הוא", עכ"ל. והרב שער המלך (פ"ה מחמץ ומצה ה"ט) אחר שהביא דברי הבית יוסף הללו, כתב, שנראה שהרי"ף והרמב"ם מפרשים כפירוש רש"י, דמיירי אפילו בשלא לשה הגוי לפנינו, אלא שמכיר בהם שלא החמיצו, ורק כיון דקיי"ל כרב אשי דאמר (פסחים מב.) שאם עברה ולשה במים שלא לנו, או בפורשים אסור, הוא הדין דבצקות של גוים, אסור לאכלם משום חשש חימוץ, ע"ש.

והגאון ר' ישועה זיין בשו"ת שערי ישועה בנד"מ (עמ' פו) כתב, שכיון שלהרי"ף והרמב"ם לכתחילה צריך שיהיה שימור משעת קצירה, וכדאמר רבא הפיכו לשם מצה, (וכפי שכתב הרב המגיד), אדחיא לה ההיא

וכן פסק מרן הש"ע (שם סעיף ד) וז"ל "החטים שעושים בהם מצת מצוה, טוב לשמרן שלא יפלו עליהם מים משעת קצירה" וכו'. ועי' במשנ"ב (שם ס"ק כא) מש"כ לבאר לשון מרן הש"ע. וע"ע בשו"ת אור לציון ח"ג (עמ' קלה).

הרי"ף והרמב"ם השמיטו האיי דינא דבצקות של גוים וכו'

והנה בגמ' פסחים (מ.) איתא, אמר רב הונא, בצקות של גוים אדם ממלא כריסו מהם, ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. ע"כ. והרב המגיד (פ"ה ה"ט) אחר שכתב, שלכתחילה ראוי לעשות השימור בכל הדגן שאוכל בפסח, אינו מעכב אלא בלילה הראשון, כתב "ואע"פ שקשה לי, למה לא כתבו (הרי"ף והרמב"ם) הא דבצקות של גוים אדם ממלא כרסו מהם וכו', וכוונתם צריכה לי עיון". עכ"ד. ומרן בבית יוסף (סו"ס תנד) הביא פלוגתא דרש"י ור"ח בביאור האיי דינא דבצקות של גוים, שרש"י (שם) פירש, בצקות של גוים, שמכיר בהן שלא החמיצו, שאין שם לא קרני חגבים, ולא הכסיפו פניו. ע"כ. אולם הר"ן (ב.) בדפי הרי"ף סוף ד"ה ומיהו) כתב עליו, ולא נהירא, שהרי יש לחוש שמא

מהו גדר מצה "שמורה", האם
שתהא שמורה מחימוץ לשם
מצת מצוה, או שמורה מחימוץ
בלבד

הנה בגמ' פסחים (מ.) דאמר להו רבא להניד מהפכי כיפי, הפיכו לשם "מצוה". וכן גירסת הרא"ש (שם סי' כו). וכן הוא בתשובת רב צמח גאון הובאה באוצר הגאונים פסחים (בתשובות סי' קכג) דגריס "מצוה". אולם רבי חננאל (שם) גורס הפיכו לשם "מצוה", ולא מצוה. וכן גירסת התוס' (שם). וכן גירסת הרי"ף (יב.) "הפיכו לשם מצה כלומר היזהרו בהן שלא יבא עליהם מים". ע"כ. וכן גירסת הרשב"א בתשובה ח"א (סי' כו וסי' תקצג) והאור זרוע (הל' פסחים ריש סי' רמט). הפיכו לשם "מצוה". ע"ש. וכ"כ הרמב"ם (פ"ה ה"ט) שהפסוק ושמרתם את המצות מלמדנו "היזהרו במצה ושמרו אותה מכל צד חימוץ. לפיכך אמרו חכמים, צריך אדם ליזהר בדגן שאוכל ממנו בפסח, שלא יבוא עליו מים אחר שנקצר, עד שלא יהיה בו שום חימוץ", עכ"ל. [וכ"כ בספר ערוך השלחן (סי' תנג ס"כ) לבאר דברי הרמב"ם. ובספר מאור האפילה (עמ' רו) הביא ללשון הרמב"ם הנז"ל]. וכ"כ רש"י בספר האורה (עמ' 94) "ומיבעי ליה למינטר

דבצקות של גוים, ולא היתר אלא בדיעבד דוקא. ע"ש. ובשו"ת נודע ביהודה תניינא (חאו"ח סי' עט ד"ה והנה) כתב, שהרי"ף סובר דפירושא דההיא דבצקות של גוים, כדעת רבי חננאל, ולכן לא הוצרך להביא דין זה, שאין בזה שום רבותא. ושכן דעת הרמב"ם, ע"ש. והיינו כדברי הבית יוסף הנז"ל. וע"ע בזה בשו"ת שאול ומשיב תניינא (ח"א סי' יט ד"ה והנה). ובמשך חכמה (פרשת בא יג, י על פסוק מימים ימימה, ד"ה ובוזה) מש"כ בזה.

וראיתי להגר"ח כסאר בספר שם טוב
(פ"ה ה"ט) שכתב לדחות תמיהת הרב המגיד דאמאי השמיט הרמב"ם הך דבצקות של גוים, שהרי רבינו הזכיר זאת שם (פ"ה ה"ג) בזה"ל "מי שאין לו מצה משומרת אלא כזית, כשגומר סעודתו ממצה שאינה משומרת" וכו'. וכ"כ עוד בשם טוב (שם). ושכ"כ הרי"ף (סוף פרק ערבי פסחים). ע"ש. ושוב ראיתי להגר"ש משאש בשו"ת שמש ומגן ח"א (סי' ל ד"ה ודרך אגב) שכתב ליישב תמיהת הרב המגיד כדברי הרב שם טוב (ומה שציין מקור דברי הרמב"ם לפרק ח' מהל' חו"מ "הלכה ט" הוא טעות סופר, וצריך לומר הלכה י"ג, ופשוט). ע"ש.

בחולין (ד. ד"ה מהו דתימא) דבעי למיעבד שימור לשם מצה "של מצוה". ע"כ. וכן פירש רש"י בקידושין (עו.). [אמנם עי' לרש"י בחולין (ז. ד"ה דבמצוה עסיק דבעיא שימור "לשם מצה". ע"ש. ולא קאמר לשם מצת מצוה ויש לומר שזו כוונתו, לשם מצת מצוה]. וכן כתב האור זרוע (הל' פסחים סי' רמט) שאם נאבדו בפסח מצות של מצוה דאינו יוצא במצות אחרות, אע"פ שכל מצות שלנו אינם חמץ. והביא לפירוש רש"י (פסחים מ.) שמצה של מצוה שימור לשמה בעינן, ושכן פירש"י בחולין (ד.) ובגיטין (י.), וכתב, ומשמע בפירוש שאין אדם יוצא ידי חובתו אפילו במצה גמורה, אלא א"כ אפאה לשם חובת מצה. ועוד כתב (שם) מיהו יכולנו לפרש דבמצה של ישראל סתמא כלשמה דמי וכו'. ע"ש. דלא סגי בכוונה לשם מצה של פסח, אלא צריך כוונה לשם מצת מצוה. וכן מוכח בסוגיית הגמ' חולין (ד.) ובפירוש רש"י (שם ד"ה מהו דתימא) דאף אם כיוון כדי שלא לעבור על בל יראה דחמץ, לא סגי. וצריך כוונה לשם אכילת מצה בלילה הראשון. ע"ש. אולם הנה האור זרוע (הל' פסחים סי' רמט סוד"ה תניא) כתב, ששמירה דבעינן משעת קצירה, היינו לצורך "הפסח". [אלא שאח"כ (שם סוף ד"ה מוכן) כתב

הני חיטי דלא ליפול עליהו מיא בתלוש ולא הטל בלילה, ומיבעי ליה למינטר הני חיטי משעת קצירה וכו', דלא ליגע בהו מיא וטלא. וזהו דרך שמירתן, דאמר קרא ושמרתם את המצות". ע"כ. [אמנם בספר האורה שם ח"ב (סי' לא) כתב לפני הפסח כשטוחנין חטה למצות נוהגין לשלוח שם ישראל אחר הריחים להיות יושב ומשמר, דכתיב ושמרתם את המצות, בעינן שימור לשם מצה וכו'. ע"כ. דמוכח דדוקא משעת טחינה צריך שימור].

אולם רש"י בפסחים (לח:) בד"ה ושמרתם את המצות "כל שימור שאתה משמרה שלא תחמץ, התכוון לשם מצה של מצוה". ע"כ. וכן פירש עוד שם (מ. ד"ה שיאכל כזית מצה באחרונה) גבי בצקות של נכרים "דבהא לא נפיק ידי חובת מצה, משום דלא הוי לה שימור לשם מצה, ואע"פ שאנו רואין שאין כאן חימוץ, ומיהו למצה של מצוה שימור לשמה בעינן". עכ"ל. וכן פירש עוד בגיטין (י. ד"ה ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח) "אלא א"כ עבד לה שימור לשם חובת מצה, דכתיב ושמרתם את המצות, וכותים בקיאיין הן, שצריכה להשתמר לשמה, ועושין לה שימור". ע"כ. וכן פירש"י עוד

והריטב"א בחידושו לפסחים (מ. ד"ה והא דאמר) הביא דברי ר"ח שבצקות של גוים שלש וערבן גוי בפני ישראל, וראה שהיו כל מעשיו בהכשר גמור, אלא שלא היה שומר אותם בשעת לישה לשם מצוה. וכתב, שנראה מדבריו שאם עמד ישראל עליו ושמר אותה לשם מצוה, דהכי סגי. ואני דעתי לפני מורי הרא"ה ז"ל, דודאי אפילו ישראל עומד על גבו, לא סגי בהכי. דכל היכא דבעיא לשמה, גוי אדעתא דנפשיה עביד, ולא סגי בישראל עומד על גבו. כדאמרינן גבי גט. וכו', אבל מורי הרא"ה ז"ל היה דן להקל, דסגי בישראל עומד על גבו, דלא בעי עשיה לשם מצוה, רק שימור לשם מצוה, דהכי כתוב ושמרתם את המצות. כך היה דן מורי הרא"ה להלכה ולא למעשה, עכ"ל. ומבואר שהריטב"א ורבו הרא"ה נחלקו האם בעינן שימור לשם מצוה, (והיינו דבעינן לשמה כמו גבי גט וכיוצא בזה). או שימור לשם מצוה. והרא"ש פסחים (פ"ב סי' כו) הביא שנחלקו בזה הגאונים ורב ורב האי גאון. שדעת רב האי גאון שמצוה שאפאה גוי בפני ישראל ע"י שימור כתיקונה, מותר לישראל לאכילה. ושבעלי מעשה וחסידים מחמירים על עצמם כדעת הגאונים המחמירים, ולשין בעצמן ואופיין. וכ"כ הטור (ריש

עפ"י דברי רש"י שצריך שתהא נאפית "לשם חובת מצוה". ע"ש.]. וראה להמאירי (פסחים מ. סוף ד"ה בצקות) שכתב, "שאינן שימור גמור אלא בלישה לשמה, וכל מצוה שצריכה לשמה, פסולה בגוי עד שמתוך כך מזהירין שלא להניח נכרית בלישת מצוה של מצוה", עכ"ל. והרא"ש פסחים (פ"ב סי' כו) כתב שתהא משומרת לשם מצוה. וכ"כ בהגהות אשרי (שם) שיהא לצורך מצוה של מצוה. ע"ש. ובש"ע הגר"ז (סי' תנג סי"ד) הכריע כהסוברים דסגי בשימור לשם מצוה של פסח, וא"צ לשם מצת מצוה דוקא. ע"ש. וע"ע שם (סי' תס ס"א). ועי' במשנ"ב (סי' תס סק"ג) ועי' בביאור הלכה (סי' תס ס"א ד"ה וקטן). וראה בהליכות שלמה פסח (עמ' קנג דבר הלכה אות י. ובארחות הלכה הערה 27) ובשו"ת אור לציון ח"א (עמ' יז ד"ה ומה שהקשה עוד) שבזה נחלקו הרא"ש והאור זרוע. וכן מצינו להגאונים בשו"ת מעשה הגאונים (סי' ל) שכתבו "וצריכה שימור לשם מצוה מתחילה ועד סוף וכו', אמר להם רבא להני מהפכי כיפי, כי מהפכיתו כיפי, הפיכו בהו לשם מצוה וכו'. ושוב אמרו חכמים לענין לחמי תודה [ראה משנה פסחים (לה.) וגמ' שם (לה.)] וכו', יצאו אלו שאין משתמרין לשם מצוה, אלא לשם זבח" וכו'. ע"כ.

מחמוץ, ואין כאן עניין לשמה כלל. ע"ש. והגרצ"פ פראנק בספר מקראי קודש פסח ב' (עמ' ג) תמה על ערוה"ש שקצת צריך עיון, שהרי גם להרמב"ם צריך שיהא השימור לשם מצה של פסח. [וכדמוכח מהגמ' (פסחים לח). שחלות תודה ורקיקי נזיר אין יוצאין בהם ידי חובה, דבעינן מצה המשתמרת לשם מצה, ולא לשם זבח]. וכתב ליישב, דאולי לעניין זה אין פסול בגוי, ע"ש. ובאמת שכן צריך לומר אליבא דרב האי גאון, וכפי שכתב הריטב"א בשם הרא"ה, דמהני עומד ע"ג, אף דבעינן שימור "לשם מצה". וכן כתב ש"ע הגר"ז (סי' תס) וכפי הנז"ל, ופשוט. [אגב, בשו"ת הרדב"ז ח"ג (סי' אלף ט) כתב בתחילת דבריו שעיקר מה שאמרו שמצה צריכה שימור לשם מצה, היינו לשמור אותה מחמוץ. וכפי שכתבו התוס' בפסחים (מ. ד"ה כי). ואח"כ כתב, שמצה שאדם יוצא בה ידי חובתו "צריך שמירה מחמוץ, לשם מצה של מצוה". ע"ש. הרי שסובר שיש את שני הצדדים, והם דבר אחד. ובאמת שכן פירש רש"י בפסחים (לח:) ד"ה ושמרתם "כל שימור שאתה משמרו שלא תחמיץ, יהיה לשם מצה של מצוה". עכ"ל. וע"ע בשו"ת נודע ביהודה תניינא (סו"ס עט)].

סי' תס). וגם הרשב"א בתשובה ח"א (סי' כו, וסי' תקצג) וח"ג (סי' רנט) כתב דלא מהני בזה עומד על גביו. והובאו דבריו במגיד משנה (פ"ה מחו"מ ה"ט). וכ"כ הראבי"ה (סי' תפ). והובאו דבריהם בבית יוסף (שם). וכן כתבו האבודרהם והמנהיג דלא מהני הכא ישראל עומד על גביו. וכן פסק מרן הש"ע (סי' תס ס"א) בסתמא שאין אופין מצת מצוה ע"י גוי. והיינו שסובר שיהא שימור המצה מחמוץ לשם מצת מצוה. וכ"כ במשנ"ב (שם סק"ג), ושזה מעכב אפילו בדיעבד, ע"ש. וראה בש"ע הגר"ז (סי' תס ס"א) שכתב לבאר שיטת רב האי גאון משום שאין צריך כלל שתהא כוונת הלישה לְשֵׁם פסח, אלא שיהא השימור מחמוץ מלישה ואילך לשם הפסח. וכאן הרי ישראל בן דעת עומד עליהם ומשגיח על העיסה שבידיהם ומשמרה מחמוץ לשם פסח. ע"ש. וקרובים דבריו למה שכתב הריטב"א בשם הרא"ה. וראה בשער הציון (סי' תס אות ד) שהביא לדברי הריטב"א בשם הרא"ה, דהכא לא בעי עשייה לשם מצוה, רק שימור לשם מצה. ע"ש.

וראה בערוך השלחן (סי' תנג סכ"ב) שכתב לבאר שיטת רב האי גאון כהרמב"ם שהשימור הוא רק

חזון עובדיה הנד"מ (עמ' כב) כתב לדחות דברי הגר"ש ישראלי הללו, כיון דהא ודאי בעינן שימור לשם מצוה, וכפי שפירש רש"י בגיטין (י.) שהמצוה צריכה שימור "לשמה" ושכן פירש רש"י בפסחים (מ.). ונסתייע מדברי האור זרוע הנז"ל, דבעינן למצת מצוה שימור "לשמה". ונסתייע מדברי הפרי חדש (סי' תע) והטורי אבן (ר"ה כט.). ומדברי הגאון הנצי"ב בהעמק שאלה (פר' צו סי' עו סק"ב) דגבי מצוה סתמא לאו לשמה קאי. ואף בדיעבד לא יצא. ע"ש. וכ"כ הגר"ש משאש בשו"ת שמש ומגן ח"א (סי' ל) לדחות דברי הגר"ש ישראלי, וכפי הנז"ל. ע"ש. וכתב הרב חזו"ע (שם עמ' רג), שמכל מקום כשאומר בפירוש שלא לשם מצוה, לכולי עלמא אינו יוצא בה ידי חובת מצוה. כמו שמצינו בכל המצוות, שאפי' למ"ד מצוות אין צריכות כוונה, אם מכוין בפירוש שאינו רוצה לצאת ידי חובת המצוה, לכולי עלמא לא יצא. וכמו שכתבו התוס' (סוכה לט.) והרא"ש (פ"ג דסוכה סי' לג.) והמאירי (סוכה מב.) ועוד. עש"ב. [וכ"כ הגר"ב ז'ולטי בתשובתו שנדפסה בשו"ת שמש ומגן ח"א (סי' כח ד"ה אמנם). וכ"כ הגר"ש משאש בתשובתו שם (סו"ס ל ד"ה וזה)]. אולם אחר המחילה מהדר גאונו, נראה שאין

והנה במחנות הצבא וכן בבתי מלון הגדולים שקשה להם להישמר מאיסור חמץ בערב פסח, הורה להם הגאון ר' בצלאל ז'ולטי זצ"ל רבה של ירושלים ת"ו, (בשנת ה'תשמ"א) לבער את החמץ לגמרי בליל י"ד, ולא יאכלו ביום י"ד חמץ כלל, אלא יגישו לחיילים ולאורחים מצוה שנעשתה בפירוש שלא לשם מצוה. ונדפסה תשובתו בשו"ת שמש ומגן ח"א (סי' כח). [ואף שאסור לאכול מצוה בערב פסח, וכפי שכתב הרמב"ם (סוף פ"ו מהל' חמץ ומצה), וכן פסק הרמ"א (סי' תעא ס"ב). מ"מ כיון שאין יוצאין בה ידי חובה בליל פסח, מותר לאכלה בער"פ, וכפי שכתבו בשו"ת הריב"ש (סי' תב) והמאירי (ריש פרקי ערבי פסחים) ובפסקי רבי' ישעיה מטראני (שם) ובתוס' רי"ד (פסחים צט:). וכ"כ רבינו מנוח (סוף מהל' חו"מ)].

אולם הגר"ש ישראלי במאמרו שהובא בגליון "ארשת", כתב לחלוק על דברי הגר"ב ז'ולטי, כיון שאין צריך כלל שיעשה השימור לשם מצת מצוה, רק די בשמירה שלא יהיה חימוץ. וממילא אף אם המצה נעשתה בפירוש שלא לשם מצת מצוה, יוצאים בה ידי חובה בליל פסח, וממילא אסור לאכול ממנה בערב פסח. ובספר

נקטינן שצריך לשמור את המצות "לשמך", אין זה אלא כדי לצאת ידי כל הדעות. אבל מעיקר הדין שפיר יש לומר, שכל שהקפיד שלא יחמיצו המצות, או משעת קצירה או משעת טחינה, קיים דין שימור, ויוצא ידי חובתו במצות אלו, אף שלא שמרן במפורש לשם מצת מצוה. ע"ש. אמנם הגר"י נויברט בשמירת ש"כ (שם) אחר שהביא דברי הגרשז"א כתב, שאולי יש לחלק בין אפה במפורש שלא לשמה, לבין שלא אפה לשמה, ע"ש. אולם יש לומר, שכיון שלדברי הראשונים הנז"ל כל השימור הוא רק כדי שלא תחמץ העיסה, א"כ גם אם נעשתה בפירוש שלא לשם מצת מצוה, יוצאין בה ידי חובה. וכן כתבו בהליכות שלמה שם (עמ' קפא ארחות הלכה הערה 12) להשיב על דברי הרב שש"כ, שכוונת הגרשז"א היא, שמעיקר הדין אין המצה צריכה להיאפות לשם מצוה כלל, ולכן אין המחשבה בעניין זה מעלה או מורדת כלל. ע"ש. וכ"כ בשו"ת להורות נתן ח"ד (סי' מ) שאין להתיר לאכול בער"פ מצות שנאפו שלא לשם מצת מצוה, כיון דיש לחשוש לראשונים שסוברים שמצות אלו יוצאין בהם ידי חובה, כיון שהשימור הוא מן החימוץ.

דברים אלה מוסכמים. דאף שמבואר בש"ע ובכ"י (סי' תס"א) דבעינן שתהא עשיית המצה לשם מצת מצוה, מ"מ הרי יש ראשונים דסברי שא"צ שימור לשם מצת מצוה, אלא שימור כדי שלא תחמיץ. וכפי שמבואר בדברי הרמב"ם (פ"ה מהל' חו"מ ה"ח). וכן נראה מדברי הרי"ף, וכן נראה מדברי רב האי גאון, וכפי שכתב לבאר דבריו בש"ע הגר"ז, וכנז"ל. ושהדבר תלוי בשינויי הגירסות בגמ' (פסחים מ.) אם הפכיתו לשם "מצה" או "מצוה". וא"כ לדבריהם, אפילו מצה שנעשתה בפירוש שלא לשמה, יוצאים בה ידי חובה בליל פסח, וממילא יהיה אסור לאוכלה בערב פסח. וכ"כ בשו"ת אור לציון ח"ג (עמ' קמח אות ד). ולכן כתב שאף מצה שנעשתה שלא לשמה אסור לאכלה בערב פסח. ע"ש. [אמנם ראיתי להגר"ב ז'ולטי במשנת יעבץ מועדים (סי' טו ד"ה אכן) שכתב, שלהרמב"ם בעינן נמי שהמצה תהיה לשמה. ורק הרי"ף סובר שא"צ לשמה. ע"ש. ואין זה מוכרח ונראה כלל דברי הרמב"ם]. גם הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל שהובאו דבריו בשמירת ש"כ ח"ב (פנ"ו הערה מז) ובהליכות שלמה פסח (עמ' קפא סעיף ג) הורה, שאין להתיר לאכול בערב פסח מצה שנאפתה שלא לשם מצוה, דאף דאנן

צריך להיות לשמה, והעיקר הוא השימור. וא"כ אפילו לש גוי או חש"ו וישראל עומד ומשמר לשמה, למה לא מהני. ואפילו שהם אינם מכוונים, כיון דישראל שומר והוא מכוין לשמה, מהני. והביא שכן כתב בספר נהר שלום (ריש סי' תס) לתמוה כן, ושכן הוא באמת דעת רב האי גאון. והמנ"ח (בר"ה ואנהרינהו) כתב ליישב, שבכל דבר דבעינן לשמה, צריך שהעושה יכוין לשמה, ולא מועיל כוונת לשמה של אדם אחר. והוכיח כן מהגמ' חגיגה (כ). דאין אדם משמר מה שביד חברו. גבי מאי דאמר ר' יונתן בן אלעזר, שאם נפלה מעפרתו (סודר) הימנו, אמר לו לחבירו תנה לי, ונתנה לו טמאה, ופריך בגמ' "נעביד להו שימור בידיה דחבריה". ומשני "אמר ר' יוחנן חזקה אין אדם משמר מה שביד חברו". ע"כ. ע"ש. ובשו"ת אור לציון ח"א (סי' ב אות ו) הביא לדברי המנ"ח, וכתב לתמוה על דבריו, שהרי רש"י בחגיגה (שם ד"ה טמאה) פירש שחבירו שהרים את המעפורת מסתמא לא שמר עליה בטהרה, כיון שרואה שאינו מזהירו שלא יטמאנה, ולהכי אין מועיל שימור בכהאי גוונא. אבל גבי מצה, לעולם אימא לך דיועיל שימור של הישראל לשמה למעשיו של הגוי, והגוי עביד אדעתא דישראל. ע"ש.

[ובענין אכילת מצה שנעשתה בפירוש שלא לשמה, עי' עוד בזה בשו"ת יחו"ד ח"ג (סי' כו). ובספר חזון עובדיה פסח (עמ' רא). ובשו"ת מנחת יצחק ח"ח (סי' לז) ובשו"ת קנין תורה ח"ג (סי' נו) ובשו"ת אז נדברו ח"א (סי' לז). ובתשובות והנהגות ח"ב (סי' ריא אות כג) ולהגרי"ש אלישיב בהגדה של פסח (תשס"ו עמ' 258) והוב"ד בהליכות שלמה (עמ' קפב). ובקובץ תשובות ח"ד (סי' מד)].

אגב, המנחת חינוך (מצוה י אות י ד"ה והנה מכל מה שכתבתי, במהדור' מכוון י"ם דף סז ע"א) כתב, שבדברי הטור והבית יוסף (סי' תס) מבואר, שהעושה את מעשה לישת המצה וכיוצא בזה, צריכים שיכוונו לשם מצה. ותמה בזה, דבשלמא גבי גט כתיב "וכתב לה", ודרשינן (גיטין כ). שמעשה הכתובה יהיה לשמה. ולכן צריך הכותב לכוין לשמה, וכן לגבי זבחים, ילפינן בגמ' (זבחים ד). שהשחיטה והקבלה והזריקה צריכים כוונה, ולכן העושה אותם צריך לכוין לשמה. ולכן בגט ובזבחים יש לדון אי מהני שגדול עומד על גבי חש"ו שעשה אותם. משא"כ בעשיית המצה הרי מבואר בתורה שמעשה הקצירה או הלישה צריכים להיות לשמה. שבתורה מבואר שרק השימור

וכתב, שלפי זה י"ל שגם במצות מכונה אין מועיל מה שהאדם עומד ומשמר את המצה ומחשב לשם מצוה, משום שאין אדם משמר מה שאינו בידו. ושוב כתב לדחות זאת, משום שבגמ' חגיגה (שם) אמרו, חזקה אין אדם משמר מה "שביד חברו", ולא אמרו "מה שאינו בידו", וא"כ במצות מכונה שאינו ביד חברו, אף שאינו בידו, י"ל דשפיר נתפס הכוונה של האדם העומד שם ומחשב לשם מצת מצוה. וכ"כ הגרש"ז אורבך בהליכות שלמה פסח (עמ' קנז-קנח). ע"ש. [וע"ע בהליכות שלמה פסח (עמ' קנא-קנא) מש"כ ע"ד המנ"ח] ובספרו שלמי מועד (עמ' שמא) שכתב, שבמצות מכונה, חשיב לשמה אף לכתחילה, ותמה על דברי המנ"ח הנז"ל. וכבר כתב כן החזון איש חאו"ח (סי' ו סק"י). וראה בשו"ת אור לציון ח"א (סי' ב אות ה) שהביא לדברי המקראי קודש הנז"ל, (ושהם כדברי החזו"א), אלא שכתב לדחות דבריו, כיון דגבי מצה בעינן שימור שיהא לשמה, והמכונה אינה יכולה לכוין אל המצוה. ע"ש. ואחר המחילה, אין דבריו מוכרחים. וכן ראיתי בשו"ת יחווה דעת ח"א (עמ' מו בהערה ד"ה וע') דדוקא במה שביד חברו שיש לו דעת בפני עצמו אינו יכול לשמר, אבל במכונה, יכול לשמר.

אולם הנה המאירי בחגיגה (שם) כתב, "ממה שאמרו כאן חזקה אין אדם משמר מה שביד חברו, למדו קצת מפרשים שלא להניח נכרית ללוש עיסה של מצת מצוה בפסח, אף בישראלית עומדת על גבה, שאין שימור במה שביד חברו. והרי אמרה תורה ושמרתם את המצות. ואין זה כלום, שכל שהוא תלוי בחימוץ בלבד, אין היסח הדעת פוסלי וטהרות הוא שנטמאו בהיסח הדעת אבל לא עיסת מצוה". ע"כ. והרי שכתב בתחילה כדברי המנ"ח, אלא שדחה זאת. (ולא מטעמו של האורל"צ, ודו"ק). וראה עוד להמאירי בפסחים (מ. ד"ה בצקות) שכתב, "שגדולי המפרשים פירשו לדין בצקות של גוים, שלשה הגוי בפנינו, וממה שאמרו חזקה אין אדם משמר מה שביד חברו. ועוד, שאין שימור גמור אלא בלישה לשמה, וכל מצוה שצרכה לשמה פסולה בגוי, עד שמתוך כך מזהירין שלא להניח נכרית בלישת מצה של מצוה", עכ"ל. ומבואר עוד בדבריו, דבעינן לישה "לשמה", ככל מצוה שצרכה לשמה, ושלא כדברי המנ"ח. ושוב ראיתי להגרצ"פ פראנק בספר מקראי קודש (פסח ב, עמ' יח) שהביא לדברי המנ"ח. והמאירי בפסחים (שם) הנז"ל. [אך לא הביא לדברי המאירי בחגיגה (שם) הנז"ל].

הנה לכאורה נראה שדעת הרי"ף והרמב"ם היא, דלעיכובא בעי רבא שימור משעת קצירה (כ"כ מרן בבית יוסף סי' תנג ס"ד ד"ה ולכאורה), אולם הרי"ף בפסחים (יב, בדפי הרי"ף בד"ה ומיבעי) כתב על דברי הרי"ף, ודאי דלמצוה מן המובחר הכי עדיף טפי, ומיהו אפשר שאע"פ שלא עשה כן, אלא שלקח חטים מן השוק ושמרה לשם מצה, יצא ידי חובתו. ובגמ' (פסחים מ.) אמרינן, דשימורו לישא לא הוי שימור, כלומר מיקמי לישא הוא דבעי שימור, אבל כל ששמר את החטים קודם לישא יצא. ומכל מקום משמע, שאם לא שמר אלא מלישה ואילך, שאינו יוצא ידי חובת מצה בכך. אלא שגאון אחד אמר, שהלוקח קמח מן השוק בשעת הדחק מותר, דלא מחזיקינן איסורא, ויצא ידי חובתו בה. אבל לכתחילה בעי שימור. משמע דסבירא ליה דכי אמרינן בגמא דשימור דלישה לא הוי שימור, היינו לכתחילה, עכ"ל הרי"ף. והיינו שבתחלה כתב הרי"ף דשמור מלישה ואילך, לא מהני. אלא בעינן שימור קודם הלישה. דהיינו, שאם לקח מן השוק, ושמרה לשם מצה יצא. ואח"כ כתב שגאון אחד סובר, ששימור מלישה ואילך, מהני. ומה שאמרו בגמ' ששימור דלישה לא הוי שימור, היינו לכתחילה.

וציין לדברי כמה פוסקים, ואכמ"ל. [וע"ע בזה בספר הליכות עולם ח"א (עמ' ד בהערה). ובחזו"ע פסח הנד"מ (עמ' רכא). ובספר שם טוב (פ"ה מחמץ ומצה הט"ו). ובספרו שו"ת החיים והשלום (או"ח סי' קנ)].

אגב, האור שמח (פ"ו מחמץ ומצה ה"ח) כתב, דלא מהני מחשבת לשמה במה שאינו שלו. ע"ש. וראה בהליכות שלמה פסח (עמ' קנג הערה 25) שהביא לדברי האו"ש וכתב שאין חוששין לכך למעשה.

ובשו"ת עונג יו"ט (חאו"ח סי' ב) כתב, שדין מצה שצריכה שתיעשה לשם מצת מצוה, אין זה כדין לשמה דגט דחייל אחפצא, אלא בגדר כוונה בלבד. וראה עוד להמג"א (ריש סי' תס), ובהליכות שלמה פסח (עמ' קנג, ארחות הלכה הערה 25). ועי' עוד בשו"ת שבט הלוי ח"ה (סי' נז ובאות ב) שהאריך לבאר יפה שיטות הראשונים. ואכמ"ל.

בירור שיטת שאר הראשונים בדין מצה שמורה

שוב אשוב לנדון דידן לברר שיטת שאר הראשונים מאימתי צריכה המצה שימור.

לילואתא מיחייבין למיכל מצה דמינטרא, ולא נפיק איניש ידי חובתיה, אלא במצה דמנטר לה מחמץ, ומיחייבין לנטורה ללישה דלא ליתי לידי חימוץ, עכ"ל.

ורב סעדיה גאון בסידורו (עמ' קלג) כתב "וביאור עשיית המצות, לוקחים קמח חטים או שעורים שלא נפלו עליו מים לא לפני טחינתו ולא לאחר טחינתו". ע"כ. ולא כתב דבעינן שימור משעת קצירה. גם בספר העיטור (הל' מצה ומרור, דף קכט ריש ע"א) כתב "מסתבר אדרבא הוא דאמר הפיכו לשם מצה בשעת קצירה וכו'. ומר בריה דרב הונא לא עביד בשעת קצירה, אלא כשמביאים חטים יפות בספינות, היה אומר אלו יהיו לפסח, ולשמרן בשעת שימור. וכן הוא מנהגינו, כשמקבל אדם חטים יפות אומר אלו יהיה לפסח". עכ"ל.

והרא"ש בפסחים (פ"ב ס"י כו) כתב שאע"פ שנדחו דברי רבא, מחמיר על עצמו היה, לשימור מצה של מצוה משעת קצירה וכן משמע דחומרא בעלמא הוא, מדקאמר מר בריה דרבינא מנקטא ליה אימיה בארבו (ערובה, רש"י), משמע דאהו לבד היה מחמיר, וכל שאר החכמים לא

ומה שכתב בשם "גאון אחד", הנה כן הטור (סי' תנג) "תשובה לגאון ליקח קמח מן השוק, בשעת הדחק מותר ויוצאין בו, דלא מחזיקינן איסור. אבל לכתחלה בעי שימור", עכ"ל. וכן הוא בתשובות הגאונים שערי תשובה (סי' רצג) בזה"ל "וששאלתם אם יכול אדם ליקח קמח מן השוק בשביל הפסח בשעת הדחק ויוצא בו ידי חובת מצה או לא? כך ראינו שבשעת הדחק מותר, משום דאחזוקי איסורא לא מחזיקינן, ויוצא בו ידי חובתו. אבל לכתחילה כתיב ושמרתם את המצות, בעינן שימור מתחלה ועד סוף", עכ"ל. [וע"ע שם בסי' צה]. וכן הביא תשובה זו רבי' יצחק בן גיאת בספר מאה שערים (הל' פסחים עמ' צ). וכן הובאה תשובה זו באוצר הגאונים פסחים (בתשובות סי' קכד) בשם רב שר שלום גאון. וכן הוא שם בשם רב צמח גאון (בתשובות סי' קכג) דמסקינן בגמ' דשימור דלישה שמיה שימור. ע"ש. ובתשובות הגאונים (גאוניקה עמ' 184) איתא "ושמרתם את המצות, עשה לה שימור בשעת לישה", עכ"ל. וכ"כ הראב"ד בשו"ת תמים דעים (סי' כו) שאם אין לו מצה משומרת משעת קצירה, יעשה לה שימור משעת לישה, ע"ש. וכ"כ בעל הלכות גדולות (הל' פסח ריש פרק כל שעה) וז"ל "והני תרין

ח"ג, דף מא ע"ד) כתב בשם השאלות, דבעי שימור משעת קצירה. ע"ש.

פסק מרן השלחן ערוך

ומרן הש"ע (סי' תנג סעיף ד) פסק וז"ל "החטים שעושים בהם מצת מצוה, טוב לשמרן שלא יפלו עליהם מים משעת קצירה. ולפחות משעת טחינה. ובשעת הדחק מותר ליקח קמח מן השוק", עכ"ל. ומדסתם מרן הש"ע, נראה פשוט דסבירא ליה, שבשעת הדחק כשלוקח קמח מן השוק, ועביד ליה שימור, אף מברך עליו "על אכילת מצה", דאם לא כן, הוה ליה להשמיענו, שאין לברך עליו. וכן כתב בפשיטות הביאור הלכה (שם ד"ה טוב), שאף שהפרי חדש כתב להכריע דשימור משעת קצירה מדינא הוא, ולעכיבוא אפילו בדיעבד, מ"מ אם לא ימצא מצה שמורה משעת קצירה "בודאי נוכל לסמוך על דעת השלחן ערוך ולברך ברכת אכילת מצה" וכו'. עכ"ד.

דברי מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק

והנה מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק ח"ב (סי' קלה) האריך בדין זה וכתב (בד"ה הנה נא) ומנהגינו כאן ארץ

נהגו כן. וכן מדקאמר רב הונא בצקות של גוים וכו', ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה, משום דלא עביד ליה שימור משעת לישא. משמע הא אם לקח קמח מן השוק ולש אותו, אין צריך לאכול כזית מצה באחרונה. ונהגו באשכנז ובצרפת לשמרן משעת טחינה, לפי שאז מקרבין אותו אל המים, שטוחנין בריחים של מים, עכ"ד. והיינו שסובר דסגי בשימור משעת לישא, אלא שנהגו לשמור משעת טחינה.

ובשאלות דרב אחאי גאון (פרשת צו שאילתא עו) כתב, לא נפק אניש ידי חובתו אלא במצה דמינטר ליה מחימוץ מן כד נפל מיא עילויה. והיכא דאמטינהו לחוטין נכרי חרש שוטה וקטן לא נפיק ידי חובתו, עכ"ד. והטור (סי' תנג) כתב דרב שאילתות דר"א גאון דבעי שימור משעת טחינה. ומרן בבית יוסף (שם ד"ה ודברי) כתב, שהטור הבין כן בדבריו מדכתב ר"א גאון "ואי אמטינהו לחיטי נכרי וכו', דבהולכה לטחון מיירי, וא"כ מש"כ מצה דמינטרא מחימוץ מן כד נפל מיא עילויה היינו משעה שקרוב ליפול מים עליו, שהוא משעת טחינה ואילך. אלא שכתב, שרבינו ירוחם (נתיב ה

והנה תשובה זו שמצאָה מהרי"ץ, אכן נודע הדבר שכתבה מוה"ר יחיא אלטביב, ונודע בשמו הרב זכריה הרופא, שהוא כתב ספר הנקרא "נמורי הרז"ה" והוא פירוש על ספר הרמב"ם, ובסוף דפירושו העתיק שאלות ששאלו אנשי העיר עדן (אשר בקצה תימן) את רבינו יהושע הנגיד (בנו של ר' אברהם הנגיד, בן ר' אברהם החסיד בנו של הרמב"ם), ותשובותיו אליהם. והם שאלוהו, האם המצה המשומרת, היינו השמורה משעת קצירה, והיא שמברך עליה על אכילת מצה. אבל החטים הנקנים בשווקים מהגוים אין לברך עליהם. ורבי יהושע הנגיד כתב להם תשובתו. וא"כ אין בתשובתו עדות על מנהג תימן כלל, וזה שלא כפי שסבר מהרי"ץ שתשובה זו כתבה חכם קדמון מחכמי צנעא עד שמתוך כך כתב, שיש בה "עדות שכך היה מנהג פשוט לראשונים להחמיר בזה, וגם אנחנו בני בניהם אחריהם". ע"כ. דזה אינו.

ועוד, שכתב-יד שהיה לפני מהרי"ץ הושמטו ממנה כמה תיבות בתשובתו של רבי יהושע הנגיד. כי בתשובת רבי יהושע הנגיד במקורה אשר נכתב בלשון ערבי כתוב עוד בזה הלשון "ומתי' לם יגד מצה משומרת, יגז לה אין יבארך עלי' מצה

התימן להחמיר, ומדקדקים לחזר אמצה השמורה משעת קצירה דור אחר דור. בפרט היות ידוע דהרמב"ם מאריה דאתרין הוא, כמו שכתבו הרדב"ז והריק"ש וכו' [והביא דבריהם שם חלק ב (סימן קפ) בדין חוזר ונעור]. וא"כ אין לנו לזוז מדבריו. ושוב כתב, והנה אנכי הצעיר מציאה מצאתי בספר קדמון מחכמי צנעא שאלה ותשובה על זה, קצתו בלשון ערבי. שכתב "לא תקרא מצה משומרת, כי אם המצה העשויה מחטים השמורים והנזהרים בהם מהמים מעת קצירתו. וכו', הנה החטים הנעשים על זה האופן, הם אשר יקראו מצה משומרת, והיא אשר ראוי לברך עליה על אכילת מצה, ויאכל ממנה האפיקומן. וכל מצה שאינה עשויה על אופן זה, תקרא מצה שאינה משומרת, ויאכל ממנה כל ימי הפסח, כיון שאין ידוע לנו שנפל עליו מים" וכו'. ועל סמך תשובה זו, כתב מהרי"ץ שזאת עדות שכך היה מנהג פשוט לראשונים להחמיר בזה. וא"כ קם דינא דמי שאין לו מצה משומרת משעת קצירה, שלא יצא ידי חובת המצוה. והוסיף "וגם נתבאר לך שאם אין לו מצה משומרת משעת קצירה, שאין לברך על שאר מצות שאינם משומרות כי אם המוציא לבד, לא על אכילת מצה", עכ"ד.

קאפח ביקש בהשאלה את שו"ת חיי שלום והוא היה מונח בספרייתו לצורך עיון לפרק זמן קצר. והוא כתב את הגהתו הנז"ל בזמן שהיה הספר הנז"ל מושאל אצלו. ואח"כ הוצרך להחזיר את הספר לביהכנ"ס. וקיבלו מוהר"ח כסאר זצ"ל לידו, כי הוא היה רב בית הכנסת]. בזה"ל "ואנכי הצעיר, מדי חפשי בספרים עתיקים, ותבט עיני בשור"י שאלות ותשובות לרבי יהושע הנגיד וכו', אשר שאלו ממנו אנשי עיר עדן בשנת הר"י ליצירה. ושם מצאתי נוסח השאלה והתשובה שהביא הר"י צאלח ז"ל בתשובותיו (שם) ועשה אותה יסוד גדול לסמוך עליה כל מה שכתב שם בסי' קלה. ואת שם ר' יהושע הנגיד שהוא מרא דתיובתא הנז' לא הזכיר. ולא עוד אלא שהביאה בלתי שלימה. ובודאי שהנוסחא שנזדמה להרי"ץ היתה חסרה שיטה אחת". וכו'. עכ"ד.

והנה נדפסו תשובות רבי יהושע הנגיד מהדורת פריימן (סי' כד) וכתב בזה"ל "ובשעה שלא ימצא מצה משומרת, מותר לו לברך על מצה שאינה משומרת". ע"כ. וכן הוא בתשובות ר' יהושע הנגיד מהדורת יהודה רצהבי (סימן כט).

שאינה משומרת. ויאכל מנהא טול אלפסח. מנד ולם יתחקק דלך אלבר הל וקע עליה מא אם לא. לאון אלאצל ענדנא אחזוקי איסורא לא מחזקינן" וכו'. ע"כ. ותרגומו, ובזמן שאינו מוצא מצה משומרת, מותר לו לברך על מצה שאינה משומרת, ויאכל ממנה בכל ימי הפסח, הואיל ואין ידוע לו מזה הבר (היינו החטים) אם נפל עליו מים או לא. לפי שהעיקר אצלינו אחזוקי איסורא לא מחזקינן. ע"כ.

וכבר כתב חכם אחד בשולי הגליון שבשו"ת חיי שלום להגאון ר' יחיא הכהן (סוף סי' ה) להעיר על דברי מהרי"ץ שתשובה חסרה נזדמנה לו. [הגהה זו, לדעת הגר"ח כסאר, כתב הר"י קאפח, וכ"כ נכדו הרב יוסף קאפח בפרושו להרמב"ם (פ"ה מל' חו"מ ה"ט). אולם הרה"ג יוסף צובירי בספר ויצבור יוסף בר ח"ג (עמ' ה ד"ה ואם) כתב, שהרב עמרם קורח הוא שכתב הגהה זו. וידידי הרב איתמר חיים כהן שליט"א אמר לי, ששמע מפי הגר"ח, כי שו"ת חיי שלום כתב יד, היה נמצא בספריית בית כנסת אלשרעבי בצנעא, כי מוה"ר יחיא הכהן מחבר שו"ת חיי שלום, היה רב בית הכנסת הנז"ל, ומכיון שנפטר בלא בנים הפקיד את כל ספריו לבית הכנסת הנז"ל. והר"י

חכמי תימן חלקו על

דברי מהרי"ץ

בשו"ת רביד הזהב (סי' ל) הביא מהר"י משרקי מש"כ חכם מחכמי תימן בקונטרסו שם (עמ' נא) שדבר שיש בו הפסד מרובה או שעת הדוחק, שפיר יש לסמוך על המקילים אפי' באיסור שעיקרו מן התורה, והביא ראייה לזה ממה שפסק מרן הש"ע (סי' תנג) מותר ליקח קמח מן השוק למצות מצוה, אע"פ שדעת הרי"ף והרמב"ם דבעינן שמירה משעת קצירה, שעת הדוחק שאני. ע"ש.

הגאון ר' יחיא הכהן ראה אודותיו בספר סערת תימן (עמ' לה). בשו"ת חיי שלום (סי' ה) כתב לדחות דברי מהרי"ץ, שאף שמנהגינו, שלכתחילה מצוה מן המובחר שיהא שמור משעת קצירה, מ"מ אם אירע שלא נמצאה מצה שמורה משעת קצירה כלל, אע"פ שאנו נוהגים כסברת המחמירים, כדאי הני רבוותא הסוברים שאפילו מצה שמורה מקודם לישה או משעת לישה יוצא בה ידי חובתו, וכפי שפסק וסתם מרן הש"ע, ואין בזה שינוי המנהג וכו', ע"ש. וכ"כ הגאון ר' יחיא בדיחי בשו"ת חן טוב (סי' יב) שנשאל אם מותר לברך על

אמנם הרה"ג אברהם אלנדאף בהערותיו לשו"ת פעולת צדיק ח"ב (סי' קלה אות לד) כתב "ואני הכותב מצאתי שו"ת זו בסוף ספר נימוקי הרב זכריה הרופא (הוא ר' יחיא אלטביב ז"ל). אמנם שם נוסף בזה"ל מועתק מלשון ערבי ללשון הקדש, וכשלא נמצא משומרת, יכול לברך על מצה שאינה משומרת ויאכל וכו' כנז"ל. ולפי דברי הרב המחבר הרי"ף ז"ל נראה שזו אולי איזה מהתלמידים הוסיף לשון זה תוך דברי הרז"ה ז"ל בהעתקה, עכ"ד. ואחר המחילה, תמוהה החלטתו שתוספת זו נכתבה ע"י אחד מהתלמידים. וכן כתב מהר"י צובירי בספר ויצבור יוסף בר ח"ג (עמ' ד ד"ה ושוב) ובספרו מגיד מראשית (עמ' קסה) לדחות את דברי מהר"א אלנדאף. וכתב שכן הוא בנמוקי הרז"ה מלפני כחמש מאות שנה, וכן בתכלאל משנת ה'רל"ג. ע"ש. וכ"כ הגר"ח כסאר בספר שם טוב (פ"ה מחמץ ומצה ה"ט) שראה כתוב שנשאל בזכ רבי' יהושע הנגי והשיב, שמברכין על מצה שאינה שמורה משעת קצירה, ושמהרי"ץ תשובה חסירה נזמנה לו, ולפיכך כתב שאינו מברך עליה. ע"ש.

ושהפר"ח כתב שהוא לעיכובא. ע"ש. וזה כלשון מהרי"ץ בתיקון פסח שנדפס בעץ חיים ח"ב (דף ב.). ע"ש. כגון הרה"ג אברהם אלנדאף בהגהותיו ענף חיים לעץ חיים ח"ב (דף ג: אות ז).

מהרי"ץ חושש לספק ברכות להקל

והנה מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק ח"ב (סי' קלה ד"ה ולדעת) כתב "ולדעתי הצעיר דאף במקומות שלא נהגו להחמיר משעת קצירה דאין לברך על אכילת מצה, כיון דהויא פלוגתא דרבוותא דספק ברכות להקל, וכדכתב הבית יוסף (בסי' קצ) בשם תרומת הדשן, דמחלוקת הפוסקים חשיב ספק וכו', וכן כתב הבית יוסף גם-כן בסי' תפט סעיף ז' דמי שדילג לילה אחד סופר ביום בלא ברכה, וטעמא משום דאיכא פלוגתא דרבוותא, דאיכא מאן דאמר דאית ליה תשלומין, ואיכא מאן דאמר דלית ליה תשלומין עוד, הילכך לעניין ברכה ספק ברכות להקל, ע"ש. עכ"ד מהרי"ץ.

אמנם מדברי מרן הש"ע (סי' תנג) שפסק "ובשעת הדחק מותר ליקח קמח מן השוק", משמע שאף

מצה שאינה שמורה משעת קצירה, והשיב, שבשעת הדחק, יכול לברך על מצה שהיא שמורה משעת לישא, ולכתחילה מצוה לחזר אחר המשומרת משעת קצירה לצאת ידי הכל. ע"ש. וכ"כ הגאון ר' שלום חבשוש בספר שושנת המלך (הל' פסח אות י) להשיג על דברי מהרי"ץ, דמה שכתב שהמנהג להחמיר, ואין לברך על מצה שאינה שמורה משעת קצירה, הוא רק למצוה מן המובחר, הואיל והרבה מצוי. ואילו יקרה שלא ימצאו חטים משומרים משעת קצירה, כדאי הם הפוסקים המקילים לסמוך עליהם ולברך, עכ"ד. גם הגר"ח כסאר בספר שם טוב (פ"ה מחמץ ומצה ה"ט) כתב, שכבר השיבו על דברי מהרי"ץ מחכמי הדור, ומכללם מהר"י הכהן בשו"ת חיי שלום, והורו שמברך על מצה שאינה שמורה משעת קצירה. ע"ש. [אך מה שכתב הרב שם טוב (שם) "ובמה שכתבתי נסתלקה השגת "רביד הזהב" שכתב על מהר"י הכהן ז"ל", ע"כ. ותמוה מיהו זה "רביד הזהב"].

אמנם יש מחכמי תימן שקיבלו את דברי מהרי"ץ, שכן כתב מוהר"ר שלמה צלאח אחי מהרי"ץ בסדר זבח פסח שכתב, שהמצה צריכה שמירה משעת קצירה, כדעת הרמב"ם,

שרוצה להחמיר, אין לו לברך. דכיון שנהגו כאותו פוסק, או דאתריה דמר הוא, הוה ליה אצלם כאילו אין בו מחלוקת כלל. ע"ש. וכן כתב עוד הרדב"ז שם (סי' תרכו, וסי' תרמב, סי' תרסה, וסי' ב' אלפים רעו).

וכן מצינו להגאון חיד"א בספר שם הגדולים (מהדור"ק ליוורנו דף צב ע"א) בדין ס"ת שאין בו תגין, שכתב, דאע"ג דקיימא לן ספק ברכות להקל אפילו נגד מרן, זהו דוקא כשהמחלוקת בברכה עצמה, אבל אם המחלוקת במצוה אם כשרה היא אם לאו, ופסק מרן כדעת המכשירים, ברוכי נמי מברכינן. "וכמו שחלק כיוצא בזה בשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרכו". ע"ש. וכ"כ עוד בספרו לדוד אמת (קונטרס אחרון סי' כא) בדין ס"ת שאין בו תגין, וכנז"ל.

ומהרי"ץ גופיה בשו"ת פעולת צדיק ח"ג (סי' י) שהביא דברי הרדב"ז (סי' רכט) הנז"ל, דכשהמחלוקת במצוה, לא אמרי' ספק ברכות להקל. ועל פי זה כתב דמי שלא ספר בלילה, לדעת הרמב"ם (פ"ז מהל' תמידין ומוספין הכ"ג) שכתב, דמי ששכח ולא ספר בלילה יספור ביום, (ומוכח דס"ל שיש גם לברך, מדסיים ולא חולק). וא"כ יכול גם

שרי לברך עליה. דאל"כ לא הוה שתיק מינה, והיה לו להשמיענו שאין לברך על מצה זו. ומדסתם ושתק בזה, משמע שאין לחוש לספק ברכה.

ונראה לבאר הדברים על פי מה שכתב בשו"ת הרדב"ז ח"א

(סי' רכט) שכאשר המחלוקת במצוה ולא בברכה, לא אמרינן ספק ברכות להקל. וז"ל: "כל מחלוקת שהיא בברכות עצמן יש לנו להקל, כי שמא יוציא שם שמים לבטלה. אבל מחלוקת בעשיית המצוה צריך לברך, שהרי לדעת אותו פוסק שפיר מקיים המצוה. תדע, שהרי מצות תפילין יש בה מחלוקת, ולא ראינו מימינו מי שנמנע מלברך עליהם, ואפילו שלפי שיטת רבינו תם התפילין של-רש"י פסולות. וכן לפי רש"י תפילין של רבינו תם פסולות, ולא ראינו לשום פוסק שיפקפק בברכה". וכתב, ושמור עיקר זה, שאם לא תאמר כן, ברוב המצוות לא נברך, כיון דשכיח בהו מחלוקות. ושכן כתב בספר כפתור ופרח (פרק ה) ושכן הסכים רבינו ברוך ז"ל. וסיים, שעיקרן של דברים הוא, שכל שנהגו ישראל כאחד מהפוסקים, או דהוי אתריה דמר, העושה מצה לדעת אותו פוסק חייב לברך, שחזר הדבר להיות כאילו הוא תורה, והעושה כנד זה לפי

הפוסקים היא במצוה ולא בברכה, שפיר מצי לברך עליה בודאי, דהא אליבייהו דרבנן דסברי דמצוה כהוגן היא, ודאי ברוכי מברכינן. ושכן כתב מהרי"ץ גופיה בשו"ת פער"צ ח"ג (סי' י) בשם הרדב"ז. ועוד הביא ראיה לזה, דכוותה מצינו גבי לולב העקום בראשו בעלין דלרבי נסים פסול הוא, ולרבי הרא"ש כשר הוא לכתחילה ומברכינן עליה. (עי' בית יוסף סוף סי' תרמה). ולפיכך העלה, שבשעת הדוחק אם לא מצא מצה שמורה משעת קצירה, יעשה מצה מחטים שלקח לפסח, ויברך על אכילת מצה בלי שום פקפוק, ואין כאן בית מיחוש כלל. ע"ש. וגם הגר"ח כסאר בספר שם טוב (פ"ה מחמץ ומצה ה"ט) כתב, שכבר השיבו על מהרי"ץ מחכמי דורינו, ומכללם מהר"י הכהן בשו"ת חיי שלום, והורו, שמברך עליה. [ומש"כ שבזה נסתלקה השגת "רביד הזהב" על מהר"י הכהן, ע"ש. תמוה מיהו "רביד הזהב" הלזה. ואולי הוא טעות סופר].

וראה עוד למהר"י צובירי בספר ויצבור יוסף בר ח"ג (עמ' ו) שהביא לדברי מהר"י הכהן הנז"ל שסמך דבריו על דברי הרדב"ז הנז"ל. גם בספר חזון עובדיה פסח

לברך, וכל שכן דאתריה דמר הוא והוי תורה. ומ"מ סיים, דכיון דנפק מפומיהו דהרא"ש והמרדכי שיש לספור בלא ברכה, ומרן הקדוש הסכים על ידיהם לספור בלא ברכה, אין בנו כח לעשות נגד דבריהם. ע"ש. הרי שמעיקר הדין הסכים לפסוק להלכה כיסוד דברי הרדב"ז, ורק משום שמרן הש"ע פסק שלא לברך, לכן כתב שאין בנו כח לעשות נגד דבריו. והרי בנדון דידן שמרן הש"ע (סי' תנג) פסק שבשעת הדחק מותר ליקח קמח מן השוק, ומוכח דס"ל דיברך על המצה, מדסתם ולא חילק. [וכפי שכתב מהרי"ץ גופיה שם בח"ג (סי' י) לדייק מדברי הרמב"ם דמדכתב שיספור ביום, משמע שסופר בברכה. ע"ש]. ואולי שכשכתב מהרי"ץ את דבריו בדין מצה שמורה בח"ב (סי' קלה) עדיין לא נגלו לעיניו דברי הרדב"ז. ורק אח"כ בח"ג (סי' י) כתב "וראיתי בתשובת רדב"ז החדשות (סי' רכט) וכו'. ע"ש.

וראה למהר"י בדיחי בשו"ת חן טוב (עמ' רלה) שהביא לדברי הרדב"ז (סי' רכט) הנז"ל. וכבר כתב מהר"י הכהן בשו"ת חיי שלום (סי' ה) לתמוה על דברי מהרי"ץ, שבנדון מצה שאינה שמורה משעת קצירה, הרי מחלוקת

(מערכת ברכות סי' א אות יח סק"ב) ובשו"ת
אור לי (סו"ס ק ובהשמטות דף קמה סוף
ע"ד). ובשו"ת יביע אומר ח"ב (יו"ד סי'
כז אות ז). ובח"ה (או"ח סי' מב אות ד-ו).
ועוד. ולהגר"י יוסף שליט"א בספר עין
יצחק ח"ב (מעמ' תג ואילך). והארכת
בזה בספרי הליכות חיים על הלכות
ברכות ח"א (עמ' ז-ח). ע"ש.

הנד"מ (ח"ב מוציא מצה עמ' עז) סמך
על דברי הרדב"ז. וכן הניף ידו
שנית בשו"ת יביע אומר ח"ט (חאו"ח
סי' מ) והביא גם לדברי מהר"י צובירי,
ע"ש.

ועל עצם דברי הרדב"ז כבר דנו
הפוסקים עי' להגאון שדי חמד

הגאון רבי אוריאל חוברה שליט"א
 רב הישוב נחליאל ומרבני בית ההוראה

שאלות נפוצות בהלכות חג הפסח

האם מיחם חשמלי צריך הכשרה לפסח, וכיצד

שאלה:

האם מיחם חשמלי של שבת, צריך הכשרה לפסח, וכיצד?

תשובה:

אם לא מניחים על המיחם פיתות, מעיקר הדין אינו צריך הכשרה אלא נקיון מבחוץ שלא נדבק בו חמץ. אבל אם לפעמים מניחים עליו פיתות אע"פ שרוב תשמישו הוא לחימום המים, יש להכשירו בהגעלה, במיוחד אם יש חשש שנפלו פרורים של חמץ. כלומר לנקות את המיחם יפה, ואחרי עשרים וארבע שעות לחמם את המיחם עם מים עד לגובה שיוכל לגלוש בזמן שהוא ירתח. וע"ע בבן איש חי פרשת צו שנה א' סעיף י"ב. ואם מכסה המיחם מפלסטיק ואין חשש שנפלו פרורי חמץ, די שיערה על המכסה מים רותחים, לאחר שניקהו היטב.

האם מותר לאכול עוגה מקמח מצה בערב פסח

שאלה:

האם מותר לאכול עוגות מקמח מצה בערב פסח, באופן שהעוגה
 אין בה תואר לחם כלל?

תשובה:

בערב פסח משעה עשירית אסור לאכול פת, ואפילו מצה עשירה כולל עוגיות, אבל אוכל מעט פירות או ירקות, עיין שו"ע סימן תע"א סעיף א'

ואילך. וע"ע חזון עובדיה חלק ב' עמוד צ"ה. וע"ע בספר "מקראי קודש" פסח עמוד כ"ד שהאריך בזה ע"פ ראשונים ואחרונים, עיי"ש. ולמעשה המיקל לאכול מעט עוגה מקמח מצה, יש לו על מי לסמוך.

אם עשה מכירת חמץ ושוב מצא עוד חמץ

שאלה:

מה הדין אדם שכבר עשה מכירת חמץ על כל מוצרי החמץ שבביתו, אך לפתע נזכר שלא מכר עוד כמה נקודות של חמץ בביתו. או שבערב פסח אחרי חצות היום נזכר לפתע בעוד מוצרי חמץ בבית, ושוב הכניסם לארון של החמץ המכור לגוי, האם מהני המכירה לזה או לא?

תשובה:

בדרך כלל יש בשטר מכירת החמץ "וכל חמץ שיש לי", ובכל מקום שנמצא. ולכן גם אם לא נזכר בכירור על איזה חמץ, הוא מכור לגוי. ודוקא בדברים שהיו לו עד זמן מכירת החמץ, אבל אם קנה דברי חמץ אחר שעשה מכירת חמץ ונזכר בחצות היום אסור, ואין מכירת החמץ מועיל לדברים אלו.

האם בודק החמץ שכבר בדק לפני ליל הבדיקה

שאלה:

אדם שניקה את כל הבית קודם הפסח הדק היטב, ושוב בליל בדיקת חמץ, רוצה לנקות רק את המקומות שעדיין לא ניקה ובדק מחמץ, האם מוטל עליו לנקות את כל הבית שוב או רק את המקום שהותיר לבדיקה?

תשובה:

השאלה אינה מובנת דיו: מצד אחד הוא ניקה את כל הבית, ומצד שני הוא רוצה לנקות רק המקומות שלא ניקה. ועל כל פנים פשוט שאינו חייב לנקות את כל הבית, אבל חייב לבדוק לאור הנר את כל הבית.

הגאון רבי רון אל אהרן שליט"א
אב"ד לממונות נתיבות ומרבני בית ההוראה

הוראות לליל הסדר בצל הקורונה תש"פ

מבוא

חג הפסח מאופיין בקהילות ישראל דווקא בהמוניות שלו הן מבחינת קניות, התחדשות וריבוי המשפחות סביב שולחן הסדר. מקור למנהג יפה זה, נמצא רמוז בפסוקי התורה (שמות י"ב, ד') "ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו". וכן הוא במשנה וגמרא במסכת פסחים, שהיו נמנים משפחות משפחות על קרבן הפסח.

אך אם נתבונן ונעמיק באותו הפסוק, נראה שאפשר גם ללמוד בו להיפך, שזה לשון הפסוק מתחילתו - "ואם ימעט הבית מהיות משה וכו', איש לפי אכלו תכוסו על השה". דהיינו, שבאופן עקרוני יש לעשות את הפסח עם המשפחה הגרעינית שזה אומר שיש לעשות את הסדר דוקא בביתו של האדם.

עוד נאמר בקרבן הפסח שבמצרים (שמות י"ב, כ"ב), "ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר", נאמר כאן סוג של "בידוד" מכל מה שבחוץ, להיות רק בחיק המשפחה בתוך הבית, ללא יכולת לצאת החוצה.

והנה, מכיוון שבכל שנה אנו סומכים על הרבנים בענייני הפסח, השנה יש מעט קושי. ועל כן, באנו כאן מעט לפרוט את ההלכות והדינים בהם יש להקל ולעמוד על עיקר הדין.

מכירת חמץ

א. מכיוון שלא מוכרים את החמץ לרב, אלא הרב הוא רק שליח שלנו למכור את החמץ. מבואר ברמב"ם (הלכות שלוחין ושותפין פרק א') ושולחן

ערוך (חו"מ סימן קפ"ב סעיף א') וזו לשונו: ואין העושה שליח צריך קניין ולא עדים, אלא באמירה בעלמא. ולכן ניתן להתקשר לרב העורך מכירת חמץ ולמנות אותו שליח למכור את החמץ, והוא כבר ימלא לבדו עבורכם את טופס המכירה כדת וכהלכה.

הגעלת כלים

ב. ניתן לערוך בבית הגעלת כלים באופן הבא: שלב א' - לקחת את הסיר הכי גדול שיש בבית (גם אם הוא חמץ), לא להשתמש בו 24 שעות קודם ההגעלה. שלב ב' - למלאות אותו במים עד הסוף ולהרתיח על גבי האש, עד שהמים יבעבעו ויגלשו אל מחוץ לסיר. שלב ג' - מומלץ לקחת אבן בגודל אגרוף בערך, וללבן אותה על גבי האש, ובשעה שהמים בסיר מבעבעים, יקח אותה על ידי מלקחיים ויניח בתוך הסיר על מנת לתת תוספת חום פנימי. שלב ד' - להכין כלי או קערה עם מים צוננים מהברז. שלב ה' - להכניס את הכלים הטעונים הגעלה לתוך הסיר בזמן שהמים מבעבעים. ניתן להשתמש ברשת כמו השק של תפוחי אדמה וכדומה. שלב ו' - אם יש כלי שאינו נכנס במלואו, ניתן להגעילו במספר פעמים, ובכל פעם יסובב למקום שלא נכנס למים הרותחים. שלב ז' - לאחר ההגעלה יניח את הכלים בקערת המים הצוננים. ובזה יצא ידי חובת הגעלת כלים לאלו הכלים הטעונים הגעלה.

ביעור חמץ

ג. אין חובה לשרוף את החמץ באש, וניתן לשפוך עליו אקונומיקה או להשליך לאסלה ולהוריד את המים. כמו כן, לא חייב להמתין לבוקר של ערב פסח בשביל לבער את החמץ, וניתן לבערו או להפקירו בכל עת קודם הפסח.

ליל הסדר

ד. רצוי בשנה זו לא לערוך את ליל הסדר עם מספר משתתפים רב, אלא עם המשפחה הגרעינית בלבד. דהיינו מי שגר איתנו בבית. יש להקפיד, על

שטיפת הכוסות בנפרד ולא בקערה אחת. יצוין, כי אין כל היתר להשתמש באמצעים טכנולוגיים (זום וכדומה), על מנת לעשות את ליל הסדר בקבוצות, ועל כגון זה אמרו חז"ל "טובל ושרץ בידו".

טבילת נשים

ה. יש להקל בחציצה שהיא מיעוט הגוף, כגון לק בציפורניים שאינו מושלם, או מיעוט שער, מכיוון שבעת הזו לא שייך להקפיד על דברים כאלו.

בחימת הדברים,

וכתב בעל הטורים על הפסוק (שמות י"ב, ח'), "ואכלו את הבשר בלילה הזה וכו' על מרורים יאכלוהו", שהנה ארבעה פעמים בתנ"ך מוזכרת המילה "יאכלוהו", פעמיים בעניין קרבן הפסח, פעם נוספת (שלישית) בפרשת צו (פרשת השבוע שלנו (ויקרא ח', ל"א) "אהרן ובניו יאכלוהו", ופעם רביעית בנביא ישעיה, בעניין שמדבר על הגאולה העתידית (ס"ב, ט'), "כי מאספיו יאכלוהו". וכתב רבינו בעל הטורים, כי כשם שבגאולה הראשונה במצרים נאסר לצאת מהבית (שמות י"ב, כ"ב) "לא תצאו איש מפתח ביתו". וכן על אהרן ובניו, בזמן ימי המילואים של חנוכת המשכן נאסר עליהם לצאת מאהל מועד (ויקרא ח', ל"ג), "ומפתח אהל מועד לא תצאו". וכך יהיה בגאולה האחרונה שלא יצאו איש מפתח ביתו.

יהי רצון, שעל ידי שמירת התורה והמצוות
נזכה לגאולה השלמה עוד בפסח הזה.

הגאון רבי ברוך עוקשי שליט"א

רב קהילת בני תורה באלעד, ראש כולל להוראה 'עץ החיים' פ"ת
ומרבני בית ההוראה

דינים והנהגות לערב פסח וליל הסדר

ההלכות כוללות דינים מיוחדים לשוהים בבידוד ולחולים

~ המנהגים הם לעדת קודש תימן ~

הכשרת כלים

כלים חדשים שלא השתמשו בהם מעולם, לכתחילה כדאי להגעילם. אך בשעת הדחק כמו המצב השנה ניתן להשתמש בהם ללא הגעלה. (כיון שהיום בעיקר משתמשים בחומרים כימיים וגם החומר פגום לגמרי וגם לאכילת כלב. ראה צי"א ח"ב סי' נה וקובץ מבית לוי ניסן בשם הגר"ש וואזנר) .

כלים בציפוי טפלון או ציפוי קרמי או ציפוי אימייל אין צריכים הגעלה כלל אפי' לכתחילה.

כלים שהיו ברשות גוי צריך להטבילם.

במצב כיום כשאינן אפשרות להטבילם יכול להקנותם לגוי ע"י קנין כסף (בשעת הדחק) וירשהו הגוי להשתמש בהם.

י"א שעיצה זו לא מועילה לשימוש לזמן ארוך ולכן כשיסתיים מצב החירום מיד ילך ויטבילו בלי ברכה.

כיון שאנשים רבים לא הספיקו לקנות כלים לפסח או שקנו ולא הספיקו להטביל את הכלים, על כן נכתוב בקצרה את דיני הכשר הכלים למי שצריך להשתמש בכלי חמוץ של כל השנה לצורך פסח.

כלי חרס שהשתמש בהם ברותחין בכלי ראשון אין מועיל להם הכשר.

כלי חרס שהשתמש בהם ברותחין בכלי שני או בצונן יכול להגעילם (בשעת הדחק). ראה שו"ע סי' תנא סעי' א ואור לציון ח"ג ראש פ"א.

כלי פורצלן לא מצופים דינם ככלי חרס.

כלי אדמה המיובשים בחמה מועילה להם הגעלה.

כלי זכוכית אינם צריכים הכשרה אלא די בניקוי היטב. ויש מחמירים בהכשרה על ידי מילוי ועירווי ג"פ מעת לעת. ראה שו"ת רב פעלים או"ח ח"ג סי' כט ואור לציון שם.

כלי דורלקס ופיירקס דינם ככלי זכוכית. ויש מחמירים להצריכם הגעלה.

כלי מצופה חרס יש לדונו ככלי חרס.

כלי חרסינה בימינו שמצופים בזכוכית דינם ככלי זכוכית. ואם מצופים בחומר מתכת או בצבע סינטטי דינם ככלי חרס.

כלי פלסטיק יש להחמיר שלא מועילה הגעלה. ובשעת הדחק יגעילם לאחר המתנת כ"ד שעות מבליעת החמץ. ראה בשו"ת מנח"י ח"ג סי' סז ואור לציון ח"ג פ"י סעי' יג ושו"ת להורות נתן ח"ו סי' סט צי"א ח"ט סי' כו וחזו"ע פסח עמ' קנא.

הכשרת השיש - אם הוא שיש אבן טבעי ינקה אותו היטב ויערה עליו מים רותחין מקומקום חשמלי בעודו מעלה רתיחות. ואם הוא שיש אבן קיסר רצוי לשפוך עליו מים צוננים כדי לקררו ולנגבם ומיד ישפוך מים רותחים כנ"ל. ואם חושש שינזק ינקה אותו היטב ויצפה אותו בנייר כסף עבה (לפחות 30 מקרון).

לכתחילה כדאי בכל סוגי השיש לצפותם בפי. וי. סי. או בנייר כסף עבה

בשתי שכבות. במיוחד יש להקפיד על כך בסביבות הכיריים היכן שמניחים מאכלים או קדירות חמות. וכן מי שיש לו כיריים באמצע השיש ואחר הכיריים עומד קיר עם אריחי חרסינה עליו לצפות את הקיר כנ"ל כי מצוי שקדירות חמץ נוגעות או מנטפות על הקיר.

שיש חברון הוא חלש ורגיש ויש להכשירו כמו בשיש אבן קיסר.

את הברזים והכיורים יש לנקות היטב ודי בכך. ולכתחילה ראוי לערות עליהם מים רותחים.

תנור אפיה- אם בדר"כ אין לכלוכים ופירורים על קרקעית התנור יש להמתין כ"ד שעות מהאפיה האחרונה ולהסיק בחום הגבוה ביותר במשך חצי שעה. ואם מצוי פירורים על קרקעית התנור אין לו הכשרה כלל.

לכתחילה גם אחרי ההכשר לא יאפה בתנור בפסח אלא עם מכסה.

תנור פירוליטי בשעת הדחק יסמוך על הסקתו בחום המקסימלי שלו.

כיריים של גז- הראשים עצמם אינם צריכים הכשרה. החצובות ינקה אותם היטב בחומרים פוגמים. ולכתחילה גם יצפה אותם בנייר כסף עבה.

כיריים חשמליים עם משטח זכוכית- א"א להכשירה ולכן ינקה היטב ויניח את הסירים בפסח על גבי רשת מתכת חדשה לפסח (רשת זו אינה צריכה טבילה).

כיריים אינדוקציה- הדין כנ"ל או יניח מדבקות מגנטיות מיוחדות או משטח סיליקון מיוחד לכיריים כאלו.

מיקרוגל עדיף לא להכשיר.

תבניות ורשתות צריכים ליבון ועל כן אין להכשירם.

מיחם מים של שבת אם מקפידים שלא להניח חמץ על המכסה די לו בניקוי

יסודי, ואם רגילים להניח עליו חמץ יגעיל את המכסה בכלי ראשון ואת המיחם ימלא עד שפתו וירתיח עד שיגלשו המים וזו הכשרתו.

גביע של שבת שולחנות וכו' יעשו להם נקיון יסודי ודי בכך.

מפות ומגבות לעשות להם כביסה עם חומר רב וניתן להשתמש בהם בפסח.

דיני בדיקת חמץ הם כבכל שנה.

ביעור חמץ

חולה שנמצא בבידוד בביתו יעמדו בני ביתו מאחורי הדלת והוא יברך את ברכת הביעור וישמעו ויכוונו לצאת בדין שומע כעונה ויענו אמן והוא יבדוק את החדר שלו והם יבדקו את שאר רשותו.

ואם הוא נמצא מחוץ לביתו, ימנה שליח לבדוק את רשותו והשליח יברך את ברכת הביעור. ובכל ענין הוא יעשה את הביטול.

מי שאין לו שליח לבדוק את ביתו יעשה מכירת חמץ לנכרי על כל הבית, ומעיקר הדין די לו במכירת י"ד אך עדיף שיעשה מכירת י"ג.

שריפת חמץ יעשו כבכל שנה, תוך הקפדה על ההוראות של הרשויות.

מי שאינו יכול לצאת מביתו יפורר את החמץ וישפוך עליו חומר חריף לפוגמו מאכילת כלב. ואם א"א לו יפוררו כנ"ל וישליכהו לבית הכסא.

תענית בכורות

במצב הנוכחי שאין מתפללים בבית כנסת, מי שנוהג לשמוע סיום מסכת יעשה סיום מסכת ואפי' של משניות. ובשעת הדחק אפשר לסמוך על סיום דרך הטלפון או דרך התקשורת (הוראת הגרש"ז אורבך).

תפילות במנין

אין להתפלל במנין דרך המרפסות, כי אין צירוף לדעת מרן השו"ע בכה"ג. ואם צירפו אותו למנין יכול להיות להם כחלק מהעשרה אך יענה רק אמנים דברכות ולא יענה אמן דקדיש ולא קדושה.

יש אפשרות שכל שכן בבנין יצא פסיעה מחוץ לבית בתוך חדר המדרגות וכל השכנים יצטרפו למנין אפי' אין רואים אלו את אלו.

באופן זה, אין לברך ברכת מעין שבע בליל שבת.

כל התפילות וההלל יכול כל אדם לומר ביחידות, ופטורים מקריאת התורה ואין צורך להשלים לאחר החג.

הלל בליל פסח

למנהג השאמי, אומרים הלל בליל פסח לאחר התפילה בברכה. ולמנהג הבלדי, אומרים הלל בלא ברכה. גם היחיד בביתו אומר את ההלל, כיון שהוא מדין יום טוב שנא' השיר הזה יהיה לכם כליל התקדש חג (ערכין י, ב).

דיני ליל הסדר

למנהג יהודי תימן בתוספת הלכות למצב עתה

סדר הקערה

למנהג הבלדי כדעת מהרי"ץ - יניח באופן שלא יעביר על המצוות, יניח את הכרפס קרוב אליו והחרוסת סמוך יותר ואח"כ המצה סמוכה יותר ואחריהם הזרוע והביצה. למנהג השאמי הנוהגים כהאר"י - מניח באמצע שלוש מצות ובצד ימין את הזרוע ובצד שמאל את הביצה והמרור באמצע חרוסת תחת הזרוע וכרפס תחת הביצה.

קדש

ישטוף וידיח את כל הכוסות של בני הסדר, והמנהג הוא שיש קערת מים ובה מונחות כל הכוסות להדחה במשך כל הלילה.

ימלאו את הכוסות עד שיהיו מלאים וכל אחד ימזוג לחבירו דרך חירות. מי שנמצא רק עם אשתו היא תמזוג לו ולה. אם הוא נמצא לבדו ימזוג לעצמו.

יעמדו כולם ויפתח עורך הסדר באמירת הקידוש, ויכוונו כולם לצאת ידי חובתם מדין שומע כעונה.

מדין מצוות צריכות כוונה - יש לכוין לקיים מצות שתית כוס ראשונה של ד' כוסות וכן מצוות קידוש של יום טוב, וכן מצוות זכרון יציאת מצרים על הכוס.

בברכת שהחינו יכוין על כל המצוות של הלילה, מצה, מרור, סיפור יציאת מצרים, שתית ד' כוסות, הלל ואפיקומן.

מנהגינו להוסיף בקידוש את נוסח תרומה הבדילנו (כדאי לכוין בנוסח זה את ההדגשה שאנו מספרים ש"היום הזה" אירע נס יציאת מצרים - הגר"ח מבריסק).

מי שיושב בבידוד, יכול לפתוח מעט את דלת חדרו והם ישבו בריחוק גדול ממנו והוא ישמע אותם ובאופן זה צריך שתהיה קערה מיוחדת לו לפניו.

בסיום הקידוש ישתו את הכוס הסיבה.

ורחץ

יטלו ידיים קודם אכילת הכרפס. למנהג הבלדי - בברכה, ולמנהג השאמי בלא ברכה.

כרפס

למנהג הבלדי - נוטל כזית כרפס ומטבל בחרוסת ולמנהג השאמי לוקח פחות מכזית ומטבל במי מלח או ביין.

הכרפס יש שנהגו שהוא צנון או עלי צנון, ויש שנהגו שהוא עלי פטרוזיליה, ומעיקר הדין יוצא בכל ירק.

יש שנהגו לאוכלו בהסיבה ויש שנהגו לאוכלו בלא הסיבה. וראוי להחמיר בזה.

יברך ברכת בפה"א קודם אכילתו.

יחץ

מנהג השאמי כאן לחוץ את המצה האמצעית מבין השלושה וראוי שיהיה בצורת ד-ו ולשמור את החלק הגדול לאפיקומן. ולא נהגו להתביאו וק"ו שלא לגונבו.

מגיד

ימזגו כוס שניה לאחר שטיפה והדחה וראוי שימזגו לכל בני הבית ולפחות לפני עורך הסדר.

למנהג השאמי - יגלו את המפה המכסה את הקערה ויאמרו הא לחמא עניא, ונהגו להגביה את המצה בתחילת האמירה.

יכסו את המצה וכאן אומרים מה נשתנה.

למנהג הבלדי - מתחילה מכסים את המצות.

ומנהגינו שכל המסובים יחדיו אומרים מה נשתנה.

בסיום אמירת מה נשתנה נהגו שהבן עומד ושואל את אמירת מה נשתנה בלשון לע"ז מא כבר וכו'.

וממשיכים עבדים היינו. כל אמירת ההגדה נעשית בקול ערב ורם במנגינה של אמירת משניות.

מצוה להרבות כפי כוחו בסיפור יציאת מצרים בחידושים ובתיאור מדרשי חז"ל. אך חולה שאין לו יכולת לומר את כל ההגדה יאמר רק פיסקת רבן גמליאל וכו' וראוי שיוסיף משפט כל דהו ששייך לסיפור יציאת מצרים.

בפיסקת דם ואש וכו' שופך בעה"ב מן הכוס לכלי, וכן באמירת עשר המכות ובדצ"ך עד"ש באח"ב, סך הכל, שש עשרה שפיכות.

המנהג להגביה את השולחן או הקערה בעת אמירת דיינו.

יאמרו את ההלל בקירווי כפי שנוהגים בעת אמירת הלל שלם.

לפני ברכת אשר גאלנו ימלאו כוסות לכולם (אם עדיין לא מילאו), ויחזיקו את הכוסות בידם משך כל הברכה.

נהגו להוסיף את תוספת הרס"ג באמצע הברכה, ובזמן התוספת אין חובה להחזיק את הכוס ביד חוץ מהמברך עצמו.

מנהג הבלדי לחתום בנוסח גואל ישראל, ומהנג השאמי לחתום גאל ישראל.

ישתו את הכוס בהסיבה. למנהג הבלדי בברכה ולמנהג השאמי בלא ברכה.

חולה שאינו אוכל מצה או מרור ישמיט מברכת אשר גאלנו את המילים
"לאכול בו מצה ומרורים".

רחצה

יטול ידיו בברכה.

מוציא מצה

למנהג השאמי - אוחז שתי מצות ומחצה ומברך עליהם ברכת המוציא ואז
משמיט את המצה התחתונה מידו ומברך ברכת על אכילת מצה. ולכתחילה
יאכל שתי כזיתות כזית מהשלימה וכזית מהפרוסה. ומטבלם במלח.

מעיקר הדין רק עורך הסדר אוכל שתי כזיתות והשאר אוכלים כזית אחד.
ויש מקפידים ליתן לכל אחד שתי כזיתות. ולענ"ד באופן זה יש לדאוג
שיהיה לפני כולם מצה שלימה וחצויה, אבל לחלק לכל אחד שתי כזיתות
המוכנות מערב החג, אין בכך טעם. ואחר שמחלק לכולם יאכל עם כולם
את הכזיתות.

למהג הבלדי - אוחז שתי המצות ובוצע את התחתונה, ומניח פרוסה בתוך
השלימה ומברך ברכת המוציא. ויבצע כזית לכל אחד מבני הסדר (ואין
חילוק מהשלימה או מבפרוסה). וכשכל אחד אוחז את הכזית בידו מברך על
אכילת מצה ואוכלים כולם בהסיכה. ומטבלם בחרוסת.

חולה שמתקשה בבליעה - יכול להקל לאכול מצה בשיעור הקטן ביותר 9
גרם ובשיעור זמן של 9 דקות.

כמו כן בעת הצורך יכול לפורר מצה עם מים או לאכול קמח מצה עם מים.

חולה שאיבד את חוש הטעם יאכל מצה בברכה.

מרור

יאכל כזית מרור בלא הסיבה.

מי שאיבד בגלל החולי את חוש הטעם יאכל את המרור בלי ברכה.

מי שאכל מצה ומרור ובגלל החולי הקיא את כל מה שאכל או שתה מהכוסות בדיעבד לא יחזור. אבל בריא שיכול לחזור יחזור ויאכל וישתה.

כורך

יכורך כזית מצה בכזית מרור מטבלם בחרוסת ויאכלם בהסיבה.

שולחן עורך

נהגו לאכול ביצה קשה זכר למאי דבעא רחמנא למיפרק יתנא ועוד טעמים.

צפון

בסוף הסעודה יאכל כזית מצה על השובע בהסיבה. ויזהר שלא ישבע יותר מידי שלא תהיה אכילתו אכילה גסה.

ברך

ימזגו כוס שלישית לאחר שטיפה והדחה ויברכו ברכת המזון. ומברך הברכה יאחז את הכוס בידו כל משך הברכה.

בסוף ברכת המזון יברכו ברכת בפה"ג וישתו את הכוס בהסיבה.

הלל

מוזגים כוס רביעית לאחר שטיפה והדחה לכל המסובים ואומר אחד את פסוקי ההלל ועונים על כל פיסקא הללויה כמנהגינו בכל אמירת הלל שלם

ואומר ברכת השיר.

מי שנמצא לבדו אומר את ההלל בלא אמירת הללויה.

למנהג הבלדי מברך בפה"ג ושותה בהסיבה ולמנהג השאמי אינו מברך ברכת בפה"ג. ויברך ברכה אחרונה.

נרצה

מנהגינו לומר שיר השירים בשמחה ורנן, כולם יחדיו. וימשיך לספר ביציאת מצרים, ותלמידי חכמים יעסקו גם בהלכות הפסח עד שתחטפנו שינה.

ספירת העומר

ממוצאי יום טוב יתחיל לספור ספירת העומר. ואם סופר יחיד בביתו, אינו צריך להקדים כמנהגינו ולומר אתמול וכו'.

החפץ במקורות לכל ההלכות יכול לפנות אל הרב הכותב במייל:

u039092765@gmail.com

הגאון רבי אורן צדוק שליט"א
דומ"ץ נזר ההוראה ומרבני בית ההוראה

הצורך לנקר שיניים מחמץ אחר שעה רביעית

בספר בן איש חי (ש"א פרשת צו אות ח') הורה, שלאחר אכילת חמץ בערב פסח קודם שעה רביעית, ינקה את שיניו היטב כדי שלא ישאר חמץ דבוק שם. והביא מעשה באחד שהיה נזהר הרבה בשמירת המצה בלישה ואפיה ובכל הלכות פסח. בליל פסח לאחר שישן, חלם שאמר לו אדם אחד, אוי לו שאכל משהו חמץ, וחמץ זה ממה שאכל בערב פסח בבוקר, ונשאר ממנו בין השיניים פירור קטן. ובעת שהיה אוכל ולועס את המצה בלילה (היינו בליל הסדר), נפרד אותו פירור מבין השיניים ונדבק במצה, ואכלו עם המצה.

והנה למרות חומרת הדברים האמורים, דברי חלומות אינם מעלין ולא מורידין (גיטין נ"ב.). אולם יש לדון בעיקרו של הדין, האם הצרכת ניקור שיניים חובה היא, או שמא הנהגה טובה, ולכתחילה ראוי להצריכה, מצד ביעור חמץ מגבולינו בכל אופן שיהא, אולם לא יותר מכך. שאם הימצא ימצא פירור חמץ בין השיניים, אין בכך כלום.

א

רב חסדא, אכל בשר - אסור לאכול גבינה וכו', אמר ליה רב אחא בר יוסף לרב חסדא. בשר שבין השיניים מהו. קרי עליה, הבשר עודנו בין שיניהם'.

גדר מאכל המצוי בין השיניים -
מקור הדברים

ומסידור השמועה מבואר, ששאלת רב אחא, 'בשר שבין

מקור הדברים לדון בו, הוא בגמרא מסכת חולין (ק"ה.), 'גופא, אמר

עמו, שבאר שאין כאן נידון חדש כדבר האמור למעלה. אלא שהגמרא השמיעתנו בדברי רב אחא ותשובתו בצדו, את טעם הדבר להצרכת המתנה ושהיה אחר אכילת בשר קודם שיאכל גבינה, האמור בדברי רב חסדא. וזה לשונו, 'מי שאכל בשר בתחילה וכו', לא יאכל אחריו חלב, עד שיהיה ביניהן כדי שיעור סעודה אחרת, והוא כמו שש שעות. מפני הבשר של בין השיניים שאינו סר בקינוח'. וכן היא דעת ראב"ן (סימן רע"א), רי"ד בפסקיו, וכ"מ בספר המאורות.

ולפי ביאור זה, דברי רב אחא לרב חסדא באחזו לשון 'מהו' לא נאמרו בדרך שאלה, אלא דרך פליאה על הדבר, על דרך 'ואהרן מה הוא'. היינו, מהי חשיבותו של המאכל המצוי בין השיניים, גם אחרי שקינח והדיח את פיו, כדי שנצריך המתנה לאחר אכילת הבשר. ועל זה השיבו, שמפאת שהתורה קראתו לבשר שבין השיניים בשם בשר, והוא אומרו 'קרי עליה', אלמא לא פקעה חשיבותו בשל הימצאותו בין השיניים. ותגדל הראיה מהתורה ביתר שאת בהחשבתו כבשר, מכך שגדל חרון אף ה' בעם המתאוים, אלמא חשוב הבשר המצוי בין שיניו, כבשר עצמו.

השיניים מהו', נשאלה ביחס לדברי רב חסדא האמורים קודם לכן. ובפשוטם של הדברים מדובר כשכבר המתין שיעור הנצרך והנדרש אחר אכילת הבשר. ואז השאלה נשאלה, האם בשר הנמצא בין השיניים לאחר השהיה הנצרכת, נחשב בשר למרות זאת. שאם לא תאמר כן, הרי כבר אמר רב חסדא שאסור לאכול גבינה אחר אכילת בשר, ומה לו לשאול אודות טיבו של בשר שבין השיניים.

וכן משמעות יוצאת מדברי רש"י, שכתב 'בשר שבין השיניים - מי חשיב בשר שלא לאכול גבינה עמו עד שיטלנו. הבשר עודנו - אלמא מיקרי בשר'. ע"כ. היינו למרות הצרכת שהיה והמתנה לאחר אכילת בשר כדבריק, מכל מקום אם נשאר בשר בין השיניים, האם מעכב הוא ויצטרך להמתין עד אחר הסרתו, וכ"כ הרא"ש (חולין פ"ח סימן ה') לבאר.

ב

שיטת הרמב"ם ודרכים שונות בביאור דברי הגמרא לשיטתו

אמנם הרמב"ם (פרק ט' מהלכות מאכלות אסורות הלכה כ"ח) רוח אחרת

טעם הצרכת ההמתנה הוא משום הבשר שבין השיניים).

ולפי זה ביאור 'מהו' הנאמר בסגנון שאלה, שמאחר שטעם הצרכת השהיה, הוא משום בשר השוהה בין השיניים, אם כן אין בכך כל מעכב, שיסירנו ודיו. ו'מהו' כוחו כדי להצריך שהיה והמתנה בכל אופן.

ועל זה השיבו שנמנע הדבר מלהסירו ולנקרו לגמרי, היות שתמיד יישאר בשר בין השיניים אף לאחר מכן. ומדוקדק הוא בפסוק הנאמר כתשובה לשאלת רב אחא, הבשר 'עודנו' בין שיניהם. היינו שהשיבו בלשון הפסוק לאמור, שלא ניתן להסיר בשר זה לגמרי מבין שיניו, ש'עדיין' הוא שם. ולא כביאור הראשון, שהדקדוק בגוף הפסוק הוא מתיבת 'בשר', היינו שקרוי הוא בשר אף בשהותו בין שיניו, וכן ראיתי לב"ח שפירש כך את דעת הרמב"ם.

ומדוקדק הוא בדברי הרמב"ם הנזכרים, שנאמרו על טענת חוסר יעילות קינוח והדחה, וממילא רק המתנה ושהות תועיל. וזאת ממה שכתב שהטעם להמתנה הוא משום הבשר שבין השיניים,

וכן מצאתי למאירי (חולין ק"ה.) שכתב, וזה לשונו, 'ורב אחא שאלו, בשר שבין השיניים מהו. ומתוך כבודו לא רצה להקשות לו אלא דרך שאלה. כלומר שהקינוח ודאי מעביר הוא שמנינות הנדבק בחיך, ונמצא שאין עוד לחוש אלא לבשר שבין השיניים שאינו סר בקינוח, ובשר זה מי מיקרי בשר. והשיבו שוודאי נקרא הוא בשר, ומתוך כך צריך לשהות'.

ואמנם גם רש"י מפרש כך את מאמר הגמרא כמבואר למעלה, רק שהוא בדרך שאלה ולא בדרך תמיהה. היות שתכלית שאלת רב אחא, הינה לברר את מהותו של הבשר שבין השיניים, הנמצא אחר שיעור זמן ההמתנה הנדרש.

דרך נוספת בביאור הרמב"ם את דברי הגמרא

עוד אפשר לפרש באופן נוסף את דברי הגמרא לפי דעתו של הרמב"ם, והוא על דרך הביאור הראשונה. שרב אחא תמה, האם לא תועיל שום דרך, בה לא נצטרך לשהות ולהמתין לאחר אכילת הבשר. כניקור וקינוח השיניים, ודיו בכך. (וזאת לאחר שברור היה לו לרב אחא, שאכן

לאחר מכן, לא יספיק משך השיעור הנאמר אלא עד שיוציאו לגמרי מפיו וזה אינו אפשרי, כאמור בדברי הרמב"ם 'שאינו סר בקינוח'.

אולם רש"י סובר, שרב אחא כמוסיף על ענין ראשון הוא. וזאת במה ששאל את רב חסדא, מה יהיה דינו של הבשר הנמצא בין השיניים לאחר המתנת שיעור שהיה הנדרש. ופשט לו, שאכן בשר הוא וצריך לחזר עליו להוציאו. ונמצא שרב חסדא בהוראתו בתחילה להמתין באכילת גבינה לאחר אכילת בשר, דיבר בעלמא, כאשר אינו חש בהימצאות בשר בין השיניים.

וכן כתב הטור (חיו"ד סימן פ"ט) נפקא מינה זו שבין שתי השיטות, ושלדעת הרמב"ם אין צורך לחוש לבשר הנמצא בין השיניים, אחר ששהה שיעור המתנה כנדרש. וכ"כ הראב"ן (שם) להדיא, שלאחר שיעור המתנה אחר אכילת הבשר הרי הוא כמעוכל, והוא עומד בשיטת הרמב"ם כדבר האמור. וכתב על זה הטור, שטוב לחוש ולהחמיר להמתין. ומרן בשו"ע (סימן פ"ט ס"א) הביא נפקא מינה זו להלכה למעשה, והצריך להסיר בשר הנמצא בין השיניים, אף לאחר שיעור ההמתנה הנדרש.

'שאינו סר בקינוח', היינו שלא מועילה אצלו שום פעולת ניקור וחיטוט, ויצטרך בשל כך המתנה בפועל.

ג

נפקא מינה בין הביאורים במהלך דברי הגמרא

ולאור הדברים האמורים, נמצא שלשיטת הרמב"ם יש קולא גדולה ביחס לדעת רש"י. בכך שאינו מצריך להמתין המתנה נוספת על ההמתנה הראשונה, או להצריך הסרת חתיכת בשר הנעוצה בין שיניו, לאחר שהמתין פרק זמן הנדרש. שהרי זהו הטעם עצמו להצרכת המתנת שש שעות, מה שאין כן לדעת רש"י.

שלדעת הרמב"ם דברי רב אחא בעיקר טעמו של רב חסדא נאמרו, במעמדו של הבשר המצוי בין השיניים, שמחמתו הצריך רב חסדא להמתין, ועל זה קרוא נקרא הפסוק בהגדרת מהות בשר זה. אולם כל זאת רק במשך שיעור שהיה הנדרש, שבגינו נשא ונתן רב אחא עם רב חסדא. שאם הפסוק בא לשקף את מהותו של הבשר בכל אופן, היינו אף

מטעם בשר שבין השיניים. וההיא דמר עוקבא המבואר בסמוך, (מסעודתא לסעודתא), מידת חסידות היא. ולגבי טיעון ה'פרי חדש' שהבשר אינו מתעכל במשך שש שעות, כתב, 'הנסיון יכחיש סברתו שבמשך שש שעות נסרח הבשר ההוא, ולא ישאר בו טעם כל עיקר'.

והדברים נראים יותר כפי האמור למעלה בדעתו, היות שהרמב"ם הטעים את סיבת ההמתנה במה 'שאינו סר בקינוח', במטבע הלשון הנאמר בדברי רב חסדא, "הבשר 'עודנו' בין שיניהם". והמאירי והטור מסייעים בהבנה זו. שאלו לפי ביאור הפרי חדש נמצא, שאין מקור למה שכתב הרמב"ם, ש'הבשר אינו סר בקינוח', אף אחר חטיטה היטב, (כפי שביאר את דבריו שם הפרי חדש).

ועכ"פ לכולי עלמא בשר המצוי בין השיניים, אף אם יהיה מסריח ונפסד, בין תוך שש שעות למר בין לאחר מכן למר, נחשב הוא עדיין בשר לאסור אכילת גבינה ביחד עמו או לאחריו. וזהו עיקר החידוש הנלמד מן הפסוק, ששם בשר עדיין עליו.

ביאור פרי חדש בדעת הרמב"ם

ויש להעיר שהפרי חדש (סימן פ"ט סק"ב) חולק על דרך לימוד זו, וסובר שאף להרמב"ם בשר הנמצא אחר שש שעות בין השיניים קרוי בשר, ויש צורך להוציאו אם רוצה לאכול אחריו גבינה. ופירוש הצריכותא, הוא כפי המתפרש לשיטת רש"י, ותוך שש שעות פשיטא שאינו נחשב מעוכל, ואין צריך לזה לימוד מיוחד. וסיוע יש לו מדברי בעל העיטור המובא בחידושי הרשב"א (ק"ה), שכתב כך בדעת הרמב"ם.

והנה בספר פרי תואר (סק"ב) כתב להשיגו, ובאר את מהלך הגמרא, שרב חסדא שאסר לאכול גבינה אחר בשר לא קבע שיעור להמתנה, ומשמע אפילו בזמן מועט מספיק, רק שלא יאכלם זה עם זה או בסמוך ממש. ועל זה שאל רב אחא ממנו, כיוון שודאי יהיה מצוי בשר בין השיניים לאחר המתנה קלה זו, האם צריך להסירו או שמא נחשב מעוכל. והשיבו שאכן בשר הוא, והצורך הוא להמתין לאחר אכילתו שיעור זמן ממושך. ונלמד מזאת, שהצורך ההלכתי להמתין שש שעות לאחר אכילת הבשר, הוא ממהלך גמרא זה,

החמיר על עצמו, מטעם גבינה שבין השיניים, אין זאת אלא משום מעשה שהיה. והטורי זהב משורת הדין קאמר לה].

חמץ המצוי בין השיניים נבאש

ומינה שמעינן לנידון דידן, שחמץ הנמצא בין השיניים, במיזוג לחותא דלועא והבלא דפומא וכל הנלווים אליהם, אף שהוא תוך ששעות, מתכלה ומבאיש, ואינו חשוב מאכל כלל כדי לאסור את אכילתו. אף אם יהיה נבלע בפועל לאחר שעה ששית דערב פסח, זמן איסור אכילת חמץ מן התורה. והטעם לכך שאין נפשו של אדם קצה בו בעודו תוך פיו, אין בכך להוכיח מאום, שהרי אף רוקו של אדם וליחתו שמאוסים הם אליבא דכולי עלמא, כל שעדיין הינם תוך חלל פיו של האדם, אינו קץ בהם רק ביציאתן לבחוץ.

וחתם סופר בחידושו (חולין דף ק"ה. ד"ה בשר) כתב לחדש יותר מכך, שמה שגילה הפסוק הוא דווקא לבשר ש'בין' השיניים, אולם למה שבתוך חלל השיניים לא דיבר הכתוב, ואף הבשר נמאס ונסרח בתוכו ואינו נחשב, אף שהוא תוך ששעות,

ד

דווקא בבשר שיש בו גילוי מפורש בפסוק הרי הוא נחשב, מה שאין כן שאר דברים

והנה לכשנדייק מעט בדברים, נמצאנו שומעים מכאן לכל מקום, שמציאות שאר מאכל הנעוץ בין השיניים אינו חשוב כלל ועיקר, אחר שנפסד ונבאש. שרק בבשר מצינו גילוי לכך, שנחשב עדיין בשר. והיא עצמה שאלת (תמיהת) רב אחא לרב חסדא, לגבי מעמדו של הבשר אחר שנסרח ונבאש, שאם לא הגיע לרמה זו, לא היה כאן מקום שאלה. ואף המוחש לא יוכחש שאכן כך הם פני הדברים, וכפי שציין הפרי תואר הנזכר.

וכן מבואר בטורי זהב (סימן פ"ט סק"ד), שכתב להתיר אכילת בשר לאחר אכילת הגבינה אפילו לדעת חכמי אשכנז, על פי שיטת הרמב"ם הנזכרת, ושכ"כ בספר איסור והיתר (כלל מ' דין י"). וסייע זאת על פי הדקדוק הנזכר, שרק בבשר נאמר גילוי מיוחד להחשיבו, משום דגלי לן קרא שהבשר 'עודנו', אלמא בלאו הכי לא היה נאסר. [ואף שמהר"מ מרוטנבורג

(ולאור זאת, אדם שאין לו שיניים ומשהה חתיכת בשר בפיו, לא יצטרך להמתין שש שעות, לפי טעמו של הרמב"ם). ובדרכי תשובה (סימן פ"ט סק"ז) הביא כן בשם הכתב סופר ז"ל, שמצא חידוש זה בכתבי אביו החתם סופר ז"ל, עיין שם. ועכ"פ יש ללמוד לנידון דידן שנחשב החמץ שבפיו מעוכל ומעופש, וזאת משום הבל הפה וחניכיו.

דעת פרי חדש שגבינה שבין השיניים נחשבת גבינה

ואמנם הרב פרי חדש (סימן פ"ט סקט"ז) אינו סובר כן, והוא ממה שכתב בפשיטות, שגבינה שבין השיניים נחשבת גבינה. והביאו פרי מגדים (משב"ז סק"ד), וכתב שראוי להחמיר בדבר. ויש לסייע דבריו מדעת הרשב"א בתורת הבית שכתב בכמה מקומות (ג: ד: פ"ו.), שגבינה הנשארת בין השיניים גבינה היא. ומבואר שלמדו, שהפסוק גילה לנו מבשר על כל מאכל המצוי בין השיניים.

אולם כיוון שאף לדעת הרשב"א מספיק קינוח והדחה למעשה,

כאשר רוצה לאכול בשר אחר גבינה, ללא צורך בניקור שבין השיניים. נצטרך אם כן לבאר את כוונתו באומרו שגבינה שבין השיניים גבינה היא, על המצוי מבחוץ, על פני השיניים, שלזה אכן מועיל קינוח והדחה. אולם המצוי בין השיניים ממש הרי הוא נפסד ונבאש, ואין צורך לנקרו.

וכן מבואר הוא מדברי הרמב"ם, במה שהצריך המתנת שהייה משום בשר שבין השיניים, ואילו בגבינה הסתפק בהדחת הידיים וקינוח הפה, ולא כתב לחלק בין סוגי הגבינות. אלמא לא חייש אפילו בגבינה קשה שיכולה להתעכב בין השיניים. וזאת מטעם, שאף אם נאמר שאכן נשארה גבינה בין השיניים, מכל מקום הרי היא נסרחת ונבאשת, שלא כבחתכת בשר. וכן כתב הסמ"ג (לאווין סימן קמ"א) להדיא, ושעל כן מספיק בה קינוח והדחה. וכן היא דעת כל הראשונים והאחרונים הסוברים טעם בשר שבין השיניים, שחילקו בהצרכת ההמתנה שבין גבינה לבשר ולהיפך. והוא על פי הדקדוק שכתבנו למעלה, שדווקא בבשר גילתה לנו התורה שנחשב דבר מאכל.

לחמץ בו עיסות אחרות. ובו גם בדרגת היפסדות מאכילת אדם, פועל החמץ עדיין את פעולתו בדומה לשאור, ולכן טעון ביעור כל שלא נפסד מאכילת כלב, וכמבואר זאת בר"ן (פסחים י"ג: ד"ה ת"ר), ובעוד ראשונים. אולם כאשר החמץ מצוי בתערובת, לא ניתן להפיק תועלות אלו, שהרי לא ניתן להחמיץ בתערובת אף שהחמץ מעורב בה, אשר על כן דרגת ההיפסדות הנדרשת, הינה כפי שהיא בשאר האיסורים, היינו אכילת אדם.

ומינה לנידון דידן, אף אם נאמר שהחמץ שבין השיניים אינו מעורב בשאר דברים, מכל מקום מגבלת חימוץ שאר עיסות ושאר תועלות שניתן להפיק מן החמץ עצמו, שבעטיין הצרכנו דרגת היפסדות מאכילת כלב, שייכת בו. שהרי כיצד אפשר לחמע בו, כשהוא מלוחלח סרוח וספוג בנוזלי הפה והבלו. ואם כן אהדרינן למעיקרא להתירו, כבר משלב היפסדותו מאכילת אדם, וכמו בחמץ שבתערובת.

ואין מקום לאסרו משום דאחשביה באכילתו, היות שאין כאן כוונת אכילה כדי שנחשיבנו. ואף אם יהא

אף אם נבאש החמץ מאכילה,
מכל מקום הצורך הוא שיהיה
נפסד מאכילת כלב

אלא שעדיין לא איפרק מחולשא. היות שבפסח התחדש, שאין מספיקה פגימת המאכל ברמה כזו, שאינו ראוי לאכילת אדם כבשאר איסורים כדי להתירו. וכדגמרינן (ע"ז ס"ז:) מ'נבילה', שרק הראויה לגר שמה נבילה. שבחמץ הצורך שהמאכל יהיה נפסד קודם הפסח, אפילו מאכילת כלב כדי להתירו בהנאה, ובזה לא יצאנו עדיין ידי חובת העיון והבירור.

והנראה ליישב, שאף אם נאמר שלא נפסד החמץ שבין השיניים, אלא רק מאכילת אדם בלבד, מכל מקום לא יגרע מחמץ בתערובת, שדרגת ההיפסדות הנדרשת בגוף החמץ המעורב בה, הוא הפסד מאכילת אדם בלבד ולא כלב, כמבואר ברמב"ם (סוף"ד מחומ"ץ), ושולחן ערוך (סימן תמ"ב ס"ד). שלא נאמרה הצרכת הפסד מאכילת כלב אלא רק בחמץ עצמו, ולא כאשר הוא בתערובת.

וטעם הדבר, שנוסף לאכילתו של החמץ בעין, ניתן להפיק ממנו תועלות אחרות בעצם שימוש, כגון

בולעו, אין זאת משום שמחשיבו, אלא להעלותו מפחיתותו, צריך דעת וכוונת כמתעסק בעלמא. ועל מנת להחשיבו אכילה, וליתא.

מסקנת הדברים:

ראוי הדבר ולמצוה יחשב, שיהא מחזר אחר הוצאת שיירי פתו ושאר מאכלי חמץ שאכל, מבין שיניו, על ידי ניקורם היטב, קודם זמן איסור אכילת חמץ, ויש להודיע לרבים את הדבר. מכל מקום אם אירע ונמצא חמץ בין שיניו לאחר זמן איסורו, ושהה שם קמעה, אם אכלו לא עבר כל איסור. וכל שכן אם חלפו שעות רבות מאז, עד הגיע זמן אכילת מצה בלילה, ונמצא לו שארית מותרות החמץ של הבוקר, בין שיניו, שאין בדבר חשש כלל ועיקר. ויש ללמוד מכאן גם למותרות אכילת סעודה מפסקת של ערב תשעה באב, ויום הכיפורים, הנפרדות מבין שיניו אל תוך פיו, שאם בלען לא עשה כל איסור. ומכל שכן שאינן ראויות לאכילת אדם.

ויש להדגיש שכל זה יכון למי שאכל את החמץ עצמו קודם זמן איסורו, כדין חרכו קודם זמנו ששיעור היפסדותו הנדרש הוא כמבואר. אולם אם אכל חמץ עצמו לאחר שש שעות מכל סיבה שהיא, כגון סכנה או מומר שחזר בתשובה תוך ימות הפסח, או שאכל חמץ בשוגג וכדו', בכל זה חייב לחטט ולנקר שיירי החמץ מבין שיניו. ואם ישנם חורים בשיניו צריך לנקר אף תוך חללם. כדין חרכו לאחר זמנו שצריך לחזר אחריו לבערו מן העולם, שלא פקע שם איסור ממנו עד שישרפנו לגמרי כדברי הר"ן (שם).

הגאון רבי נתנאל יוסף נבון שליט"א
ראש כולל מאורות הרש"ש שע"י 'המאורות'

הכשרת המטבח והכלים לפסח הלכה למעשה

לעילוי נשמת האיש הכשר ר' משה שרם בן יוסף ורבקה זצ"ל
נלב"ע כ"א אדר תש"פ

הכשרת הכלים, מתחלקת לשני נושאים : חיוב הטבלת הכלי - חיוב הגעלת הכלי:
1. כלים חדשים שנקנו מגוי - חיוב הטבלתם במקווה.
2. כלים משומשים - חיוב להגעילם במים רותחים, אם בלוע בהם טעם איסור.

טבילת כלים - פעולה המטהרת את הכלי מטומאת הגוי

התורה מחייבת להטביל כלי שייצרו גוי. הטבלתו במקווה - "מוציאה אותו מטומאת הגוי ומכניסתו לקדושת ישראל" - לשון הירושלמי. מובן, שההטבלה - אינה פועלת פיזית אלא 'רוחנית'.

[בתקופה זו, בה כמעט לא ניתן לצאת מהבית, נראה שלא תהיה אפשרות להטביל כלים חדשים, לכן עצה טובה - להקפיד לרכוש כלים הפטורים מטבילה, לוודא שמצוין על אריזת הסיר / קומקום / סכו"ם וכדומה - "כלי זה אינו צריך טבילה" באישור ובהשגחה של רב ופוסק.

אם לא נשיג כלים אלו - אין היתר להשתמש בכלים החייבים טבילה, אפילו שימוש ארעי!]

פרטים רבים נאמרו בהטבלת כלים, נביאם במאמר נפרד, לפי הצורך.

הכשרת / הגעלת כלים - פעולה המפליטה את הטעם הבלוע בדופני הכלי הגעלת כלי, מושג המוכר לנו בחיי היום יום במקרים של תקלות בשר וחלב.

דוגמא קלאסית: סיר 'בשרי' - [בשלו בו מאכלים בשריים], שבטעות בישלו בו מאכל חלבי - ברגע זה - הקדרה נאסרה, בגלל שבלוע בה תערובת של טעמי בשר וחלב וכל עוד שלא יכשיר את הכלי ע"י שיפליט טעם זה, אסור להשתמש בה.

[דין המאכל: אם הסיר "בן יומו" ; בישלו בו בשר ביממה האחרונה [24 שעות] - המאכל נאסר. אך אם אינו בן יומו, המאכל מותר].

כך גם לעניין פסח - סיר שכל השנה בשלו בו חמץ, כגון אטריות / פתיתים / קוסקוס - אסור לבשל בו מאכלים לפסח, אא"כ יבצעו פעולה שתפליט את הטעם הבלוע.

[הערה חשובה - דיעבד: קרה לא פעם ולא פעמיים... שטעו ובישלו לפסח בכלי חמץ - מה הדין המאכל? לפי דעת השולחן ערוך וכך נוהגים בני ספרד - אם הסיר לא בן יומו - המאכל מותר! (אם הסיר היה נקי ממשות חמץ, כמובן). אך לפסק הרמ"א וכך מנהג בני אשכנז - המאכל אסור באכילה.]

החומר שממנו עשוי הכלי

מתכת או פלסטיק

הגעלה במים רותחים יכולה להשפיע / להפליט רק מכלי מתכות או פלסטיק.

כלי חרס, פורצלן, טפלון

אך אינה מפליטה מכלי חרס / פורצלן! כמו כן - לא ניתן להכשיר כלי טפלון.

כלי זכוכית

מחלוקות קיצוניות: לדעת פוסקי ספרד - אין צורך להכשיר, זכוכית אינה בולעת כלל. לבני אשכנז, לא ניתן להכשיר, בולעת ואינה פולטת, כחרס.

תנאים בסיסים לפני כל פעולת הכשר

1. לנקות את הכלי היטב שלא תישאר בו ממשות חמץ. [למעט פעולת ליבון].
2. להמתין 24 שעות מהבישול האחרון.
3. הקומקום שממנו שופכים מים רותחים, יהיה קומקום של שאר ימות השנה ולא של פסח!

דרגות ההכשרה

כלל מרכזי: "כבולעו - כך פולטו"

כמו שזה נשמע, הטעם הבלוע בדופני הכלי - יצא משם בדיוק כמו שנכנס לשם...

ליבון

באופן מעשי, כמעט לא פוגשים היום אופציה זו, אחת הדוגמאות שעוד שייך למצוא - רשת של מנגל. מעשה והתאספו בני המשפחה בחול המועד לצלות בשרים וכו' ושכחו לרכוש רשת חדשה לפסח - כיון שבמשך השנה מצוי שנותנים פיתה על הרשת - חייבים להכשיר ; אלא שבשונה מבליעות שנוצרו ע"י מים - כאן נבלע חמץ יבש, ללא נוזלים, על כן כבלעו - כך פולטו, יש ללבן את הרשת - ע"י אש ממש משך כרבע שעה.

כלי ראשון - כלי שעמד על האש ורתח בדרגת 'יד סולדת בו'

דוגמא: סיר המשמש לבישול אטריות במשך השנה, שמו בשפת ההלכה "כלי ראשון" - יש להכניסו ליורה שיש בה מים רותחים, לוודא שגם לאחר שהוכנס הכלי - המים עדיין מבעבעים / מעלים רתיחה ולשטפו אח"כ במים קרים.

עירוי

כלי ששפכו עליו מכלי ראשון, כגון קערת מתכת, המיועדת להכנת קוסקוס

ע"י שפיכה מקומקום רותח - אין צורך להכניסה לתוך קדירה כנ"ל אלא די לערות מכלי ראשון - כבלעו - כך פולטו!

דבר גוש - כלי שמניחים עליו חמץ מוצק כגון קיגל אטריות

כתבו הפוסקים שלעניין פסח גם בני ספרד מחמירים לדון זאת ככלי ראשון.

רוב תשמישו

לפי דעת השולחן ערוך וכך מנהג בני ספרד, כלי שבדרך כלל השימוש בו באופן מסוים ורק לפעמים קורה שיש שימוש בדרגה קלה יותר די להכשירו לפי רוב תשמישו.

דוגמא: הקערה הנ"ל, אם רוב הזמן מיועדת לערות עליה מקומקום רותח ורק לפעמים מעמידים אותה על האש ממש, אין צורך להגעילה. אך לבני אשכנז, יש להתייחס גם לפעמים מעטות אלו וחייבת הגעלה.

ידיעה זו חשובה מאד ומשליכה על הבדל הפסיקה בין בני ספרד לאשכנז.

על פי האמור, להלן לכמה דוגמאות:

סירים - הגעלה.

סכו"ם - לבני ספרד מספיק לערות, מכלי ראשון. לבני אשכנז - להגעיל, תוך כלי ראשון.

הסבר: בדרך כלל משתמשים בסכו"ם, רק בכלי שני, אלא שלפעמים נועצים מזלג בדבר גוש, או מערבבים בכף בתוך סיר.

צלחות: פורצלן - לא ניתן להכשיר.

כוסות: זכוכית - לבני ספרד ניקיון בלבד. לבני אשכנז, כשהשתמש בהם חמץ חם - יש לערות מכלי ראשון.

כפות הגשה: כיון שרוב תשמישם בתוך כלי ראשון - חייבים הגעלה.

קערות הגשה / מרקיות: כיון שהכלי לא עמד על האש אלא שפכו אליו מהסיר - די בעירווי.

פלטה של שבת

רבים שואלים האם צריך לקנות פלטה לפסח? להלן אופן ההכשרה לכתחילה, גם למי שמניח חלות על הפלטה!

1. ניקון יסודי.
2. להכניס את התקע עד שהפלטה רותחת ובמקביל לחמם מים בקומקום.
3. להוציא את התקע ולערות מים מהקומקום.
4. לצפות בניר כסף עבה.
5. להימנע מהנחת מאכל ישירות על הפלטה אלא רק סירים ותבניות.

'בלעך' המכסה את הכיריים בשבת

ינקה היטב ויניח - הפוך - על האש, כשכל הלהבות דולקות. וטוב לעטוף בנייר כסף עבה.

תנור

כתבו הפוסקים פה אחד, לא כדאי להכשיר תנור לפסח, היום ניתן לרכוש טוסטר אובן בסכום פעוט ובכך מתרחקים מחששות.

אם בכל זאת אין באפשרותו לקנות:

1. ניקיון יסודי תוך התנור ודלת התנור [עבודה קשה!]
2. המתנת 24 שעות מהשימוש האחרון.
3. להפעיל את התנור משך כשעה ורבע, על מידת החום הגבוהה ביותר.

רשת התנור

אם במשך השנה מניח חמץ על הרשת ממש, [כגון פיצה] - אין להכשירה.

אם הרשת משמשת רק מעמד להנחת התבניות עליה - ינקה היטב ויכניס לתוך התנור כשמפעיל את התנור להכשרת התנור. [נמצא, שמכשיר יחד את התנור והרשת]

תבניות התנור - לא ניתן להכשירם! יש לקנות חדשות או להשתמש בתבניות אלומיניום חד פעמיות.

תנור פירוליטי / מנקה עצמו

להלן סדר הכשרתו לכתחילה:

1. לנקות ולהוציא את הרשת וה'סולם' (הכלי שתופס התבניות) - הוראות יצרן מחשש שיתקלקלו.
2. דלת התנור - יש לנקות היטב במיוחד סביב הגומי המלפף את קצות הדלת.
3. הפעלת תכנית ארוכה, כשעתיים מגיע ל5000 מעלות!
4. לאחר שהוכשר - יש להכניס את הרשת והסולם לתנור ולהפעיל משך כשעה על חום 250 מעלות.
5. בסמוך נתייחס להכשרת כיריים ונציין שבהזדמנות זו יכול להכניס גם את החצובות והמבערים לתנור, תוך שמכשיר את הרשת.

טוסטר אובן - לא כדאי להכשיר לפסח

טוסטר לחיצה - לא ניתן להכשיר לפסח.

מיקרוגל

כתבו כל הפוסקים - לא מומלץ בכלל, להכשיר. אולם במקום צורך כגון אם יש זקן או חולה וכדו' וחייב כלי זה - יעשה כדלהלן:

1. ניקיון יסודי לצלחת ולחלל המיקרו.
2. המתנת 24 שעות.
3. יניח קערה גדולה עם מים וסבון (לא אקונומיקה) ויפעיל למשך 15 דקות.
4. בפסח - ישתמש רק בכלים סגורים.

כיריים - [חומרא יפה לקנות כיריים לפסח, היום הדבר בהישג יד].

1. משטח הכיריים - לנקות היטב עם מסיר שומנים, עירוני מקומקום רותח. טוב לצפות בנייר כסף עבה.
  2. מבערים - נקיון היטב. אחר כך - טוב ליתנם תוך תנור כנזכר לעיל.
  3. חצובות לבני ספרד - הגעלה תוך כלי ראשון או הכשרה תוך תנור פועל, כנזכר לעיל. וטוב גם לצפות בנייר כסף עבה [להיזהר לא להיחתך].
- לבני אשכנז צריך ליבון חמור, הדבר אינו מעשי כ"כ ומצוי שהברזל נעקם ומתקלקל, על כן יערה רותחים וחייב לכסות בנייר כסף עבה!

כיריים קרמיות / משטח זכוכית

יש מהפוסקים שהמליצו להימנע מלהכשיר לפסח, כיון שעשוי מזכוכית חסומה שמעורבים בה חומרים שיתכן שהם חרס ואדמה שלא מועיל להכשירם.

אמנם, אם מוכרח להשתמש בהם:

1. ניקיון יסודי.
2. המתנת 24 שעות.
3. להפעיל את כל המבערים על החום הגבוה ובעודם דולקים - יערה עליהם מים רותחים.
4. בפסח - לא יניח מאכל ישירות אלא רק תוך סיר או תבנית.
5. יקפיד שלא תהא רטיבות בין המשטח לסירים.

כיריים אינדוקציה

דינם חמור יותר, כיון שלא ניתן להפעיל את החום כשאינן סיר, על כן עדיך להימנע. ואם חייב להשתמש - יערה רותחים ויקפיד מאד משל כל השימוש לפסח, שלא תהיה רטיבות בין הסיר למשטח.

מדיח כלים

יש פוסקים שכתבו שלא להכשירו, אך המקל - יש לו על מי לסמוך ויכשיר כדלהלן:

1. יוציא את המסננים הנמצאים בחלל המדיח ויקה אותם היטב מכל ממשות ושומן.
2. יפעיל את המדיח בתוכנית על חום מקסימלי וייתן חומר ניקוי בכמות כפולה. [ניתן להשיג חומר מיוחד המיועד לניקוי יסודי תקופתי למדיח כלים].
3. אם עשה כן - פעולה זו מכשירה גם את חלקי הפלסטיק המיועד להנחת הסכו"ם, כאמור לעיל שניתן להכשיר גם כלי פלסטיק.

קומקום מים

טוב ויפה לרכוש לפסח, כיון שכלי זה נמצא תדיר על השיש ומצוי שדבוק בו חמץ ממש. בפרט אם מערה ממנו על חמץ כגון על דייסה או קוסקוס, בלוע בפיייתו אדים שעלו מחמץ. לא הספיק לקנות:

1. ינקה היטב מבית ומחוץ.
2. ירתיח מים עם חומר מנקה.
3. ישפוך את המים לכיור ובכך נכשרה גם הפייה.

מיחם מים

אם לא הניח עליו חמץ בעין - ינקה ודי בכך וטוב לערות מים על הפייה.

אם הניח שם חמץ [אפילו הניח פעם אחת, בזה לא נאמר הכלל רוב תשמיש] - חייב הגעלה, אלא כיון שלא מעשי להכניס את המיחם כולו לתוך דוד מים, על כן:

1. ירתיח מים כמעט עד למעלה.
2. את החלק העליון צריך להכניס לדוד של מים רותחים.
3. גם את המכסה יכניס לתוך דוד מים.

שיש וכיורים**הדין לבני ספרד**

מן הדין אין חיוב להכשירם אלא רק לנקותם היטב, בגלל שרוב השימוש בהם - בצונן.

אלא שהעידו גדולי פוסקי ספרד שהמנהג לערות מים רותחים או לצפות בנייר כסף עבה. לפני שמערה, יקפיד לייבש את השיש.

הדין לבני אשכנז - מן הדין צריכים ליתן כיור פלסטיק תוך הכיור הרגיל ואת השיש - לערות עליו חמים וגם לכסותו היטב.

מקרר ומקפיא

כיון ששימוש בצונן - ינקה היטב ובפרט בחריצים שבין קפלי הגומי. במקפיא, ישתדל כמה שניתן, אך פירוורים הנמצאים במקום שלא יכול להגיע אליהם - די שיפגום בחומרי ניקוי.

בקבוק תינוק

ראוי לקנות לפסח, אם לא הספיק - יכול להכשירו בעירווי מכלי ראשון וטוב כלי ראשון ממש וכן יעשה לפייה.

פיטמת הבקבוק - יש לקנות חדש.

מיני בר

לנקות היטב ולערות על הפייה.

מעבד מזון

בדרך כלל מיועד לירקות וכד', לכן מספיק לנקותו היטב. אולם, חשוב לנקות גם מבחוץ, כיון שנמצא תדיר על השיש ומצוי שם חמץ.

הגאון רבי יוסף צברי שליט"א
 רב ומו"ץ בעיר אלעד ומרבני בית ההוראה

מכירת חמץ כהלכתה

ישראל קדושים ומדקדקים במצוות, ונוהרים הם בחומרות ודקדוקים ונקיונות רבים בימי ההכנה לפני חג הפסח, וגם חומרות של אחרוני הפוסקים מקבלים ביטוי במקומות רבים.

אלא שדומה כי כל אותם חומרות והידורים לפסח, נעלמים כאשר מדובר ב"מכירת חמץ". שם מתרגלים הרוב להסתמך על דעות מקילות שנשתרשו בציבור, ובפרט נשכחת דעתו ההלכתית חשובה של מרא דארעא דישראל, הלא הוא מרן השו"ע, ובפרט לדין בני ספרד ותימן הצועדים לאור פסיקותיו, בהלכות אלו.

לפיכך, לפי שהמציאות היא שרבים מישראל סומכים על מכירת חמץ, ועושים כך שנים רבות, ודיני המכירה ופרטיה אינם ידועים לרבים לפי ששייכים בעיקר להלכות המצויות בחלק חושן המשפט שאין יד הכל ממשמשת בהם, חובה עלינו להבהיר כמה פרטים המצויים בענייני המכירה, ולברר בהם את דעתו של מרן השו"ע.

ונראה כי אף לשאר העדות חשוב לדעת את דעתו, כיון שבשאר הלכות הפסח רבים מדקדקים בדקדוקים וחומרות רבות, לפי שאיסור חמץ חמור הוא לכו"ע, ויש בו "בל יראה" ואיסור הנאה החמור, וא"כ גם לשיטתם מדוע לא יראו להחמיר כדעת השו"ע, ולפיכך למען הסיר מכשול מדרך עמי ושח"ו לא יהא איסור חכמים שאסרו חמץ שעבר עליו הפסח מזולזל לרבים, נבוא בשורות אלה לבאר את המציאות הקיימת היום בענין המכירה, ואת דעת השו"ע בפרטיה.

ענף א' - חיוב הוצאת החמץ מן הבית

בדבר מועט; אבל מתנה על מנת להחזיר לא מהניי"עכ"ל.

תיבות אלה: "שמחוץ לבית" הכתובות בשו"ע, מבוססות על דברי התרומת הדשן, המובאות בבית יוסף, ואלו דבריו שם: "וכתוב בתרומת הדשן ח"א סימן ק"כ, מי שיש בידו עניני חמץ, ורוצה לתתם לגוי חוץ לבית במתנה גמורה, ואותו גוי הישראל מכירו ויודע בו שלא יגע בהם הגוי כלל, אלא ישמרם לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתנם לו, יראה דשרי, רק שיתנם לו במתנה גמורה בלי שום תנאי, או שימכרם לו מכירה גמורה בדבר מועט, אבל מתנה על מנת להחזיר לא מהני משום חומרא דחמץ, כדאיתא בהגהות מיימון בהלכות שבת (פ"ו אות ב) "עכ"ל התרומת הדשן.

והוסיף הבית יוסף על דבריו: "ונראה מדברי בעל תרומת הדשן בתשובה זו ובתשובה שקודם לה (סי' קיט), דלא מהני נתינת חמץ לגוי, אלא אם כן הוא גוי שמחוץ לבית" עכ"ל. משמע דבעינן לתת את החמץ לגוי שגר מחוץ לבית היהודי.

רבים נוהגים להשאיר חמץ גמור {כגון וופלים, ויסקי, אטריות ועוד} בארונות הבית, כגון בארונות המטבח העליונים או במחסן שברשותם, ולרשום עליהם "מכור לגוי", ואז להגיע לרב המוכר, ולציין את אותם מקומות בהם השאירו את החמץ.

ויש לדעת כי לדעת השו"ע והפוסקים שהלכו בשיטתו, אין הדבר נכון, אלא גם אם עושים מכירת על החמץ, צריך להוציא את החמץ מביתו לרשות אחרת.

ההלכה המפורשת הנזכרת בשו"ע לגבי ענין מכירת חמץ, נמצאת בסימן תמ"ח בסעיף ג', שם פסק השו"ע בזה"ל: "חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, אסור בהנאה אפילו הניחו שוגג או אנוס. ואם מכרו או נתנו לאינו יהודי שמחוץ לבית קודם הפסח, אף על פי שהישראל מכרו לאינו יהודי ויודע בו שלא יגע בו כלל, אלא ישמרנו לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתננו לו, מותר. ובלבד שיתננו לו מתנה גמורה בלי שום תנאי, או שימכרנו לו מכירה גמורה

וכ"כ במהרי"ל, שלא יהא הישראל כמו נפקד בחמץ מן הגוי. והב"י בשלחן ערוך (סעיף ג') כתב, ואם מכרו או נתנו לגוי שמחוץ לבית קודם הפסח וכו', ויש לטעות בלשונו, שהקפידא היא שהגוי יהא מחוץ לבית שאיננו משרת לישראל בביתו, כי אז נראה כאילו לא יצא החמץ מרשות הישראל, ואין להקפיד אם נשאר החמץ בבית הישראל אם לאו, ואינו כן אלא כדפרישית" עכ"ל.

וכן משמע מלשון הלבוש שג"כ העתיק את לשון "שמחוץ לבית" דהשו"ע, וכתב בהמשך דבריו: "שהרי הוציאו מרשותו לגמרי ואינו שלו כלל". ואם יה סגי בעצם המכירה, הרי זה רק "אינו שלו", ומדוע הוסיף הלבוש ג"כ דבעינן "שהוציאו מרשותו לגמרי", הרי שהבין דבעינן נמי דיהא החמץ מחוץ לרשות הישראל המוכרו.

וכ"כ האליה רבה, שהביא את מחלוקת הפוסקים בדין זה, והעלה להחמיר היכא דאפשר להוציא, וזה לשונו: "שמחוץ לבית וכו'. פירש הב"ת, שהחמץ יהא חוץ לבית שלא יהא ישראל כמו נפקד בחמץ מעכו"ם. והנחלת צבי {סק"א} כתב כשהוא בחדר מיוחדת או מחיצה גבוה עשרה

יש להוסיף שאת הפרט של הוצאת החמץ מהבית, למדים אנו גם אגב אורחא משיטפא דלישניה דהרא"ש, המובא אף הוא בבית יוסף שם שכתב בתוך דבריו: "ובלבד שלא יערים. ואיני מבין דבריו, דהא שרי ליתנו לגוי במתנה ולחזור וללקחו אחר הפסח, ואין לך הערמה גדולה מזו, ואפילו הכי שריא מאחר שמוציאו מרשותו לגמרי, ואפשר דשלא יערים דקאמר היינו לומר שלא ימכור לו ולא יתן לו על תנאי" עכ"ל. הרי דפשיטא ליה דכדי שהמכירה תהיה כראוי, צריך המוכר להוציא את החמץ מרשותו.

ומכאן, דאף מה שכתב השו"ע: "לאינו יהודי שמחוץ לבית", פשוט הוא שאין כוונתו שעיקר הקפידא היא רק שלא למכור לגוי שדר עמו באותו בית, אלא למכור לגוי שגר לבדו, אלא עיקר הקפידא הנלמדת בתיבות אלה היא שאין להשאיר את החמץ אצלו בבית, גם אם הוא מבצע מכירת עבור חמץ זה.

וכן כתב הב"ח שם: "כתוב בתרומת הדשן בסימן קי"ט, ראוי להורות לתת לגוי מחוץ לבית וכו', משמע שצריך שהחמץ עצמו יהא חוץ לבית,

של ישראל המוכר.

וכ"כ המחצית השקל שם, דכל קולת מכירת החדר נאמרה רק אם לא יכול להוציא ממנו את החמץ, לרוב כמותו וכדו', וז"ל: "משמע דווקא כהאי גוונא דאי אפשר לו להוציאו הותר, אבל אם אפשר להוציאו מן הבית צריך להוציאו, וכ"כ בספר אליה רבה" עכ"ל.

וכ"כ הגר"ד משרקי בספרו שתילי זיתים {סק"ח} בזה"ל: "והחמץ יוציא חוץ לבית", וציין את מקורו מדברי המג"א, הט"ז והפר"ח.

דעת הפרי חדש כי אע"פ שמן הדין יש להוציא החמץ, וזו עיקר הקפידא בדברי השו"ע, מ"מ אין זה אלא חומרא ולא חיוב מן הדין, וז"ל: "ומה שכתב לגוי שמחוץ לבית. אינו ר"ל שלא יהיה הגוי משרת בבית ישראל, כי אז נראה כאילו לא יצא החמץ מרשות ישראל, אבל אין להקפיד אם נשאר החמץ בבית ישראל אם לאו, וכדמשמע מדבריו בב"י {ד"ה ואם מכרו}, אלא עיקר הקפידה היא שהחמץ עצמו יהא חוץ לבית, שלא יהא ישראל כמו נפקד בחמץ של גוי וכו'. ויראה דאף אם לא קבל עליו אחריות

סגי. וכן כתב הט"ז {סק"ד} דייחוד קרן זויות מהני. ומ"מ לכתחילה נראה אין להקל בחמץ גמור, דאין למכור לכותים אם החמץ בבית ישראל אף שמוכר לכותים הכל כדינא. אם לא כמ"ש הב"ח זה לשונו, במדינתנו שרוב משא ומתן ביין שרף ואי אפשר להם למכרם לכותים לחוץ לבית, ובפרט למחזיקים באורנד"א, יש להתיר שימכור לכותים החדר והחמץ שם וכו'. ועל פי זה השבתי למוכרי שכר פה פראג ששאלו למה אסרו כל רבותינו הקודמין למכור לכותים השכר עם המרתף שלהן, ולמוכרי היין שרף שנהגו להתיר למכור. והשבתי דווקא למוכרי יין שרף שהוא שלהם, שעל הרוב שורפין בעצמן, ואי אפשר להם למכור מחוץ לבית כמו במדינות שהעיד הב"ח, משא"כ שכר שקונין מכותים לא התירו זה כלל, דבקל אפשר להחזיר לכותים, גם שלא לקנות כל כך עד שישתייר על פסח. גם ודאי ראו שיש חשש קלות בזה, דלכל מסור שיכנסו למרתף בפסח לאיזה צורך יום טוב ע"י פתח קטן שיש להם ושאר עניינים, לכן ראו להחמיר בזה מכל וכל" עכ"ל. ויוצא מדבריו כי ענין הוצאת החמץ מן הבית הוא עיקרי וחשוב במכירה, וראו חכמים להחמיר בו כיון שמצוי בביתו

בביתו, ותו דבת"ה לא כ' שמחוץ לבית אלא מחוץ לבית, משמע דעל החמץ אמר שיהיה חוץ לבית ובעכו"ם לא איכפת לן אפי' אם הוא בבית משרת שלו, שהרי בסמוך מתיר אפילו מכיר אותו ורגיל בו ויודע כו'.

אמנם מסיים הט"ז: "כ"ז כתבתי לדעת ב"י בשם ת"ה אבל עיקרא דמלתא לא נלע"ד דהא אית' בהדיא פ"ק ד"ז הבאתיו בסי' תמ"ה, דייחד לו קרן זוית לחמצו של עכו"ם אינו זקוק לבער דעכו"ם כי מעייל לדנפשיה קא מעייל משום שנא' לא ימצא בבתיכם, יצא זה שאינו מצוי בידך, ופירש"י שהרי אותו זוית מסורה לעכו"ם, וש"מ דאפי' בבית מהני בייחד לו קרן זוית, אלא ודאי דגם ת"ה לא בא למעט יחד לו קרן זוית דזה קרוי נמי חוץ לבית ישראל כנלע"ד פשוט" עכ"ל.

הרי שאע"פ שמתחילה ביאר בהחלט כי דעת השו"ע שחייב להוציא החמץ שמוכר מן הבית, ואף דקדק כן מלשון תרוה"ד, נקט בסוף דבריו לקולא, דסגי כשמייחד קרן זוית, ואף דחק זאת בלשון תרוה"ד דכאשר מייחד קרן זוית מקרי "חוץ לבית". ואת דבריו העתיק בעטרת זקנים, וכן

ואעפ"י שמכרו או נתנו לגוי, כיון שיודע הישראל שהגוי לא יגע בו כלל מחזי כמשהה חמץ בביתו בפסח ואסיר, ומיהו אין זה אלא משנת חסידים, אבל מעיקר הדין שרי וכדכתיבנא" עכ"ל.

וכ"כ הנהר שלום {וינטורה}: "אבל דברי הפר"ח נכונים שכתב דמשנת חסידים שנו כאן, דכיון שיודע ישראל שהנכרי לא יגע בו כלל, מיחזי כמשהה חמץ בביתו בפסח" עכ"ל.

דעת המקילים

אמנם הט"ז {סק"ד}, אע"פ שפירש את דברי השו"ע שמצריך להוציא את החמץ מן הבית, וזה העיקר בדבריו ולא שלא ימכור לגוי שדר אצלו בביתו, למסקנה סבר דאי"צ להוציא החמץ מן הבית, וניתן לעשות לו מחיצה גם בבית היהודי.

וזה לשונו: "לעכו"ם שמחוץ לבית. כ"כ ב"י, דמשמע מדברי ת"ה דלא מהני נתינת חמץ לעכו"ם אא"כ הוא עכו"ם, שמחוץ לבית ואין הכוונה שהעכו"ם יהי' איש נכרי ואין דר בבית ישראל אבל על החמץ אם הוא בבית ישראל אין קפידא, דבר זה ודאי אין לו טעם וריח, דגרע טפי מה שהחמץ

וכן מובא בב"ח הנ"ל טעם זה בשם מהרי"ל: "שלא יהא הישראל כמו נפקד בחמץ מן הגוי".

וכ"כ הפרי חדש טעם זה: "אלא עיקר הקפידה היא שהחמץ עצמו יהא חוץ לבית, שלא יהא ישראל כמו נפקד בחמץ של גוי וכו'. ויראה דאף אם לא קבל עליו אחריות ואעפ"י שמכרו או נתנו לגוי, כיון שיודע הישראל שהגוי לא יגע בו כלל מחזי כמשהה חמץ בביתו בפסח ואסיר" עכ"ל.

וכן הביא במטה יהודה, די ש ב' צדדים בהבנת השו"ע בתיבות "מחוץ לבית", האם בעינן שגם המכירה תהיה לגוי שמחוץ לבית ולא לעבדו, וגם שיוציא החמץ חוץ לביתו, או שקפדינן רק שיהא החמץ חוץ לביתו, ולא משנה למי מוכר, וסיים:

"ועכ"פ כיון דקפידא דחוץ לבית הוייא קפידא לדעת מרן לשני הצדדין, אע"פ שהאחרונים המגן דוד והמג"א והפר"ח ז"ל הקילו מעיקר הדין אם אינו חייב באחריותו, מ"מ אנו אין לנו אלא דעת מרן, דס"ל דהכא מיגרע גרע, כיון דעיקר החמץ הוא של ישראל, לא דמי לפקדון דעלמא דמהני ביה ייחד לו בית, וגם כיון

היקל הנחלת צבי {סק"א}. ומשמע דגם כאשר יכול להוציא החמץ מן הבית, יכול להשאירו בביתו ולייחד אותו עבור הגוי.

טעמי חיוב ההוצאה

בדברי התרומת הדשן עצמו, וכן בדברי הבית יוסף, לא נתבאר להדיא טעם הדבר שצריך להוציא את החמץ מן הבית.

ובעיקר, עולה מאליה קושיית הפוסקים, מדוע בסימן ת"מ פסק השו"ע, שאם החמץ של הגוי נשאר בבית הישראל, יכול הוא לעשות מחיצה ולא להוציאו מביתו, ומדוע כאן כאשר מוכר את החמץ לגוי מכירה גמורה, לא יכול להשאיר את החמץ בביתו ולעשות רק מחיצה?

ולכן דנו הפוסקים בטעמא דמילתא, והעולה מדברי כולם כי ג' טעמים לדבר, מדוע יש להוציא את החמץ מן הבית:

א. מראית העין - כ"כ המג"א {סק"ד}, וז"ל: "שמחוץ לבית. פי' גם החמץ יוציא חוץ לבית דאם ישאר בביתו יהא נראה כמקבל בפקדון חמצו של עכו"ם" עכ"ל.

החמץ מחוץ לבית ישראל, הוא כדי שיעשה בו קנין משיכה, וז"ל: "ולעניות דעתי טעם של תרומת הדשן פשוט, דאם לא כן במה קנה העכו"ם המתנה, כיון שלא משך החמץ מרשות ישראל", והביאו גם בצמח צדק {ל"א ע"ב}.

והביא המשנ"ב טעמו וסיים: "ואה"נ אם כבר הוציא העכו"ם החמץ וקנהו במשיכה לביתו או לסימטא כדין מותר לו אח"כ להכניס החמץ לביתו של ישראל ודי במחיצה עשרה בלבד".

אמנם יש לציין כי יחיד הוא בדעה זו וטעם זה, ודעת שאר האחרונים נראית שהיא העיקרית בדעת השו"ע והתרומת הדשן, דהכא החמירו בו טפי כשהיה החמץ שלו ושנשאר החמץ בביתו.

ולכן אע"פ שטעם זה ל"ש כ"כ בימינו, שהרב המוכר לגוי את החמץ של כל התושבים, דואג לעשות עמו "קנין מכירה" לבד, מכל מקום שני הטעמים הראשונים הם העיקריים והם השייכים גם בזמנינו, שאם ישאיר חמץ גמור בביתו, הגם שיהיה בארון סגור, הרי יש בזה

דידע ישראל שלא יגע בו העכו"ם כלל, מיחזי כחמצו של ישראל, ובעינן שיהא החמץ חוץ לביתו וכדעת הרב ב"ח ז"ל עכ"ל.

וכ"כ המשנה ברורה {סקי"ב}: "אבל כמה אחרונים כתבו דהכא מגרע גרע כיון דעיקר החמץ יודע העכו"ם שהוא של ישראל ולא יגע בו אף על פי שקנהו מחזי כחמצו של ישראל אם היה בביתו" עכ"ל.

ב. שמא יבוא לאוכלו - בספר חוקת הפסח להר"י טייב {ע"ו ע"א} כתב ע"ד השו"ע: "אבל הרדב"ז {ח"ב סי' ר"מ} כתב, דאפילו זכה בו הגוי וחזר והניחו בבית ישראל אסור, ואע"ג דחמצו של גוי עושה לו מחיצה, הכא איכא למיחש כיון דדידיה הוא מעיקרא לא בדיל מיניה" עכ"ל.

וכ"כ המשנ"ב שם: "וגם איכא למיחש שמא יבא לאכלו, דכיון דדידיה הוי מעיקרא לא בדיל מינה ולסברא זו אפילו אם יחד לו בביתו זוית בפ"ע, או שעשה מחיצה עשרה נמי לא מהני" ע"כ.

ג. קנין משיכה - כתב החק יעקב, כי הטעם דבעינן שיוציא הגוי את

"מיחזי", וגם שיכולים ילדיו לפתוח   שנשארו שם ללא ידיעתו, וא"כ גם
הארון ולטעום מהוופלים   חשש הכישלון איכא הכא.

ההנהגה למעשה

על מוכרי החמץ לדאוג לקיים את הדרך הראויה להוצאת חמץ גמור מן הבית לרשות שאינה שלו, למי שנשאר בידו חמץ גמור והוא חס עליו, כגון בקבוקי ויסקי יקרים וכיו"ב. ולכן מנהג רבני העיר אלעד {לדוגמא}, לייחד חדר אחד מלשכתם ובו מניחים בקרטונים חמץ גמור, כאשר כל אחד רושם עליהם את שמו, ומגיע לקחתו אחר החג ואחר רכישת החמץ בחזרה מן הגוי, וכן שמעתי שנהג הגר"נ קרליץ זצ"ל, וכן ראוי להנהיג בכל מקום.

מי שבכל זאת נמצא במקום שמוכרי החמץ לא דאגו לו לפרט זה, ראוי לו שלא ישאיר בביתו כל חמץ ודאי, וישאיר את המכירה רק לספקי חמץ ותערובת חמץ וכל כיו"ב.

העולה מכל האמור בענף א':

א. לדעת מרן השו"ע ורבים מן הפוסקים, גם במכירת חמץ יש להוציא את החמץ מן הבית ורק אז למוכרו.

ב. ג' טעמים נאמרו בדבר, ושנים מהם שייכים אף לימינו, והם: א. שכאשר משאיר חמץ בביתו, אע"פ שמוכרו, נראה הדבר כחמצו של הישראל שהשאיר בביתו. ב. יש חשש שיבוא לאוכלו ויכשל בו.

ג. וכן סברו כדעת השו"ע התרומת הדשן, מהרי"ל, הב"ח, המג"א, הלבוש, אליה רבה, מחצית השקל מטה יהודה, ושתילי זיתים ומשנה ברורה.

ד. לדעת כל הפוסקים הנ"ל, אם לא הוציא את החמץ הגמור מביתו, חלה המכירה רק בדיעבד.

ולדבריהם, רק באופן שלא ניתן להוציא כל החמץ הגמור מהחדר, כגון במפעלים וכיו"ב, ניתן למכור את החדר כולו ולתת לגוי את המפתח.

ה. לדעת הפרי חדש והנהר שלום, הוצאת החמץ היא חומרא ומשנת חסידים, ואם לא הוציא חלה המכירה מעיקר הדין.

ו. לדעת הט"ז ועטרת זקנים, ניתן להקל להשאיר החמץ בביתו ולייחד לו קרן זוית או בארון סגור, שגם אופן זה נקרא "מחוץ לביתו".

ז. לפיכך בני ספרד ותימן הצועדים לאור פסיקות השו"ע, חייבים לכתחילה לא להשאיר חמץ גמור בביתם, או לחילופין לדאוג להוציא לרשות אחרת, אם יש באפשרותם.

ואף בני אשכנז ראוי שיחמירו כן, מאחר שכן דעת רבים מפוסקי אשכנז, ובראשם מהרי"ל ותרוה"ד עד רבינו המשנ"ב.

ח. ראוי ונכון לכל הרבנים המוכרים חמץ ליידע את הבאים בשעריהם להלכה חמורה זו, בפרט שישראל זהירים במצוות וח"ו עבור חיסכון פרוטות בודדות יגיעו למכירת חמץ בדיעבד, וזאת לאחר כל עמלם בניקיון הבית ודקדוקיהם בשאר הפרטים.

ט. כמו כן, ראוי ונכון שהרבנים בכל אתר ואתר ידאגו להשאיר מקום ציבורי, בו יוכלו התושבים לקיים את הוצאת החמץ מביתם כראוי.

ענף ב' - מכירה עבור אדם אחר ובשליחותו

עוד מקרה מצוי מאוד, הוא שאנשים הרב, למכור את החמץ שלהם, ואגב רבים באים לרב, או לשליחו של זה הם מבקשים לעשות את מכירת

העיר או האב"ד האמור בשטר בלבד, והוא ואך ורק הוא שליחו למכור עבורו את החמץ.

וכעת נכנס לדון ולברר, האם יכולה מכירת חמץ להתבצע עבור אדם אחר. שאלה זו מחולקת לב' שאלות: א. האם יכול אדם לבצע מכירת חמץ עבור אדם אחר שמינה אותו להיות שליח עבורו, לקיים את מכירת החמץ אצל הרב. ב. האם יכול אדם לבצע את המכירה עבור אדם אחר שלא בידיעתו, וכגון שאדם זה אינו שומר תו"מ ואינו מנקה את ביתו ושומרו מחמץ כראוי, ורוצים לזכותו שלפחות אם יש חמץ ברשותו שיהא החמץ מכור לגוי.

וראשית דברינו נברר את השאלה הראשונה, האם מועילה מכירת חמץ בשליחות אחר.

והנה, כיון שכבר ביארנו כי מכירת החמץ המתבצעת אצל הרב היא בעצם מעמד של "מינוי שליחות", שהאדם המוכר ממנה את הרב להיות שליח בעבורו למכור את החמץ, נמצא שאם ראובן מינה את שמעון להיות שליח בעבורו ללכת לרב ולמנות אותו להיות שליחו של ראובן, הרי זו שאלה של "שליח עושה שליח", דהיינו

החמץ עבור בני משפחתם או חבריהם הגרים בעיר אחרת, בידיעתם או שלא בידיעתם, כאשר הם מסמנים רק את כתובת מקום מגוריהם, או כתובת העסק והחנות שלהם. ויש לדון האם המכירה מועילה באופן זה.

ויש להדגיש, כי אנשים רבים המגיעים מתוך הרגל למכור את החמץ לרב, אינם מודעים כלל למעשיהם, ויש הסוברים בבורות כי הם מעבירים ומוכרים את החמץ לרב, והרב מוכר או מעביר את החמץ הזה לגוי.

ולכן חשוב להדגיש ולהסביר באר היטב לפני כל אדם המגיע לעשות את מכירת החמץ לפני הרב, את מהות מעשיו, ושהוא לא מוכר את החמץ ח"ו לרב, אלא ממנה את הרב להיות שליח בעבורו למכור את החמץ לגוי, ועל זה האדם חותם בשטר, וצריך שתהא דעתו על זה.

כמו כן, האדם המגיע לנציגו של רב העיר, כגון רב בית הכנסת וכד', ואצלו עורך את שטר המכירה, יכול לחשוב שהוא מוכר לו את חמץ, מחמת שהוא מכיר אותו כי הוא רב בית הכנסת שלו וסומך רק עליו וכדו', וצריך להדגיש לו בעת המכירה שמוכר החמץ ממנה באופן ישיר את רב

מצווה בשליחות הראשונה להעביר דיבור משליח ראשון לשיח לשני, גם אין הדבר מועיל מן הדין. ומקרה זה מוגדר בגמרא כ"אומר אמרו", שהבעלים אומר לשליח שיאמר דבר מסויים לשליח אחר.

ובחו"מ סי' רמ"ד הביא הב"י שנחלקו בדבר הראשונים, דעת הרמב"ם שגם באומר אמרו פסול, ודעת הרמב"ן דשרי, וטעמו, דמה שנחלקו בגמרא {גיטין כ"ט ע"א} רב ושמואל האם מתנה הרי היא כגט, דרב אמר דמתנה אינה כגט ושמואל אמר דמתנה כגט והלכתא כשמואל בדיני, כל זה לא נאמר אלא רק באמר לשלושה כתבו ותנו, שאותם שלושה אינה רשאים לומר לאחרים לכתוב ולתת, אבל אם מראש ציוה אותם אמרו לסופר שיכתוב, שמהני אמירתו בזה לענין מתנה ואינו כגט עי"ש.

בהתאם לכך פסק השו"ע {רמ"ד ס"א} בסתם את דעת הרמב"ם, וכתב: "המתנה כגט, שאין אדם יכול למסור דברים לשליח. כיצד, אמר לשלושה: אמרו לפלוני ופלוני שיכתבו ויחתמו בשטר מתנה ויתנוהו לפלוני, אין זה כלום, ואם אמרו לאותם העדים וכתבו ונתנו למקבל,

ששמעון שליחו של ראובן, ממנה את הרב להיות שליח ב' עבור ראובן, ויש לדון האם מועיל הדבר מן הדין.

מילי לא מימסרן לשליח

והנה בקידושין ילפינן ד"שליח עושה שליח". אמנם בגמרא מבואר, שכל דין זה לא שייך אלא כאשר הבעלים מינה את השליח על מעשה מסויים, כגון ששלח את השליח לקדש לו אשה, שביד השליח הראשון נמצא מעשה שהוא אמור לעשות, דמעשה זה יכול השליח להעביר לאדם אחר ולמנות שליח. וכן אם מינה הבעל שליח להוליך גט לאשתו, יכול השליח למנות שליח, כיון שבידו יש מעשה של העברת גט, ואת אותו מעשה מעביר הוא לשליח אחר.

אמנם כאשר אין ביד השליח מעשה, רק שהבעלים מינה אותו להעביר דיבור בלבד לאחר, אין השליח יכול להעביר דיבור זה לשליח אחר, כיון שדיבור זה נקרא בגדר "מילי", ויש לנו כלל של "מילי לא מימסרן לשליח", כיון שרק מעשה ופעולה יכולים לעבור בשליחות, ולא מילי ודיבורים בעלמא.

ויתירה מזאת, גם אם הבעלים בעצמו

שטרן בספר מכירת חמץ כהלכתו
{פי"ז עמ' קי"ג}.

אמנם המשפטיך ליעקב שם הרגיש
בקושי דבריו, וכתב: "אבל
מדהביא השו"ע שיטה הא' בסתמא
ש"מ ללא קיי"ל כהיש אומרים כמבואר
בכללי הפוסקים, אלא בשעת הדחק
יש להקל כדעה הב' עי' בש"ך סי'
רמ"ב בקיצור כללי הפוסקים אות ה'.
שוב התבוננתי דפשיטא דמהני דהא
קיי"ל באו"ח סי' תמ"ג דמותר הנפקד
למכור חמץ שהוא אצלו בפקדון בלא
רשות המפקיד, ומחוייב הוא למוכרו,
א"כ בודאי לא גרע שליח של שליח"
עכ"ל.

וצ"ע ראייתו, הלא שם בסי' תמ"ג
מבואר בשו"ע שהרשות ביד
הנפקד למכור את החמץ של המפקיד
בלא רשותו היא רק משעה חמישית
ואילך, וזה עפ"י המבואר בגמרא
{פסחים י"ג ע"א} שכך הורה רבי
ליוחנן חקוקאה, והכי איתא התם:
"מעשה באדם אחד שהפקיד דיסקיא
מלאה חמץ אצל יוחנן חקוקאה,
ונקבוה עכברים והיה חמץ מבצבץ
ויוצא, ובא לפני רבי. שעה ראשונה
אמר לו: המתן, שניה - אמר לו:
המתן, שלישית - אמר לו: המתן,

לא קנה. וכן אם אמר לשנים: כתבו
וחתמו בשטר מתנה ותנוהו לפלוני,
אינם יכולים לומר לסופר לכתוב,
אלא הם עצמם כותבים".

ורק ביש הביא את דעת הרמב"ן,
וכתב: "ויש מכשירים באומר:
אמרו לפלוני ופלוני שיכתבו ויחתמו
בשטר מתנה ויתנוה לפלוני" עכ"ל.

מעשה יש לתמוה על הגרז"ן גולדברג
{בהליכות שלמה פסח עמ'
תנ"ט} שהתיר "אומר אמרו" במכירת
חמץ, מכח דברי הרמב"ן שהביאם
השו"ע בדעת היש. ומדוע העלים
עיניו מדעת הסתם שהיא העיקרית
והיא דעת הרמב"ם, וסמך בנקל על
דעת היש הדחוויה ועוד כתב עליה
שכן דעת רוב הראשונים, בעוד
שבבית יוסף מוכח שהיא דעה דחוויה
מדציין שאף הרא"ה חולק עליה, ולא
ציין אף דעה הסוברת כהרמב"ן.
{וכמה מהמלקטים כבר ציינו דעתו
להיתר כאילו היא דעה מסכמת, מבלי
עיון בשרשי הדברים}.

וכן בשו"ת משפטיך ליעקב {גרינוולד
מפאפא, או"ח סי' לו}, ג"כ יצא
להקל בנידון זה עפ"י שיטת היש
אומרים הנ"ל, וסמך על דבריו הגרש"א

אבל במקרה דידן, הלא האנשים עפ"י רוב מתעצלים להגיע אל הרב ו"ממנים" את שליחיהם לעשות את המכירה בעבורם, מבלי מינוי שליחות ישיר וכשהם אינם יודעים מי בכלל הרב המוכר, ומנא לנו להקל על קלות דעת כזו נגד דעת הסתם המפורשת בשו"ע.

ולכן על הרבנים המוכרים החובה לגלות את דעת הבאים לפניהם, כי מעיקר הדין המכירה מועלת רק למי שמגיע בעצמו אל הרב, וחותר על שטר המכירה ויודע מה שעושה ומבין כי הוא בעצם ממנה כעת את הרב הרשום בשטר המכירה למינוי השליחות למכירת חמצו, ולא יתחיל להכניס בשטר המכירה את כל בני ביתו הקרובים והרחוקים אשר בכל מדינות המלך, בין בידיעתם וכ"ש בלא ידיעתם.

ובמקרה שמדובר באנשים מבוגרים וכדו', שאינם יכולים להגיע לרב, או שנמצאים במקום שאין רב המוכר חמץ, צריך להגיע ככל האפשר למצב של מינוי שליחות ישיר בין המוכר לבין הרב, בפרט בימינו שנשכללו דרכי התקשורת. וישלחו לו הדף בפקס או מייל, ויחתום בעצמו

רביעית - אמר לו: המתן, חמישית - אמר לו: צא ומוכרה בשוק". וכתב שם הט"ז {תמ"ג סק"ד} דאם היה כאן הבעלים היה חייב לבער, ומה שעושה כן אינו אלא כדי להציל חברו, וכמ"ש המחנה אפרים {פ"ח ממאכ"א הט"ז}, שזה "מפני השבת אבידה", וכ"כ הב"ח שם: "אלא כדי להציל למפקיד שלא יעבור עליו", וא"כ מה שייך ללמוד את דיני שליחות במכירת חמץ, ממקרה של חוסר ברירה שנעשה אך ורק כדי להציל חברו, ועוד להביא מכאן ראייה דבמקרה דידן כו"ע יודו דמהני אומר אמרו, נגד דעת הסתם המפורשת בשו"ע.

ובפרט יש להעיר כי נידון השאלה במשפטיך ליעקב אינו נידון השאלה דידן, דשם דן על מי שנתמנה למכור חמץ, וכגון הרב הממונה, האם יכול להעביר את שליחותו לאחר שיבצע המכירה בשליחותו. ושם באמת יש סברא יותר להקל כי הבעלים המוכר סומך על הרב או על שלוחו, {וכיום נהגו לפרש זאת בשטרי המכירה עצמם, שסומך על הרב או על שלוחו, ובכה"ג אכן הוי מינוי שליחות ישירות לשליח, במקרה שנזקקים לשליח} ונמצא שבמינוי השליחות עצמה אין כל חיסרון.

הרב פלוני שיהיה שליח בעבורי למכור את החמץ, ואז גם אם יחתמו בשמו לכה"פ מינוי שליחות ישיר בין המוכר לבין הרב שהוא שליחו נעשה כאן.

על הדף ואז המכירה חלה לכו"ע. ולכל הפחות כשגם זה אינו באפשר, יוכלו להתקשר אליו והוא בעצמו יעשה מינוי שליחות מפורש דרך הטלפון, ויאמר הרי אני ממנה את

ענה ג' - זכין לאדם במכירת חמץ

שלא מדעתו, אינו עונה לגדרים המקובלים של דין "זכין לאדם שלא בפניו", כיון שדין זה נאמר רק באופן שמזכים ונותנים לאדם מתנה וכיו"ב שלא בפניו, שאז נתינת המתנה חלה גם ללא ידיעתו, כל שביצעו עבדו את פעולת הזכייה כגון בהגבהה וכדו'.

אבל כאן במכירה, אין אנו באים לתת מתנה לפלוני, אלא לבצע עבורו מכירה, וביתר דיוק, לקחת את החמץ מרשותו ולתת ולמכור אותו לגוי מכירה גמורה. אופן זה שונה לחלוטין ממתנה, כיון שאע"פ שמעשה זה זכות היא לו, אין הוא בגדר "זכין לאדם", אלא "זכין מאדם", דהיינו פעולת זכות שנעשית כאשר לוקחים מהאדם. וכבר נחלקו הפוסקים האם מועיל דין זכייה באופן זה.

ובעומדינו בפרטי דינים אלו, יש עלינו להוסיף ולדון, מדוע לא תועיל מכירת חמץ עבור אדם שלא מדעתו, מדין "זכין לאדם שלא בפניו", שהרי אם נשאר לאדם חמץ, הוא ישמח שלא יעבור על לאו וזכות היא לו אם מבצעים עבורו מכירה לחמץ שברשותו, ומעתה הרי חמצו הפך להיות של הגוי והוא לא יעבור על לאוין מחמתו.

ואכן בעת מכירות חמץ פומביות, מנהג גדולי הרבנים לומר שהם מבצעים את המכירה עבור כל כלל ישראל בארץ ישראל כאשר הם. ומשמע שהם מזכים את המכירה שעושים עבור כולם. וא"כ יש לדון האם הדבר מהני מעיקר הדין.

ולכן נקדים ונבהיר, כי אופן זה של מכירת חמץ עבור אדם אחר

בעלת הבית בזמן הזה שהכל שוין ליטול כזית ולשרפה ואין לומר שמא תקפיד" עכ"ל.

והנה, למרות שהביא הב"י את דברי התרוה"ד, בשו"ע סתם ופסק: "אין מפרישין חלה בלא רשות בעל העיסה", ורק הרמ"א ציין וכתב: "מיהו אם ידעינן דזכות הוא לבעל העיסה, כגון שהיתה העיסה מתקלקלת, מותר ליטול חלה בלא רשותו, דזכין לאדם שלא בפניו".

ומשמע שנחלקו השו"ע והרמ"א האם מועיל דין "זכין" כאשר צריך לקחת מן האדם, כגון כאן שלהציל העיסה נצרכים לקחת ממנה ולהפריש חלה, וסתימת השו"ע מורה דס"ל דאין מועיל דין "זכין מאדם" שלא בפניו ושלא בידיעתו.

ובענין זה ישנה אריכות בפוסקים, דהנה הקצוה"ח {סי' רמ"ג} הוכיח מדברי הרשב"א {נדרים דף ל"ו} דחולק על התרומת הדשן בזה, וס"ל דלא אמרינן זכין מאדם שלא בפניו, וכ"כ העונג יו"ט סי' ק"ז. מאידך בשו"ת באר יצחק {או"ח סי' א'} הוכיח מהראשונים כדעת התרוה"ד. ואין להאריך.

ומה שמוטל עלינו לברר הוא מה דעת השו"ע בשאלה זו, האם דעתו שניתן לזכות לאדם דרך מתנה ולא דרך לקיחה, או שדין "זכין" מועיל לדעתו גם בדרך שלוקחים מהאדם.

ושורש הדין נזכר בדברי ביו"ד בהלכות חלה {סי' שכ"ח ס"ג}, שם דן התרומת הדשן לגבי משרתת הנמצאת בבית, שאין לה רשות להפריש חלה ללא רשות בעלת הבית, האם כאשר היא רואה עיסה שלא הפרישו ממנה חלה שהולכת להחמיץ ולהיפסד, ועמדה והפרישה חלה ללא רשות על מנת להציל את העיסה, האם חלה הפרשתה מן הדין אע"פ שעשתה ללא רשות, כיון שמעשיה היו זכות לבעלת הבית שלא תפסיד העיסה, או כיון שסו"ס עשתה מעשה ללא רשות, לא חלה הפרשתה.

וזה לשון הב"י שם: "כתוב בתרומת הדשן סימן קפ"ח עיסה שנתחמצה כל צרכה שאם לא ימהר לאפותה תתקלקל העיסה ובעלת העיסה אינה בבית וקודם שתחזור לביתה תתקלקל העיסה יכולה המשרתת להפריש חלה בלי רשות

ומכל מקום מידי פלוגתא לא נפקא, חמץ עבור אדם אחר שלא מדעתו, בפרט שדעת השו"ע מורה כדעת אלא יש לנהוג כמו שכתבנו, כדי המחמירים. שהמוכר יגיע למינוי שליחות מפורש ולכן אין לעשות לכתחילה מכירת ממנו לרב המוכר את החמץ.

העולה מכל האמור להלכה:

א. לדעת השו"ע ורוב הפוסקים, אדם פרטי הבא לעשות מכירת חמץ על חמץ גמור שבביתו, אינו יכול להשאירו בביתו אף בארון סגור, אלא חייב להוציאו מביתו ומרשותו לרשות אחרת {כגון רשות ציבורית}, ורק אז למוכרו.

והטעם: א. שאם אינו עושה כן, נראה הדבר כחמצו של הישראל שהשאיר בביתו. ב. אם לא יוציאנו מביתו, יש חשש שיבוא לאוכלו ויכשל בו.

ב. לפיכך ראוי ונכון שהרבנים בכל אתר ואתר ידאגו להשאיר מקום ציבורי (כגון חדר בלשכתם וכדו'), בו יוכלו התושבים לקיים את הוצאת החמץ מביתם כראוי.

ג. מי שאינו מקום לקיים את הוצאת החמץ מביתו, ראוי ונכון שלא ישאיר חמץ גמור בביתו למכירת החמץ.

ד. השאיר חמץ גמור בביתו ועשה את המכירה, חלה המכירה בדיעבד.

ה. חנות או מפעל שאינם יכולים לקיים את הוצאת החמץ, צריכים להשאיר את מפתח החנות או המפעל בידי הגוי שמוכרים לו החמץ.

ו. במכירת החמץ חייבת להיות תקשורת ישירה בין האדם המוכר לרב שאותו הוא ממנה למכור עבורו את החמץ. ולפיכך לא ניתן למכור חמץ עבור אדם אחר, אפילו אם הלה ציווהו ומינהו ללכת ולמכור עבורו את החמץ.

והטעם: כי ציווי זה הוא דיבור מילים בלבד, ואין דיבור לאדם אחד שיצווה או ימנה אדם אחר יכול לחול בשליחות, דאין מילים נמסרות לשליח.

ז. מי שנמצא במקום רחוק ואין בשכונתו מי שמוכר את החמץ, ורוצה שהרב שנמצא אצל בנו ימכור עבורו את החמץ, צריכים לכתחילה לשלוח לו את הטופס המכירה ושיחתום עליו. ואם גם זה אי אפשר חייב הוא למנות ישירות את הרב שעושה את המכירה עבורו, ויאמר הריני ממנה את הרב פלוני להיות שליח עבורי למכור את החמץ.

ח. הרב שהתמנה למכור את החמץ שנאנס ואינו יכול למכור את החמץ, יכול להעביר את כוחו לאחר שיבצע את המכירה במקומו. ומטעם זה ראוי ונכון להוסיף בטפסי המכירה את המילים "או שלוחו".

ט. כמו כן לכתחילה אין מועילה מכירת חמץ עבור אדם שלא בידיעתו, אף אם מתכוונים לזכותו בזה, דיש אומרים דאין זכין מאדם שלא בפניו, וכן נראה דעת השו"ע.

י. ראוי ונכון לכל הרבנים המוכרים חמץ ליידע את הבאים בשעריהם בפרטי הלכות אלו, ולמזהיר ולנזהר שלומים תן כמי נהר.

**חקרי
הלכה**

שאלות
ותשובות

בענייני
נגיד הקודונה

הגאון רבי אוריאל חוברה שליט"א
רב הישוב נחליאל ומרבני בית ההוראה 'המאורות'

שאלות נפוצות בענייני השעה בצל מגיפת הקורונה

הנני להשיב לפי סדר השאלות.

שאלה א:

כיצד ההנהגה צריכה להיות בימים אלו שנגיף הקורונה רח"ל מחולל שמות בארץ ובעולם, בפחד או בשמחה ובטוב לבב?

תשובה:

כבר אמר החכם מכל אדם שלמה המלך ע"ה (משלי כח פסוק יד) "אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה". עיין גיטין (דף נה עמוד ב). וכתב האלשיך הקדוש (משלי שם) אשרי אדם מפחד תמיד גם בטרם תבא הצרה, כי אז קל לתקן, עיי"ש. וכ"כ במדרש תנחומא בפרשת מקץ (סימן יד) אמר הקדוש ברוך הוא כשם שאני זקוק להוריד גשמים ולהשיב רוחות ולהוריד טללים, אף אתה זקוק לברכני וזהיר להתפלל לפני, לא תהא רואה את עצמך בשעת הרווחה לבזה (כלומר לבזות) את התפלה, וכיון שתגיע הצרה תהא עומד ומתפלל, לאו בני לא תעשה, אלא קודם שתבא הצרה תהא מקדים ומתפלל, שנאמר היערוך שועך לא בצר וכל מאמצי כח (איוב לו יט), עיי"ש. וכ"כ ילקוט שמעוני (איוב רמז תתקכ) א"ר אלעזר לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שאלמלי לא הקדים אברהם תפלה בין בית אל ובין העי, לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט, ר' שמעון בן לקיש אמר כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה, אין לו צרים מלמעלה.

ולכן אנו שמאמינים בני מאמינים מוטלת עלינו חובה להתחזק בתורה ובתפלה, שהקב"ה יבטל את רוע הגזירה וירפא כל חולי עמו בית

ישראל. אך בודאי שמחוייבים עתה לנקוט בכל האמצעי הזהירות, וגם לשמוע להוראות הרופאים, כי חמירא סכנתא מאיסורא. שהרי אפילו ביום הכיפורים אם אומר רופא אפילו הוא גוי, שאם לא יאכילו חולה אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן, מאכילים אותו על פיו, וכמו שפסק מרן בשו"ע (סימן תריח סעיף א). ולכן גם בנגיף הקורונה, שאנו שומעים שבכל רחבי העולם מתפשט הדבר וכבר גרם לאלפים (ואולי יותר) שמתו מהקורונה, וגם בישראל יש חולים, ואלפים נמצאים בהסגר, אם ח"ו יתפשט הדבר ויהיו אצלנו חולים, לא יוכלו הרופאים להתמודד עם כמות חולים גדולה וח"ו עלולים להגיע לסכנה מוחשית היל"ת. וכ"ש שהרופאים בכל העולם עדיין לא מצאו תרופה מוחצת לנגיף הלז, ויותר ממה שהם יודעים על הנגיף קורונה, הם אינם יודעים, איך מתפשט וכמה זמן דגירה ועוד, על אחת כמה וכמה שמצווים אנו לנקוט בכל אמצעי הזהירות.

והן אמת שאפילו על ספק ספיקא, יש לחוש לסכנה. מדכתיב ונשמרתם מאוד לנפשותיכם. ואיתא במתניתין תרומות (פרק ח משנה ד) ואפילו יין של תרומה שנתגלה, ישפך. וכתב רבנו עובדיה מברטנורא (שם) ואין כאן איבוד של תרומה, מפני שאסור לשתותו שמא שתה ממנו נחש. כלומר אפילו על ספק אוסרים מפני הסכנה. ואיתא בעבודה זרה (דף ל עמוד ב) ת"ר מים שנתגלו, הרי זה לא ישפכם ברשות הרבים ולא ירביץ בהן את הבית. וכל זה למה, הרי יש כאן כמה ספקות. חדא, שמא לא היה בזמן הגילוי נחש, ואת"ל שהיה נחש שמא לא הטיל את הארס, ואידך אם הטיל הנחש את הארס לתוך המים, שמא לא יעלה על אותו מקום הארס כשהוא יחף. ועם כל זה אסרו חכמים לשתות מים מגולים במקום שמצוי נחשים ואפילו לשפוך את המים בחצירו אסרו חכמים משום הסכנה. וע"ע באורך מה שכתבתי בזה בספרי שו"ת ברכת אוריאל (חלק א סימן נו). ועוד כתבתי שם דלא אמרינן בכהאי גוונא שומר פתאים ה', עיי"ש.

וחלילה אדם שנמצא בהסגר כלומר בבידוד אנוס הוא ושלא יעיז לצאת מביתו, כי ח"ו אם באמת הוא נושא את הנגיף, עלול הוא להדביק אחרים, ולהביאם לידי סכנה, ועובר על "לא תעמוד על דם רעך". ולכן מהאי

טעמא גם על מצות עשה כמו פרשת זכור ופרשת פרה אדומה, שחייבים לקוראם התורה וכפי שפסק בשו"ע (סימן תרפה סעיף ז), לא יבוא לבית הכנסת. וכ"ש מקרא מגילה שיקרא בביתו, ולא יבוא לבית הכנסת. אבל שאר האנשים הבריאים ודאי שחייבים בכל זה כפי ההלכה.

שאלה ב:

לשאלתכם, אם מותר להתחפש בימי הפורים לחולה קורונה?

תשובה:

איסור הילכתי אין. אך קימ"ל סימנא מילתא היא כדאיתא בהוריות (דף יב עמוד א) אמר אביי, השתא דאמרת סימנא מילתא היא, לעולם יהא רגיל למיחזי בריש שתא קרא ורוביא, כרתי וסילקא ותמרי. אמר להו רב משרשיא לבריה, כי בעיתו מיעל ומיגמרי קמי רבייכו, גרסו מתניתא ועלו לקמי רבייכו, וכי יתביתו קמיה חזו לפומיה, דכתיב והיו עיניך רואות את מוריך. וכן בגמרא כריתות (דף ו עמוד א), עיי"ש. ולכן ודאי לאו סימנא מילתא היא להתחפש לדבר שהעולם בצער. וע"ע ברמ"א (סימן תרצו סעיף ח). וכן במשנ"ב (שם ס"ק לא) וכן בבאר היטב (שם ס"ק יג). ועוד שתחפושת חיצונית באה גם בד"כ להעיד על שאיפה פנימית, ובודאי שאף אחד אינו רוצה ח"ו ללקות בנגיף זה. ואנו מעודדים את ילדינו להתחפש לצדיקים, זאת כדי שיושפע בפנימיות על נפש הילד.

שאלה ג:

לשאלתכם בקיצור, האם רצוי להמשיך לנשק את ספרי התורה, והאם יש לחשוש ללכת למקוואות, לפחות הגברים.

תשובה:

הנה נשיקת ס"ת הוא מנהג לחיבוב הקודש. ונראה שלמדו מק"ו מתפילין שמנשקים אותם בהנחתם ובחליצתם, וכמו שכתב רבנו דוד

אבודרהם (עמוד מח) בשם גאון, שמנהג החכמים לנשק התפילין בשעת הנחתן ובשעת חליצתן, ע"כ. וכ"כ בספר ארחות חיים (הלכות תפילין סימן יא). והו"ד בב"י או"ח (סימן כח). וכן פסק בשו"ע (שם סעיף ג). ובספר "זכר דוד" מודינא (חלק ב עמוד קלז) כתב וז"ל, והרב"י (באו"ח סימן כח) כתב משם ר"ת נהגו לנשק ס"ת כשמביאים אותו לתיבה וכשמוליכים אותו להיכל ק"ו מתפילין, עיי"ש. ואמנם הדברים אמיתיים שנהגו לנשק ס"ת, אבל לא מצאתי דבר זה שהביא הב"י בשם ר"ת.

ואע"פ שרבנו יהודה החסיד כתב בספר חסידים (סימן רנה) שמנשק ספר תורה על שם "ישקני מנשיקות פיהו", עיי"ש. מכל מקום כל הני רבונא שכתבו זה רק לחיבוב המצוה, וכן המנהג פשוט בכל קהילות ישראל. אך במקום שעלול להיות חשש שמא היה אדם עם הנגיף שנישק את ס"ת כמו בכותל המערבי שרבים מצויים שם, וכ"ש מבני חו"ל הבאים להתפלל בכותל, ראוי למנוע שלא לנשק שלא יבוא לידי חשש סכנה ועד יעבור זעם, ה' יתברך שמו יצילונו. וה"ה בטבילת מקוה לגברים, אע"פ שהבלן מצווה להניח בתוך המים מבחנה מלאה של חומר חיטוי, מכל מקום נראה לע"ד מי שאינו זקוק לטבילה, ראוי להיזהר מכל דבר, כי חמירא סכנתא מאיסורא.

ואמנם קיימא לן ששלוחי מצוה אינם נזוקים כדאיתא בפסחים (דף ח עמוד ב), הוא דוקא בדלא שכיח היזיקא, אבל בדבר ששכיח היזק לא אמרינן. והראיה מבדיקת חמץ מתחת לאבנים או בקיר משותף לו ולשכנו הגוי. ובנדוננו החשש להדבקות הרבה יותר שכיחה, ולכן אי אפשר לומר שליחי מצוה וכו'. אך כל זה אם הוא מקפיד לחשוש גם מלחיצת יד לאנשים וכדו', אבל אם אינו נזהר ואינו מקפיד מלחיצת יד וגם נמצא במקומות ציבוריים ללא הגנה, אינני רואה טעם למה להחמיר שלא לנשק ס"ת. וה"ה טבילת אנשים במקוה.

אם מצטרפים למניין מחצרות הבתים

שאלה ד:

תפילה בציבור, האם מצטרף למניין מחצרות הבתים, ומאיזה מרחק, והאם צריך דוקא לראות את כל המניין כולו?

תשובה:

א. אנו נמצאים לצערנו בזמן קשה לעם ישראל שהסכנה מרחפת מפני הנגיף, והכאב והצער שבתי כנסיות ובתי מדרשות נעולים, כי מפני סכנת הדבקות אין בידנו להתפלל בציבור בבית ה' בית מקדש מעט, ובמיוחד בזמן זה שזקוקים אנו ביותר לעת רצון.

ואיתא בגמרא ברכות (דף ח עמוד א) ואני תפילתי לך ה' עת רצון, אימתי עת רצון - בשעה שהצבור מתפללין וכו'. רבי אחא ברבי חנינא אמר, מהכא "הן אל כביר ולא ימאס", וכתוב פדה בשלום נפשי מקרב - לי כי ברבים היו עמדי.

ועתה מחמת הסכנה בהרבה מקומות עם קדושים, מתקבצים מהבתים ומהחצירות ועושים להם מנין, ואשריהם ואשרי חלקם. ויש להם לסמוך להקל, וכ"ש בזמן זה שהוא שעת דחק גדול. וכבר פסק בשו"ע (סימן נה סעיף יד) מי שעומד אחורי בהכ"נ וביניהם חלון, אפילו גבוה כמה קומות, אפילו אינו רחב ארבע, ומראה להם פניו משם, מצטרף עמהם לעשרה. הגה: גגין ועליות אינן בכלל בית, והעומד עליהם אינו מצטרף. וכתב המשנה ברורה (סימן נה ס"ק נג) בכה"ג שאין רואין אלו את אלו, עיי"ש.

ואע"פ שבשערי תשובה (שם ס"ק טו) הביא פלוגתא בזה, עיי"ש. מכל מקום בכהאי גוונא שהוא שעת סכנה אם רואים אלו את אלו, ודאי שיש להקל, כדי שלא יתבטלו מלומר קדיש וקדושה. וע"ע שם במשנ"ב (ס"ק נז).

וכדי להצטרף לעשרה, די בזה שיראו את הפנים, וכמו שכתב ערוך השלחן (סימן נה סעיף כ) שכיון שבכל עשרה מישראל שורה השכינה,

ועיקר השראת השכינה היא על הפנים, כמו שמצינו אצל משה שנאמר בו "כי קרן עור פניו", לכן חשובה ראיית הפנים כראיית כל הגוף. וע"ע בספר הליכות שלמה תפלה (פרק ה דבר הלכה אות יח) שכתב, צירוף הנעשה על ידי חלון אינו משום שאז שומע את התפילה, אלא שראיית הפנים היא לעיכובא, ואם אינו מראה להם את פניו חשוב כמתפלל יחידי. ויש להאריך בזה, ואכ"מ.

עניית אמן אם לא שמע את הברכה

שאלה ה:

האם מותר לו לענות אמן על ברכה מברכות שמונה עשרה, שהעונה רק שומע את עניית האמן של שאר המתפללים, והוא אינו יודע על איזה ברכה הוא עונה?

תשובה:

כתב מרן בב"י (סימן מו ד"ה דתניא) בזה"ל, כתוב בהגהות מיימוניות פ"ז מהלכות תפלה (אות פ) בשם רא"ם (יראים סי' רנה) דברכות שמברכין הקוראים בתורה וברכות המפטיר עולין לשומעיהן לחשבון, וכן כתב הרא"ש בסוף פרק הרואה (סי' כד), ומשמע מדברי ההגהות שם דדוקא כששומעין אותן ועונין אחריהם אמן. ולי נראה דאפילו אם אומרים אותם בלחש, כיון שהשומעים יודעים איזו ברכה הוא מברך ומכוונים לצאת בה ידי חובתם ועונין אחריה יוצאים, כדאמרין בפרק החליל (סוכה נא:) שבבית הכנסת של אלכסנדריא היו מניפין בסודרין להודיע שסיים שליח צבור הברכה ויענו אמן, אלמא שהיו עונים אמן אף על פי שלא שמעו הברכה, דכיון שיודעין איזו ברכה סיים די בכך, וכמו שכתב רבינו בסימן קכ"ד, וכיון שיכול לענות אמן אף על פי שלא שמע משמע דהכי נמי נפיק ידי חובת אותה ברכה בכך, עיי"ש. והוא הדין לנדוננו אם יודעים איזה ברכה מברך הש"צ, עונה אחריו אמן אע"פ שלא שמע הברכה, כגון שהיו בקדושה ואח"כ ברך הש"צ אתה קדוש, אע"פ שלא שמע את הברכה, מאחר והוא יודע שברכת אתה קדוש אחר קדושה, יכול לענות אמן.

שריפת חמץ בצל הקורונה

שאלה 1:

שריפת חמץ, איזה דרך ראויה ביותר לבצע השנה שריפת חמץ, מאחר שאסרו כל התקהלות שהיא?

תשובה:

ראשית, שריפת חמץ אינה צריכה להיות בהתקהלות, ולכן יכול לשורפו ביחיד. ואם אינו יכול לשרוף את החמץ, יכול לפוררו ולזורקו, באופן שלא ימצאנו אדם ויהנה ממנו. כמבואר בשו"ע (סימן תמה סעיף א) ובמשנ"ב שם (ס"ק ב-ג). ויכול לזורקו גם באסלה, והטעם בכל זה משום דכתיב "תשביתו שאור מבתכם", בכל דבר שאתה יכול.

ויהי רצון מלפני אב הרחמים שיקיים בנו, רפאנו ד' ונרפא הושיענו ונושעה, אמן כן יהי רצון.

בברכת תזכו לשנים רבות ומועדים טובים

הנראה לע"ד כתבתי

אוריאל חוברה

הגאון רבי עמרם קורח שליט"א
רב קהילת תורת חיים ביתר עילית

שאלות מעניינא דיומא

- הנה כעת במחלת הקורונה בעולם, צריכים הרבה אנשים להיות בבידוד, כי יש חשש שהם נדבקו בזה, ה' ישמרנו. רציתי לשאול כמה שאלות.
- א. אדם שנמצא בבידוד בביתו, ויש לו אב זקן בבית, והאבא מבקש לו העזרה בבית, ורק הוא שנמצא בבידוד יכול לעזור לו, האם יעזור לו, או שימנע מלעזור לו שלא ידביק אותו חלילה וחס בקורונה, אם יש לו קורונה, כי יש חשש שאולי הוא חולה בקורונה?
- ב. האם ימנע עצמו ללכת למקוה טהרה, שלא ידבק בקורונה, השאלה גם על חיוב טבילת עזרא, וגם על תוספת טהרה?
- ג. אם ביטל טיסה כי לא רוצה אחר כך לחזור ולהיות בבידוד, האם צריך לשלם על הביטול הטיסה?
- ד. האם מותר להלשין על אדם שצריך להיות בבידוד, ויוצא להתפלל בבית הכנסת, או שיוצא לשמחה משפחתית?
- ה. האם מותר לנשק המזוזה במצב כזה, כי שומר מצוה לא ידע דבר רע, או שיש חשש שידבק מהקורונה?
- ו. האם מותר לתת שלום לרבו ולנשק ידי רבו במצב כזה, או שיש חשש שידביק רבו בקורונה?
- ז. האם מותר למוהל לעשות מציצה לתינוק במצב כזה, או שיש חשש שידביק אותו בקורונה?
- ח. האם מותר לתת מחצית השקל או מתנות לאביונים לאדם שנמצא בבידוד,

כי כרגע הוא בגדר אביון שלא יכול לנהל עסקיו?

ט. האם יש עדיפות לתת משלוח מנות לאדם שנמצא בבידוד, כדי לשמחו?

י. האם ינשק הספר תורה כשעולה לתורה?

יא. האם מותר להתחפש לחולה קורונה, ולהלביש כובע על הראש שכתוב עליו, אני חולה קורונה, או שזה בגדר אל תפתח פה לשטן?

יב. האם חייב האב לחנך בנו, כשאחד מהם נמצא בבידוד?

יג. כהן שצריך לבוא לראות נגע אם לטהר או לטמא, ויש לחולה חשש קורונה, האם יבוא הכהן לבית החולה לבדקו?

יד. יש לעיין, האם אשה אם מותר לה או צריכה למנוע מללכת במקווה בימים אלו, ודו"ק בכל האופנים והפרטים בזה?

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך"

ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

תשובות

בס"ד, ט"ז אדר ה'תש"פ.

כבוד הרב הגאון הנכבד רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א.

בדבר מספר שאלותיכם בעקבות 'מגפת הקורונה', המתפשטת בעולם.

הנה כידוע שאצל אנשים מבוגרים, הקורונה היא לא רק 'שפעת' אלא סכנת חיים, ראה מה קורה בסין, כארבעת אלפים הרוגים, ואפשר יותר, אלא שמסתירים. וכן איטליה, איראן וספרד וגרמניה ועוד, שרבים רבים

חלילה הפילה הקורונה. ועוד צופים המומחים להתפשטות לשבעים אחוז מהמדינה, וכן צופים למוות המוני באטליה של כשמונים אלף הרוגים, השם ירחם.

לאחר הנתונים האלו נפשטו כל הספיקות.

א. דהוי ספק פיקוח נפש שיגרום אולי הבן לאביו, ויצא שכרו בהפסדו של סיכון חיי אביו. וכעין שמצינו דברי חז"ל, "חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה", הכא נמי "אל תעזור עכשיו כדי שתעזור אחר כך הרבה". אלא אם כן אפשר להיכנס לאביו באמצעות חליפת מגן, כובע ומסכה לידיים ולפנים, לדעת הרופאים.

ב. אם יאמרו הרופאים שכמות ה'כלור' שיש במי המקווה מועילה במאה אחוז, וכן אם ילבש נעלי בית עד הכניסה למים. אם כן אין חשש. אבל ודאי שאם יש חשש, הרי מהני י"ב קבין שישפוך בביתו, או כשיטת הבן איש חי שאפשר ע"י נטילת ידיים מספר פעמים רצופים.

ג. אין עתה הזמן לעיין בזה.

ד. האם מותר להלשין על גונב ממון, או לתת לו שכל יום ירוקן בתים של זקנים וקשיי יום, והלא על זה נאמר "שבור זרוע רשע". והכא הוא כקוביוסטוס גונב נפשות, ויכול לגרום להתפשטות הנגף ולהמית רבים מאד. ודינו קרוב להיות פושע.

ה. הרמב"ם בהלכות מזוזה (פרק ו') לא מביא עניין לנשק את המזוזה, אלא עיקר עניין המזוזה הוא "שיזכור בשעה שרואה את המזוזה יחוד השם, ויזכור אהבתו וייעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן, וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים, אלא ידיעת צור העולמים, ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים", עד כאן דברי הרמב"ם המופלאים.

ומי שמנשק המזוזה 'כאוטומט', וכמצות אנשים מלומדה, זהו "כפיו כבדוני

ולבם רחק ממני". ואם כן לא שייך לומר בזה "שומר מצוה לא ידע דבר רע", מתרי טעמי: חדא, שאין מצוה לא מדאורייתא ולא מדרבנן לנשק את המזוזה [וכן בספר תורה וידי רבן], אלא הוא עניין של חיבוב המצוה. שנית, היכא דשכיחא הזיקא שאני, והקורונה הוכרזה כמגפה עולמית המתפשטת כאש בשדה קוצים, ועדיין את סופה מי ישורנה, ה' ירחם על כלל ישראל.

ו. שאלה הקודמת 'מנשק המזוזה' הוא עצמו בריא, ומפחד הוא להידבק. ואילו כאן 'המנשק ידי רבו' הוא בחשש של חולה, וודאי שלא ינשק ידי רבו, שיותר ממה שיש לאדם להיזהר שלא יוזק יש לו להיזהר שלא יזיק (תוס' בב"ק), והוא כ"ש מהתשובה לעיל.

ז. אם אין חשש שהמוהל חולה, אם כן פשיטא שיעשה מציצה, ואם יש חשש שהוא חולה ח"ו, פשיטא ופשיטא שלא יעשה המציצה בפיו, כי כמעט בוודאות שידביק את התינוק, שהוא עתה התינוק בגדר חולה, ולא עוד מי התיר לו למול כלל, ומי התיר לו להסתובב בין אנשים. וזה פשע אם ימול אדם שהוא בחשש קורונה.

ח. מי שנמצא בבידוד, צריך להבין את המקרה אם יש לו אפשרות כלכלית, ומשפחה שדואגת לו וכרטיס אשראי וטלפון להזמין כדי צורכו, ולעשות העברות בנקאיות, אם כן אין לו הגבלות כלכליות ולמה יקרא אביון. ואם הוא ללא משכורת ואין לו אמצעים לפרנס את עצמו, אזי הוא אביון וכל מקרה לגופו.

ט. המטרה להרבות אהבה בין איש לרעהו ואם אכן מכירים אותו והוא מכיר אותו, נראה שאכן יש עדיפות. אבל אם יציפו אותו בדברים עד שיאסרו להכניס לחדרו כמות גדולה, אם כן לא קיבלו.

אולם אם נותן לאדם שאין אחד מכיר את השני ורק לשמחו, אם כן תיתן לו משחק או ספר שלא יוצאים בזה 'בדין של משלוח מנות', אלא הוא דין מדיני החסד והלכת בדרכיו.

י. לנשק ספר תורה דינו כאמור לעיל תשובה ה' לעניין לנשק מזוזה וידי רבו, שראוי עתה להימנע לא להדביק ולא להידבק. וודאי שגם רבו אינו חפץ לנשיקתו וחושש הוא גם לעצמו, "ונעתרות נשיקות חולה".

יא. משה רבינו אמר "ואם אין מחני נא מספרך", ואכן ברית כרותה לשפתיים, ולא הוזכר שמו של אדונינו משה בפרשת תצווה, וכן בנביא אמר "שמעו נא קציני סדום". וכתיבה הרי היא כדיבור שהכותב דברי תורה צריך לברך ברכות התורה. ואין ראוי לכתוב כך בתחפושת.

יב. איני רואה שום צד לומר שפטור מחינוך האב או הבן, במה שהם יכולים לתקשר.

יג. למה שיסתכן הכהן ויטהר אותו, והוא הכהן יכנס ל'בדד ישב'. ויהא ח"ו בסכנת חיים. אלא ימתין הכהן עד לאחר תקופת הדגירה, ויש לדאוג לכהן, כמו שדואגים למצורע שאם הוא חתן או בימי הרגל ממתנין עד אחר שבעת ימי המשתה או אחר הרגל, ואם חסים על ממון הנגוע (רמב"ם הלכות צרעת פ"ט ה"ו. משנה נגעים פרק ג' משנה ב'), כ"ש על חיי הכהן.

אולם ראה שם ברמב"ם שכתב, "אין רואים את הנגעים בתוך הבית", כך שכל נגוע יש להוציאו מחוץ לביתו, ואם כך יכול לבא הכהן סמוך לחולה, והחולה יצא החוצה פחות מרבע שעה שזה הזמן שהרופאים אומרים שאסור לשהות במחיצתו, ויאמרו לו שלא ידבר ולא ישתעל אם זה אכן בשליטה. וגם אם אפשר שהכהן יוגן באמצעות לבוש מתאים מכף רגל ועד ראש, ומסכות על האף והפה לדעת הרופאים, יוכל הכהן לעשות בדרך זו.

יד. אם ישנם במים 'כלור' או כל חומר חיטוי אחר או מלח, אם לדעת המבינים שמועיל נגד קורונה, וכן ילבשו נעלי בית פרטית, אזי אין שום בעיה לטבול. אולם אם יאמרו שאין חומרי חיטוי, ואף טבלה במים קודם חולת קורונה או ספק חולה, אזי יש למצוא פתרונות המקובלים ע"י הרופאים והרבנים גדולי ישראל. ואם ח"ו וח"ו יאסרו את כל המקוואות מחמת חומרת המגפה,

יהא אפשר לבנות סמוך לים אוהל ענק עראי בשטח שיוקצה לזה, עם חדרים ויטבלו בים, כבנות אבוה דשמואל (גמרא נדה) אם מי הים נחשבים כחיטוי, ובפיקוח ובהדרכת גדולי ישראל. והשם יתברך ימלטנו מכל צרה ויחיש גאולתינו ברחמים גמורים.

בכבוד רב

עמרם קורח

הגאון רבי אורן צדוק שליט"א
דומ"ץ נזר ההוראה ומרבני בית ההוראה

שאלות ותשובות בענייני הקורונה וחג הפסח

שאלה:

האם מברך ברכת הגומל לאחר בידוד?

תשובה:

אין זה בית אסורים כלל לכל הדעות בגדר ברכת הגומל ביוצא מבית האסורים.

שאלה:

ידוע כי בקהילותינו מקפידים טובא בטלטול ספר תורה ממקומו למקום אחר, האם יהיה מותר וראוי להוציא ספר תורה מבית הכנסת לחדרים מיוחדים מחוץ לבית הכנסת לגמרי, ובאיזור אחר, ומה הדין להוציא לרחוב העיר, על מנת לשמור את הוראות משרד הבריאות?

תשובה:

אין מגלין ספר תורה כלל. וכל תחום בית הכנסת כולל החצר אפשר להקל. אך כיום בצוק העתים אפשר לסמוך על הפוסקים המתירין להביא ספר תורה למקום אחר ולקבוע לו מקום, לפחות למשך הלילה ולקרוא בבוקר ובמנחה. אולם לא להוציא רק לצורך הקריאה דייקא ולהחזיר בסיומה. ולאור ההחמרה במצב יש להקפיד במשנה זהירות על הוראות משרד הבריאות ולא להקל ראש בדבר, שאין איש יודע מה מקנן בגופו של ידידו היושב בסמוך לו, אף הוא עצמו אינו מודע לכך. וביכולתו להעביר הלאה לשאר אנשים היושבים סמוך וה' יראה בענייננו, רחוקים מבית

תפילתינו, נזופים שחי ראש וקומה, מתאזים ומקוים לשוב להיות רצויים אהובים כבראשונה.

שאלה:

האם מקיימים מצות ביקור חולי קורונה ל"ע, דרך הטלפון או דרך וידאו בשידור חי וכיו"ב. וכן יש להסתפק, אם הוא חולה באופן קל שעוד יכול לעיין במיילים וכדומה, אם יוצא ידי חובתו ששולח לו דברי ברכה ורפואה דרך המייל או לא?

תשובה:

כיוון שלא ניתן כלל לבקר, אם כן בכך מתקיימת המצווה לכתחילה, שזו דרך המצוה בחולה זה. ואינו דומה לחולה רגיל, שיכול להגיע אליו בפועל רק נמנע מחמת טירחא וכדו', שדנו בו הפוסקים. ואדרבא מצוה גדולה לשמחו, היות שלא רק שרוי במצב חמור אלא אף נתון הוא לבד מבודד לגורלו, אף מהצוות הרפואי.

שאלה:

האם מותר לתת לילדים לצבוע (בלורדים) בחול המועד פסח, או שלא?

תשובה:

מותר, שאין כאן מעשה אומן כלל, והדבר הוא לצורך המועד, שזו היא שמחתם במועד, וכן שמחתינו, שיש להם תעסוקה מועילה. והארכת בזה בשו"ת אורן של חכמים חלק רביעי.

הגאון רבי ברוך עוקשי שליט"א

רב קהילת בני תורה באלעד, ראש כולל להוראה 'עץ החיים' פ"ת
ומרבני בית ההוראה

שאלות שונות בענייני קיום מצוות והנהגות

במקום סכנה כבימים אלו

נשאלנו בבית הוראה שאילות רבות הקשורות לקיום מצוות והנהגות קודש בזמן חירום כמו בימים אלו. למותר לציין, שכל פעולה שנאסרה בצו או בחוק על ידי הרשויות, אין לעשותה בשום פנים ואופן. כל המאמר עוסק בנושאים שלא נאסרו במפורש בצו הרשויות (משרד הבריאות), רק שהאדם מעצמו חושש לעשותם בתקופה הנוכחית. [המדובר הוא על תקופה בה נכתב המאמר, וכמובן שכל תקופה ותקופה לפי מה שאסרו הרופאים ועל פי הנחיות משרד הבריאות. הערת המערכת].

כמו כן, ההוראה למעשה בכל השאלות הנידונות כאן מסורה אך ורק לגדולי הדור, ואין במאמר זה אלא להציע את הסוגיא ללומדים. ודי בזה.

תוכן העניינים הנדונים:

א. האם מותר לבקר אב מבוגר שדורש ממנו לבוא ולעזור לו, והאם יש חילוק אם הוא בבידוד או שאינו בבידוד.

ב. האם מותר לנשק ס"ת או מזוזה בידו.

ג. האם מותר לעמוד ליד הבעל קורא אף שהינו בקירוב של 2 מטר ממנו.

ד. האם מותר ליתן מתנות לאביונים לעני הנמצא בבידוד (נשאלנו לפני פורים).

ה. האם מותר למוהל לעשות מציצת הדם בפיו, והאם יש חילוק בין מוהל שחייב בבידוד או לא, והאם יש חילוק אם אין מוהל אחר באותו מקום.

ו. האם ניתן לטבול במקוה לטבילת מצוה או טבילת עזרא או לטבילת חסידות.

דיני קיום מצוה במקום חשש סכנה ובגדרי "שומר מצוה לא ידע דבר רע"

חבירו. והובאו דבריו לדינא במ"ב (סימן קע ס"ק לז).

אלא שיש לדון אם יש לחוש לסכנה גם במקום מצוה או שאין לחוש במקום מצוה שכבר נאמר שומר מצוה לא ידע רע.

ויסוד הדבר נפתח בגמ' בשבת (דף סג, א) א"ר חנינא כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע.

והנה בפסחים (דף ת, א) בדין חיוב בדיקת חמץ תנא אין מחייבין אותו להכניס ידו לחורין ולסדקין לבדוק מפני הסכנה, מאי סכנה, אילימא מפני סכנת עקרב כי משתמש היכי משתמש, לא צריכא דנפל, אי

מקור ענין שומר מצוה לא ידע דבר רע

א. הנה כבר ידוע לחז"ל מעולם, שמחלות יכולות לעבור בין בני אדם על ידי הדבקה בדרך הפרשות הפורשות מן הגוף ונותרות על גבי משטחים מסוימים, וכך כותב הרמב"ם (הלכות רוצח ושמירת נפש פרק יב הלכה ד) וז"ל: אסור לאדם ליתן מעות או דינרים לתוך פיו שמא יש עליהן רוק יבש של מוכי שחין או מצורעין או זיעה שכל זיעת אדם סם המות חוץ מזיעת פנים. ע"כ. ומקורו מהירושלמי תרומות פרק ת.

ובפרקי דרבי אליעזר בצוואת רבי אליעזר הגדול איתא שצויה רבי אליעזר שלא לשתות ממה ששייר

נפל למה לי בדיקה והתנן חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער, התם שאין הכל יכול לחפש אחריו הכא כשהכלב יכול לחפש אחריו, והאמר ר' אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין, ואמר רב אשי שמא תאבד לו מחט ואתי לעיוני בתרה וכה"ג לאו מצוה הוא.

הנה בגמ' זו אמרו שלא ינזק האדם מסכנת עקרובין שבגלים וכדברי רש"י שם (בד"ה דנפל) שדרכן לימצא באשפות ובגלין, כי בעודו עסוק בבדיקת חמץ עוסק במצווה הוא ושלוחי מצוה אינם ניזוקין, וכוונתם לומר בדרך ק"ו שהעוסק במצוה והוא בעל המצוה שלא ינזק. ויש לעיין מדוע לא הביאו בפסחים את מימרא דרב חנינא בשבת דשומר מצוה לא ידע דבר רע, וצ"ל דמדין שלוחי מצוה חזינן שאינם ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן (כדאמרו שם בע"ב ובעוד מקומות) מאי דלא חזינן בקרא דשומר מצוה לא ידע דבר רע, ולכן רצו לומר שאף לכשיפסוק מהבדיקה לא יחשוש שינזק מהעקרובים כי הוא בכלל שלוחי מצוה דאפי' בחזירתן אינם ניזוקין. אבל כשפוסק מלבדוק חמץ ועובר לחפש אחר המחט הרי שהפסיק לגמרי מעסק המצוה ועבר לעסק

הדיוט, ולכן יש חשש שינזק. ועיין בלשון הר"ח שם שכתב בזה"ל: ופרקינן חיישינן דילמא "מסח דעתיה" מבדיקת חמץ לגמרי ואינו מחפש אלא על המחט שאין שם מצוה להגן עליו. ע"כ. ויש לדקדק אמאי הוסיף שהסיח דעתו מבדיקת חמץ הרי סגי שיאמר שסיים לבדוק את החמץ ופנה לחפש אחר המחט, אלא צ"ל שבא לבאר דהא אף שסיים עם בדיקת החמץ מ"מ ליהוי בכלל "חזירתן" שאף בהן אין ניזוקין, ולכן הוסיף ר"ח שהסחת הדעת ממצוות בדיקת חמץ והליכתו לעסק אחר לגמרי כבר מפקיעתו מתורת "עוסק במצוה" כלל.

ומכל מקום בדברי הפוסקים כולם השתמשו במושג "שומר מצוה לא ידע רע" וכבגמ' בשבת וכדלהלן, ועל כן אף אנו נצעד בדרכם ובהליכותם.

דברי הפוסקים בסוגיא

ב. כבר חזינן בפוסקים ראשונים ואחרונים שעסקו בסוגיא זו, וראשית נפתח בדברי רבינו הרמב"ם בהא דאיתא ביבמות (דף סד, א) לא ישא אדם אשה קטלנית שמתו ב'

מעולם מי שחולק על זה וכי נדחה מצוה של תורה מפני החשש. ע"כ תורף דבריו.

ומשמע מדבריו שביבום אי"צ לומר שאין כאן חשש סכנה לקושטא, אלא אפי" אם לקושטא יש בכך חשש סכנה מ"מ במקום מצות יבום אין לחוש כלל. וכן פסקו בשו"ת מהרלב"ח (סימן לו) ושו"ת הרא"ם (ח"א סימן כב) ושו"ת מהר"ם אלשקר (סימן עט) .

ולכאו' הרמב"ן בפירושו לתורה (פר' וישב פרק לח פסוק יא) חולק שביאר שם שיהודה לא נתן לתמר להנשא לשלה בנו כי כבר מתו שני בעליה ער ואונן ויש לה דין אשה קטלנית ואסורה בנישואין. והנה התם היה זה מצות יבום וכמאמר יהודה שם (פסוק ח) בא אל אשת אחיך ויבם אותה וגו' ואע"פ אסורה באיסור אשה קטלנית. ומוכח דלא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע.

ובשו"ת חכם צבי (סימן א) הקשה על הרמב"ם מעובדא דיהודה ותמר אמאי מנעה מלהתייבם לשלה הרי במקום מצות יבום אין דין אשה קטלנית. והנה מדברי רש"י

בעליה מפני הסכנה, ואפליגו התם אם מעין גורם או מזל גורם. וכתב הרמב"ם בתשובה (סימן רעח) והובאו דבריו גם בשו"ת מהר"ם אלשקר (סימן עט) ותורף דבריו בקוצר שדבר זה אינו אמת והוא רק בדמיון בני אדם ואין כוונת הגמ' שיש סיבה אמיתית לקטלנותה, ולכן אין לחשוש לכך, והוסיף שהמנהג הוא שמקדשין בצנעא בשני עדים ולאח"מ נושאין אותה ואין חוששין כלל, וכך כתב בהגדרת חשש קטלנית "והוא מרוחק על צד הניחוש והפחד והתמהון שיש ברוב השעות שינזקו בהם הגופות החלשים, וכבר כתבו הפוסקים שהרמב"ם פוסק כמ"ד מזל גורם ולא מעיין גורם ודבריו הנ"ל נאמרו לשיטתו ולדרכו הידועים ואיכ"מ. וכן הובא בכס"מ פרק כ"א מהלכות איסור ביאה ה"ל) ובב"י אהע"ז סימן ט סעיף ז.

והנה הרמב"ם שם דן בדין מצות יבום ביבמה שהיא אשה קטלנית ואחר שהאריך לומר שאין בכך כלום, הוסיף וכתב שזה כולו בנישואין אבל ביבמה שנפלה ליבום הלכה למעשה נהגו כל הגדולים ובראשם הר"י מגאש ועוד גדולי הדור בכמה נשים שקידשו אותם לכתחילה ונתייבמו ולא נראה

אחר מתן תורה שמותר לייבם אשה קטלנית, כי שומר מצוה לא ידע דבר רע.

עוד חזינן דוגמת דברי הרמב"ם בהיתר יבום קטלנית, שכתב הרוקח (הלכות פסח סימן רעה) בשם רבי יהודה החסיד שאם נפלה תקופה בזמן ששאבו מים שלנו אין לחוש ויכולים ללוש מצות באותם המים ואין צריך לשפכם דשומר מצוה לא ידע רע. וכ"כ במנהגים דבי מהר"ם (סדר פסח ד"ה סדר פסח) בשם הרי"ח עיין שם. וכן פוסק הרמ"א באו"ח סימן תנה סעיף א.

וביבמות דף ד', א' איתא מנין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין שאין חוסמין אותה שנא' לא תחסום וכו' והקשה בשו"ת רחשי לבב (סימן י"ז) איך היה הו"א שאין חוסמין אותה, והרי אפילו בעלמא כשנישאה למוכה שחין כופין אותו לגרשה מפני שממקתו וכדאיתא בכתובות (דף עז, א). ותירץ דהו"א כיון שבאים לקיים מצות יבום אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע.

והנה אמרו בגמ' פסחים דף קי"ח, א' דסכנה לעמוד לפני הנר ערום,

עה"ת שם מוכח כהרמב"ם שהרי כתב שם שמה שאמר יהודה לתמר "שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני" דחאה בקש כי לא נתכוין ליתן לה את שלה בנו, ובשו"ת נוב"י (תנינא חאהע"ז סימן י) תמה בדברי רש"י למה נתיירא יהודה לומר לה באופן ברור שמדינא אסורה היא כיון שיש בה דין אשה קטלנית.

ונ"ל שרש"י סובר כדעת הרמב"ם שבמקום יבום אין דין אשה קטלנית כי שומר מצוה לא ידע דבר רע, לכן מדינא אינה אסורה לשלה, רק שיהודה לא רצה ששלה ישאנה, ולכן דחאה בקש וכנ"ל.

והחיד"א בברכי יוסף (סימן ט ס"ק א) מבאר שאין הרמב"ן חולק על עיקר דין הרמב"ם שמותר לייבם אישה קטלנית אלא שבזמן האבות הרי הם בכלל אינם מצווים ועושים, ובאינו מצווה לא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע ולכן היה אסור לשלה ליבם את תמר. ולפי המבואר ברש"י שכתב שדחאה בקש א"כ נמצא שנחלקו רש"י ורמב"ן אם בקיום מצוה שאינו מצווה ועושה אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע. וכ"כ בספר ישרש יעקב שיודה הרמב"ן

סימן תרמ) וכ"כ הגאון מטשעבין בשו"ת דובב מישרים (שם בסימן עט) והגר"ח פלאג'י בספרו נפש כל חי (מערכת ס' אות ד').

ובשו"ת שמחת כהן (חיו"ד ח"ב סימן קמט) כתב שאם בישלו תבשיל של שבת ממים שהיו בשכונת המת, אי"צ לזורקו דשומר מצוה לא ידע דבר רע.

ובספר פנים יפות (פרשת שופטים) התיר לקצוץ ענפי אילן הטוען פרי כדי לבנות סוכה או לבנות מזבח, ואף שיש סכנה בקציצת אילן מ"מ שומר מצוה לא ידע דבר רע.

ובשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סימן יא) התיר לקצוץ ענפי אילן כדי להרחיב בית כנסת. וראה בתשובת בעל מנחת יצחק בקובץ אוצרות ירושלים (עמ' תתרו - תתרח).

ובשו"ת דברי חיים (סימן נז) התיר לקצוץ אילן כדי לבנות מקוה, כי שומר מצוה לא ידע דבר רע.

ובשו"ת הרדב"ז (ח"ב סימן תשנד) ובגליוני הש"ס לר"י ענגיל לשבת (דף סג, א) דנו איך אוכלים

וקשה א"כ איך טובלים במקוואות לאור הנר (בזמנם), וכתבו הגרי"ז שטרן בשו"ת זכר יהוסף (או"ח סימן כח) והגרי"ח זוננפלד בשו"ת שלמת חיים (חיו"ד סימן סא), דאין לחוש כי שומר מצוה לא ידע דבר רע.

והנה אמרו ביומא (דף ו', א') בענין הפרשת הכה"ג מביתו קודם יום הכפורים עד שאתה מפריש מבתיו הפרישהו מטומאת מת, ופירש רש"י שמא ימות אחד מהכהנים עליו, ולכן יש להפרישו מכל אדם. וקשה הרי אמרו בגמ' שסכנה לאדם לישן יחידי ובזוה"ק פר' תזריע (דף מה) אמרו שאפי' ביום סכנה היא לו. וצ"ל דשומר מצוה לא ידע דבר רע. כ"כ רבי מנחם מנדל סג"ל מביאכנה (הובאו בקובץ כרם שלמה שנה ב קונטרס ט עמוד נב.) והגאון מטשעבין בשו"ת דובב מישרים (ח"א סימן עט) גם עמד בנה ודחה על פי דברי הראב"ד בפירושו למסכת תמיד שכתב בעזרה אין שדים. עיין שם.

וכן חזינן בדומה לזה בדברי הגר"א שכתב שמותר לאדם לישן יחידי בסוכה, כיון ששומר מצוה לא ידע רע. הובאו דבריו במעשה רב (אות ריד) וכ"כ בביכורי יעקב (הלכות סוכה

וגדולי הדור מחו בכל תוקף שלא לבטל מחמת חשש זה את מצות המציצה ובארו ששומר מצוה לא ידע רע ואין לחוש שמוהלים ינזקו מקיום הדין. ראה מש"כ בזה בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סימן קלז ד"ה וכל המקרים) ובשו"ת משנה הלכות (חלק יג סימן קפג) בשם הגר"מ פיינשטיין.

והגר"ח פלאג'י בספרו נשמת כל חי (חיו"ד סימן מב דף מב, א ד"ה תשובה) כתב להוכיח שאין לקיים מצוה במקום חשש סכנה ולסמוך ולומר שומר מצוה לא ידע דבר רע, וראיתו מהגמ' ב"ב (דף צו, א) דאיתא התם אין אומרים קידוש היום אלא על יין הראוי לנסך ע"ג המזבח, דאי למעוטי מגולה סכנה היא. ומוקי לה כר"נ דעבריה במסנת. ולכאו' מאי קשיא ליה הרי מצות קידוש היא ושומר מצוה לא ידע דבר רע.

ולענ"ד אין כל כך הוכחה, כי בזמננו היו מצויים נחשים והוי בכלל שכיח היזקא שבו אין אומרים שומר מצוה לא ידע דבר רע וכדלהלן אות ט. ועוד שם הביא את דברי הט"ז ביו"ד (סימן קטז ס"ק ב) שהקשה סתירה בדברי הטור שבאו"ח (סימן רבע) פסק אסר לקידוש היום יין

סעודה שלישית בשבת בין מנחה לערבית והרי כתב הטור בשם ר"ת שהאוכל סעודה בין מנחה למעריב גוזל את המתים וסכנה היא לו. ומקורו בירושלמי ובמדרש. וכתבו ע"ז דאין לחוש דשומר מצוה לא ידע דבר רע.

וכמו כן דנו כל פוסקי דורינו בדין נישואין לשם מצוה באופנים שהזהיר עליהם רבי יהודה החסיד, וכתבו שכל שכוונתם לשם שמים אין לחוש וינשאו דשומר מצוה לא ידע דבר רע. עיין בדין נישואי בני דודים בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן תשלז), ודין חתן ששם כלתו כשם אמו בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סימן תריט) ובדין נישואי ב' אחים לב' אחיות בשו"ת מלמד להועיל (חאו"ח סימן קיג אות יא וחאהע"ז סימן יט) ובשו"ת יבי"א (ח"ד חאהע"ז סימן י).

וכמו כן דנו הפוסקים בנידון שהתעורר בעיקר בארה"ב לפני שנים, שהיה חשש על מחלה מסוימת שנישאים בה ההורים והיא עוברת לתינוק הנולד להם, ורצו לבטל את חיוב מציצת דם המילה בפי המוהל, שמא התינוק נושא את אותו החולי ויכול המוהל להנזק.

אסור. ועוד ראה במה שביאר הוא שם (בד"ה וראיתי) את כוונת הט"ז.

ובאמת שאף מוהר"ח פלאג"י (שם בע"ב ד"ה ומעתה) מסיק שמותר לעשות מצוה אף במקום חשש סכנה, ורק באופן שאפשר לקיים את המצוה באופן שאין סכנה אין אומרים שומר מצוה לא ידע דבר רע, ומה שאין מקדשין ביין מגולה, היינו טעמא כיון שאפשר לקדש בפת, אבל בלא"ה שרי במקום חשש סכנה. ושם (בד"ה וזה ק"ל) הביא בשם העצי אלמוגים (הלכות נטילת ידיים סימן קס ס"ק י) שהתיר מצוה במקום חשש סכנה, עיין שם.

וכן הביא שם (דף מג, ב ד"ה אלא דעכ"פ) בשם הרב אהבת דוד (דרוש טו דף סט, ב) דכל שאי אפשר בלאו הכי יש להתיר משום שומר מצוה וכו'. וזו מסקנתו בסוף דבריו (ד"ה העולה).

האם יש חילוק בין סכנה סגולית לסכנה טבעית

ג. הנה בשו"ת בית שערים (חיו"ד סימן שמד וסימן שנ) פתח לדון שרק בסכנה סגולית אמרינן שומר

מגולה ואפי' שהעבירו במסנת דהקריבהו נא לפחתך. ומשמע שפוסק כרבי נחמיה שמועיל סינון ליין מגולה להתירו בשתיה, ורק לקידוש פסלוהו, ומאידך הטור ביו"ד סימן קטז פוסק דלא כרבי נחמיה ואף בסינון את היין המגולה אסור היין בשתיה. ותירץ הט"ז דלעולם הטור פוסק דלא כר"נ ואפי' בסנון אסור בשתיה, רק דהו"א דלצורך מצוה יש לסמוך כרבי נחמיה דמועיל סינון קמ"ל דלא יקחנו לקידוש היום דהקריבהו נא לפחתך וכו'. ומדייק המוהר"ח מדברי הט"ז דאילולי שיש מקום לסמוך על ר"נ אין להתיר לקידוש היום יין מגולה ואף דהוי מצוה לא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע.

ולקושטא י"ל דאדרבא מגוף דברי הט"ז חזינן לא כן, דלכאו' מה שייך לומר שלדבר מצוה נסמוך על ר"נ, אחר שאין הלכה כמותו וכן הקשה בשו"ת בית יהודה (ח"א חאו"ח סימן מג). אלא ודאי כוונתו לומר דאף דלא קיי"ל כר"נ ורבנן אסרוגם יין שסינונו מ"מ לא שכיח בו הזיקא ובו שרי במקום מצוה אף שיש בו חשש סכנה, אבל שלא במקום מצוה אסור משום חשש סכנה, אבל בלא סינון שכיח הזיקא ולכן אפי' לצורך מצוה

קושית הב"ח (סימן תלג) שהקשה בהא דאמרו בגמ' (פסחים דף ח, א) שלא יבדוק אדם חור שבין ישראל לנוכרי מחמת סכנה שיחשוש הנכרי שהישראל עושה לו כשפים ויזיק את הישראל וכך נפסק בטור שם סימן תלג סעיף ז, והקשו בגמ' והא שלוחי מצוה אינם ניזוקים ותירצו דהיכא דשכיח היזקא שאני, ואמאי לא תירצו כמו שאמרו בדין בדיקת חמץ בגל דחיישי' שמא אבדה לו מחט ובסיומ הבדיקה יחפש אחר המחט. וראה מה שתירץ המג"א שם ס"ק יב.

ותירץ בשו"ת הנ"ל שלדבריו מיושב כי סכנת העקרב אינה סכנה טבעית אבל הסכנה מן הגוי היא סכנה טבעית ולא אמרינן בה שומר מצוה לא ידע דבר רע. ובר מן הא שמקושית הב"ח והמג"א מוכיח שלא סברו כדבריו, גם עיקר תירוצו אינו מובן.

וגם קשה שסותר את משנתו בשו"ת דידיה (חי"א סימן תנט) שהתיר ליל טבילה אחר תענית אף שסכנה היא אחר תענית כי שומר מצוה לא ידע דבר רע. עיין שם. והרי זו סכנה טבעית ולא סכנה סגולית.

מצוה לא ידע דבר רע, אבל בחשש סכנה טבעית לא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע. וכך דעתו נוטה. וגם הגאון רבי מנשה קליין בשו"ת משנה הלכות נוקט כן במוחלט שרק בסכנה סגולית אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע. ראה בתשובותיו (ח"ד סימן קצו ח"ה סימן רלד וח"ו סימן קנז וסימן רס).

ולא זכיתי להבין את דבריהם, שהרי דבריהם נסתרים מסוגיא דפסחים (דף ח, ב) שנפסקה בשו"ע (סימן תלג סעיף ח) שאין לחוש בבדיקת חמץ מסכנת העקרבים הנמצאים בגל, כי שלוחי מצוה אינם ניזוקים, ומבואר שגם בחשש סכנה טבעית אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע. וגם בסדר דברי הרמב"ם בתשובתו נראה כן שלגבי כל נישואין כתב הרמב"ם שאין בכך סכנה טבעית כלל, והוסיף שביבום ודאי מותר, משום מצוה ושומר מצוה לא ידע דבר רע, ונראה דר"ל דאף אם יש באשה קטלנית סכנה טבעית וכמ"ד מעיין גורם מ"מ במקום מצות יבום אין לחוש כי שומר מצוה לא ידע דבר רע.

ושם בשו"ת משנה הלכות הביא את

דהתיר הרמב"ם ליבם קטלנית זה רק באשה שבנישואין רגילים היתה קטלנית אבל מי שנתייבמה ב' פעמים ומתו יבמיה אסור לייבמה בפעם הג' כי הוחזקה שאין מצות יבום מגינה עליה. וחזינן שנחלקו בדין זה ממש רבותינו הפוסקים שהחיד"א בברכי יוסף (אהע"ז סימן ט ס"ק ב) כתב שאפי' קטלנית משני יבמין מותר לייבמה, ומאידך הגאון מלובלין בשו"ת תורת חסד (חאהע"ז סימן ה אות ג) ביאר בכך שיהודה לא נתן לשלה לייבם את תמר אף שהרמב"ם מתיר לייבם קטלנית כי שומר מצוה לא ידע דבר רע, מ"מ כאן שגם אונן קיים בה מצות יבום ומת וחזינן שהמצוה לא הגינה עליו, ולא פעל בה קרא דשומר מצוה לא ידע דבר רע.

ובדברי הרב תורת חסד יובן
שהחיד"א בברכי יוסף שכתב שהרמב"ן בפר' וישב הנ"ל חולק על הרמב"ם וסובר דאין לייבם קטלנית לשיטתו דאף בקטלנית משני יבמין שרי להרמב"ם לייבמה, דאל"כ אין הוכחה שהרמב"ן חולק על הרמב"ם. וברור.

וכדברי הרב תורת חסד כן כתב
החתם סופר בספרו תורת

בהחזק שנסתכן במעשה המצווה

ד. יש לדון בזמן שהחזק שאין המצוה שומרת, כי פעם אחת כבר קיימו את המצוה וחלו או נסתכנו, האם מכאן ולהבא לא יקיימו את המצוה כי הוחזקו שבהם לא פעל קרא שומר מצוה לא ידע דבר רע.

הנה בגמ' ביבמות (דף סד, ב) איתא שתינוק שמתו אחיו מחמת מילה לא ימולו אותו מפני הסכנה, וקשה אמאי לא ימולו אותו מאי שנא מיבום אשה קטלנית דשריא ביבום לדעת הרמב"ם דמצוה היא ושומר מצוה לא ידע דבר רע, וגם מצות המילה מצוה היא ונאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע, כן הקשה בשו"ת גור אריה יהודה (חאהע"ז סימן יט) וכתב שדוחק הוא לומר שלא ימולו אותו כי כבר מתו שני אחיו על אף שהיתה מצוה במילתם. אכן מהר"ש קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה (חאהע"ז סימן מד) כתב שכן הוא האמת דכיון שכבר מלו את שני אחיו ומתו במילתם א"כ הוכח שהמצוה לא הגינה עליהם מפני הסכנה ולכן לא אמרינן בו שומר מצוה לא ידע דבר רע ואין למולו.

ונפ"מ לדינא יש בתירוצו האם מאי

מצוה לא ידע דבר רע הוא דווקא לגבי מקרה רע בגוף האדם שעושה את המצוה או גם לאדם אחר לא יקרה רע מחמת מעשה מצוה שעשה חברו.

הנה הבאנו את הקושיא אמאי אסרו למול תינוק שמתו אחיו מחמת מילה הרי מילה זו מצוה ושומר מצוה ל ידע דבר רע. וראה באות הקודם מה שתירצו בו האחרונים הנ"ל, ומוהר"ש קלוגר (שם) הוסיף תירוץ נוסף שאין למול כי את מעשה המצוה עושה האב והנזק הוא בתינוק ועל כך לא נאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע. וחזינן של הרב גור אריה יהודה היה פשיטא לו שאף שהאב מקיים את המצוה ראוי שלא יהיה נזק גם לתינוק מקרא דשומר מצוה לא ידע דבר רע. וגם למוהר"ש"ק לא היה פשוט לומר כן ולכן הביא שני תירוצים בישוב הקושיא וכמשנ"ת באות הקודם.

וכסברא זו כתב מוהר"ח פלאג' בספרו נשמת כל חי (חיו"ד סימן מב דף מג, א ד"ה עוד הביא) שהביא את דברי הרב צרור הכסף שהוכיח (בחיו"ד סימן ו) שאין לקיים מצוה בחשש סכנה מצוואת רבי יהודה

משה (חומש במדבר על מגילתרות ד"ה לבלי) שהביא את מדרש חז"ל על רות שכתוב שם שמחלון היה נשוי לרות ומת ובא כליון וייבמה ואף הוא מת ועתה באה ליפול ליבום לפני בועז, וכיון שהיא קטלנית לא יכל בועז ליבמה, ואף שפוסק הרמב"ם שמותר ליבם קטלנית דשומר מצוה לא ידע דבר רע מ"מ כל שכבר נפלה ליבום ומת יבמה והוכחח שלא פעלה בה ההגנה של שומר מצוה לא ידע דבר רע אין היתר לייבמה שנית, ולכן בועז פעל לגאול את הקרקע, ויבום רות תלי בגאולת הקרקע ואז יבמה. עיין שם בדבריו הנפלאים. והובאו דבריו על ידי הגר"י זילברשטיין בספרו חשוקי חמד לבכורות (דף יב,ב).

נמצא שבנידון שהוחזק שאין המצוה שומרתו נחלקו הפוסקים שלהחיד"א בברכי יוסף וגור אריה יהודה, יש לו לקיים את המצווה אפילו במקום חשש סכנה, ולהתורת חסד ומוהר"ש קלוגר וחתם סופר אין לו לקיים את המצוה בכה"ג.

בחשש סכנה לאדם אחר

ה. יש לדון, אם האי קרא דשומר

מוכרח דהא התם שכיח היזקא
ובשכיח היזקא לא אמרו שומר מצוה
לא ידע דבר רע. וכמשי"ת להלן באות
הבאה.

עשיית מצוה במקום דשכיח היזקא

ז. אמרו בגמ' בפסחים (דף ח, ב) שלא
יבדוק אדם חור שבינו ובין הנכרי
כיון שנכרי חייש שהיהודי עושה לו
כשפים ויבוא להזיקו, והקשו בגמ'
הרי שלוחי מצוה אינם ניזוקים לא
בהליכתם ולא בחזירתם וכו' ותירצו
היכא דשכיח היזקא שאני, וביארו שם
שהנזק מעקרבים לא שכיח אף
דעקרבים בגלי משכח שכיחי, אבל
הנזק מהגויים שכיח ולכן בכה"ג
חיישינן לנזק גם בביטול מצוה,
ובפשטות העניין הוא שכשהנזק מצוי
אין המצוה מגינה דהוי כעין לסמוך
על הנס, אכן נ"ל שהביאור בכך הוא
לפי מש"כ בשו"ת עונג יום טוב (סימן
מא) לדון במי שסכנה לו לאכול מצה
בליל הסדר והוא רוצה לאכול אף על
חשש הסכנה האם מקיים בכך מצוה,
והוכיח שאין לו מצוה בכך על פי
דברי רש"י ביבמות (דף סד, ב) שכתב
בדין מי שמתו אחיו מחמת מילה ומלו
אותו בשבת חייב המוהל באיסור

החסיד שציוה לא לתת את שני ילדיו
לסנדק אחד, ואף שמצוה היא. ודחהו
בספר נשמת כל חי דחה שאין ראייה
כי המצוה לאב והסכנה היא לילד,
וכ"כ בשם עיקרי הד"ט שדחה ראייה
אחרת של הרב צרור הכסף מהוראה
נוספת של ר"י החסיד שלא יעשה
נישואין לשני בניו יחד, ודחהו
שהמצוה היא באיש והסכנה היא
לאשה.

בעושה מצוה שלא לשמה

ו. הנה כל ענין שומר מצוה לא ידע
דבר רע הוא במקיים את המצוה
לשמה (ואפי' גם לשם מצוה וגם לשם
צרכיו וכדמוכח מפסחים ריש דף ח,
ב), אבל אם עושה את המצוה שלא
לשם מצוה כלל אלא לצרכיו אין
לו את השמירה במקום חשש סכנה.
כ"כ האדמו"ר ממונקטש בספרו
דברי תורה (ח"ט סה) והוכיח זאת
מהא דאמרו בירושלמי שקלים (דף יג,
ב) שמתוך שהיו הכהנים יחפים
ורצפת העזרה צוננת בימות החורף
ואוכלים בשר הקרבנות היו מהם
חולים בחולי מעיים. וקשה הרי שומר
מצוה לא ידע דבר רע. אלא כיון שהיו
שלא אכלו את הקרבנות לשם מצוה
על כן חלו. עכת"ד. ולענ"ד אינו

כן יש ללמוד מדברי השו"ע (או"ח סימן קמא סעיף ו) שפסק שלא יעלו אב ובנו או אח ואחיו לס"ת זה אחר זה אלא בהפסק אדם ביניהם משום חשש עין הרע. ולכא' אמאי לא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע. אלא ודאי כיון שיכולים לעלות לס"ת בהפסק אדם ביניהם לא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע.

וכן איתא במ"ב (סימן נג ס"ק נח) שלא יעלה קורא לקרוא בתוכחה אם יש אדם בציבור שהוא שונאו מפני הסכנה, אבל אם קראוהו לעלות לתורה ואסור לו להמנע מלעלות יעלה, ומקורו מספר שערי אפרים ופתחי שערים. עיין שם. ולכא' מעיקרא נתיר לו לעלות ונאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע, אלא מוכח שכל שיכול להמנע לא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע.

ובמ"ב (סימן תנה ס"ק יח) הביא בשם הט"ז (ס"ק ג) במש"כ הרמ"א שאי"צ לשפוך מים שלנו לצורך אפית המצות אף שנפלה עליהם התקופה או שהיו בשכונת המת, שאפילו שיכול להשיג בקל מים אחרים לא צריך לשופכם. והביא השעה"צ (ס"ק יט) שמדברי שבלי

מלאכת חובל, ומוכח דלא הוי מעשה מילה כלל אלא מעשה חיתוך בשר בעלמא ועבר משום חובל. ונראה שזה גדר הענין, דבמקום דשכיח הזיקא הוא פטור לגמרי מן המצוה, ואין כאן מעשה מצוה כלל שנאמר עליו שומר מצוה לא ידע דבר רע.

ולכך לענ"ד נתכוין בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סימן עד) שכתב שכשיודע על סכנה בטבע אין לו לקיים את המצוה. שאין כוונתו לחלק בין סכנה טבעית ובין סכנה סגולית, אלא כוונתו לומר שכשהסכנה ידועה הוי בכלל שכיח הזיקא שבה אין אומרים שומר מצוה לא ידע דבר רע. וכ"כ מוהר"ח פלאג"י בספרו נשמת כל חי (חיו"ד סימן מב דף מב, ב ד"ה והכי) דהיכא דשכיח הזיקא לא אמרינן שתגן המצוה עליו.

במקום שיכול לקיים את המצוה

בלא כניסה לחשש סכנה

ח. הנה במקום שיכול לקיים את המצוה ללא כניסה לחשש סכנה לא נאמר בו שומר מצוה לא ידע דבר רע ואסור לו ליכנס לחשש סכנה כדי לקיים את המצוה.

אין לו להכנס לחשש סכנה בשביל מעשה המצוה. וכ"כ בשו"ת קרן לדוד (חאו"ח סימן א) ושו"ת אפרקסתא דעניא (ח"ב חיו"ד סימן קמו). וכ"כ מוהר"ח פלאגי בספרו נשמת כל חי (חיו"ד סימן מב דף מב,ב ד"ה וראיתי) בשם הרב בית יהודה הנ"ל.

ושם (בד"ה ולע"ד) הביא את דברי הט"ז (סימן תנה) והקשה עליו כנ"ל שהרי אפשר לו להשתמש במים אחרים ואיך יסמוך עליהם במקום סכנה. ולענ"ד ביאור דברי הט"ז כנ"ל

וכן היא מסקנת מוהר"ח פלאגי שם (ד"ה ומעתה וכן שם דף מג,א ד"ה עוד ראיתי ודף מג,ב ד"ה עו"כ שם) שכל מקום שיכול לעשות את המצוה ללא חשש סכנה אין אומרים שומר מצוה לא ידע דבר רע.

וז"ל במסקנת דבריו (ד"ה העולה) "אבל אם לא אפשר לקיים המצוה בלאו הכי והיא מתבטלת לגמרי יש לסמוך על דבר מצוה ושומר מצוה לא ידע דבר רע" עד כאן.

חשש סכנה במצוה קיומית

ט. יש לדון במצוה קיומית שאין האדם חייב לעשותה אבל אם

הלקט(סימן ריא) מדויק שלא כהט"ז, וגם האליה רבה (ס"ק טז) חולק ומפקפק על הט"ז מדברי האגודה פרק כל שעה סימן מא. ע"כ. והנה לדברי שבלי הלקט ואגודה ניחא דגם שם חזינן דלא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע היכא דאפשר לו לקיים את המצוה ללא חשש סכנה, ולכן אם בקל יכול להשיג מים אחרים ישפכם ואל ישתמש בהם, אבל לכאורה בדברי הט"ז שהורה שלא ישפכם חזינן שאף שיכול לקיים את המצוה בלא חשש סכנה אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע. ולקושטא י"ל שאף הט"ז סובר כהנ"ל שהרי בדברי הט"ז חזינן שהוא מטעם שאם ישפכם נמצא "מזלזל" בפרהסיא בענין שומר מצוה לא ידע דבר רע, וזו הסיבה שלא ישפכם, ולכן מובן שכתב שלגבי מצות של שארי מים אם יכול להשיג בקל מים אחרים ישפכם, דאף דגם בהם יש דין שומר מצוה, מ"מ בשפיכתם לא נראה זלזול בשומר מצוה וכו' כי אין המצוה גלויה וניכרת כל כך בשאר ימים ואין כאן זלזול.

וכבר בשדי חמד (חלק דברי חכמים סימן פב) כתב בשם שו"ת בית יהודה (ח"א או"ח סימן מג) שאם יכול לקיים את המצוה ללא חשש סכנה

דבר רע. והנה כאן אין חיוב על האדם לבנות בית הכנסת, רק שאם בנאה קיים מצוה בכך. ומוכח דגם במצוה קיומית אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע.

ודברי השאלת יעב"ץ הובאו לדינא בשו"ת חיים שאל להחיד"א (ח"א סימן כג וסימן כד) ובספר נשמת כל חי (למוהר"ח פלאג"י חיו"ד בסוף סימן מב) הקשה שהחיד"א סתר את משנתו בשו"ת יוסף אומץ (סימן לו), עיין שם.

והנה כתוב בצוואת רבי יהודה החסיד שאסור לנתץ תנור וכיריים בבית, ובספר בית דוד (סימן נז) התיר לנתצם כדי לעשות בית לתלמוד תורה דרבים, ואין לחוש לסכנה דשומר מצוה לא ידע דבר רע. והרי אין חיוב לבנות בית ת"ת, ואין כאן אלא מצוה קיומית ומ"מ לא חיישינן במקום מצוה לסכנה. והגר"ח פלאג"י בספרו חיים ביד (סימן כה) חולק על שניהם ואוסר במקום חשש סכנה. והרי דס"ל דבמצוה קיומית לא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע.

וחזינן לחילוק זה בין מצוה קיומית למצוה חיובית בדברי מוהר"ח

יעשנה מקיים בכך מצוה, אם מותר לו לעשותה גם בחשש סכנה או שבמצוה קיומית לא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע.

הנה הבאנו לעיל את דברי הרמ"א (סימן תנא סעיף א) שאין צריך לשפוך מים שלנו שהיו בשכונת מת או שנפלה בהם התקופה כי שומר מצוה לא ידע דבר רע. וכתב המ"ב (שם ס"ק יח) ולא דווקא במצת מצוה, דהוא הדין בשאר מצות הצריך לפסח. וכדברים אלו איתא גם בשו"ע הגר"ז (שם). ומוכח דאף במצוה קיומית שהרי אין לו חיוב לאכול מצה בפסח חוץ מליל הסדר אלא רק מצוה קיומית של מצות שבעת ימים תאכל מצות לשיטת הגר"א הידועה בספרו מעשה רב וכן חזינן גם בבעה"מ בסוכה, או מצוה קיומית של שמחת המועד שאוכל בו סעודה, ומ"מ אמרינן בכך שומר מצוה לא ידע דבר רע.

ולכאור' חזינן שנחלקו בכך הפוסקים שכבר הבאנו לעיל את דברי היעב"ץ בשו"ת שאילת יעבץ (ח"א סימן מו) שהתיר לקצוץ אילן פרי אף שיש בכך סכנה, כדי להרחיב מקום לבית הכנסת כי שומר מצוה לא ידע

ואף שבצוואת רבי יהודה החסיד כתב שסכנה היא מ"מ במקום מצוה אין לחוש דשומר מצוה לא ידע דבר רע.

ומוהר"ח פלאג'י בספרו נשמת כל חי (חיו"ד סימן מב דף מג, א ד"ה וזה) חלק עליו וטעמו "דבעת שהוא נותץ התנור וכיריים, בנתיצה גופא ליכא שום מצוה אלא אח"כ כשיתקן ויקבע לימודו בת"ת דרכים, וכל כי הא הוי ענין נפרד". עכ"ל. וכן הביא להלן (בד"ה ושו"ר) שכך חילק לדינא הרב צרור הכסף (חיו"ד סימן ו) וחלק על הבית דוד הנ"ל.

והביא שבספר עיקרי הד"ט (חיו"ד סימן יד אות ב) חלק על צרור הכסף וז"ל: גם מה שחילק בין מים שנשאבו לנתיצת תנור אינו מעלה ארוכה דאטו בייחד חדר אחד לבית תלמוד ועביד ביה מידי דהזמנה וכו' משא"כ בנתיצת תנור דהסכנה היא משום דכבר החזיקו בו וכו' מקודם והוא מקום מוכן לפורענות וכו' וזה היה קודם המצוה וכו'. ע"כ. והרי שהעיקרי הד"ט סובר בזה כמהר"ח פלאג'י והרב צרור הכסף נגד הבית דוד.

פלאג'י בספרו נשמת כל חי (חיו"ד סימן מב בדף מג, א ד"ה וזה ראיתי) סותר את ההיתר לנתץ תנור וכיריים בשביל בית תלמוד תורה וז"ל: באכילת מצוה בלילה הראשון מדין תורה מצות עשה גמורה וכו' והוא מוכרח לקיים המצוה וכו' משא"כ בהא דבונה ביתו לתלמוד תורה דליכא מצוה דחיובא עליו לבנות בית תלמוד וכו'. עיין שם. וא"כ רואים אנו שנחלקו בנידון זה הרב בית דוד ושאלת יעבץ נגד מוהר"ח פלאג'י בספרו נשמת כל חי ובספרו חיים ביד כנ"ל.

כניסה לחיש סכנה לשם מצוה שתבוא לאחר זמן

י. יש לדון במעשה שעושה לשם מצוה ויש בו חשש סכנה, ובמעשה המסוכן עצמו אין מצוה אבל מוכרחים לעשותו בשביל מצוה שתבוא לאחר מכן, אם גם בכה"ג אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע.

הנה הבאנו לעיל שבשו"ת בית דוד (סימן נז) התיר לנתץ תנור וכיריים כדי להרחיב את ביתו לבנות בו תלמוד תורה דרבים,

אם נאמר ענין שומר מצוה במנהג ישראל תורה

יא. יש לידע האם ב"מנהג ישראל תורה" גם אמרו שומר מצוה לא ידע דבר רע ומותר לאדם לעשות את המנהג גם במקום חשש סכנה.

הנה מנהג ישראל תורה לגזוז את הצפרניים בכל ערב שבת, ומקור המנהג מדברי האריז"ל כידוע, ומאידך הקפיד האריז"ל שלא לגזוז צפרניים בר"ח וכתב שסכנה היא. ודנו הפוסקים בר"ח שחל בער"ש אם יכול לגזוז את צפרניו. וכתב האורחות חיים החדש בשם מגן האלף וכן בשו"ת מהר"ם בריסק (ח"ב סימן ציט) דשרי לו לגזוזם ולא יחוש כי שומר מצוה לא ידע דבר רע. וכן הוא בספר שמירת הגוף והנפש (עמ' ריח) בשם ספר שבעים תמרים (סימן נט) וכן כתב בספר מנחת שבת (סימן עב) וכן איש חי (פרשת ויקרא סעיף כא) ועוד ראה בילקו"י שבת ח"ה בהערות לסימן תיז.

ובשו"ת שלמת חיים (חא"ח סימן שכז) להגרי"ח זוננפלד דן בדין חשש סכנה בטיבול בדבש בר"ה וכתב שמנהג ישראל הוא ושומר מצוה לא ידע דבר רע.

כתב המרדכי בשם הרא"ם שמנהג ישראל להחזיר בחג הסוכות את הלולב ומיניו לתוך כלי עם מים וכתב שהוא מנהג טוב. והובאו דבריו בב"י או"ח (סימן תרנד). ודנו הפוסקים אם ניתן להחזירם למים שהיו בשכונת מת שיש בהם סכנה וצריך לשפכם. ובשו"ת שיח יצחק (סימן תעה) כתב שאין צריך לשפכם כיון ששומר מצוה לא ידע דבר רע.

איתא בצוואת רבי יהודה החסיד (אות יח) שלא יעשה אדם מרחץ בתוך ביתו, ואם יעשה כן יחרב ביתו, אלא א"כ יעמוד לצורך רבים, ובשו"ת תשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך (ח"א סימן תתמט) כתב שהאדמו"ר מגור בעל הבית ישראל לא הסכים שיבנו לו מקוה בביתו. ושם כתב להתיר דשומר מצוה לא ידע דבר רע. והוסיף ששאלו זאת לחזון איש והתיר לבנות מקוה בבית. עכת"ד. והן אמת שמהוראת החזו"א להתיר אין ראייה שטעמו דהוי בכלל שומר מצוה, אלא אפשר דס"ל דמקוה אינו בכלל מרחץ, וכעין דברי הקרבן נתנאל הידועים (על פסקי הרא"ש לשבת דף לד) דטבילה אינה בכלל רחיצה האסורה בשבת, ומאידך לא

מותר לנשק ס"ת בפיו או שיחוש שמא יש אדם עם חולי ויכול להדביק את חביריו דרך פרוכת הס"ת, והשיב דאין לחוש כי שומר מצוה לא ידע דבר רע. (קובץ מוריה שד- שו שנת תשס"ד עמ' קט).

ובספר כל בו (סימן קיח) כתב שמה שנהגו הנשים לכבות את הנר בערב שבת בפיהם ולא חששו לסכנה כי שומר מצוה לא ידע דבר רע.

ועוד ראה בערוך השלחן (סימן תנה סעיף ט) ושו"ת ציץ אליעזר (ח"ה קונטרס רמת רחל סימן ל).

ידועים דברי האריז"ל שכתב שהטובל בערש"ק לכבוד השבת לא ינגב את גופו מן המים כדי שיבלע גופו מקדושת מי המקוה. ועמדו בכך שאמרו בגמ' שהרוחץ פניו ואינו מנגבם פניו מתבקעות. וכתב בשו"ת משנה הלכות (חי"ג סימן נב) דאין לחוש ששומר מצוה לא ידע דבר רע.

הרי חזינן בפשיטות מכל הפוסקים שגם בדברים שאינם מחויבים מן הדין אלא מנהג ישראל תורה הן, אמרו והורו לעשותם במקום חשש סכנה ששומר מצוה לא ידע דבר רע.

ידוע בבירור טעמו של בעל הבית ישראל.

ומסברא זו נראה שלצורך טבילת עזרא הנצרכת בגמרא אף שבימינו אין בכך חיוב גמור מ"מ רבים מעם קודש נוהגים להקפיד בכך, וכמו כן טבילה בער"ש שרבים מעם קודש נוהגים להקפיד בכך הוי בכלל מנהג ישראל תורה ואמרינן עליה שומר מצוה לא ידע דבר רע וכהגר"מ שטרנבוך. אבל מנהג חסידות בטבילת מקווה אין לומר בו שומר מצוה לא ידע דבר רע.

הנה נהגו עם קודש לנשק ספר תורה וכדאיתא באו"ח סימן קמט וכתב בספר שערים המצוינים בהלכה (סימן כג ס"ק א) שמקורו מרש"י ע"ז (דף יז, א) וכ"כ במטה אפרים (סימן תריט סעיף י), והגר"י זילברשטיין בספרו חשוקי חמד לע"ז (דף יז, א) כתב בשם חמיו מרן הגרי"ש אלישיב שהאדמו"ר מטשכנוב הקפיד שלא ינשקו את הס"ת בפה אלא ביד מחשש סכנה, וכמובא בספר ויעש אברהם (עמ' רצז). אבל מנהג ישראל לא לחשוש כי שומר מצוה לא ידע דבר רע. וכבר נשאל מרן הגר"ח קנייבסקי מאת הרב גמליאל הכהן רבינוביץ אם

סיכום כללי שומר מצוה לא ידע דבר רע:

- א. אין לקיים שום מצוה במקום דשכיח סכנה.
- ב. במקום דלא שכיח סכנה אבל יש חשש מועט לסכנה רשאי לקיים מצוות דאוריתא ודרבנן ואפילו מנהג ישראל תורה ולא יחוש לסכנה. ואין חילוק בין סכנה סגולית ובין סכנה טבעית.
- ג. נחלקו הפוסקים אם גם כשהוחזק שנסתכן בעשיית המצוה רשאי לעשות שנית את המצוה במקום חשש סכנה.
- ד. נחלקו הפוסקים אם במצוה קיומית מותר לו ליכנס לחשש סכנה.
- ה. נחלקו הפוסקים אם מותר ליכנס לחשש סכנה במעשה מצוה שהמצוה נעשית על ידי אחד וחשש הסכנה הוא לאדם אחר.
- ו. נחלקו הפוסקים אם מותר ליכנס בחשש סכנה כשהמצוה תתקיים רק לאחר זמן.
- ז. כשיכול לקיים את המצוה ללא כניסה לחשש סכנה אסור לו ליכנס לחשש סכנה לצורך קיום המצוה.
- ח. במצבינו הנוכחי אין ספק שכל הפעולות שנאסרו על ידי הרשויות בצו ברור הרי הם בכלל שכיח סכנה, והפעולות שישנה רק המלצה להמנע מהם יש לבדוק כל ענין לגופו ולשאול מורה הוראה.
- ט. בכל מצב שאפשר לעטות בגדי הגנה הרי הוא בכלל אפשר לו לקיים את המצוה ללא כניסה למקום סכנה.

בדיני מכת מדינה הבאים מחמת מגיפת הקורונה

מבוא

בתקופה מרוממת זו אשר עליה נאמר "לך עמי בא בחדריך" נתקיים בנו גם מקרא "בדעת חדרים ימלאו" ומרבים עם קודש בלימוד התורה ובקיום המצוות ובחיזוקים בענינים שבין אדם לחבירו וכדברי מרן שר התורה שליט"א שקרא להתחזק בענין שמירת הלשון. וכבר איתא בספר שמחת הרגל להחיד"א שלא נגאלו ישראל ממצרים עד שקיבלו על עצמם שלא לדבר לשון הרע זה על זה. וגם כל סיבת משך גלותם במצרים היתה בעבור שנמצאו בהם דליטורין וכדברי חז"ל עה"פ אכן נודע הדבר.

יה"ר שנזכה בקרוב בחודש הגאולה ליגאל גאולת עולמים וכימי צאתנו מארץ מצרים שנגאלנו בהנהגת עתיקא קדישא בחינת הנהגת היחוד שהיא בחינת ספירת כתר, וכדאיתא בזוה"ק פר' בשלח ובדברי רבותינו, כך נזכה בימים של ביטול היש ושבירת כל כוחי ועוצם ידי ומשענת קנה שהוא רצוף מעיקרא וגילוי בחינת אין השייכת להנ"ל, וכמו שאמרו חז"ל "אין" לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים" והיינו שהסימן האחרון לסיום עקבתא דמשיחא יהיה בגילוי ה"אין" כענין מאמר יעקב אבינו "מאין" יבוא עזרי ויהיה הנגיף הזה הרומז להנ"ל אות ועד לסיום גלותינו ותחילת פדות נפשינו ונזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים בבית מקדשינו ותפארתינו בב"א.

הנה נשאלנו שאילות רבות השייכות לדיני ממונות שנולדו עקב המצב הנוכחי והם יובאו להלן.

אציין שדננו בדברים עם הרבנים הגאונים הגרש"ז גרוסמן שליט"א רב וגאב"ד אלעד והגר"י פליישמן שליט"א אב"ד נתיבות

חיים והגר"ה הלוי אב"ד באלעד, אכן המסקנות הנכתבות כאן וגוף המאמר לא הובאו לעיונם והכל נכתב על דעתי בלבד. אבל הסכימו עימי שאלו הנידונים השייכים לעניינינו.

להלן הנדונים שנדון בהם בדברינו דלהלן:

א. מטפלת פרטית המטפלת בביתה בילדים ועתה בהוראת השלטון א"א לשלוח אליה את הילדים האם מגיע לה תשלום על הזמן שאינה עובדת? והאם יש חילוק בין קיבלה את הכסף מראש או שאין חילוק? והאם יש חילוק כשהיא משלמת ביטוח לאומי ומגיע לה עתה דמי אבטלה?

ב. כנ"ל נשאלנו בנוגע לנהג הסעות של ילדים לתת"ם?

ג. בעל קייטרינג שקיבל ביטולים רבים בתקופה זו, האם עליו להחזיר דמי קדימה שקיבל ומה עם ההוצאות שהוציא בקניית ירקות שכעת אין לו מה לעשות עמם?

ד. בעלי מלאכה, כמו צלמים וזמרים ומעצבי תפאורה שקיבלו ביטולים רבים, האם מגיע להם כסף כי לא עבדו באונס גמור והאם יש חילוק אם קיבלו כבר דמי קדימה?

גדרי "מכת מדינה"

מקור הדין באונס הפועלים

הנה בדין פועל שנאנס ולא עשה את פעולתו שנתחייב לעשותה איתא בב"מ (דף עז, א) אמר רבא האי מאן דאגר אגורי לרפקא, ואתא מטרא ומלייא מיא, אי סיירא לארעא מאורתא פסידא דפועלים, לא סיירא לארעא

מאורתא פסידא דבעל הבית ויהיב להו כפועל בטל וכו', ועוד איתא שם ואמר רבא האי מאן דאגר אגורי לדוולא ופסק נהרא בפלגא דיומא, אי לא עביד דפסיק פסידא דפועלים, עביד דפסיק אי בני מתא פסידא דפועלים, לאו בני מתא פסידא דבעל הבית. ע"כ.

וכן כתב הרע"א בהגהתו וז"ל: וכן בכל אונס שאירע לפועל בין ששניהם היו יודעים שדרך האונס לבוא או ששניהם אינם יודעים הוי פסידא דפועל, אבל אם בעל הבית יודע והפועל אינו יודע הוי פסידא דבעל הבית. עכ"ל.

ויש לדקדק בלשון הרא"ש שכתב "דהמוציא מחבירו עליו הראיה וידו על התחתונה" ונראה לכאורה שדבריו כפולים ללא צורך ודי שיאמר שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

עוד יש לעיין בכוונת הרא"ש האם כוונתו לומר שהבעה"ב והפועל שווים במצבם הדיני ורק כיון שבעה"ב מוחזק בממון אמרינן שהממע"ה ופסידא לפועל ולפי"ז הדין תלוי במצב הממון ברגע הדיון שביניהם ואם באותו הזמן יהיה הממון ברשות הפועל יהיה הדין פסידא דבעה"ב, או דכיון שבזמן השכירות היה בעה"ב מוחזק ובשעת הקנין היה הפועל מוציא לעולם בעה"ב זוכה ופסידא לפועל ואין חילוק היכן נמצא הממון בזמן הדיון. ומלשון הרא"ש משמע שהדין תלוי לפי זמן השכירות וזה שהוסיף "ידו על התחתונה". וצ"ב אמאי לקושטא דמילתא הולכים לפי

וכתב הרא"ש (שם סימן ג) וז"ל: דכל אונסא דלא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה, פסידא דפועלים, דהמוציא מחבירו עליו הראיה וידו על התחתונה, הוה רגיל דפסיק אי בני מתא נינהו פסידא דפועלים, בני מתא אחרינא פסידא דבעל הבית דאיבעי לבעל הבית לאתויי. ומכאן פסק רבינו יואל מי ששכר מלמד לבנו וחלה התלמיד אי לא שכיח דחלה פסידא דמלמד ואי שכיח דחלה אי שכיח מלמד במתא ומכיר ענין התלמיד פסידא דמלמד ואי לא שכיח במתא פסידא דבעה"ב ויהיב ליה שכרו מושלם ולא כפועל בטל דכל לומדי תורה דמי לאוכלוסי דמחוזא, שהבטלה גורם להם שכחה וכובד איברים.

והעולה מדרבא דלעולם פסידא דפועלים, ורק באופן שבעה"ב עביד למידע ופועלים לא הוי להו למידע הוי ליה פסידא דבעל הבית וכך נפסק בחו"מ בסימן שלד סעיף א וז"ל: השוכר את הפועל להשקות השדה מזה הנהר ופסק הנהר בחצי היום וכו' פסידא דפועל ואין בעל הבית נותן לו כלום וכו', אבל אם אין הפועל יודע דרך הנהר ובעה"ב יודע, נותן לו שכרו כפועל בטל.

פאדוה (סימן פו) בענין אונס המלמד כתב וז"ל: אי נמי תרוויהו איבעי להו לאסוקי אדעתייהו ששויים הם בידיעה אזי הוי פסידא דפועל דהמוציא מחבירו עליו הראיה ונאמר שמזל הפועל גרם. ע"כ.

ופשטות צ"ל שאין כל מחלוקת אלא גם להרא"ש יש ספק מזול של מי גרם של בעה"ב או של הפועל ולכן מספק אמרינן דהמע"ה וגם המהר"ם לא נתכוין לומר שידעינן בודאי שמזלו של פועל גרם אלא דמספק אמרינן לפועל אנן שמזלו גרם כיון שהוא בא להוציא. אכן בביאור הגר"א משמע שזו מחלוקת הרא"ש והמהר"ם פאדוה וכדלהלן.

הנה הרמ"א (סימן שלד סעי' א) כותב "וכן כל או נס שאירע לפועל בין ששניהם יודעים שדרך האונס לבוא או ששניהם אינם יודעים הוי פסידא בעה"ב יודע והפועל אינו יודע הוי פסידא דבעה"ב. ואם הוי מכת מדינה עיין לעיל סימן שכא.

וכתב בביאור הגר"א (סימן שלד אות ה) וז"ל: בד"מ כתב ובתרומת הדשן פירש כמהר"ם אלא שמרדכי שם כתב דאם הקדים השכר אין צריך

שעת הקנין ולא לפי שעת הדיון שביניהם.

וכן כתב התרומת הדשן (סימן שכט) והיה נראה דאפילו בנידון דידן שקיבל שכרו אחר כך המלמד הפסיד שכרו דפסידא דפועלים וצריך להחזיר כדפרישנא לעיל הטעם משום דהוי ליה לאתנוויי הואיל והוא צריך להוציא וא"כ כיון דלא אתני בתחילת השכירות איהו דאפסיד אנפשיה ומחל על האונס. ע"כ. וכעין זה כתב הרא"ש בתשובה (כלל צב אות ג) בדין מי ששכר פרה לילך עמה למקום מסוים ואירע לו אונס בדרכו חזרה ואינו יכול להחזירה, והובאו דבריו בסמ"ע סימן שי ס"ק יב וסיכום דבריו בזה"ל: כללא דהאי דינא דכל ששניהם הוי להו למידע וכו' או ששניהם לא הוי להו למידע וכו' פסידא דמשכיר דהוא בא להוציא השכירות מיד הפועל ועליו מוטל להתנות דהמוציא מחבירו עליו הראיה וידו על התחתונה. ע"כ.

האם הטעם מדין ודאי או מדין

ספק

והנה בטעם הדין לא נזכר ברא"ש שהטעם משום "דמזלו של הפועל גרם" אולם בשו"ת מהר"ם

השוכר מחמת אונס עוד כמה ימים ותפס המשכיר מהשוכר כסך הימים שהתעכב לבוא. וכתב שם דלא מהני תפיסה כה"ג וז"ל: ואחר דפטור מן הדין ואין כאן טענה וכפירה מעתה אין מקום לזכות לראובן בתפיסתו כלום וכו' וחייב להחזיר מה שתפס וכו'.

ולהלן נראה שכל הפוסקים נקטו את טעם פסידא דפועלים כיון דאמרינן שמזלו דפועל גרם ונראה דהיה פשיטא להם דלא כהגר"א אלא אין כל מחלוקת בין הרא"ש לטעם מהר"פ שביאר דמזלו גרם אלא דא"כ אמאי לקושא לא מהני תפיסה. ולהלן יבואר בע"ה.

ובשער המשפט (ריש סימן שלד) נראה שנקט בדרך ממוצעת שהוא כתב כך: אבל כאן שנתן ראובן לשמעון המעות קודם דמי לההוא דסימן שיא סעיף ד דאם אמר לו ספינה זו שאני משכיר לך וכו' וטבעה בחצי הדרך דאם נתן לו כל השכר דאין צריך להחזיר לו והכי נמי שראובן נתן כבר המעות אף שאין בגדים מפסיד כיון ששמעון מוכן לקיים תנאו וראובן אין לו בגדים מפסיד וזה פשוט וברור ע"כ. והוא

להחזיר לו וז"ש לכן וכו' אבל מרדכי שם איכא להדיא כן שכתב אם לא ניתנה כל השכירות היורשין פטורים וכו' וכן נראה לפי מש"כ הרא"ש בטעמא דהוי פסידא דפועלים משום דהממע"ה אלא דהרב סובר דטעמא משום דהוי ליה להתנות וכמו שכתב במרדכי שם וכמ"ש למעלה דהוי ליה להתנות ולכן לא חילק ברישא בדין פועל באם נתן או לא וא"כ אפילו נתן יחזיר וכו'.

האם מהני תפיסה

ונפ"מ איכא אם פסידא דפועל הוא בתורת ודאי או מדין הממע"ה והוא אם מהני תפיסה דפועל. ובערוך השלחן (סימן שלד סעיף א) כתב להדיא דלא מהני תפיסה וז"ל: ואפילו תפיסה לא מהני דאין זה דומה לכל מוציא מחבירו דמהני לפעמים תפיסה דבכאן מעיקר הדין כן הוא דכששניהם לא ידעו כיון שגם פועל פןשע למה ישלם לו ואם שניהם לא יודעים כיון שגם בעה"ב אנוס משמיא הוא דגזרו עליה דפועל שלא ירויח. ע"כ.

ונראה שמקורו משו"ת חוות יאיר (סימן קנא) שדן בדין מי שהשכיר סוס לשמונה ימים והתעכב

מן חכירו. ובגמ' שם היכי דמי דיבש נהרא רבא אמאי אינו מנכה לו מן חכירו נימא ליה מכת מדינה היא. אמר רב פפא דיבש נהרא זוטא דאמר ליה איבעי לך לאיתויי בדוולא. וכך פוסק השו"ע בסימן שכא סעיף א וז"ל: החוכר או המקבל שדה מחבירו וכו' ויבש מעין בית השלחין וכו' אינו מנכה לו מחכירו והוסיף הרמ"א שם בזה"ל: והוא הדין בכל כיוצא בזה דכל מקום שנפסד הענין לגמרי והוי מכת מדינה מנכה לו משכירותו. וכ"כ הרמ"א בהגהתו לסימן שלד סעיף א הנ"ל, ועוד איתא כה"ג בגמ' (דף קה, ב).

וכן נפסק בשו"ע סימן שכב סעיף א וז"ל: החוכר את השדה מחבירו ואכלה חגב או נשדפה, אם אירע דבר זה לרוב השדות של אותה העיר מנכה לו מחכירו, הכל לפי ההפסד שאירעו, ואם לא פשטה המכה ברוב השדות אינו מנכה לו מחכירו.

והקשו האחרונים דכיון דמבואר לעיל שפסידא דפועל כיון שהוא מוציא מבעה"ב א"כ אמאי כאן בחוכר אי לא הוי מכת מדינה אינו מנכה לו מחכירו כלום הרי הוא בעה"ב מוציא ממנו. ותירץ המחנה

מחלק בדבריו בין אונס שאירע בפועל דבכה"ג אפילו נתן לפועל את מעותיו עליו להחזיר לבעה"ב ובין מקום שהאונס הוא בסחורה או בעבודה שאז כשהפועל כבר קיבל את המעות אינו צריך להחזיר את המעות לבעה"ב דאומר לו הא קאימנא קמך. ומכל מקום מדויק מדבריו שלא בא מדין תפיסה כלל אלא מטעם ששכרו לכך ולא קיים את חובתו באונסא דפועל ולכן עליו להחזיר לעומת מקום שהפועל מעמיד את עצמו לפעולה שבדין נוטל את שכרו וכמו בדין הספינה דסימן שיא.

וצ"ב אמאי לקושטא דמילתא לא מהני תפיסה והרי מבואר במקור הדין בדברי הרא"ש שפסידא דפועל כיון דהממע"ה.

מקור דין מכת מדינה

והנה כל האמור הוא באונס רגיל אבל במכת מדינה שגרמה אונס לפועל שלא יוכל לעבוד פסידא לבעל הבית ועליו לשלם לפועל את שכרו, דהנה איתא בב"מ בפר' המקבל (דף קג, ב) תנן המקבל שדה מחבירו והוא בית השלחין או בית האילן יבש המעין או נקצץ האילן אינו מנכה לו

כל הדרים בויניזיא ברחו ונתבטלו מלימודם הלא מיעוטא דמיעוטא ברחו וכו'. ועוד ראה בתשובת מהרי"ל סימן מא. ודוק.

וכך פסק הרמ"א בסימן שכא (סעיף א) וז"ל: והא דאמרינן אם מכת מדינה היא מנכה לו מן חכירו הוא הדין בכל כיוצא בזה בכל מקום שנפסד הענין לגמרי דהוי מכת מדינה מנכה לו משכירותו ואם אפשר לתקנו על ידי טורח ותחבולות אינו מנכה לו (מהר"ם פאדוה). וכל מקום שמנכה לו אין חילוק בין מה שעבר או להבא. וכן פסק מהר"ם על מלמד שגזר מושל שלא ילמוד דהוי מכת מדינה וכל ההפסד על בעל הבית (מרדכי פרק האומנין) ויש חולקין וסבירא להו דמכאן ולהבא בדין חזרה קאי כמו שאמרינן לעיל סימן שי לענין השוכר חמור שמת ואם לא חזר איהו דאפסיד אנפשיה ומחל (מהר"ם פאדוה הנ"ל) וסברא ראשונה נראה לי עיקר. ע"כ.

מחלוקת הסמ"ע על הרמ"א

והסמ"ע ס"ק ח תמה מאוד על דין זה וחלק על הרמ"א וטענתו דכיון דלא הוי לשניהם למידע א"כ הוי פסידא דפועל שהרי המוציא

אפרים (הלכות שכירות סימן ה) ששנא פועל שנשכר לפעולה מסוימת ולכן כל שלא עשאה אין לבעה"ב כל קשר אליו כי לכך נשכר אבל בחכירת שדה בעת שנעשה קנין החכירות של בעה"ב עם החוכר כבר אין הבדל לבעה"ב מה יעשה החוכר בשדהו ולעולם מגיע לו דמי החכירות ולכן אין הפועל מנכה מחכירו כלום. ובשו"ת חקרי לב (ח"ב סימן פא) חילק בין קרקע לכל שכר פעולה כי קרקע לעולם בחזקת בעליה עומדת עיין שם.

הנה כתב בשו"ת מהר"ם פאדוה (סימן פו) בענין שאילתך על מלמד שברח תלמידו מעירו כאשר החל הנגף בויניזיא אם חייב התלמיד לנכות ימי הביטול. הלא אהובי דבר פשוט והלכה רווחת בישראל מפרק האומנין שכל אונסא דמיקרי למלמד או לפועלים לבטלם ממלאכה אזי הוי פסידא דפועל דהממע"ה ונאמר שמזל הפועל גורם. ונידון דידן דומה ממש להא. דזה שברח מחמת הנגף יקרא אונס וודאי שניהם שוים בידיעה המלמד והתלמיד. ואשר מרי דעובדא תלי זיניה דבמכת מדינה נותן לו כל שכרו לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי לכנות נידון דידן מכת מדינה וכי

והגהות אשרי ב"מ פרק האומנין ומא"ז שכל ההפסד על בעה"ב.

גם הט"ז לסימן שכא ולסימן שלד הסכים עם הרמ"א וכתב שאם הסמ"ע היה רואה את דברי ההגהות אשרי המפורשים כהרמ"א לא היה חולק עליו. וכוונתו שכן מוכח מדברי ההגהות אשרי (ב"מ פ"ו סימן ו) עיין שם.

ובשו"ת החתם סופר כתב בטעם הדין כך: ועיקר הטעם דבמכת מדינה מאלם כח הפועל הוא משום דבשניהם אינם יודעים אמרינן דהוי פסידא דפועל ולא דבעה"ב משום דהוא המוציא וידו על התחתונה ואומר לו בעה"ב דמזלו גרם משא"כ במכת מדינה דליכא למיתלי במזלו דפועל כיון שהוא מכת מדינה לכן הוי פסידא דבעל הבית ע"כ. ועדיין צ"ב בטעם הדין הרי גם לא הוי מזלו דבעל הבית גורם ולמה יוציאו ממנו ממון. ועוד נדקדק שהחתם סופר גם מחבר את סברת הממע"ה עם סברת מזלו גרם.

ורוב הפוסקים הסכימו עם שיטת הרמ"א וכתבו דבמכת מדינה

מחבירו עליו הראיה, ומאי מוסיף דהוי מכת מדינה לגבי דין פועלים. ואפילו אם יש ספק מזלו של מי גרם לפחות יחלוקו. ולכן לדעתו בפועלים אף במכת מדינה הוי פסידא דפועלים. והוא הזכיר את מחלוקתו עם הרמ"א גם בסימן שלד ס"ק ב.

והנתיבות בסימן שלד ס"ק א כתב ליישב את חידוש המהר"פ והרמ"א וכתב שמעיקר הסברא צודק הסמ"ע רק דהתם איירי במלמד תורה את התלמיד שאינו רשאי ליטול שכר על הלימוד עצמו אלא רק שכר שימור וא"כ טוען המלמד לאבי התלמיד שאף שאינו יכול ללמדו מ"מ יכול לשומרו אבל בעלמא פסידא דפועלים.

ובשו"ת חתם סופר (חחו"מ סימן קסא) תמה על תירוץ הנתיבות שהרי בגמ' בנדריים דף לז, א אמרו שהמלמד נוטל שכר פיסוק טעמים ולא רק שכר שימור.

דעת הפוסקים כהרמ"א

והש"ך סימן שכא ס"ק א הסכים לדעת הרמ"א וכתב שאין דבריו מוכרחים ואישתמיטתיה שכן כתבו להדיא מהר"ם פאדוה עצמו

שחיובי התשלומין אל הפועל הם בסוף תקופת שכירותו.

ובקונטרס הספיקות (פרק ז אות ה) כתב לחדש דרק בפועלים אין שכירות אלא לבסוף אבל בשכירות בתים וקרקעות לכו"ע שכירות משתלמת בתחילה, וטעמו כיון ששכירות מקח גמור הוא דשכירות ממכר ליומיה, א"כ ברגע הקנין נתחייבו לו את כל הדמים ולכן בתחילה משתלמת כל השכירות.

אכן המחנה אפרים (הלכות שכירות סימן ב) הוכיח מדברי הפוסקים דאפי" בשכירות בתים וקרקעות אמרו שאין שכירות משתלמת אלא לבסוף. וכן האור שמח (הל' מכירה פרק ג הלכה ג) דייק כן דאף בשכירות בתים וקרקעות אין שכירות משתלמת אלא לבסוף.

ובאמת שסברת הקונטרס הספיקות הוא כמבואר עתה ששכירות פועל על עצם השימושים שעושה בעבור בעה"ב, אבל בשכירות בתים וקרקעות התשלומין הן בעבור הקנין ככל מקח וממכר ולכן בשכירות פועלים השכר הוא בסוף קבלת השימושים שהוא סוף תקופת

אף בפועלים פסידא דבעל הבית. עיין גם בשו"ת מכתם לדוד (חחו"מ סימן ט) ולהגאון רבי נסים חיים משה מזרחי בשו"ת אדמת קודש (ח"א חחו"מ סימן סז) שהסכימו שבמכת מדינה פסידא דבעה"ב לגמרי.

ביאור יסוד חיוב בעה"ב לפועל

ולביאור הסוגיא נקדים דהנה מבואר מסוגיות אלו שביסוד הדין על בעה"ב לשלם לפועל אפי' לא עבד כלל כל שלא עבד מחמת אונס, ורק מסברת "מזלך גרם" נפטר בעה"ב מלשלם לפועל, ולכן ב"מכת מדינה" שאין יכול לומר לפועל מזלך גרם חזר עיקר הדין שעליו לשלם לפועל שכרו אף שלא עבד כלל כל שהיה אנוס בחסרון העבודה. ובאמת שהלכה זו צריכה ביאור דהניחא בשוכר בית או חוכר קרקע י"ל דעצם הקנין שקנה את הקרקע לזמן מחייבו לשלם על הקנין, אבל בפועל שחיובי התשלומין לו הם בעבור פעולתו, למה צריך שיכול לומר לפועל מזלך גרם, תיפו"ל שלא עבד הפועל כלום עבור בעה"ב ולמה יצטרך בעה"ב לשלם לו.

והנה קיי"ל בפועלים שאין שכירות משתלמת אלא לבסוף, והיינו

מהלכות שכירות ה"ו) וכן מוכח מתוספות (ב"מ דף קב, ב ד"ה בחזקת) אולם דעת הרא"ה (הובאו דבריו בריטב"א ב"מ קג, א ד"ה היכי) שחייב השוכר לשלם לו על כל תקופת השכירות.

ומבאר הקובץ הערות שם דאפליגו בחקירה זו דהראשונים סברו שהתשלום הוא על עצם השימושים, ולכן בנפל הבית שאין יותר קבלת שימושים אינו חייב לשלם לו, אבל הרא"ה סובר שחיוב התשלומין הוא בעבור קנין הבית לשימושים ולכן עצם הקנין לשנה מחייב תמורתו לשנה, ועל כן אף בנפל הבית עליו לשלם על קנינו כערך בית לשנה. והחזון איש (ב"ג סימן כג ס"ק י) כתב דאף הפוטרים מלשלם מודים דהתשלומין הם על הקנין ולא על השימושים, אלא דהוי כהתנו מתחילה שאם לא יקבל שימושים בפועל לא ישלם לו על הקנין.

ובהגהות אשרי (פ"ו סימן ו) מדייק כהרא"ה בדעת רש"י שכתב רש"י (דף קג, א ד"ה אנדא) שמזלו של השוכר גרם שנפל הבית. ומשמע שר"ל שכיון שמזלו גרם על כן עליו לשלם את כל השכירות אף

שכירותו, אבל בבתיים ובקרקעות שהוא דין מקח וממכר שאני. ובאמת סברת הפוסקים צריכה ביאור מאי טעמא הוא את שכירות פועלים לשכירות בתים וקרקעות.

ובביאור הדין יש להקדים את חקירת המחנה אפרים (שכירות פועלים סימן א) שחקר בגדר שכירות פועלים האם גופו משועבד למלאכה או שגופו קנוי למלאכה. ובספר פרי משה (קנינים סימן נב אות ב) כתב שבחקירה זו נחלקו קמאי ז"ל, עיי"ש.

ולקושטא שאף בשכירות בתים ושכירות קרקע חקרו רבותינו אם תשלומי השכירות הם על "קנין" הדבר לתשמישיו או שהם תשלומין של עצם השימושים והגרא"ו בקובץ הערות (סימן נג אות ג) כתב לבאר בחקירה זו את מחלוקת הראשונים בדין שוכר בית לזמן ונפל הבית באמצע הזמן שדעת רוב הראשונים שמשלם השוכר רק על הזמן שהיה קיים הבית אבל אינו משלם מכאן ולהבא על הזמן שאין בית, שכן כתבו הרמב"ן (ב"מ דף קג, א ד"ה עוד) והרא"ש בפסקיו בב"מ פ"ט סימן לה ונימוקי יוסף (דף קג, א ד"ה בית) וכן נפסק ברמב"ם (פ"ה

גוף הקנין הוא בסוף התקופה הנמכרת. ואחר הדברים האלה יש לבאר אמאי חייב לשלם בעה"ב לפועל את שכרו ורק מטעם "דמזלך גרם" פטור מלשלם לו, ועל כן ב"מכת מדינה" דאין טענה על הפועל שמזלו גרם חזר עיקר הדין של בעה"ב ליתן שכר מושלם לפועל אף שלא עשה כלום.

דיסוד דין השכירות שחיוב התשלומין הוא על עצם קנין הבעה"ב בפועל ולכן אף כשהפועל לא עשה מלאכה בפועל עליו לשלם לו על עצם הקנין שיש לו בגופו לשימושים, אולם בזמן ש"מזלו גרם" שאינו יכול לבוא ולעבוד, הרי"ז מוגדר כאילו הוא גרם לכך שאינו יכול לעבוד.

יבאר שני דרכים בגדר דין מזלו גרם

וכאן יש לבאר בשני אופנים אמאי כשהוא גורם שלא יוכל לבוא ולעבוד אינו מקבל תמורה לקנין השכירות, אפשר לומר שבכך נעשה כמזיק לבעה"ב כי היה לבעה"ב זכות לקבל שימושים ממנו והם שימושים בעלי ערך ממון וכשגרם שלא יוכל לקבל את השימושים הרי הוא כמזיק את בעה"ב, וחייב לשלם כך לבעה"ב,

שאינו דר באונס בבית. וכן היא שיטת הר"ש שהובאה בתשובות מימוניות (לספר משפטים סימן מז). ואם נחבר את דברי הקובץ הערות בביאור שיטת הרא"ה עם דברי ההגהות אשרי בדעת רש"י יעלה שכשאומרים ש"מזלו של השוכר גרם" המשמעות שעתה הקנין בגופו מחייב לשלם את כל תמורת הקנין כפי שקצצו ביניהם בעת הקנין. וכאשר יבואר עוד להלן. וראה מה שכתב הגרש"ר בשיעוריו לב"מ אות קמד.

ומעתה יש לחדש בדעת הפוסקים שבין בשכירות פועלים ובין בשכירות קרקעות ובתים הגוף קנוי למלאכה ולשימושין ולא שרק חל שעבוד בהם, ועוד דבתרווייהו חיוב התשלומין הוא על עצם הקנין דעצם קנין הגוף לתשמישין מחייב תמורה, והתמורה הוא תשלום שכרו הקצוב ביניהם. ולכן כתבו כל הפוסקים דבין בשכירות בתים ובין בשכירות פועלים אין שכירות משתלמת אלא לבסוף כי אף בפועלים חיוב התשלומין הוא על הקנין שבגוף הפועל ולא על קבלת התשמישין מן הפועל, ולכן אם בפועל חיובו לשלם בפועל על הקנין הוא בסוף התקופה הנמכרת לקונה ה"ה בשכירות בתים שחיוב התשלומין על

קבלת השימושים אזי הקנין בעל ערך הוא ויש לשלם עבור תמורתו.

דין ספק מכת מדינה

ונראה לי שהנפ"מ בחקירה זו באופן שיש ספק מכת מדינה וכדלהלן: דהנה כתב הקצוה"ח (סימן שכב ס"ק א) בשם תשובת מוהר"ש בר ברוך (סימן שפח) בדין השוכר בית לשנתיים ושילם עליהם מראש, ובאמצע ברחו כל היהודים מחשש גזירת מלך ופקו"נ, וכשחזרו לעיר ביקש השוכר שיחזיר לו המשכיר על הזמן שלא גר בדירה, ופסק מהר"ש שיחלוקו כי יש ספק שמא היה יכול בעה"ב להשכיר את דירתו ליהודי אחר שלא ברת. והקשה עליו הקצוה"ח אמאי יחלוקו הרי אם יש ספק אם יכל להשכיר, הוי ליה ספק ממון והממע"ה וכיון שבעה"ב מוחזק בכל שכירות כל השנים, א"א להוציא מהמוחזק את הממון, ועל כל הממון להישאר ביד המשכיר בעה"ב. ונשאר בקושיה.

ובספר טבעות זהב (שם) תירץ על פי דברי הריב"ש (סימן שצב) שבספק איני יודע אם נתחייבתי כי איני יודע אם הזקתים מוציאים מיד

ואפוכי מטרתא למה לי ואת חיוביו על הנזק לבעה"ב גובה בעה"ב בכך שאינו משלם לו על קנינו שחייב לו. ואפשר לומר שבכך שהוא גרם שלא יוכל לעבוד הרי"ז כמוכר חפץ לחבירו ומונע ממנו ליטלו שבכך אין הקנין שווה ערך כלל, כי מה ערך יש לו חפץ שא"א להשתמש בו, וכאן קנין הפועל אין לו ערך ממון ולכן אינו חייב לשלם לו ממון על קנינו בגופו של הפועל לשימושים. ודוק.

יבאר לפי זה שני דרכים בגדר

דין מכת מדינה

ומעתה יש לבאר בשני אופנים את גדר דין "מכת מדינה" שלהדרך הא' יבואר שכיון שאין הפועל אשם בכך א"כ אינו "גורם" את הנזק לבעה"ב ואינו מזיק ממון לבעה"ב ולכן בעה"ב צריך לשלם לו שכרו מושלם, ולהדרך הב' כיון שאין הפועל אשם באונסו הרי"ז כמוכר חפץ לחברו ואדם אחר מונע מהקונה מלהשתמש בחפץ, ומצד המוכר הרי הוא נותן לקונה אפשרות להשתמש בחפץ, וא"כ המכירה בעלת ערך היא וצריך הבעה"ב לשלם על תמורת החפץ הנקנה, וה"ז פועל שנעשה בו קנין לשימושים והוא אינו מונע את

א"כ בזמן שיש ספק אם על הפועל (ובענייננו בעל הבית המשכיר את דירתו) לשלם על הפסד השימושים (ובענייננו שבעה"ב לא יקבל את דמי השכירות של הבית) זהו ספק אם מגיע לו ממון או לא, ואי"ז כספק "אם נתחייבתי" ולכן יש דין מוחזק וא"א להוציא את הממון כי אולי מגיע לו הממון עבור קנין השוכר להבית לזמן השכירות. וצודק הקצה"ח כסברתו. ודוק.

דין מכת מדינה נקבע לפי הרוב

והנה מבואר בגמ' דאם רובי דארעי אשתדוף הוי מכת מדינה, ומכאן למד הש"ך (סימן שלד ס"ק ג) שמכת מדינה תלויה ברוב ואי"צ שכולם יברחו. וכן מבואר בראשונים דסגי ברובא לקבוע שם מכת מדינה שכן כתב רש"י בב"מ (דף קה, ב ד"ה רובא) והרא"ש בפסקיו (פ"ט סימן יד) והרמב"ם בהלכות שכירות (פרק ח הלכה ה).

וכתב המרדכי (ב"מ רמז שמג) והובאו דבריו בד"מ (סימן שכא אות א) בדין מלמד שברח מן העיר מחמת הגזירה שגזר המלך שלא ללמד שרוב תושבי העיר ברחו משם דהוי מכת

המוחזק והובא בקצה"ח (חו"מ סימן עה ס"ק ד). וכמו כן כאן שבודאי לא הוי מכת מדינה ויש ספק אם הזיק השוכר את המשכיר בבריחתו, א"כ הוי ספק איני יודע אם נתחייבתי ובכה"ג אין דין מוחזק. וצ"ב במה נחלקו בסברא זו מהר"ש בר ברוך והקצות החושן.

ויש לבאר דהנה בעה"ב הוא כפועל והשוכר הוא כבעה"ב ששוכר את הפועל, וכאן לא הוי מכת מדינה וכאשר יבואר להלן, ובזמן שהפועל אינו עובד מחמת אונס ואי"ז מכת מדינה אמרינן דמזלו גרם, א"כ דנים כאילו מזלו של בעה"ב גרם שתהיה גזירה ויאלצו היהודים לברוח והוא כביכול גרם לשוכר הבית הנידון כבעה"ב שלא יוכל להשתמש בדירה, ומעתה אם הפועל נידון כאילו הזיק לבעה"ב ומנע ממנו לקבל שימושים, א"כ כשיש ספק אצל בעה"ב הנידון בשכירות בתים כפועל אם יכל להשכיר לאחר הוי ספק אם הפסיד הפועל לבעה"ב וא"כ צודק מהר"ש בר ברוך דבספק אם הזקתיך הוי כספק איני יודע אם נתחייבתי ואין לו דין מוחזק ולכן יחלוקו מספק, אבל אם פסידא דפועל כשמזלו גרם הוא כיון שאין ערך ממון לקנין שבגוף הפועל,

המלך גזירה וברחו היהודים מחמת פיקוח נפש, וכשחזר השוכר תבע את כספו חזרה על התקופה שלא היה יכול לגור בעיר. והורה מהר"ש בר ברוך שיחלוקו, כיון שאפשר שהיה מוצא יהודי אחר להשכיר לו. והקשה הקצה"ח, הרי חזינן שהולכים לפי הרוב, וכיון שהרוב ברחו א"כ הווי מכת מדינה ופסידא דבעה"ב ועל שוכרי הדירות הנידונים כבעה"ב השוכרים את הפועלים (הם הדירות) להפסיד שכרם ולכן א"א להוציא כלום מכל הבית (הנידון כפועל). ותירץ הקצה"ח דבאשתדף רובא דבאגא במכת מדינה אמרינן ודאי שאף שדה זו החכורה תשתדף שהרי מסתמא יארע לה מה שיארע לרוב השדות ואין הנזק בא מחמת החוכר, אבל כאן בעובדא דמהר"ש, שאפשר שהיה מוצא להשכיר את דירתו לשוכרים אחרים שלא ברחו א"כ יש ספק שמזלו גרם שלא היתה דירתו שכורה ולכן יש ספק שמא עליו להפסיד את תשלום המגיעו עבור שכירות הבית. וקשה אחר תירוצו של הקצה"ח א"כ מאי שנא מדינא דהמרדכי שהובא ברמ"א סימן שלד סעיף א בברחו רוב תושבי העיר ולכן לא יכל לבוא המלמד לעיר ולעסוק בלימוד בן

מדינה, שכל ההפסד על בעל הבית. ונפסק בהגהת הרמ"א סימן שכא סעיף א. והיינו שהמלמד הוא הפועל ובעה"ב הוא ככל בעה"ב ששוכר את הפועל ובמכת מדינה הוי פסידא דבעה"ב ולכן עליו לשלם לו את כל שכרו.

והקשה הד"מ שם שהרי בדין המקבל שדה בחכירות מבואר שבעל השדה והחוכר מפסידים מחצה מן החכירות, ואמאי בשכירות פועלים והיה אונס של מכת מדינה בעה"ב מפסיד הכל ונותן את כל שכר הפעולה לפועל, וה"נ בחכירות ואירע מכת מדינה יפסיד החוכר הכל כי נדון את החוכר כבעה"ב ששוכר את הפועל כי הוא שוכר את הקרקע ובזמן שיארע מכת מדינה יפסיד החוכר את כל שכרו ולא ינכה מן חכירו כלום. עיי"ש.

ומעתה צ"ע מעובדא שהביא הקצה"ח (סימן שכב ס"ק א) בשם מהר"ש בר ברוך (סימן שפח) דמבואר דסגי בכך שמועטים לא ברחו ואומרים שמא היית משכיר לאותן המועטים ולא הוי מכת מדינה ושם איירי ששכר בית לשנתיים ושילם על השכירות מראש ובתוך תקופת השכירות גזר

והביאור בהא דאיכא חילוק בין ברחו רוב פועלים ובין ברחו רוב בעלי בתים, שלכאורה תלוי בשני צדדי החקירה בהבנת הפסידא לפועל כשמזלו גרם, ובהבנת דין פסידא דבעה"ב כשאירע מכת מדינה, דאם נימא דכשמזלו של פועל גרם הרי הוא מפסיד את שכרו כי הוא כמזיק בגרמי לבעה"ב שאינו מקבל שימושים בפועל, א"כ בעובדא דמהר"ש בר ברוך מה בכך שאולי יכל להשכיר את הבית לאחר ומה בכך שבעובדא דמהר"ש בר ברוך ברחו רוב הבעה"ב אבל הפועל לא ברח, מ"מ א"א לומר שמזלו גרם להזיק לשוכר דירתו שלא יוכל לדור בדירתו שהרי אדרבא בעה"ב הזיק לעצמו שברח מהדירה, ובודאי שלא הפועל (בעל הדירה) גרם לכך שהרי רוב בעה"ב ורוב שוכרי הדירות ברחו מדירותיהם, וא"כ לא מזלו גרם שיברח בעה"ב (שוכר הדירה) ואין הוא "המזיק" לשוכרי הדירה ודמיא לכל מכת מדינה, וא"כ מגיע לו שכירות גמורה על קנין הדירה לשכירות.

וביאור החילוק בין ברחו רוב בעה"ב ובין ברחו רוב הפועלים יתכן אם נימא שבביאור דין מזלך גרם

בעה"ב דאמרינן דהוי מכת מדינה וחייב בעה"ב לשלם למלמד וכמש"כ הש"ך ולא אמרינן שהיה לו למלמד למצוא בן של בעה"ב אחר ללמדו בזמן שהיה חוץ לעיר.

נראה לחלק בין ברחו פועלים לברחו בעלי בתים

וצ"ל דאיכא חילוק בין ברחו רוב הפועלים ובין ברחו רוב בעלי הבתים דבעובדא דהמלמד שלא יכל לבוא ברחו רוב הפועלים, ולכן א"א לומר שמזלו של הפועל גרם כי אי"ז אירוע שאירע רק לו כי רוב הפועלים ברחו, אבל בעובדא דמהר"ש בר ברוך הוי כרוב בעלי הבתים ברחו כי שוכר הבית הוא כהשוכר את הפועל, ובעל הבית השכור הוא כפועל השכור לבעה"ב וכשרוב היהודים השוכרים ברחו הוי כרוב בעה"ב שברחו. ולכן שפיר אמרינן לפועל ש"מזלו גרם" כי יכל להשכיר עצמו למיעוט בעה"ב שלא ברחו. ובענינו נמי היה לבעל הבית המושכר למצוא שוכר אחר מהמיעוט שלא ברחו (כפועל המשכיר את עצמו) והוי מזלו גרם ולכן פסידא דידיה הוי, ומספק הורה מהר"ש בר ברוך שיחלוקו. והבן.

על קנין השכירות שבדירה, כי אין ערך ממון לקנין זה, ודמי לכל דין מזלו דפועל גרם דהוי פסידא דפועל. ודוק היטב.

ביאור לפי הנ"ל בכוננת הרא"ש והפוסקים

ואחר כל זאת נבין את יסוד הסברא שאנו רואים שהפוסקים מחברים את סברת הממע"ה עם סברת מזלך גרם ועוד חזינן שנקטו הפוסקים (דלא כהבנת הגר"א ברא"ש) שסברת מזלך גרם היא סברת ודאי עד שאין מועל תפיסה ועוד חזינן דלא איכפת לן ממוחזקותו בזמן הדיון שביניהם כלל.

והביאור שכיון שיש לבעה"ב קנין בפועל לשימושים א"כ הנידון מה נכלל באותו הקנין הוא מתעורר כבר ברגע קנין השכירות ואז כבר נקבע דכל שלא התנו מראש אימתי אין הפועל משועבד ממילא קנין בעה"ב בפועלו נקבע על כל ענין אונס. ולכן גם באונס דלא הוי ליה למידע הוא קנוי לבעה"ב לשימושים וממילא כשאינו יכול לעבוד הוא מזיק את קנין אדונו וכמשנ"ת ואף שהוא

שלא העמיד הפועל קנין בר ערך ותמורה ולפי"ז במכת מדינה הוי פסידא דבעה"ב כי לא הפועל מנע ממנו מלקבל את שימושיו כי אין זה מזלו של הפועל דרובא דעלמא לא יכולים לעבוד ודבר אחר (שהוא "גזירת שמים" - מכת מדינה) מנע את בעה"ב מלקבל שימושים בפועל מהפועל, ולכן מצד עצם הקנין היה זה חפץ בעל ערך ושוויות ועל כן עליו לשלם לפועל שכרו מושלם, וא"כ בעובדא דמהר"ש שהפועלים לא ברחו אלא בעה"ב ברחו ובעה"ב יכל לשכור פועל אחר, א"כ אומרים לבעל הדירה שהוא הפועל, דאף שנכון הוא שא"א להגדירו כמזיק לבעה"ב (הם שוכרי הדירה) מ"מ הרי"ז נקרא שהוא גרם לכך ששימושי הדירה לא יהיו בעלי ערך ממוני, שהרי אם היה מוצא להשכיר לאנשים אחרים מהמיעוט של תושבי העיר שלא ברחו אזי מגורי הדירה היה להם ערך ממון, והוא לא טרח למצוא אנשים שוכרים אחרים, א"כ הוי ליה כפועל שברחו רוב בעלי הבתים שלא טרח למצוא להשכיר עצמו לבעלי בתים אחרים שלא ברחו, א"כ הוא גרם ששימושי הדירה (או תשמישי הפועל) לא יהיו בעלי ערך ממון, ועל כן אין בעה"ב (ובגוונא דמהר"ש - שוכרי הדירה) חייב לשלם

מכריע דין הממע"ה שקנינו כולל כל אונסא דמיתליד עד שיתנה מראש הפועל על כך.

ישוב תמיהת הסמ"ע שתמה מסברא

ובביאורינו בגדר פסידא דבעה"ב במכת מדינה נתישבה קושית הסמ"ע על הרמ"א ודעימיה דכבר לא קשה דמספק יחלוקו, וכן קושיתו שהקשה שגם אין זאת מזלו של בעה"ב, כי נכון הוא שאין כאן מזל של בעה"ב מ"מ כל שהיא מכת מדינה כאילו משמים מונעים את בעה"ב לקבל את ההנאה מתמורת קנינו אבל הפועל עומד לרשותו עדיין ולכן עליו לשלם על עצם קנינו בפועל את תמורתו ודוק.

וכעין ההכרעה דבמכת מדינה נקטינן שהוא ודאי לא ממזלו של הפועל ולא כהסמ"ע שיש ספק מזלו של מי הוא גורם, יש ללמוד מדברי הפוסקים באהע"ז סימן ט בדין אשה קטלנית שכתבו שאם הבעל מת ממכת מדינה אין לה דין אשה קטלנית דלאו מזלה גרם זאת ולמדו את הדין מדברי הגמ' בב"מ דף קב בסוגין. עיין בשו"ת הריב"ש סימן רמג ושו"ת

אנוס בכך מזלו משמים הוא שאין נותנים לו להרויח.

וא"כ יובן שסברת הממע"ה אינה עוסקת בעצם הנידון אם בעה"ב אמור לשלם לו על ימי האונס אלא זו הכרעה עוד קודם מקרה האונס על קביעת גדרי שעבודי הפועל לבעה"ב ושם אנו אומרים דכיון שיש לבעה"ב קנין שכירות בפועל א"כ הצד שאין לו קנין בו במקרה אונס זו הוצאה ממנו שהוא מוחזק בקנינו בפועל ולכן כבר בתחילה נקבע שקנינו הוא בכל ענין אונס ולכן בתורת ודאי עתה מחסר הפועל את בעה"ב בחסרון עבודתו. ומה שהוא אנוס אין זאת אלא שמשמים לא רצו שירויח ובודאי לא היה זה מחמת מזל בעה"ב כי כבר הוכרע שקנינו הוא בכל ענין אונס.

וזה שכתב הרא"ש המוציא מחבירו עליו הראיה ויד פועל על התחתונה, ולשונו יד פועל וכו' משמע שיש כאן קביעה על עיקר תנאי שכרו מתחילה, והיינו כי כאן דין הממע"ה אינו עוסק בנידון הסופי אם מגיע לו תשלום אלא הוא מתעסק בקביעת כל גדר תנאי שעבודו מעיקרא לבעה"ב ולכן אחר שהפועל קנוי לבעה"ב

בשעת הדין ולא בשעת קנין הפועל, וא"כ לדעת הסמ"ע והנתיבות שאין חילוק בין מכת מדינה ובין כל אונסין דפועלים כך יעלה מעיקר הדין. רק שאין לסמוך רק על זה כיון דרוב הפוסקים נוקטים שגם כוונת הרא"ש לסברת מזלו דפועל גרם בתורת ודאי ולא עשו מחלוקת בינו ובין מהר"ם פאדוה ודעימיה.

והדין לקושטא דמילתא תלוי במי שמוחזק בממון שאם הפועל מוחזק אינו צריך להחזיר את הממון ואם בעה"ב מוחזק אינו צריך לשלם את הזמן אותו לא עבד הפועל. אכן כבר היה מצב כזה לעולמים בזמנו של החתם סופר וכמסופר בספר הזכרון שנכתב בכתב ידו של החת"ס (עמ' נא) ובשו"ת שאילת שלום סימן עג וכתבו שלכאורה הדין לילך אחר המוחזק אלא שראוי לפשר בעובדא של ביטול עבודת הפועל מחמת מכת מדינה ויש לשלם או להחזיר חצי מהסכום וכל זה מן הפשרה בלבד ולפנים משורת הדין. וכן הכריע הגאון רבי צבי יהודה בן יעקב בנידון דומה בשאילת ביטול מלאכה בזמן מלחמת המפרץ בשנת תנש"א, ואת המקורות האחרונים ראיתי בדבריו בשו"ת משפטיך ליעקב ח"א סימן יא.

תרומת הדשן סימן ריא. ולכאורה אם כהסמ"ע מ"מ יש ספק שמא מזלה גרם ותיאסר מספק קטלנית אלא ודאי משמע דפשיטא להו דאין מזלו של הפועל גורם.

הכרעת הדין במצב הנוכחי

ולענין דינא אין ספק שמצב המשק היום הוא בגדר "מכת מדינה" ומשתי סיבות א, מחמת שגזירת המלכות שלא ילכו הילדים לבתי הספר והגנים ולא יערכו חתונות וכו', ב, כיון שחשש הנגף אמיתי הוא ומחמתו חובה מצד הבריאיות להתבודד בחדרים ולכן לפי דעת רוב הפוסקים בכל כי האי פסידא דבעל הבית ויש לשלם שכר לפועלים כפועל בטל חוץ ממלמדים שעליהם לקבל שכר מושלם. אלא שמכל מקום חזינן שהסמ"ע והנתיבות חולקים על דינו של הרמ"א ולהנתיבות הדין נכון רק במלמדי תינוקות. וא"כ יכול בעה"ב לומר קים לי כמותם והדין ככל אונס שהוא פסידא דפועלים כל היכא דשניהם לא הוי להו למידע.

ויש להוסיף את מאי דהבאנו לעיל שמשמע בביאור הגר"א שלשיטת הרא"ש הדין תלוי במוחזקות בממון

נוסיף ונאמר שמורה או גננת שיש לה עתה זכות לקבל דמי אבטלה מביטוח לאומי ודאי שאין מגיע לה שכר מההורים או מההנהלה כיון שכבר יש לה דמי פועל בטל.

עוד נוסיף שבעצם האפשרות לכל גננת או מטפלת בילדים לשלם סכום מסוים לביטוח לאומי ולבטח את עצמה במקרי מכת מדינה כמו אלו יש בכך סיבה נוספת לפטור את ההורים מלשלם כי הזיקה את עצמה שלא ביטחה את עצמה כפי שהחוק מעניק לה.

מסקנות הדין

א. מטפלת בילדים בגן או במשפחתון פרטי שאינה עובדת מחמת המצב הנוכחי - מעיקר הדין אם קיבלה כסף מראש על כל השנה אינה חייבת להחזיר, ומאידך אם ההורים לא שילמו עדיין אינם צריכים לשלם על הזמן בו לא עבדה.

ב. אך ראוי לפשר ולשלם חצי מהמגיע לה על החודש, וכן אם קיבלה את הכסף ראוי שתחזיר חצי מהסכום של החודש.

ג. יש לציין, שעקרונית יכולים ההורים לבטל את ההסכם עם הגננת בנוגע לזמן קיץ מחודש אייר ואילך. ואין כאן טענת מזיק בגרמי כלפי ההורים, כיון דבלאו הכי לא היתה יכולה להשיג ילדים אחרים לגן בתקופה זו.

ד. ומקור הדין דלגבי חזרה אין חילוק בין כל פועל ובין מצב של מכת מדינה ראה בסמ"ע ריש סימן שכא על הרמ"א בד"מ שם ובביאור הגר"א שם אות ח.

ה. אך אם יבטלו ההורים את ההתקשרות ביניהם ומצב החירום יפסק באמצע זמן קיץ לא תתחייב הגננת לחזור ולטפל בילד.

ו. כמו כן נהג הסעות של ילדים למוסדות חינוך הדין כנ"ל.

ו. ביותר ראוי לפשר כשקיבלו שיקים מראש ולא תשלום כסף מזומן שזו סוגיא מסועפת האם בכך נקרא שהוא מוחזק בממון כל עיקר. ואיכ"מ.

ז. בעל קייטרינג שביטלו לו את ההזמנה - אם עדיין לא התחיל לעשות קניות והכנות למען האירוע א"כ עדיין לא נעשה אצלו קנין פועל כלל ופטורים מלשלם לו, ואם כבר קיבל כסף עליו להחזיר אותו למזמינים.

ח. אם כבר הוציא הוצאות על פיהם של המזמינים, עליהם לשלם לו על הוצאותיו, וכן על עבודתו שעבד למען האירוע, וילכו לדיין שיחליט לפי ראות עיניו.

ט. כמו כן הזמנה של זמר, צלם, או מעצב אירועים שהתבטל הצורך בעבודתם, פטורים מלשלם להם ואף אם קיבלו דמי קדימה עליהם להחזיר כיון שעדיין לא התחילו להיות פועלים כלל ועיקר.

י. אם שכרו אולם ונתנו דמי קדימה, ועתה ביטלו את שכירות האולם מחמת מכת מדינה ובעל האולם מחזיק דמי קדימה - הרי ההפסד על בעה"ב ויחזיר להם את הכסף. ראה בתשובות מימוניות לספר משפטים סימן כז ורמ"א סימן שיב סעיף יז ושו"ת עמק המשפט (ח"ה סימן ג).

כל הדברים שכתבנו הינם לעורר לב הלומדים ולהציע את הסוגיא, ולא לפסוק הלכה למעשה כי ברוב הפעמים פרטים קטנים משנים את הדין למעשה ולכן יש לשאול דיין בכל נושא ודיון לעצמו ואין לדמות מילתא למילתא כלל.

הגאון רבי יחיאל בסיס שליט"א
ראש כולל אהל מועד ומרבני בית ההוראה

הנחיות הלכתיות בעקבות מגיפת הקורונה רח"ל

אוי לנו שכך עלתה בימינו, שנאסר עלינו להתכנס ולהתפלל בציבור, ולבטל קריאת התורה וקדיש וקדושה. ועל כולנה, סדר ליל פסח, אשר מאז ומעולם היה נעשה ברב עם, ובזמן שבית המקדש היה קיים היו נמנים על קרבן פסח, ועתה בעוונותינו נגזר עלינו לעשותו ביחידות.

אך זאת עלינו לדעת, כי ציווי התורה "וחי בהם" (ויקרא יח, ה) "ולא שימות בהם" (יומא דף פה ע"ב, ועוד), קודם הוא לכל המצוות שבתורה (חוץ משלוש עבירות החמורות, שיהרג ואל יעבור).

לפיכך, מדין תורה חובה עלינו להישמע לכל הוראות משרד הבריאות, שהן על פי הרופאים והמומחים, וכפי שהורו לנו מרנן ורבנן גדולי הדור שליט"א.

בכלל זה, איסור מוחלט הוא להתפלל בציבור, גם לא במקום פתוח. כמו כן, אין להתכנס לעריכת סדר ליל פסח, יותר ממשפחה אחת, המתגוררים יחד בקביעות.

וזאת יש לדעת, כי מי שאינם נשמעים להוראות משרד הבריאות, כגון המתפללים בציבור, הרי הם חוטאים, וקרובים הם להיות שופכי דמים, ועתידים ליתן את הדין. ולא עוד אלא שדינם כדין רודף, ומצוה למסרם לשלטונות כדי שיכפו עליהם לקיים את כל ההוראות.

לעת כזאת, שומה עלינו לדעת כי רצון הקב"ה שנמשיך לעבדו בשמחה ובאהבה, גם בזמנים כאלו. ומצות "ושמחת בחגך" (דברים טז, יד) שייכת בכל עת ועת. ואדרבה, כעת יש יכולת בידינו לתת תשומת לב מרובה לילדינו הנמצאים בבית בקביעות, ולקיים בהידור את מצות "והגדת לבנך" (שמות יג, ח).

עם זאת, עלינו לתפוס אומנות אבותינו, ולהרבות בתפילות ובתחנונים לפני אלהינו, שיחוס וירחם עלינו, ומכל מיני משחית ופורענות ומחלות ומגיפות יצילנו, ויחיש לגאלינו, ויבנה בית מקדשנו ותפארתנו, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים במהרה בימינו, אמן.

לתועלת הציבור, נביא כאן כמה הנחיות הלכתיות, הנוגעות לתקנות האחרונות האוסרות התכנסויות.

דיני תפילת היחיד

זמני התפילות

ראוי לדקדק בימים אלו בזמני התפילות, דהיינו להתפלל תפילת שחרית עם הנץ החמה, תפילת מנחה מפלג המנחה (ועדיף להתפלל עשר דקות לפני השקיעה, כדי שכולם יתפללו באותו זמן), ותפילת ערבית מיד אחר צאת הכוכבים.

ברכו

המתפלל ביחידות, בשחרית יאמר ברכות השחר ופסוקי דזמרה בלי דילוג. ואחר ברכת ישתבח, קודם ברכת יוצר (וכן בתפילת ערבית, אחרי והוא רחום, קודם ברכת המעריב הערבים) יאמר "ברכי נפשי את ה' המבורך, ברוך ה' המבורך לעולם ועד".

קריאת שמע

לדעת הרמ"א, היחיד אומר "אל מלך נאמן" קודם אמירת פסוק "שמע ישראל", ובשלוש תיבות הללו הוא משלים מניין רמ"ח תיבות בקריית שמע, כנגד רמ"ח איברים שבאדם, במקום תיבות "ה' אלהיכם אמת" שחוזר ואומר שליח ציבור כדי להשלים רמ"ח תיבות. ולדעת הבן איש חי, אף היחיד חוזר ואומר "ה' אלהיכם אמת". אולם מנהגנו הן בשאמי והן בבלדי, שאין היחיד אומר "אל מלך נאמן", וגם אינו חוזר ואומר "ה' אלהיכם אמת". והתקנה להשלים רמ"ח תיבות, בשחרית יכוין ב"אמת ויציב ונכון וקיים" וכו', שיש שם חמש עשרה ווי"ן, שעולין בגימטריא תשעים, כמניין שלוש פעמים שם הוי"ה, שעולה שלושים בצירוף ארבע אותיותיו (כנגד שלוש שמות "ה' אלהיכם אמת", כי "אמת" היא חותמו של הקדוש ברוך הוא). ויש אומרים שיכוין כי חמש עשרה ווי"ן עם הכולל, עולין בגימטריא תשעים ואחת, כמניין "אמן" (והוא ראשי תיבות "אל מלך נאמן"), וכן כמניין שם הוי"ה (עשרים ושש) ושם אדנ"י (ששים וחמש), וכאילו הוא אומר הוי"ה אדנ"י אמת, ועל ידי זה משלים רמ"ח תיבות. ובערבית שאומרים אחריה ברכת "אמת ואמונה" ואין בה חמש עשרה ווי"ן, כתבו השתילי זיתים ומהרי"ץ, שיכוין באות ו' של תיבת "ואמונה", שלושה שמות, בדרך זו: האות ו' נכתבת במילוי כך: וא"ו, דהיינו ו' א' ו'. האות ו' הראשונה ב"חשבון קדמיי" עולה עשרים ואחת [ב"חשבון קדמיי" מחשבים עם האות ו' גם את האותיות הקודמות לה בא' ב'. דהיינו א' - אחת, ב' - שנים, ג' - שלוש, ד' - ארבע, ה' - חמש, ו' - שש, סך הכל עשרים ואחת], כמניין שם אהי"ה. וכן האות ו' האחרונה עולה עשרים ואחת, כמניין שם אהי"ה. והאות א' עולה בצורתה עשרים ושש, שהרי צורת כתיבתה בכתב אשורי היא י' (עליונה), ו' (אלכסונית), י' (תחתונה והפוכה), כמניין שם הוי"ה. ועל ידי שלושה שמות אלו, הוא משלים רמ"ח תיבות בקריית שמע. ויש אומרים שיכוין כי בתיבת "ואמונה" יש אותיות "אמן", שעולין בגימטריא תשעים ואחת, כמניין שם הוי"ה ושם אדנ"י, ועם תיבת "אמן", הרי כאילו הוא אומר הוי"ה אדנ"י אמת, ועל ידי זה משלים רמ"ח תיבות.

קדושה

כשמגיע לקדושה של יוצר ולקדושה של ובא לציון, במקום פסוק "קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו", יאמר "קדושת ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו" (ובקדושה של יוצר, יש מהשאמי שאינם משנים, אלא קוראים פסוק זה בטעמיו).

נפילת פנים, וידוי ושלוש עשרה מידות

בימים שאומרים בהם תחנון, למנהגינו אף היחיד אומר וידוי ונופל על פניו. ובאמירת שלוש עשרה מידות, במקום "ה' ה' אל רחום" וכו', יאמר "מצפץ מצפץ אל רחום" וכו'.

תיקוני לשון בתפילה ובברכות

המתפלל יחיד, אין לו לשנות מנוסח התפילה והברכות. ואפילו במקומות שאומרים לשון רבים (כמו בסדר ברכת הלבנה "כשם שאנו מרקדים"), לא ישנה מדעתו ללשון יחיד, זולת במקומות שנכתב בפירוש שהיחיד אומר בלשון יחיד.

קדיש תתקבל

במקום קדיש תתקבל, יאמר

(נוסח בלדי) בריך שמייה דקודשא בריך הוא לעילא לעילא מכל ברכתא שירתא ותשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא. תתקבל צלותי ובעותי וצלותהון ובעותהון דכל בית ישראל קדם אבונא דבשמיא. יהא שלמא רבא מן שמיא, וסיעתא ופרקנא ורוחא וחנא וחסדא ורחמי עלנא ועל כל קהלהון דכל בית ישראל, לחיים ולשלום. עושה שלום במרומו הוא ברחמיו וחסדיו יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל, וינחמנו בציון ויבנה ברחמיו את ירושלים בחיינו ובימינו בקרוב אמן ואמן:

(נוסח שאמי) בריך שמי דקודשא בריך הוא לעילא מן כל ברכתא שירתא ותשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא. תתקבל צלותי ובעותי עם צלותהון ובעותהון דכל בית ישראל קדם אבונא דבשמיא. יהא שלמא רבא מן שמיא, חיים ושבע וישועה ונחמה ושיזבא ורפואה וגאולה ומחילה וסליחה וכפרה ורוח והצלה והצלחה לנו ולכל עמו בית ישראל, לחיים ולשלום. עושה שלום במרומיו הוא ברחמיו וחסדיו יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל, וינחמנו בציון ויבנה ברחמיו את ירושלים בחיינו ובימינו בקרוב אמן ואמן:

קריאת התורה בשבת וביום טוב ובחול המועד

בשבת, אחר תפילת שחרית יקרא מהחומש (בלא ברכות) את פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום (ואם כבר קרא שנים מקרא ואחד תרגום לפני השבת, יקרא כעת אחד מקרא ואחד תרגום), ואת ההפטרה יקרא אחד מקרא ואחד תרגום. וביום טוב ובחול המועד, שאין חיוב לקרוא את פרשיותיהם שנים מקרא ואחד תרגום, יקרא גם אותן אחד מקרא ואחד תרגום. ויקרא גם את קריאת המפטיר, שהוא חובת היום.

קריאת ההלל בליל פסח

כתב מרן בשולחן ערוך (סימן תפז סעיף ד) "בליל ראשון של פסח [אחרי תפילת ערבית], גומרין ההלל בציבור בנעימה בברכה תחילה וסוף", וכן נוהגים רוב השאמי. אולם דעת מהרי"ץ שאין לברך על ההלל, וכן מנהג הבלדי וחלק מהשאמי, שקורין את ההלל בלא ברכה. ובדעת מרן נחלקו הפוסקים אם היחיד יברך על ההלל או לא. לפיכך גם הנוהגים לברך עליו בציבור, היחיד לא יברך, כי הברכות אינן מעכבות, וספק ברכות להקל.

סדר ליל פסח

מצות עשה לספר לבניו ולבנותיו ענייני יציאת מצרים. ואפילו אם אינם יודעים לשאול, ילמדם כפי הבנתם. ומצות ההגדה היא לכל אדם,

אלא שהבן קודם, ובפרט כשעדיין לא הגיע למצוות, שאז הוא עיקר מצות "והגדת לבנך". ואם אין לו בן עמו שישאלנו, תשאל בתו. ואם לאו, אשתו שואלתו. ואם הוא יחידי, שואל הוא את עצמו. ואפילו אם הם תלמידי חכמים, שואלים זה לזה.

קריאת ההלל בשחרית של יום טוב ראשון

אחרי שחרית של יום טוב ראשון, יקרא את ההלל בלא דילוג, ויברך עליו תחילה וסוף. ויכפול את כל הפסוקים שהציבור כופלים. ואם הם שנים גדולים, האחד יקרא את ההלל, והשני יענה "הללויה".

קריאת ההלל בחול המועד ובשביעי של פסח

בחול המועד ובשביעי של פסח וכן בראש חודש, שקוראים את ההלל בדילוג ובלא ברכה, לדעת מרן השולחן ערוך גם היחיד קורא אותו. ולדעת הרמב"ם היחיד לא יתחיל לקרוא את ההלל. ואם התחיל, יסיים בדילוג. ומדברי מהרי"ץ (שו"ת פעולת צדיק ח"ב סימן קטו) משמע שהיחיד רשאי לקראו. וכן העלה אאמו"ר זצוק"ל (שו"ת בית העזרי ח"ב סימן עד) בדעת הרמב"ם, שבימים שהציבור קוראים את ההלל בדילוג, אין היחיד צריך לקראו, אך רשאי לקראו.

הנהגות בימים אלו

שבת הגדול

היות והשנה לא יהיו דרשות שבת הגדול, ראוי לכל אחד ואחד ללמוד את הלכות החג. בסייעתא דשמיא יצא לאור לזיכוי הרבים "קובץ הלכות חודש ניסן", ובו קובצו כלל ההלכות הנוגעות לחודש ניסן (דיני ברכת האילנות, דיני הפסח הנוגעים לכלל הציבור, דיני יום טוב וחול המועד, דיני הזכרת מוריד הטל, ודיני ספירת העומר) דבר דבור על אפניו, והכל בהתאם לפסקיו של אאמו"ר זצוק"ל, שכן הלכות אלו היו למראה עיניו ועברו את הגהתו.

מכירת חמץ

יש להזדרז ולמכור את החמץ. לאור המצב, מוסדות אבי העזרי מאפשרים לבצע את מכירת החמץ בצורה מקוונת, ללא תשלום.

ביעור חמץ

מנהגינו לבער את החמץ על ידי פסילתו מאכילת הכלב, כגון שישפוך עליו אקונומיקה או נפט וכדומה. ואף הנוהגים לשרוף את החמץ באש, השנה ההתקבצות אסורה ומסוכנת, ויש להימנע מכך ולקיים מצות ביעור חמץ על ידי פסילתו מאכילת הכלב.

תענית בחול המועד

אין גוזרים על הציבור תענית בחודש ניסן. אבל כל יחיד ויחיד רשאי לקבל על עצמו תענית במנחה ערב התענית, ולהתענות לעצמו. אולם ביום טוב ובחול המועד, אף היחיד אסור להתענות.

ספירת העומר

במוצאי יום טוב הראשון מתחילים לספור את העומר. וראוי לכל אדם לעשות לעצמו איזה סימן לזכרון שלא ישכח לספור.

ואחתום בתפילה ובתחינה לפני רבון העולמים, שישלח רפואה שלימה לכל חולי עמו בית ישראל, ויצילנו מכל חולי ונגע, ומכל פגע, ויחיש לגאלינו, וימהר פדותינו, וישיב את שבותינו, במהרה בימינו, אכ"ר.

מנאי הכו"ח לכבוד התורה ולומדיה

הצב"י יחיאל בהגר"ע בסיס

הגאון רבי יחיאל בסיס שליט"א
ראש כולל אהל מועד ומרבני בית ההוראה

בעניין צירוף למניין באמצעות מרפסות הבתים

לק"י, ח"י בניסן תש"פ. בניסן נגאלו, ובניסן עתידין ליגאל.

לכבוד ידידינו ומכובדינו חו"ב,

הגאון הגדול רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א,

מחה"ס "גם אני אודך", ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים, כה יתן ה' וכה יוסיף.

אחר דשה"ט, ובברכת מועדים לשמחה, באתי בשורות אלו להשיב במאי דבדיק לן מר בעניין "מנייני המרפסות", שנתחדש בעוה"ר בזמנינו בעקבות מגיפת הקורונה רחמנא ליצלן. דהיינו שיוצא כל אחד מן השכונה למרפסת ביתו, וכשיש עשרה אנשים במרפסותיהם, קם שליח ציבור מאחת המרפסות ומתחיל להתפלל. אי היא תפילה בציבור, או לא.

תשובה מאהבה, בנחיצה רבה.

ותחילה אעתיק מה שכתב הטור (אורח חיים סימן נ"ה) וז"ל, וצריך שיהיו כולם במקום אחד, ושליח ציבור עמהם. והעומד תוך הפתח, מן המשקוף ולפנים כלפנים, ממנו ולחוץ כלחוץ. ואם מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ ושליח ציבור תוך הפתח, היה אומר אדוני אבי [הרא"ש] ז"ל שהוא מצרפן. ואם חצר קטנה נפרצה

(א) טרם כתבי תשובה זו, עת עיינתי בדברי האחרונים לפום רהטא, היה נראה לי שבתנאים מסויימים אפשר לקיים מניינים אלו. אולם לאחר העיון וההעמקה במקורות דין זה, במשנה ובגמרא, ובדברי רבינו הרמב"ם והטור ומרן השולחן ערוך והרמ"א, עלתה המסקנא שאין לקיים מניינים אלו כלל וכלל.

ועל מה שכתב הטור והעומד תוך הפתח, מן המשקוף ולפנים כלפנים, ממנו ולחוץ כלחוץ, הביא הבית יוסף מקורו מהמשנה פסחים (דף פ"ה ע"ב) בעניין קרבן פסח, שאסור להוציא ממנו חוצה, שאם יצא ממנו "מן האגף (מקום הגפת הדלת) ולפנים, כלפנים. מן האגף ולחוץ, כלחוץ". ובגמרא שם איתא, אמר רב יהודה אמר רב, וכן לתפילה. ופליגא דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. ופירש רש"י וז"ל, וכן לתפילה, העומד מן האגף ולפנים מצטרף לעשרה, והעומד חוץ לפתח אין מצטרף, עכ"ל. והתוספות שם חלקו על פירוש רש"י, משום דבגמרא סוטה (דף ל"ח ע"ב) משמע שהלכה כרבי יהושע בן לוי, ובעירובין (דף צ"ב ע"ב) משמע שמחיצה מפסקת לצירוף עשרה. ועל כן פירשו דהכא מיירי ביחיד העובר חוץ לבית הכנסת ושמע ציבור אומרים קדיש או קדושה, דלרב יהודה אמר רב אינו עונה עמהם, לפי שאינו מצטרף עמהם. ולרבי יהושע בן לוי אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת, וכיון שיש שם עשרה, יכול לענות עמהם קדיש או קדושה. אבל ודאי שאינו מצטרף עמהם.

במילואה לגדולה, ותשעה בגדולה ואחד בקטנה, מצטרפין, שהקטנה נגרת אחר הגדולה, והרי כאילו הוא בתוך הגדולה, כיון שהרוב בגדולה. היו תשעה בקטנה ואחד בגדולה, או חמשה בזו וחמשה בזו, אין מצטרפין. וכן לעניין שליח ציבור, היה שליח ציבור בקטנה ותשעה בגדולה, יוצאין ידי חובתן, שהוא נגרר אחריהם. היה הוא בגדולה ותשעה בקטנה, אין יוצאין, שאין הציבור נגררין אחריו. והני מילי להצטרף לעשרה. אבל אם היו עשרה במקום אחד ואומרים קדיש או קדושה, אפילו מי שאינו עמהם יכול לענות אחריהם, כיון שעשרה במקום אחד, דאמר רבי יהושע בן לוי אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, עכ"ל.

וכתב עליו מרן בבית יוסף וז"ל, וצריך שיהיו כולם במקום אחד ושליח ציבור עמהם. זה מתבאר מתוך מה שיבוא בסמוך, עכ"ל. דהיינו, אף שאין מקור מפורש לדין זה שצריך שהשליח ציבור והציבור יהיו במקום אחד, מוכח כן מהדינים שיובאו בסמוך (וזה היפך ממה שכתבו חלק מהמתירים מניינים אלו, שלדבריהם, אם רואים אלו את אלו, אינם צריכים להיות במקום אחד).

יוסף וז"ל, ואיתא תו התם בגמרא, גגין ועליות לא נתקדשו. וכתב רבינו ירוחם (נתיב ג' ח"ז דף כ"ח ע"א) שנראה לו שבכל זה הוא הדין לבית הכנסת, דגגין ועליות אינם בכלל בית, והחלונות ועובי הכותלים כלפנים. ומשמע לי דהאיי דחלונות ועובי הכותלים כלפנים, כשראשו ורובו בחלון או על עובי הכותל הנראה מתוך הבית. ומצאתי שכתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב בשם גאון, דמכניס ראשו בחלון מצטרף עמהם למניין עשרה, ולא חילק בכך. וכן כתב בארחות חיים וז"ל, כתב רבינו האיי, מי שעומד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון, אפילו גבוה כמה קומות, אפילו אינו רחב ארבעה, ומראה להם פניו משם, מצטרף עמהם לעשרה עכ"ל, עכ"ל הבית יוסף לעניינינו.

מבואר דבתחילה סבר הבית יוסף דרק מי שראשו ורובו בעובי החלון נחשב בפנים ומצטרף, אלא שמהר"י אבוהב כתב שדי שראשו יהיה בחלון ולא הצריך ראשו ורובו. וכתב על זה הבית יוסף שכן כתב בארחות חיים, שאם מראה להם פניו משם מצטרף עמהם. מוכח שהבין הבית יוסף שאף לארחות חיים צריך

ומבאר הבית יוסף, נמצא דדין המשנה מן האגף ולפנים כלפנים וכו', לשיטת רש"י דינא הכי אף לעניין תפילה רק לדעת רב יהודה אמר רב. ולשיטת התוספות דין זה הוא בין לרב יהודה אמר רב בין לרבי יהושע בן לוי.

עוד הביא הבית יוסף את הגמרא שם שהקשתה על המשנה דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא, אי אגף עצמו כלפנים או כלחוץ. והעלה הבית יוסף דמפשט הסוגיא משמע דאף לעניין תפילה האגף עצמו כלפנים. אולם רבינו ירוחם והרמב"ם (לעניין קרבן פסח) כתבו שאגף עצמו כלחוץ.

והעלה כן מרן בשולחן ערוך שם (סימן נ"ה סעיף י"ג) וז"ל, צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד, ושליח ציבור עמהם. והעומד בתוך הפתח, מן האגף ולחוץ, דהיינו כשסוגר הדלת ממקום שפה פנימית של עובי הדלת ולחוץ, כלחוץ, עכ"ל.

ב) ובבית יוסף הוסיף מרן להביא את המשנה שם שעובי החומה והחלונות כלפנים, ושכן כתב הרמב"ם בזה לעניין קרבן פסח. וכתב הבית

הכנסת, אינו יכול להצטרף. והחידוש כאן, שאם הוא מראה פניו מהחלון (על ידי שמכניס ראשו בעובי הכותל), דינו כאילו הוא בפנים, ולכן מצטרף. (אמנם דקדוק זה איכא למדחי שכך דרכו בכמה מקומות לכתוב לשון אחורי בית הכנסת) וכן דקדק לכתוב "ומראה פניו", ולא כתב שרואה אותם או שרואים אותו, משמע שמראה פניו על ידי שמכניס ראשו בחלל עובי הכותל.

ג) אלא שהמגן אברהם (שם ס"ק י"ב) הוקשו לו דברי מרן, שהרי במסקנת הגמרא שהביא בבית יוסף, מבואר דהא דחלונות ועובי החומה נחשבים כלפנים, זהו דוקא אם הם שווים לקרקע העזרה, ולולא זאת דינם כדין הגגין והעליות. ואם כן היאך פסק בשולחן ערוך דאם יש שם חלון אפילו גבוה כמה קומות ומראה פניו, מצטרף. ולכן חידש המגן אברהם וז"ל, ומדסתמו הפוסקים דבריהם, משמע דסבירא להו דבבית הכנסת כיון שמראה פניו משם, בכל עניין מצטרף, וכמ"ש סימן קצ"ה סעיף ב', עכ"ל.

ודברי המגן אברהם יכולים להתבאר בכמה פנים. דהנה בקושייתו

להכניס ראשו לחלון, דאם לא כן היאך יראה להם פניו.

[וראיתי מי שכתב שדעת הארחות חיים להקל יותר. ולא השגיח במה שכתב הבית יוסף בלשון "וכן" כתב בארחות חיים וכו', וכבר ידוע מבעלי הכללים, שכל מקום שכתוב וכן, היינו לומר שדין אחד להם לגמרי. וכן כתב מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק בכמה מקומות (חלק א סימן מ"ד, חלק ב' סי' קט"ו וסי' רי"ב, ובחלק ג' סימן קי"ח).

ופסק כן מרן בשולחנו הטהור (שם סעיף י"ד) וז"ל, מי שעומד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון, אפילו גבוה כמה קומות, אפילו אינו רחב ארבעה, ומראה להם פניו משם, מצטרף עמהם לעשרה, עכ"ל. והוסיף על זה הרמ"א בהגהה וז"ל, גגין ועליות אינן בכלל בית, והעומד עליהם אינו מצטרף, עכ"ל. (משמע דהרמ"א מיירי אף ברואין אלו את אלו דאינו מצטרף, שהרי דבריו באו כהמשך לדברי השולחן ערוך שהמראה פניו בחלון מצטרף). ודקדק מרן לכתוב מי שעומד "אחורי" בית הכנסת, ולא כתב מי שעומד מחוץ לבית הכנסת. דאם הוא מחוץ לבית

טפי, דאף בחלון אם אינו שווה לקרקע ואינם רואים אלו את אלו, אפילו אם נמצא בחלל החלון אינו מצטרף. והמשנה ברורה (שם ס"ק נ"ג) נמשך אחר דברי הפרי מגדים, והעיר זה על הרמ"א.

[אגב, השתילי זיתים השמיט את דברי המגן אברהם, והעתיק דברי הרמ"א בשתיקה, ולא העיר עליו את קושיית הפרי מגדים והמשנה ברורה, (ואם היה סובר כהמגן אברהם, היה מעצמו מתעורר להקשות על דברי הרמ"א) משמע שהבין בדעת השולחן ערוך שלא מועיל רואים אלו את אלו].

ומבואר שמחמת הקושיא, כתב המגן אברהם דבר מחודש בדעת מרן. אכן אם תתורץ הקושיא, יתרועע היסוד ויפול הבניין.

(ד) והנה בהגר"א בביאורו (שם ס"ק כ"ו) כתב וז"ל, מי וכו'. שם פ"ו א' אמרינן תנן החלונות וכו' בשלמא וכו'. ואף להרמב"ם דלא גרס לה, שפסק שם [בפ"ט מהלכות קרבן פסח (ה"א)] ובפרק ו' מהלכות בית הבחירה דהן כלפנים ולא כתב דשווין לקרקע, מכל מקום בעי שיהא בתוך החלון

הוא מסכים שהגגין והעליות אינם מצטרפין אף במראה פניו. וכל קושייתו היתה על החלונות, שבגמרא מבואר שאין דינם כלפנים אלא אם כן הם שווים לקרקע. ועל זה כתב דמשמע דבבית הכנסת כיון שמראה פניו משם, בכל עניין מצטרף. דהיינו בין בחלון גבוה בין בחלון השווה לקרקע. וקולא זו היא דוקא בבית הכנסת ולא במקדש. דכשהחלון שווה לקרקע, אין צריך שיראה פניו. ורק כשהוא גבוה מהקרקע, דלעניין קרבן פסח נחשב ככחוץ, לעניין תפילה אם מראה פניו מהני, כיון שהוא בתוך חלל הכותל. אך בגגין ועליות, לא מהני קולא זו להצטרף למניין. אלא דביאור זה נסתר מסיום דברי המגן אברהם שכתב "וכמ"ש סימן קצ"ה סעיף ב'", ושם כתב לעניין זימון שכשמקצתן רואין אלו את אלו מצטרפין לזימון אף כשהם בשני בתים.

והפרי מגדים הבין בדעת המגן אברהם, דכל שרואים אלו את אלו, אפילו מבית לבית מצטרפין, דומיא דזימון. ולפי הבנתו, הקשה על הרמ"א דמה שכתב שגגין ועליות אינן בכלל בית, היינו דוקא באין רואין אלו את אלו. ואם כן הוה ליה לחידושי

בחלון. שלולא זה לא יתכן במציאות שיראה להם פניו. שהרי אם עובי הכותל הוא חמשה או ששה טפחים והחלון בגובה כמה קומות, ופחות מארבעה טפחים, לא יוכל להראות להם פניו אם לא שיכניס ראשו לחלל החלון. [וטעם הב"י יתבאר לקמן בדברי ערוך השולחן].

[ואחר כתבי זה, מצאתי שכעין זה כתב מהריק"ש מדעתו ליישב קושיא על השולחן ערוך, שבסעיף י"ג כתב שהעומד בפתח מן האגף ולחוץ כלחוץ, ומשמע אף שרואין אלו את אלו. ומאי שנא מסעיף י"ד ששם כתב שמי שמראה פניו דרך החלון, מצטרף. ותירץ שהמראה פניו, מכניס ראשו דרך החלון לתוך חלל החדר, מה שאין כן העומד בפתח, אינו מכניס ראשו. והגם שלפי מה שכתבנו, אינו צריך להכניס ראשו לתוך חלל החדר, אלא די שיכניס ראשו לחלל החלון, מכל מקום דא ארווחנא, שמהריק"ש דקדק מנפשיה שלשון "מראה פניו" משמע שעושה פעולה להראות את פניו, ולא די במה שרואים אלו את אלו].

מעתה, מה שהקשה המגן אברהם על מרן, דדין חלון כלפנים היינו

ראשו ורובו. אלא די"ל דמדמי לברכת המזון לקמן סימן קצ"ה סעיף א' ב'. וכן מצאתי ברשב"א סימן צ"ו ע"ש, עכ"ל.

מבואר בדברי הגר"א שהיתה לרמב"ם גירסא אחרת בגמרא, ולא הצריך שהחלון יהיה שווה לקרקע, ובכל גוונא שהוא בתוך חלל החלון נחשב בפנים, אף אם גבוה כמה קומות. אלא דהוקשה לו מה שכתב הבית יוסף שצריך שיהיה ראשו ורובו בתוך החלון כדי שיחשב שהוא בפנים, ואמאי כתב השולחן ערוך דדי במה שיראה פניו. ולכן מסיק כדברי המגן אברהם, שדימה זאת השולחן ערוך לזימון. וכבר תבריה הגר"א לגזיזיה, שכתב (שם סוף ס"ק ל"א) ויש לדחות כל הראיות. והביא דבריו המשנה ברורה בביאור הלכה (שם סעיף י"ט ד"ה שליח ציבור).

ולפי מה שביארנו בדברי הבית יוסף, אתי שפיר. שמתחילה סבר שצריך שיהיה ראשו ורובו בחלון, אולם הביא דברי מהר"י אבוהב דדי שראשו יהיה בחלון, וכתב על זה שכן כתב הארחות חיים שאם מראה להם פניו מצטרף. והבין בפשיטות שמראה להם פניו, היינו על ידי שמכניס ראשו

דוקא כשהוא שווה לקרקע, מתורץ על פי הרמב"ם שלא חילק בזה, וכפי שכתב הגר"א שגירסא אחרת היתה לו בגמרא. ומהשתא לענ"ד אין מקום כלל לחידושו של הרב מגן אברהם שהדבר דומה לדין זימון ודי ברואים אלו את אלו. וכן כל הקושיות והחילוקים שכתב הפרי מגדים מחמת חידושו של הרב מגן אברהם, נדחו. דכיון שניטל היסוד, נפל הבניין.

וביותר, שדברי המגן אברהם קשים להבנה, שהרי בגמרא פסחים דלעיל איתא, אמר רב יהודה אמר רב וכן לתפילה. ודבר זה הביאו הבית יוסף, ועל פיו דימה כל דיני יציאת קרבן פסח ממקומו לצירוף עשרה לתפילה. וכי יעלה על הדעת לומר שבני חבורה הנמצאים בשני בתים ורואין אלו את אלו יכולים לימנות יחד לקרבן פסח. וכיצד יתכן לומר שהתפילה תהיה קלה יותר מהפסח, אחר שמבואר בגמרא שהם שווים.

(ה) אחר כתבי זאת, מצאתי שהערוך השולחן (שם סעיף כ') כתב כעין זה וז"ל, וכתב רבינו הבית יוסף בסעיף י"ד, מי שעומד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון, אפילו גבוה כמה

קומות, אפילו אינו רחב ארבע, ומראה להם פניו משם, מצטרף עמהם לעשרה, עכ"ל. כן הביא בספרו הגדול בשם גאון, עיין שם. וסבירא ליה דראיית הפנים בעניין זה, הוי ככל הגוף. ואפשר דכיון דכל בי עשרה שכינתא שריא, ועיקר השראת השכינה היא על הפנים כדכתיב (שמות ל"ד, כ"ט) כי קרן עור פניו. ויש מי שכתב דאע"ג דעליות אינן מצטרפות להעומדים בבית, מכל מקום אם העליות אינן במחיצות גמורות אלא בכלונסאות, באופן שרואין אלו שלמטה אותן שלמעלה, וקשה עליהם לירד למטה, מצטרפין זה עם זה. ויש מגמגמין בזה [עיין אליה רבה ס"ק י"ב, ושערי תשובה ס"ק ט"ו]. ואולי בשעת הדוחק יש לסמוך ולהתיר. מיהו זה ודאי העומדים בעזרת נשים לא יצטרפו עם העומדים בבית הכנסת, אף שיש חלונות מעזרת נשים לבית הכנסת ורואים אלו פניהם של אלו, כיון שמחיצות גמורות הן הוויין שתי רשויות. ולא דמי לעומד אחורי בית הכנסת דמצטרף בראיית פנים, דהתם אינו עומד בבית בפני עצמו אלא בחצר או ברחוב, ולכן חשבינן ליה כאילו עומד בבית הכנסת, אבל לא בעומד בבית בפני עצמו [כן נראה

ידעינן אי לבפנים לתוך בית הכנסת, או לבפנים לתוך עזרת הנשים.

(ו) וחזות קשה ראיתי לאחד מרבני זמנינו שכתב שדברי הרב ערוך השולחן הם דברי חידוש, ואין צריך לחוש להם. ושארי ליה מאריה, דאדרבה דברי הערוך השולחן הם ההבנה הישרה והפשוטה בדעת מרן השולחן ערוך, למעיין היטב בבית יוסף ובמקורות ההלכה.

וכן כתב בהדיא הבית יוסף (סעיף י"ח) וז"ל, כתב רבינו ירוחם (שם) נראה לי כי אין להביא מכאן ראיה לאותם העומדים בעזרה ורוב העשרה עומדים בבית הכנסת שיצטרפו, שזה מיירי שנפרצה במילואה הקטנה, אבל בבית הכנסת יש מחיצות ביניהם, והפתח כמו כן הוא כמו מחיצה, עכ"ל. ופשוט הוא, עכ"ל הבית יוסף. ולומר שכל דברי הבית יוסף הם דוקא כשאין רואים אלו את אלו, דוחק גדול הוא.

[ואותו חכם כתב גם כן דמה שכתב השולחן ערוך בסעיף י"ד שמראה פניו דרך החלון מהני להצטרף לעשרה, מקורו משו"ת הרשב"א (חלק א' סימן צ"ו), שכתב בדרך אפשר

לענ"ד. וגם בעומד אחורי בית הכנסת, אינו מצטרף אלא אחד ולא יותר, דכן משמע לשון השולחן ערוך, והבו דלא לוסיף עלה. כן נראה לענ"ד בדינים אלו], עכ"ל.

והנה מה שכתב הערוך השולחן בפשיטות שראיית הפנים בעניין זה הוא ככל הגוף, זה מתבאר מתוך דברי הבית יוסף, וכמו שכתבתי לעיל לתרץ דברי הגר"א (דהיינו שהגר"א הקשה דצריך שיהיה ראשו ורובו בחלון כדי להחשיבו בפנים. וכתבתי לעיל דלדעת השולחן ערוך די בהכנסת ראשו בחלון).

אכן מה שחילק הערוך השולחן בין מי שעומד בחצר או ברחוב לבין מי שעומד בבית בפני עצמו, לענ"ד אף מי שעומד ברחוב או בחצר אינו מצטרף אלא אם כן מראה פניו, והיינו על ידי שיכניס ראשו לחלל הכותל, וכדאמרן. ואולי כוונתו לומר, דמי שמכניס ראשו בחלון דהוי כבפנים, זהו דוקא כאשר עומד בחצר או ברחוב, שאז הקיר שבו החלון, משמש מחיצה לבית הכנסת בלבד. מה שאין כן הקיר המשותף, שמשמש מחיצה הן לבית הכנסת והן לעזרת הנשים, אם יכניס ראשו בחלון, דהוי כבפנים, לא

לדמות צירוף עשרה לתפילה לצירוף לזימון. ולא חלי ולא מרגיש שהבית יוסף לא הזכיר כלל את דברי הרשב"א הללו, ולא נסמך עליהם כלל. ואדרבה, בבית יוסף (סעיף י"ט) כשביאר דין התיבה שבבית הכנסת שיש לה מחיצות, הביא מרן את דברי מהר"י אבוהב שסובר שהתיבה בטילה לבית הכנסת. ואחר כך הביא דברי הרשב"א בתשובה (שם) שבתחילת דבריו כתב כדברי מהר"י אבוהב. אולם השמיט את מה שכתב הרשב"א בהמשך אותה תשובה, בדרך אפשר, שאם רואים אלו את אלו מהני. מוכח דלא סבירא ליה הכי. ודי בזה למודה על האמת].

ז) נחזור לעניינינו. הנה כבר הבאנו לשון הטור, ואם מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ ושליח ציבור תוך הפתח, היה אומר אדוני אבי [הרא"ש] ז"ל שהוא מצרפן, עכ"ל. וכתב על זה הבית יוסף ז"ל, נראה שלמד כן מדין צירוף לזימון, שאם המזמן יושב על מפתן הבית הוא מצרפן, כמו שיתבאר בסימן קצ"ה, עכ"ל. ופשוט שאין ללמוד מכאן דכי היכי שמצרפן על ידי שעומד תוך הפתח, כך מצטרפין גם ברואים אלו את אלו. דדין זימון לחוד, ודין מניין וציבור לחוד.

וכן פסק מרן בשולחן ערוך (שם סעיף ט"ו) וז"ל, אם מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ, ושליח ציבור תוך הפתח, הוא מצרפן, עכ"ל. וכתב הערוך השולחן (שם סעיף י"ט) וז"ל, גגין ועליות אינן בכלל בית, והעומד עליהם אינו מצטרף למניין עם אותן שבבית. ופסקו הטור והשולחן ערוך (סעיף ט"ו) דאם מקצתן בחוץ ומקצתן בפנים ושליח ציבור תוך הפתח, הוא מצרפן, עכ"ל. כמו בברכת המזון לקמן (סימן קצ"ה). דהשליח ציבור מצרפן כאילו הם כולן בחדר אחד, אפילו אין רואין אלו את אלו, דשני הצדדים נמשכין אחר השליח ציבור.

וכן כתב המשנה ברורה (שם ס"ק נ"ד) וז"ל, הוא מצרפן. דכיון שהוא שליח ציבור, כל אחד נותן דעתו עליו, והוא מחברן יחד וכו'. ובאדם אחר שאינו שליח ציבור, אפילו הוא לבדו על מפתן הבית, אינו מצטרף עמהם, כדלעיל בסעיף י"ג. וכל זה דוקא בשאינן רואין אלו לאלו. אבל אם מקצתן רואין אלו את אלו, בכל גווני מצטרפי להדדי, עכ"ל. מבואר בדבריו דאף הוא הבין בדעת השולחן ערוך דצירוף זה על ידי שליח ציבור העומד תוך הפתח, הוא אפילו כשאינם רואים אלו את אלו. ומה

ידי חובתן. ציבור בקטנה ושליח ציבור בגדולה, אין יוצאין ידי חובתן, שהרי הוא מופלג מהם ואינו עמהם במקום אחד, מפני שיש בגדולה פסין מכאן ומכאן, הרי היא כמו מופלגת מן הקטנה, ואין הקטנה מופלגת מן הגדולה, אלא הרי היא כקרן זוית שלה. וכן אם היתה צואה בגדולה, אסור להתפלל ולקרות קרית שמע בקטנה. היתה צואה בקטנה, מותר להתפלל ולקרות קרית שמע בגדולה, אם לא היה שם ריח רע, מפני שהיא מופלגת ממנה, עכ"ל.

וכתב על זה מרן בכסף משנה (שם) וז"ל, יש לדקדק אם צואה בקטנה היאך מותר לקרות קרית שמע בגדולה, דעל כרחין כשאינה מכוסה עסיקינן, וכשהוא לפניו, או כשאינו מרוחק ממנה ארבע אמות אם הוא לאחריו. דאם לא כן, מאי איריא שהוא בגדולה וצואה בקטנה, תיפוק ליה דאפילו צואה עמו בבית. ואם כן בשלמא כשהיא לאחריו בתוך ארבע אמותיו, ניחא. אלא כשהיא לפניו, היכי שרי, ולא מפליג הגמרא בין אם היא לפניו או לאחריו. ומכאן משמע כדברי הרא"ש ז"ל שכתב בפרק מי שמתו, דאם צואה לפני הפתח, מותר לקרות בבית, אפילו רואה אותה,

שסיים שאם מקצתן רואים אלו את אלו מצטרפין אפילו כשאדם אחר שאינו שליח ציבור עומד תוך הפתח, הוא לפי חידושו של הרב מגן אברהם בדעת השולחן ערוך, וכבר הוכחנו שאין כן דעת מרן השולחן ערוך.

(ח) ובמה שכתב הטור ואם חצר קטנה נפרצה במילואה לגדולה וכו', כתב הבית יוסף מקורו מהגמרא עירובין (דף צ"ב ע"ב) דאיתא התם, ציבור בגדולה ושליח ציבור בקטנה, יוצאין ידי חובתן. ציבור בקטנה ושליח ציבור בגדולה, אין יוצאין ידי חובתן. תשעה בגדולה ויחיד בקטנה, מצטרפין. תשעה בקטנה ואחד בגדולה, אין מצטרפין. צואה בגדולה, אסור לקרות קרית שמע בקטנה. צואה בקטנה, מותר לקרות קרית שמע בגדולה, ע"כ.

וזה לשון רבינו הרמב"ם בהלכות תפילה (פרק ח' הלכה ז' והלכה ח') וצריך להיות כולם במקום אחד, ושליח ציבור עמהם במקום אחד. חצר קטנה שנפרצה במילואה לחצר גדולה, והיו תשעה בגדולה ויחיד בקטנה, מצטרפין. תשעה בקטנה ויחיד בגדולה, אין מצטרפין. ציבור בגדולה ושליח ציבור בקטנה, יוצאין

חוזר על הדין של המשנה שצריך שכל הנמנים על הפסח יהיו במקום אחד, ולא יוציאו מהבשר חוצה. אבל לא לעניין שחלל החלון נחשב כלפנים לעניין צירוף למניין, ולא הזכיר כלל את האפשרות שיראה פניו או שיהיה ראשו ורובו בחלון.

וכבר רמז את זה מרן בבית יוסף כשהביא את דברי הרמב"ם (בסעיף י"ד, בעניין החלונות ועובי החומה כלפנים, והזכרנוהו לעיל) וז"ל, וגם בזה כתב הרמב"ם דלעניין קרבן פסח קאמר ע"כ. דמשמע דהרמב"ם לא סבירא ליה דזה גם לעניין תפילה, אלא רק לעניין קרבן פסח.

ואין לומר דלדעת הרמב"ם יש ללמוד צירוף לתפילה מצירוף לזימון, שהרי שתי חבורות בשני בתים מצטרפין לזימון כשרואים אלו את אלו. חדא, דהא הרמב"ם בהלכות ברכות (פרק ה' הלכה י"ב) לא כתב דין זה דרואים אלו את אלו, אלא רק כששתי החבורות בבית אחד. ועוד, דהא אף בנדון דידן כתב הרמב"ם בהדיא בהלכות תפילה (פרק ח' הלכה ז') וצריך להיות כולם במקום אחד, ושליח ציבור עמהם במקום אחד.

אפילו בתוך ארבע אמות, אם אין הריח מגיע אליו, דרשות אחרת היא, והוא לה כצואה בעששית דשרי, עכ"ל.

וכדרך שכתב מרן בקושייתו דלא מפליג הגמרא בין אם היא לפניו או לאחוריו, כך יש לנו לומר גם בנדון דידן, דלא מפליג הגמרא בין אם רואים אלו את אלו או לא רואים. וזוהי הוכחה ניצחת בדעת מרן שאינו מחלק בזה, אלא אפילו אם רואים אלו את אלו, אם יש חמשה בקטנה וחמשה בגדולה, אינם מצטרפין. ודלא כמו שכתבו האחרונים שדין זה שכתבו מרן בשולחן ערוך (שם סעיף ט"ז) הוא דוקא כשאין רואים אלו את אלו. אבל אם רואים אלו את אלו, מצטרפין בכל גוונא, דזה אינו.

ט) אגב נוסיף דרבינו הרמב"ם לא הזכיר בהלכות תפילה את הדין המובא במסכת פסחים לעניין מן האגף ולפנים כלפנים וכו', ולא את דין החלונות והגגין והעליות, אע"פ שבגמרא שם איתא אמר רב יהודה אמר רב וכן לתפילה.

ונראה דסבירא ליה דמאי דקאמר רב יהודה אמר רב וכן לתפילה,

התחבט בזה בתשובה, וכתב שראוי שהשליח ציבור יתנה, שאם אין הם מצטרפים למניין על ידי שרואים אלו את אלו, החזרה תהיה תפילת נדבה. ואותו חכם הגדיל להקל בזה, וחלק עליו וכתב דלא מסתברא שצריך להתנות כך.

והנה אפילו אם יתנה כך, לא הועיל בזה אלא להציל את שליח הציבור מברכות לבטלה. אבל לא לעניין איסור עניית אמן יתומה על הקדיש, ואמירת קדיש וקדושה וברכו וברכות התורה על ספר תורה, דבעינן בהו מניין עשרה. [ולעניין החזרה, היה נראה לתת עצה טובה יותר, שיתפלל שליח ציבור שלוש ברכות ראשונות בקול רם, וימשיך תפילתו בלחש עם כל הציבור, דבזה לכל הפחות לא בירך ברכות לבטלה, אף שהתפלל שלוש ראשונות בקול רם, וזה יועיל לו אף בימים שאין מתפללים בהם תפילת נדבה].

ולענ"ד נראה דאין להתפלל כלל במניינים כאלו, שאז ברכות התפילה של חזרת שליח ציבור, לדעת מרן השולחן ערוך הוו ברכות לבטלה, ובפרט בימים שאין מתפללים בהם תפילת נדבה. וחשש איסור לא תשא

והרה"ג איתמר כהן שליט"א הראני שכן כתב הגאון מהר"ח כסאר בהדיא בדעת הרמב"ם, בשם טוב (שם ד"ה וצריך) וז"ל, וצריך להיות כולן במקום אחד וכו'. ירושלמי במגילה בפרק היה עומד ויושב. ודע דיש מי שסובר דלאו דוקא, דהוא הדין אם הן בשני מקומות ורואין זה את זה, מצטרפין בראייה לבד. ומלשון רבינו והגאונים ז"ל שלא העלו חילוק זה, נראה דאין מצטרפין בראייה לבד, עד שיהו כולן במקום אחד. וכך נוהגין העולם להחמיר בזה, לצאת אליבא דכולי עלמא, עכ"ל.

ומכאן תשובה לאותו חכם שכתב שיש לסמוך על מה שכתב הרשב"א בדרך אפשר, יותר מאשר על מה שהיה פשוט לרשב"ש (סי' לז) שאף אם רואין אלו את אלו אין מצטרפין למניין. דאף הוא יודה שודאי אין לסמוך על ספקו של הרשב"א יותר מאשר על פשיטתו של הרמב"ם.

(י) וראיתי רבים וטובים שכתבו שבשעת הדוחק כמו עכשיו, אפשר לסמוך על דברי הרב מגן אברהם ולהתיר להתפלל במניין כזה. והגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א

שהוא דאורייתא, בודאי חמור יותר מתפילה בציבור.

וכבר ידועים דברי הפני יהושע במסכת ברכות (דף ל"ה ע"א) גבי הא דאיתא בגמרא התם שחיוב ברכות הנהנין סברא הוא, שאסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה וז"ל, משמע מלשון כל הפוסקים, דלפום הך מסקנא דהכא, כל ברכות הנהנין הן מדרבנן, לבר מברכת המזון לחוד וכו'. ולענ"ד לכאורה יש לתמוה, דהא בכל הש"ס משמע דמידי דאתיא מסברא, הוי מדאורייתא. ואדרבה מקשה הש"ס הא למה לי קרא, סברא הוא וכו'. [והתוספות במסכת שבועות (דף כ"ב ע"ב ד"ה איבעית) אהא דאיתא התם, שבועה שלא אוכל, ושתה, חייב, איבעית אימא סברא, ואיבעית אימא קרא וכו', כתבו וז"ל, בסוף פרקא קמא דקידושין (דף ל"ה ע"ב) גבי כל שישנו בהשחתה אמר הכי, וכן בכמה מקומות. ותימה כיון דאיכא סברא, למה לי קרא. דהכי פריך בפרק ב' דכתובות (דף כ"ב ע"א) גבי הא דאמר רב הונא מניין להפה שאסר הוא הפה שהתיר, למה לי קרא, סברא הוא, הוא אסרה הוא שרי לה. ויש לחלק, דיש דברים שאין הסברא פשוטה כל כך,

וצריך הפסוק להשמיענו הסברא, עכ"ל. אבל דין שהסברא בו פשוטה, עליו שואלים למה לי קרא, סברא הוא. ומוכח דדין הבא מסברא, הוי דאורייתא]. מיהו נראה לענ"ד דאפילו אם תמצא לומר דסברא זו הוי נמי מדאורייתא, אפילו הכי אתי שפיר הא דקיימא לן דספק ברכות להקל [אע"ג דקיימא לן ספיקא דאורייתא לחומרא], משום דלא שייך להחמיר, דכיון דאסור לברך ברכה שאינה צריכה, משום הכי ממילא אזלא לה הך סברא יעו"ש. ר"ל דכשיש ספק בברכה, הרי זהו ספק של איסור לא תשא. ובכהאיי גוונא הסברא אומרת בהיפך, דעדיף ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה, מאשר לעבור על איסור לא תשא.

ואף שדברי הפני יהושע מוקשים קצת, וכמו שהקדים הוא עצמו דמלשון כל הפוסקים משמע דכל ברכות הנהנין הן מדרבנן חוץ מברכת המזון. מכל מקום למדנו מדבריו חומר איסור לא תשא, עד שעדיף לאכול בלא ברכה, מאשר להכנס בספק איסור לא תשא. וכל שכן בנדון דידן, דעדיף להתפלל יחיד, מאשר להכנס בספק איסור לא תשא. ואף מי שאינו שליח ציבור, הרי בהשתתפותו

במניין זה הוא עובר על איסור לפני עיור לא תתן מכשול.
החמה ומנחה אחר פלג המנחה, וערבית בצאת הכוכבים), מאשר להכנס בספק איסור לא תשא, ואיסורי עניית אמן יתומה, ואמירת קדיש וקדושה וברכו וברכות התורה על ספר תורה כשאינן שם עשרה.

הלכך עדיף להתפלל יחיד, ולהשתדל להתפלל בזמן שהוא לכתחילה, (דהיינו להתפלל שחרית בזמן הנץ

העולה מכל האמור

דעת רבינו הרמב"ם ברורה, שאי אפשר להצטרף למניין עשרה או לזימון על ידי שרואים אלו את אלו, אלא אם כן כולם בבית אחד.

גם מרן בכסף משנה כתב על דברי הגמרא עירובין, גבי חצר קטנה שנפרצה במילואה לחצר גדולה, שאין לחלק בין רואה את הצואה ללא רואה, כיון שבגמרא אין חילוק. ופשוט הוא הדין לעניין צירוף עשרה מקטנה לגדולה שאין לחלק בין רואים ללא רואים אלו את אלו, דבחדא מחתא מחתינהו הגמרא. וזה היפך ממה שכתבו המתירים מניינים אלו, שכל זה דווקא בלא רואין אלו את אלו.

גם בבית יוסף השמיט מרן את דברי הרשב"א שכתב בדרך אפשר, שאם רואין אלו את אלו מצטרפין.

וכן דקדוקו של השולחן ערוך שכתב גבי חלון 'מראה להם פניו', ובזימון כתב 'רואים אלו את אלו', וכמ"ש שלשון 'מראה להם פניו משמע שצריך שיכניס פניו לחלון כדי שיראוהו, ולא די שרואים אלו את אלו.

וכן מוכח מדעת הרמ"א, שכתב שהגגין והעליות אינן מצטרפין, והיינו אף ברואין אלו את אלו. דאי איירי בלא רואין, לפלוג ולתני בדידה, במי שעומד בחלון שאינו שווה לקרקע, שאינו מצרף אם אינו רואה. מוכח שהרמ"א גם כן סבירא ליה הכי, שאף רואין אלו את אלו לא מהני לאיצטרופי למניין, אם אינם באותו מקום.

והשתילי זיתים העלה את הגהת הרמ"א בשתיקה, והשמיט את דברי המגן אברהם, משמע דלא סבירא ליה כתירוץ המגן אברהם בדעת הרמ"א.

וכן דעת הגר"ח כסאר דמדסתמו הרמב"ם והגאונים, משמע דסבירא להו דבשני בתים אינם מצטרפין אפילו אם רואים אלו את אלו.

וכן ראיתי מעשה רב לאאמו"ר זצ"ל, שהייתי עמו כשערך חופות, ופעמים הקפיד שיהיו עשרה על גבי הבימה שעומדים עליה החתן והכלה, ופעמים לא הקפיד בזה. ושאלתיו על זה, והשיב דכשהחופה בתוך האולם, אע"פ שהבימה גבוהה עשרה, בטלה היא לבית, ויש כאן עשרה. אולם כשהחופה תחת כיפת השמים, הרי הבימה חלקה רשות לעצמה, וכיון שכן אין כאן עשרה, ולכך הקפיד שיהיו עשרה על הבימה, ולא סמך על מה שרואין אלו את אלו. (אמנם יש מקום לחולק לטעון שכל זה לכתחילה וכו'. ולכך לא התבססתי על זה בתשובה, אלא הבאתי זה כאן בשולי התשובה כסניף בעלמא).

ולאור האמור, אין להצטרף למניינים אלו כלל, ובפרט לבני עדת תימן שברוב דבריהם נהגו כהרמב"ם, ובשיטתו לית מאן דפליג שלא מועיל צירוף של רואין אלו את אלו, וכמו שנראה דעת השתי"ז ומהר"ח כסאר בזה.

הנלע"ד כתבתי, והי"ת יצילנו משגיאות ומתי"ן

הצ' יחיאל בהגר"ע בסיס

הגאון רבי יוסף צברי שליט"א

רב ומו"ץ בעיר אלעד ומרבני בית ההוראה

בעניין תפילה במניין המרפסות

הנה בימים טרופים אלו, כאשר חיידקי מחלת ה"קורונה" התפשטו בעולם, וגזרו על כולם להישאר בבתים, ולא ניתן להתפלל במנין אלא רק מחלונות הבית ומן המרפסות. וישראל קדושים חפצים לעשות רצון קונם, עומדים במרפסות ביתם ומשם קוראים זה לזה להתפלל יחד בעשרה. ונשאלת השאלה, האם שרי להתפלל באופן זה.

וכדרכי בקודש, אתעכב בעיקר לברר בזה דעת מרן הקדוש, הוא רבינו הבית יוסף והשו"ע דבתריה אזלינן, ואגב בירור דבריו נעלה את דברי שאר הפוסקים.

א. עשרה במקום אחד

והנה, מדברי השו"ע בכמה מקומות נראה, כי תפילה באופן זה אינה מצרפת, שכן פסק השו"ע {או"ח סי' נ"ה סי"ג}: "צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד ושליח ציבור עמהם" ע"כ. הרי דהצריך השו"ע שיהיו כולם במקום אחד, וכאשר הם במרפסות הם אינם במקום אחד.

עוד כתב השו"ע שם: "והעומד בתוך הפתח מן האגף ולחוץ, דהיינו כשסוגר הדלת ממקום פנימית של

עובי הדלת ולחוץ, כלחוץ" עכ"ל. הרי, דדן השו"ע על העומד בחלק החיצון של הפתח דאינו מצטרף, וכדביארו הפוסקים שם כיון דמקום זה נחשב רשות נפרדת מעמידת רוב הקהל.

וא"כ הגע בעצמך, אם בעומד באותו גובה שטח פסק השו"ע דאינו מצטרף כיון שעומד ברשות הנחשבת נפרדת, כל שכן בעומד באמת ברשות נפרדת ובבית נפרד, שאינו יכול להצטרף לעשרה מן החלון או מן המרפסת.

והוסיף הב"י על דבריו וכתב: "ומשמע לי דהאי דחלונות ועובי הכתלים כלפנים, כשראשו ורובו בחלון, או על עובי הכותל הנראה מתוך הבית".

מתוך דברי הב"י עולה, כי הוא עצמו סבר שצירוף למנין לא יכול להתבצע אלא א"כ עשירי עומד בעצמו בעומק החלון שנמצא בבנין, שזהו "עובי הכותל", אפילו אם חלון מפסיק ביניהם, או שמכניס את "ראשו ורובו", ר"ל גם את ראשו וגם את רובו.

אמנם נראה כי מיד בהמשך דבריו הב"י חוזר בו, שכן כותב: "ומצאתי שכתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב בשם גאון, דמכניס ראשו בחלון מצטרף עמהם למנין עשרה ולא חילק בכך. וכן כתב בארחות חיים וזה לשונו, כתב רבינו האי, מי שעומד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון, אפילו גבוה כמה קומות אפילו אינו רחב ארבע, ומראה להם פניו משם, מצטרף עמהם לעשרה" עכ"ל הב"י.

הרי שתחילה הביא את מהר"י אבוהב בשם גאון, דאי"צ ראשו ורובו,

אמנם כ"ז בהשקפה ראשונה ושטחית, אך המעיין נכוחה יראה כי אכן ישנו יסוד מוצק מדברי השו"ע והפוסקים, לתפילה במקומות נפרדים כאשר המתפללים רואים זה את זה.

ב. דברי השו"ע בעומד בחלון

ולבירור הענין נקדים את דברי השו"ע ומקורם בסעיף י"ד שם. דהנה בסעיף י"ד, דן הב"י האם עמידה בחלק חלק הפנימי של החלון מצרפת את העומד שם למנין.

תחילה הביא הב"י את הגמ' בפסחים {פ"ה ע"ב, שממנה יליף לדיני תפילה כבר בסעיף הקודם}, המלמדת כי לגבי מיקום אכילת קרבן הפסח "החלונות ועובי החומה כלפנים", ופירש"י: "החלונות שבחומות ירושלים ועובי ראש החומה בגובה כלפנים". ועוד הוסיף הרב לציין ע"ז את דברי הגמ' שם כי: "גגין ועליות לא נתקדשו". וע"ז הביא את דברי רבינו ירוחם לומד מזה להל' תפילה וכותב: "נראה לי שבכל זה הוא הדין לבית הכנסת, דגגין ועליות אינם בכלל בית, והחלונות ועובי הכתלים כלפנים".

סוברת כי כוונת דבריו בראיית הפנים שכתבה בשו"ע היא העיקר, ומה שהזכיר בב"י הכנסת הראש אינו עיקר, או לאו דווקא. והכתב הב' סוברת כי באמת עיקר כוונת השו"ע היא דבעי הכנסת הראש, ומה שהזכיר כאן לשון ראיית פנים לאו דווקא הוא, ובאמת כוונתו להחמיר יותר, כדביאר בבית יוסף, ודבריהם יובאו במהלך תשובה זו.

והנה מקור דברי הב"י באורחות חיים עצמו, לא יודע לנו דאינו לפנינו, וכמו שכבר העיר מזה במחזיק ברכה, כי בגירסאות שלפנינו אינו מופיע, וז"ל: "ובארחות חיים הנדפס שבידנו דף י' ע"ב אין כתוב כן אלא סתם קאמר בשם גאון מי שביתו קרוב לבהכ"נ אעפ"י שחלונו פתוח לבהכ"נ ושומע קול ש"ץ אינו מצטרף עמהם וכו' ע"ש אמנם ודאי דלהשוות הדעות נאמר דזה שכתב הגאון אף על פי שחלונו פתוח אינו מצטרף היינו באינו מראה להם פניו אבל אם מראה להם פניו יודה הגאון דמצטרף" עכ"ל המחז"ב.

וא"כ, כיון שאין לפנינו דברי האורחות חיים ורב האי גאון במלואם, גם לא נוכל לדעת בראיה ברורה את

אלא סגי רק במכניס ראשו בלבד לתוך הבנין, וזאת כוונתו במ"ש: "ולא חילק בכך", דהיינו להצריך ראשו ורובו כמ"ש תחילה הב"י עצמו, ומיד אח"כ ציין הב"י לדברי האורחות חיים בשם רב האי דמיקל יותר, וס"ל דאי"צ אפילו הכנסת פנים, אלא סגי רק ב"מראה להם פניו" לחוד. ומדסיים הב"י בדבריהם, נראה דסמך עליהם דמועילה ראיית פנים, בפרט שאף מופיעה הוראה זו בשם הגאונים הקדמונים.

בהתאם לכך פסק בשו"ע {נ"ה סי"ד}: "מי שעומד אחורי בהכ"נ וביניהם חלון, אפילו גבוה כמה קומות, אפילו אינו רחב ארבע, ומראה להם פניו משם, מצטרף עמהם לעשרה" עכ"ל. הרי לך שלא הצריך כאן השו"ע ראשו ורובו, ואף לא הכנסת ראשו, אלא רק "מראה פניו" בלבד, וסמך סמיכה מוחלטת על דברי רב האי גאון והאורחות חיים.

והנה אע"פ שלשון מרן מפורשת: "ומראה להם פניו", דמשמע דבראיית פנים סגי, אע"פ שבבית יוסף הזכיר את ענין הכנסת הראש. ומ"מ נחלקו הפוסקים בכוונת דבריו, ונחלקים לב' מערכות. הכת הא'

נימוק להתיר מצד אחר, וזה לשונו: "עוד אני אומר שאפשר לומר שכל שרואין אלו את אלו כאילו הן בבית אחד דמי ומצטרפין. ודומיא דזימון של ברכת המזון דתנן (ברכות פ"ז דף נ' ע"ב) שתי חבורות שהיו בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין לזימון. ולא תימא דוקא בבית ממש דבית אחד היינו בירה אחת. וכמו שאמרו דקרו לבירה בית. וכן מבית לבית האמור בפסחים דהיינו מבירה לבירה אחרת" וכו' עכ"ל.

הרי דהביא הרשב"א ראייתו מדיני הזימון, דכמו שכאשר מקצת בני החבורה רואין אלו את אלו, אפילו היו אוכלין בשני בתים שונים, עצם הראייה מחברת אותם לצרפם לזימון, כך נלמד גם לדיני תפילה, שגם אם יש שני קבוצות בני אדם בשני בתים שונים, ולא נמצאים כל העשרה במקום אחד, כל עוד שהם רואים זה את זה, ראייתם נחשבת צירוף למנין עשרה. ומכאן העלה הרשב"א גם היתר לדין התיבה, שכל שרואה החזן את הקהל, שפיר דמי דעצם ראייתם זה את זה מצרפתם, גם אם יעמדו כל אחד ברשות נפרדת.

טעם דבריהם, מדוע התירו לצרף למנין אדם שרק מראה את פניו אל הקהל מלמעלה בחלון, ואינו נמצא עמם יחד באותו מקום.

ולפיכך, תחילה עלינו להקדים את דברי הרשב"א, שלדברי פוסקים רבים וטובים הוא אכן המקור העיקרי והמרכזי לדברי השו"ע, ואח"כ נשוב לברר את דברי מרן השו"ע באר היטב.

ג. דברי הרשב"א

והנה הרשב"א {בשו"ת ח"א סי' צ"ו} יצא לברר מה יהא הדין כאשר החזן עומד בתוך תיבה גדולה וגבוהה במרכז בית הכנסת, {כפי שהיה נהוג באותם ימים, כפי שנשאר עוד בבתי כנסת עתיקים}, האם אין כאן חשש הפסק בינו לבין המתפללים, שהרי החזן והמתפללים אינם עומדים במקום אחד. וברוב תשובתו העלה נימוקים להתיר מכיון שהתיבה היא תשמיש לבית הכנסת, לפיכך היא בטילה לבית הכנסת ואינה מהוה חציצה בין החזן למתפללים.

אמנם בסוף דבריו, מעלה הרשב"א

דס"ל דבבית הכנסת כיון שמראה פניו משם, בכל ענין מצטרף וכמ"ש סי' קצ"ה ס"ב {לענין צירוף לזימון בברכת המזון, וכן ביאר המחצית השקל} "עכ"ל. הרי דביאר דסמך השו"ע דבריו כאן בהל' תפילה, על דיני צירוף המתבארים בסימן קצ"ה.

וכן ביאר הגר"א {בביאוריו כאן} את דברי השו"ע, שתחילה הקשה עליהם מדברי הגמרא והרמב"ם דלצירוף בעינן שוין לקרקע וזה לא מתקיים כאן, והוסיף: "ואף להרמב"ם דלא גרס לה שפסק שם ובפ"ו מהל' בית הבחירה דהן כלפנים ולא כתב דשוין לקרקע, מ"מ בעי שיהא בתוך החלון ראשו ורובו" ע"כ, וא"כ מדוע הסתפק כאן השו"ע רק בראיית הפנים.

וע"ז מסיים: "אלא שמדמי לה לברכת המזון לקמן סימן קצ"ה סעיף א', וכן מצאתי להרשב"א סי' צ"ו ע"ש". עכ"ל. הרי דאף הוא מבאר את דברי השו"ע והראשונים שנסמך עליהם, עפ"י דברי הרשב"א המדמה את הלכות תפילה להל' הזימון, דצירוף מועיל כל שרואין זה את זה.

גם רבינו הפרי חדש {נ"ה סי"ג} דרך בדרך זו, שכבר בסעיף י"ג על

ולכאורה מדברי הרשב"א מצאנו מקור נאמן לדברי הגאונים המובאים בדברי האורחות חיים ומהר"י אבוהב, דסגי בראיית פנים כדי להצטרף למנין.

וכעת נוכיח, כי אע"פ שהבית יוסף לא נקט להדיא את דברי הרשב"א כטעם לפסק הגאונים שהביא בסעיף י"ד, מ"מ כך נקטו כל הפוסקים בפשטות.

ד. דברי הפוסקים בטעם השו"ע

ראשון המפרשים כך את דברי השו"ע הוא המג"א בסקי"ב, שאע"פ שלא ציין להדיא לדברי הרשב"א הנ"ל, ציין למקורו בהל' הזימון, ולכן אע"פ שתחילה מקשה כי אכן מדברי הגמ' בפסחים עולה שהעומד בחלון לא יוכל הצטרף, פסק השו"ע להקל.

וזה לשונו {בתוספת ביאור}: "וביניהם חלון. בגמרא משמע דחלונות ועובי החומה דין גגין ועליות יש להם ואינן בכלל בית, אא"כ הם שוים לקרקע העזרה {וא"כ כיצד פסק כאן השו"ע שמצטרף, ולא הגביל זאת אא"כ החלון שוה לקרקע בית הכנסת}, ומדסתמו הפוסקים דבריהם, משמע

דכל שרואין זה את זה מצטרפין, דהא חזינן להרא"ש ז"ל {הובא בטור ובב"י ד"ה ואם מקצתן} נמי דיליף מדין זימון דשליח צבור תוך הפתח מצרפן כן נראה לי" עכ"ל.

גם הפרי מגדים {אשל אברהם נ"ה סק"יב} הביא את דברי הפרי חדש בתמצית, והוסיף על דבריו כי תפילה עדיפא מזימון, וז"ל: וביניהם. עיין מ"א. וכן כתב הפרי חדש {אות י"ג} דבגמרא פסחים מוקי החלונות בבר שורא דשוה לקרקע הבית, הא לאו הכי לא, וכאן כתב אפילו גבוה כמה כו', שמע מינה ברואין תליא מלתא, שכל שרואין אלו את אלו מצטרפין אף בשני בתים, כבסימן קצ"ה בזימון. והביא הפרי חדש תשובת הרשב"א ח"א סי' צ"ו בזה, ועדיף מזימון, דהתם אף בבית וחדר אחד בעינן רואין זה את זה, וכאן בחדר אחד אין צריך רואין זה את זה וכו'. ומה שכתב המחבר סעיף י"ז וי"ח וי"ט הכל מיירי באין רואין זה את זה, דברואין אפילו בשני בתים מצטרפין כבסימן קצ"ה בזימון, וכמו שכתב הפרי חדש כאן. ולפי זה מה שכתב הר"ב {הרמ"א} גגין ועליות {דאינן בכלל בית}, רבותא היה לומר אפילו חלונות כהאי גוונא, כל שאין

דברי השו"ע שצריך שיהיו עשרה במקום אחד, ציין מיד את דברי הרשב"א הנ"ל, ולפי זה העמיד שכל המדובר בסעיף י"ג הוא דווקא כאשר האנשים אינם רואים זה את זה, ובדרך זו העמיד גם את כל הסעיפים הבאים המדברים על צירוף קבוצות, דמיירי כשאינם רואים זה את זה.

וזה לשונו: "במקום אחד - כתב הרשב"א בתשובה סימן צ"ו דכל שרואין זה את זה אפילו הם בב' בתים מצטרפין וכו', וכפי זה הא דאמרין הכא מן האגף ולחוץ כלחוץ, מיתוקם דוקא בשאינן רואין זה את זה. ודין חלון גבוה כמה קומות {סעיף י"ד} דוקא כשמראה פניו משם, דאי לא הוה ליה כגגין ועליות דלא מצטרפי כו'. ודין ט' בגדולה ויחיד בקטנה {סעיף ט"ז}, ודין שליח צבור בקטנה וצבור בגדולה {סעיף י"ז} מיתוקמו דווקא כשאינן רואין, ואפילו הכי אי הוו בבית אחד מצטרפי, דאלו ברואין זה את זה בכל גוונא מיצטרפו. ומה שכתב המחבר דין י"ט שליח צבור בתיבה וט' בבית הכנסת מצטרפין מפני שהיא בטילה לגבי בית הכנסת, מיירי אפילו באינן רואין זה את זה, ולהכי צריכי טעמא דהיא בטילה וכו'. ונקיטנן כדברי הרשב"א בתשובה,

אמנם בסעיף שאחר זה כתב: "במה דברים אמורים כשהעומדים בחוץ אינם נראים להעומדים בפנים אבל מי שמראה פניו להעומדים בבית הכנסת אפילו הוא עומד אחורי בית הכנסת ומראה להם פנים דרך חלון שביניהם אפילו גבוה כמה קומות אפילו אינו רחב ד' מצטרף עמהם לעשרה" עכ"ל, הרי דפירש את דברי השו"ע כדברי הפר"ח ודעימיה, שרק כאשר אין ראייה ביניהם יש נידון על צירוף, אך ברואין לעולם מצטרפין.

לפיכך אף רבינו המשנ"ב {סקנ"ב} פירש את דברי השו"ע כדרך שדרכו בה גדולי הפוסקים הנ"ל, והוציא מזה דינים למעשה, וכתב בזה"ל: מצטרף עמהם - דאף דיש הפסק מחיצה ביניהם, כיון דמראה להם פניו, דומה למה שמבואר לקמן בסימן קצ"ה לענין זימון, דאם מקצתן רואין אלו את אלו דמצטרפין וא"כ לפ"ז פשוט העומדים בעזרת נשים ובמחיצה המפסקת יש חלון ומראה להם פניו משם מצטרף עמהם לעשרה, וכ"ש דאם יש בלעדו עשרה נחשב תפלה בצבור עי"ז". אלא שמסיים ע"ז: "ואעפ"כ יותר טוב אם בנקל הוא לו לירד לבהכ"נ שירד, דיש מהאחרונים שחולקין על עיקר הדין וסוברין

רואין אלו את אלו אין מצטרפין באין שוה קרקע הבית" עכ"ל.

גם הצ"ח הבין כך בפשטות את דברי השו"ע שלכן כתב {ברכות ח' ע"א ד"ה ועוד} בזה"ל: "ועוד אני מסתפק, מי שיש לו בית הכנסת אצל כותל ביתו וחלון פתוח לו שם לבית הכנסת, ומשם מראה פניו לצבור, שזה מצטרף עמהם לעשרה כמבואר בש"ע או"ח סי' נ"ה סעיף י"ד, אם מועיל זה להיות נחשב כאילו עומד בבה"כ, או דלמא אף דנחשב מתפלל בציבור מ"מ אינו נחשב נכנס לבית הכנסת. ולצורך אדם חלוש שקשה עליו טורח דוחקא דציבורא, אפשר להקל" עכ"ל, הרי דנקט בפשיטות כדברי המג"א ודעימיה, דצירוף השו"ע מיירי במראה פניו לבד.

וכן נראה מדברי הגר"ז בעל התניא בשולחנו, שכתב {נ"ה סט"ו} תחילה: "צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד ושליח צבור עמהם אבל אם מקצתם בחדר זה ומקצתם בחדר אחר אינם מצטרפים אף על פי שהפתח פתוח ביניהם ואפילו אם הרוב עומדים בבית הכנסת והמיעוט בעזרה שלפני בית הכנסת אינם נגררים אחר הרוב להצטרף עמהם",

גאון דמכניס ראשו וכ"כ בארחות חיים משם רבינו האיי דמראה פניו, והרי יש הפרש ביניהם.

ותו יש להרגיש קצת, דאמאי מרן פסק הכא בש"ע בדין זה דמראה להם פניו, דהוי השיעור הקטן מכולם, והו"ל למנקט מציעתא דמכניס ראשו, דהוי כמו הכרעה בין מאי דהוה משמע ליה למש"כ אורחות חיים בשם רבינו האיי".

ולפיכך כתב המחזיק ברכה לבאר דעת השו"ע: "לכן נראה לפום ריהטא דסבר מרן דמכניס ראשו דכתב מהר"י אבוהב לאו דוקא, דכיון שמראה פניו סגי, ומיירי בחלון דלא אפשר להראות פניו אם אינו מכניס ראשו. אבל אם הוא בענין דבלא הכנסת הראש יכול להראות פניו סגי. והיו לאחדים דברי הגאונים שהביאו מהר"י אבוהב וארחות חיים, ומשו"ה פסק הכא דמראה להם פניו, דסבר דכלהו מודו בזה, ולא חש למאי דהוה משמע ליה ברישא כלל" עכ"ל.

כתבנית ביאורו של החיד"א בדברי השו"ע, מצאתי שכבר הקדימו בכמה עשרות שנים בשו"ת דבר משה {לר' חיים משה אמארייליו, דענינינו אינו דומה כלל לזימון" עכ"ל. ובדברי האחרונים הנ"ל נדון לקמן.

ה. **ביאור המחזיק ברכה והדבר משה בדברי השו"ע**

כעת, אחר שנתבארה דעתו של השו"ע עפ"י גדולי הפוסקים, נשוב לברר כיצד לשונו וסדר דבריו בבית ובשו"ע מסכים עם הבנה זו.

רבינו החיד"א, הרגיש בדקדוקים אלו שהבאנו ובשינוי לשונו ממש"כ בב"י למש"כ בשו"ע, ולפיכך כתב בספרו מחזיק ברכה בזה"ל: "והנה שלשה מדות כתב מרן בב"י. ברישא הביא דברי רבינו ירוחם, וכתב דמשמע ליה דצריך ראשו ורובו בחלון וכו', ושוב כתב דמהר"י אבוהב בשם גאון אמר דמכניס ראשו בחלון מצטרף, והדר קאמר משם א"ח בשם רבינו האיי, דכשמראה להם פניו מצטרף.

ומקשה החיד"א, את אחת הקושיות הגדולות בסוגיין, שעמדו בה כמעט כל הפוסקים שדיברו בה, וז"ל: "ולכאורה יש להרגיש, דנראה דמראה פניו בציר ממכניס ראשו, ואיך מרן כתב על דברי מהר"י אבוהב בשם

וגופו ופניו במקום אחר, אלא צריך שיכניס ראשו במקום שמתפללים" עכ"ל. ולהאמור אין אלו דברי הדבר משה אלא להיפך, שכתב שמצטרף אע"פ שגופו ופניו במקום אחר. ובפרט שכתב עליה שם שכן כתב הרב זרע אמת {יובא לקמן}, ולפי המבואר הרב דבר משה חלוק לחלוטין על הזרע אמת, אלא דקאי בשיטת המג"א בפירוש השו"ע וכמשנ"ת.

ומתוך דבריהם למדנו יסוד גדול בהבנת הב"י בהביאו את דברי הראשונים בסעיף י"ד, דמה שלמד מדברי ר' ירוחם שמחלק בין חלונות ועובי הכתלים כלפנים, שלא כגגין ועליות, אין זה משום שהמיקום של עובי הכתלים כלפנים נחשב חלק מהבית, פשוט שמי שנמצא בעובי הכתלים פשוט רואה את המתפללים בבית הכנסת, וא"כ לביאורם של החיד"א הדבר משה אף רבינו ירוחם מודה ליסוד דבראייה לחוד מצטרפין למנין.

ונפק"מ לכותל השוקע כלפי פנים, ומכוסה אבנים, שלכאורה אם נדון קטע של כותל זה "כלפנים", העומד שם יוכל להצטרף למנין אפילו שאינו רואה את המתפללים בתוך

מחכמי שאלוניקי בשנים תנ"ו - תק"ח, ח"א סי' י' {שג"כ דן בשאלת הצירוף, וז"ל: "על תשעה אנשים בני חורין גדולים שהיו בבית הכנסת, ואדם אחר גדול בארובה שבבית הכנסת, ורואה את התשעה הנזכרים, האם מצטרף עמהם למנין עשרה לקדיש ולקדושה או לא". וכתב שם: "נראה דמצטרף, ממ"ש הרב בית יוסף" וכו', והעתיק כל דברי הב"י ודברי השו"ע והמג"א,

ואח"כ כתב אף הוא את חידושו בסוגיין, בביאור דברי הב"י, וז"ל: "ונראה דהא דחילק רבינו ירוחם ז"ל בין גגין ועליות לחלונות ועובי הכתלים, משום דבגגין ועליות אינו רואה לאנשי בית הכנסת, משא"כ בחלונות ועובי הכתלים דרואה לאנשי בית הכנסת העומדין שם אם מכניס ראשו ורובו מצטרף, ומיניה בנידון דידן דמצטרף" עכ"ל, ובהמשך ציין לדברי הרשב"א מהרי"ט והבית דוד {שיובאו לקמן}, דאע"ג דהוא עומד ברשות אחרת הוא נחשב להצטרף.

ויש לתמוה על הרב עיקרי הד"ט {או"ח סי' ג' סק"ב} שהעתיק דברי הרב דבר משה שלא כדת, שכתב בזה"ל: "להצטרף למנין לדברים שבקדושה לא סגי ברואים זה את זה

החיד"א ורבים מן הפוסקים, מדוע אחר שהביא הב"י דברי מהר"י אבוהב הוא כתב: "וכן כתב באורחות חיים" וכו' והביא לדין מראה פניו בחלון, הלא חילוק גדול יש ביניהם, דכאן בעי הכנסת הראש וכאן רק ראיית פנים.

אכן לפי דברי החיד"א והדבר משה הדברים בהירים וברורים, כיון דאף מהר"י אבוהב לא בא לחדש דין הכנסת הראש שהיא תצרף את האדם למנין, שע"י הכנסת ראשו יחשב כאילו הוא נמצא בפנים, כמו שהבינו כמה פוסקים בדבריו. אלא כל ענין הכנסת הראש דמהר"י אבוהב היא בשביל ראיית המתפללים, ולפיכך, כיון שאף הוא מודה דסגי בראיית המתפללים, ציין בשופי הבית יוסף את דברי האורחות חיים בשם רב האי דאף הוא כתב כן, דכל שרואה המתפללים סגי בהכי להצטרף עמהם.

כעת נוכל להבין קושי נוסף בדברי השו"ע, שכן זאת הלא מודעת לכל כי מרן השו"ע היה מיראי הוראה, ובכל הוראה וסעיף ראה לנכון להראות פנים לדעה החולקת, אם בלשונות סתם ויש או יש ויש וכיו"ב רבים, וכאן שינה מדרכו ואע"פ

הבית רק מחמת שמוגדר שנמצא כיבכול "בתוך הבית", וזה תימה. אמנם לפי"ד החיד"א והדבר משה הדבר מובן יותר, שמציאותו בחלק הפנימי מסייעת לו לראות את המתפללים.

כעת נוכל להבין את דברי הב"י ביתר שאת, שבאמת כל הענין של "ראשו ורובו" הנזכר בדברי רבינו ירוחם לא הגיע ללמדנו את ההגדרה אימתי נמצא האדם "בתוך הבית" אלא אימתי הוא רואה את המתפללים. לפיכך על דברי רבינו ירוחם ציין הב"י שמצא למהר"י אבוהב בשם גאון ד"מכניס ראשו בחלון מצטרף עמהם". שים לבך, שלא ציין הב"י דשיטה זו חולקת על דברי רבינו ירוחם, אלא רק כתב: "ולא חילק בכך", ואין הכוונה שלא חילק כמה מכניס, אם רובו או רק ראשו, אלא שלא חילק בחלק של החלון, אם עומד בחלקו הפנימי או החיצוני, וכתב רק "בחלון". והטעם דסגי לו בחלון לבד, כיון שרק ממנו הוא רואה, ולכן דברי מהר"י אבוהב בשם הגאון ממשיכים את דרכו של רבינו ירוחם בעיקר הדין.

וכעת זכינו להבנה חדשה בהמשך דברי הב"י, ולתרץ את קושיית

ירוחם והגאונים שהובאו במהר"י אבוהב והאורחות חיים, דסבירא לכולהו דבעינן ראיית פנים לצירוף, ובהכי סגי. לפיכך אחר דברי ראשונים אלה, שנאמרו בעיקרא דדינא לגבי חלונות בית הכנסת, תוספת דברי הרשב"א שנאמרו רק בטעם נוסף לענין תיבה נראים כמיותרים.

ו. קושיות על כמה מדברי הפוסקים בביאור השו"ע

והנה הרב מהריק"ש בפירושו ערך לחם על השו"ע, היה קשה לו טעם הלכה זו, מדוע שונה סעיף י"ד דסגי במראה פניו, מסעיף י"ג בעומד מן הפתח ולחוץ, ולפיכך פירש בזה"ל: "ואיפשר דלא דמי לעומד מן האגף ולחוץ דהתם יכול להכנס בלי טורח ולא נכנס אי נמי הכא במכניס ראשו מן החלון מיירי" עכ"ל.

ואחר נשיקת עפר רגליו, דבריו תמוהים, כיצד העמיס בדברי השו"ע דברים שלא כתב, דהא כבר נתבאר דבבית יוסף עצמו הביא שיטה זו של מכניס ראשו, ובכל זאת בשו"ע לא הביאה, וכתב להדיא דמיירי במראה פניו, וכמו שדקדק בזה המחזיק ברכה, והוא מטעם דס"ל

שבבית יוסף הביא ב' דעות חולקות, את דעת רבינו ירוחם הסובר כי בעינן ראשו ורובו, ואת דעת מהר"י אבוהב דבעי הכנסת ראשו, כאן בשו"ע נקט לפסק בהלכה רק את דעת האורחות חיים המיקל יותר מכולם דסגי בראיית פניו, ולא הזכיר אף לא ברמז את דעות החולקים.

אכן לפי ביאורם גם זה ניחא, כי דברי השו"ע כאן במה שפסק את לשון האורחות חיים, אינם חידוש גדול שכביכול נטה הוא בזה והשמיט את דעת רבינו ירוחם ומהר"י אבוהב, דאכן הוא לא השמיטם כי אין ביניהם כל מחלוקת, ומה שהביא את דברי האורחות חיים לבד נראה משום דזה האופן היותר ברור ומצוי בדורו דהשו"ע להבין שצירוף לתפילה חל בראיית הפנים לבד.

ונראה כי כעת נוכל אף לדקדק וליישב את קושיית הפוסקים הנוספת, שהקשו מדוע לא הביא הב"י בסעיף י"ד את דברי הרשב"א בתשובתו, אם כל סמיכתו היתה עליו כדברי המג"א והפוסקים דעימיה.

אכן לפי המבואר ניחא, כיון דהב"י סמך דבריו על דברי רבינו

מכניס ראשו, דאין דרך הפוסקים לסתום בעיקרו של היתר ולהניחו ברמז וכו', ומה שהאריך עוד הרב מלכי בקדש שם לאוכוחי מיניהו ומדברי מרן להפך הדבר פשוט דאין הוכחה מהם הפך הרב מגן אברהם כאשר יראה הרואה "עכ"ל.

כמו"כ בשו"ת זרע אמת {ח"א סי' י'} דן בשאלתינו, ומצדד להחמיר בה, ולא אכנס לדון בכל דבריו, אלא רק בדרכו בפירוש דברי השו"ע כאן, דכאשר הגיע לסעיף י"ד, ששם מוכח בבירור דסגי בראיית פנים, כתב דברים תמוהים, שכן לדבריו טעמו של הב"י שעליו סמך הוא רק אם מכניס ראשו למקום הציבור. וראייתו, שכן הב"י הזכיר תחילה את מהר"י אבוהב בשם גאון ולדידיה בעינן הכנסת הראש, ואח"כ ציין לדברי האורחות חיים בשם רב האי גאון דסגי בראיית הפנים, ומדצירף שניהם על כרחך דס"ל דזהו אותו גאון הנזכר בדברי מהר"י אבוהב דס"ל דבעינן הכנסת הראש, וכוותיה פסק.

ונביא מלשונו שם: "ומשמע דזה הגאון שהביא מהר"י אבוהב דמכניס ראשו בחלון, הוא רב האי שהביא האורחות חיים, וכן הבין הב"י,

לשו"ע להקל לגמרי בראיית פנים ודכביארו כל הפוסקים הנ"ל, וכיצד מכח קושייתו דחק הלשון בשו"ע והמשיכו לבאר דבר שלא עלה דעתו לפסוק.

וכבר הקשה כן המחזיק ברכה על דבריו, וזה לשונו: "אמנם לי ההדיוט לא משמע הכי דאי לא סגי בהראות פניו אלא בעי להכניס ראשו וראיית פניו לא סגי הדבר קשה על או"ח בשם רבינו האי דאמאי לא פירש דבריו דמיירי במכניס ראשו ולא לכתוב סתמא ומראה להם פניו ותו קשה על מרן בב"י דהו"ל לפרש דברי או"ח דלאו דוקא נקט ומראה פניו וכל כי הא איבעי ליה לאודועי ותו בשו"ע לא הו"ל למימר ומראה להם פניו והו"ל לפרש דהניח ראשו דזהו עיקר ההיתר" עכ"ל.

וכן הוסיף שם המחז"ב להקשות כן על הרב מלכי בקודש שדרך אף הוא בהבנה דחוקה זו, וכתב ז"ל: "וחזה הוית להרב מלכי בקדש דף ק"י ע"ד דכתב דמראה להם פניו משם שכתב באורחות חיים, היינו מכניס ראשו, והיינו דכתב "משם" ע"ש באורך. ועדיין במקומי אני עומד, דלדעתי הקצרה לא שמיע לי דפירושו

דרכו של הב"י בכל חיבורו הגדול, למי שמכיר אורחותיו. ב. הרי האורחות חיים היה מהראשונים, לפני מהר"י אבוהב, וכיצד יוותר על שיטת גאון הנזכרת בשמו, בשם רב האי גאון, ויעדיף שיטה עלומה של גאון הנזכרת באחרונים.

ז. ראיות מדברי הבית דוד ומהר"י ט

והנה בביאור דברי הבית יוסף על נכון, כבר עמד הרב יוסף דוד משאלוניקי בספרו הנודע שו"ת בית דוד {ח"א סי' ל"ג}. תחילה הביא הרב מי שרצה לדייק בלשון השו"ע, דמזה שכתב לשון "מראה להם פניו" ולא "רואין אותו", דלא סגי בראייתו לבד, אלא בעינן שיוציא ראשו או רובו מהחלון {דקדוק זה נמצא בדברי החקרי לב, שהובא לקמן}. והרב שם האריך לבאר כי אין לדייק כן מדברי השו"ע, אלא לשונו שכתב "ומראה להם פניו" בדווקא היא, ושכן מוכח מדברי הב"י עצמו.

ונביא מלשונו שם: "יש מי שדקדק מדקאמר מראה להם פניו ולא אמר אם רואין אותו, משמע דבעינן שעומד תוך החלון על עובי הכותל

דמהר"י אבוהב ואורחות חיים אמרו דבר אחד, וכי היכי דמהר"י אבוהב פירש דבריו דבעינן דמכניס ראשו בחלון, אלמא לא סגי דהעומדים בבית הכנסת רואים אותו, אלא צריך שיכניס ראשו ממש בחלון, הכי נמי מ"ש האורחות חיים "ומראה להם פניו", הבין הב"י דר"ל מכניס ראשו ממש בחלון, וזה פשוט" עכ"ל.

ואחר המחילה רבתי, תימה גדולה יש בדבריו: א. כיצד הוא יכול להעמיד כך את דברי הב"י, כאשר לשונו הטהורה והמזוקקת של מרן השו"ע מכחישתו, שכן בשו"ע להדיא כתב דסגי במראה פניו, ולא כתב דבעינן הכנסת הראש, ומה לנו לעשות אוקימתות בלשונו.

ב. ועוד קשה על דבריו, כיצד לומד שהב"י מעדיף את מהר"י אבוהב על פני האורחות חיים, שלפיכך דברי האורחות חיים יתפרשו רק כדברי מהר"י אבוהב, הרי מתרי טעמי יש לומר להיפך, שדברי האורחות חיים ולשונו קובעים {וכפי שדקדק בצדק המחזיק ברכה ושאר הפוסקים הנ"ל}: א. מזה שהביא באחרונה את שיטת האורחות חיים, משמע שעליה סמך יותר מהשיטה שהביא קודם, כפי

במקום אחד ואחד הוא בחדר או בבית הסמוך לאותו בית הכנסת שהתשעה שם, וביניהם חלון אפילו גבוה כמה קומות אפילו אינו רחב ד', ומראה להם פניו משם, גריר בתרייהו ומצטרף עמהם לעשרה", וכתב על דבריו: "הרי שכתב בהדיא שאפילו עומד ברשות אחרת מצטרף, משמע דהוראת פנים לבד מהני, דגריר בתרייהו, כלומר אעפ"י שהט' ברשות אחת והא' ברשות אחרת, גריר זה שברשות זה בתרייהו דאלו שברשות אחרת ע"י הוראת פניו לבד".

ומסיים הרב דכן פשיטא ליה למהרי"ט, וז"ל: "וכן נראה גם כן ממהרימ"ט ס"ב חי"ד סי' ד' דף מ' ע"ג וזה לשונו, ואעפ"י שאמרו המפרשים דלענין צירוף עשרה לתפלה אפילו אם הראה פניו מחלון א' מצטרף אף על פי שרשות לעצמו הוא כדתנן, מכל מקום מראה פניו שאני, שדומה כמצטרף להם", משמע בהדיא דמראה פניו לא בא אלא לאפוקי כשפניו לצד חוץ"עכ"ל הבית דוד, והרי דדורך הבית דוד בדרכם של גדולי המפרשים והפוסקים בפירוש דברי השו"ע, דהטעם דמצטרף הרואה בסי"ד, הוא משום דמהניא ראייתו לצירוף עשרה, וכבר הזכיר

כולו או ראשו ורובו, ומכח זה רצה לומר שמי עומד בעזרת נשים כעין שלנו שהיא למעלה }בבתי הכנסת העתיקים העזרות היו גבוהות מאוד}, אעפ"י שהיא פתוחה ופרוצה לבית הכנסת, ומראה פניו משם, אינו מצטרף. ואין נראה, כי קודם זה כתב הרב בית יוסף בשם ר' ירוחם וכו', ומצאתי שכתב מהר"י אבוהב וכו', וכ"כ באורחות חיים עכ"ד, הרי שכתב דמדברי רבינו ירוחם משמע דבעינן ראשו ורובו בחלון וכו', אבל לדברי מהר"י אבוהב בשם גאון אין צריך שיהא ראשו ורובו וכו', ואעפ"י שכתב הגאון מכניס ראשו בחלון, על כרחך לאו דווקא מכניס אלא אפילו אינו מכניס, כיון שמראה פניו משם סגי, שהרי הרב בית יוסף משווה דעת הגאון עם האורחות חיים כנראה מלשונו שאמר וכ"כ הא"ח וכו', והא"ח לא נקט כלל מכניס ראשו. אלא ודאי דמאי דנקט "מכניס ראשו", היינו משום דבעינן שיראה פניו להם, וזה אי אפשר אם לא בהכנסת הראש. וא"כ נראה דמ"ש מראה להם פניו היינו כפשוטו, דמראה פניו לחד סגי אפילו אינו מכניס ראשו".

ומוסיף הרב להוכיח כן מלשון הלבוש שכתב: "ואם תשעה

המחזיק ברכה דברי הבית דוד הנ"ל וקילסם.

ועליונים למטה, כיון שהעליות חלקן רשות לעצמם".

ח. צירוף עליות - המטה יוסף ושיורי כנה"ג

והנה ענין התפילה במרפסות אינו דבר חדש, וכבר היה לעולמים ונידון בפוסקים, שכן נשאל הרב החבי"ב, הוא רבי חיים בנבנישתי בעל הכנסת הגדולה, בספרו שיורי כנה"ג {הגהת הב"י סק"ו}, בדבר דומה מאוד לנידונינו, שהיה מקום גדול המיועד ללימוד תורה בטורקיה, והיו בו עליות ומרפסות, וכן חצר גדולה, ונשאלה השאלה האם ניתן לצרף למנין את העומדים בחצר הגדולה עם העומדים בעליות.

וזה לשון השאלה הנ"ל: "אמר המאסף, נשאלתי על חברת ת"ת, שבעיר הזאת יש תחתיות ועליות, והעליות אינם סגורים בכותל גמור, אלא כלונסאות גבוהים עשרה {כמו סורגים במרפסות בימינו}, ולמטה יש חצר גדול שפונים אליו התחתיות והעליות, עומדים ה' בני אדם למטה בחצר, וה' אחרים בעליות, ומתפללין תפלת מנחה בקדושה וקדישים, אם מצטרפין תחתונים למעלה

ומשום מה רבינו בעל הכנה"ג לא הביא ראייתו מדברי השו"ע המפורשים כאן בסעיף י"ד, אלא ממרחק הביא לחמו, ממה שדנו הרשב"א והב"י לגבי תיבה גדולה בבית הכנסת, האם נחשבת הפסק או לא. ותחילה הביא את דברי הפוסקים דטעם היתר התיבה מטעם דבטילה לבית הכנסת, משמע שלולי היתה בטילה היתה נחשבת רשות לעצמה וחוצצת, וממילא מרפסות ובתים הנחשבים רשות לעצמם לא יצטרפו. ואח"כ הביא את טעם הרשב"א דס"ל שכל שרואין זה את זה סגי. ותמה מדוע הבית יוסף לא הביא את טעמו השני של הרשב"א דסגי ברואין, ומשמע שנטה לומר שלכן הב"י לא סמך על טעם זה. וסיים שם: "ואיך שיהיה לענין מעשה, נ"ל לחוש לטעם מהר"י אבוהב ז"ל, דלאותו טעם יוצא דבנידון שלפנינו אין מצטרפין עכ"ל.

אמנם בשו"ת מטה יוסף {להר' יוסף הלוי נזיר, מגדולי רבני מצרים, חברו של הגינת ורדים ומהר"י פראג'י וחותרו של הפרח שושן, ח"ב או"ח סי' י"ג}, תמה על הרב שיורי כנה"ג, מדוע

הרי לך שאף המטה יוסף פירש להדיא את דברי השו"ע והסתירות כביכול הנמצאות בו כדברי הפר"ח, הפמ"ג ושאר הפוסקים שעמהם, שכל הנידונים הקודמים הם דווקא כאשר אין המתפללים רואים זה את זה, אבל כאשר רואים זה את זה הראייה מצרפת.

וכך סיים המטה יוסף את דבריו להלכה: "וא"כ דבר פשוט הוא דלכ"ע בנידון הזה דרואין זה את זה מצטרפין, ולית דין צריך בשש והוא הדין לחברת ת"ת שבעיר הזאת שהיא בנדון זה של הרב ז"ל, דמצטרפין התחתונים למטה ועליונים למעלה, וכן עמא דבר" עכ"ל. הרי שאע"פ שבטורקיה, ארצו של הכנסת הגדולה אולי החמירו עפ"י הכרעתו, במצרים כבר יש לנו עדות שנהגו להקל לצרף עשרה עפ"י הראייה.

והנה היד אהרן {אלפאנדארי, מחכמי טורקיה, דף י"ח ע"ב} הביא את פלוגתת השירי כנה"ג והמטה יוסף, ונראה שהסכים לדברי המטה יוסף, שכ"כ וז"ל: "חברת ת"ת שבעיר הזאת יש עליות וכו', נ"ל דאינן מצטרפין, הרב החבי"ב בשיירי. אבל מהר"י הלוי בספר מטה יוסף ח"ב סי' י"ג כתב

הרחיק לחפש מקור לשאלתו רק בדברי הב"י השייכים לסעיף י"ט, הלא כבר קודם לכן שאלה זו נפשטת מדברי הב"י בסעיף י"ד, שם מפורש מדברי הראשונים דסגי בראיית פנים לצירוף עשרה, ומה לא להיכנס לשאלות חציצה בתיבה כאשר הדברים ברורים ומפורשים בבית יוסף עצמו כמה קטעים קודם לכן.

וזה לשון המטה יוסף: "ובאמת נוראות נפלאתי על דבריו, שהרי לעיל מזה כתב הב"י בשם מהר"י אבוהב דמכניס ראשו בחלון מצטרף למנין עשרה אע"ג דהוא רשות בפני עצמו, וא"כ הכא למה הוצרך ליתן טעם מפני שהיא בטלה, תיפוק ליה מפני שרואים זה את זה, וכיון שהוא ברואין זה את זה אע"ג דאינה בטלה לגבי בית הכנסת והיא רשות בפני עצמו מצטרפין. אלא ודאי צריך לומר דהכא מיירי באינם רואים זה את זה, ודוקא במראה פניו מצטרף אע"ג שהיא רשות בפני עצמו, אבל בבית בפני עצמו אם יש מחיצה המועלת לכלאים ולשבת אין מצטרפין כשאין {לפנינו איתא "כשהן" והיא ט"ס ברורה לפי הענין} רואין זה את זה, וכמ"ש מהרי"ט בטור יו"ד סימן ד' ע"ש" עכ"ל.

והנה הבית יוסף בדבריו לסעיף ט"ו, דן בשאלה זו של תיבה גבוהה בבית הכנסת, ותחילה הביא את דברי מהר"י אבוהב שכתב: "אבל נראה שהיא בטילה לגבי בית הכנסת שאינה אלא כמו תשמיש בית הכנסת והיא כתל ועפר שהוא בבית הכנסת גבוה שמצטרף", ועל דבריו כתב הב"י: "וכן כתב הרשב"א בתשובה (ח"א סי' צו) שהטעם מפני שאע"פ שהיא גבוה עשרה ורחבה ד' ויש לה מחיצות גבוהות אינה עומדת לתשמיש בפני עצמה אלא לתשמיש בית הכנסת" ע"כ, ושם האריך להביא דברי הרשב"א בתשובה עד סוף הטעם הראשון בלבד, בלא להזכיר את דבריו בטעם השני.

ובהתאם לזה פסק בשו"ע: "ש"צ בתיבה ותשעה בבהכ"נ, מצטרפין, אף על פי שהיא גבוהה י' ורחבה ד' ויש לה מחיצות גבוהות י', מפני שהיא בטלה לגבי בהכ"נ, ויש מי שכתב דהני מילי כשאין המחיצות מגיעות לתקרת הגג" ע"כ.

והשתא יקשה, אי נימא דס"ל להב"י שדברי הרשב"א בטעמו השני נכונים, ואף ביסס עליהם את דבריו בסעיף י"ד, מדוע לא הזכירם

דמצטרפין, וכן עמא דבר" עכ"ל. הרי לן דאף בין חכמי טורקיה לא הוסכם הדבר להחמיר.

ט. תירוצו הקושיא על דברי הבית יוסף

והנה לרבים מן הפוסקים {השיורי כנה"ג הנ"ל, הרב זרע אמת שם, מהר"ש לנייאדו החדשות סי' ו', הרב חקרי לב או"ח סי' כ"ז, המאמר מרדכי, זכרון יהודה גרינוואלד או"ח סי' ל"ו, ועוד} היה קשה לקבל ביאור זה בדברי השו"ע {למרות שהם לא הציעו הבנה אחרת בדברי השו"ע בסעיף י"ד}, מחמת קשיא אחת ויחידה שיש לדרך זו.

שכן אם באמת טעמו של האורחות חיים ושל הב"י הפוסק כמותו בשו"ע הוא משום דבתפילה סמכינן על ראיית הפנים לצירוף וכהלכות זימון, הרי חידוש זה כבר הזכירו הרשב"א בתשובתו הנ"ל, ותשובה זו נאמרה כאמור לגבי היתר התיבה הגבוהה בבית הכנסת, ויש בדברי הרשב"א כאמור ב' טעמים, האחת שהתיבה בטילה לבית הכנסת, והשנייה שהחזן רואה את הציבור ובראייתו איכא צירוף אפילו אי נימא שהתיבה היא רשות נפרדת.

להכה"פ בסעיף ט"ו כאשר הביאם ממקורם.

והמטה יוסף הנ"ל, כתב לתרץ קושיא זו בזה"ל: "ומ"ש הרשב"א ועוד אני אומר, לרוחא דמלתא, דאפילו נאמר דלא בטלה לגבי בית הכנסת, והוי רשות בפני עצמה, כיון שרואים זה את זה מצטרפין. והרב מרן פסק דבטלה לגבי בית הכנסת, וא"כ לא איצטריך לטעם דרואין, דאפילו אינו מראה להם פניו מצטרפין" עכ"ל.

ביאור דבריו, דבאמת קושיא מעיקרא ליתא, כיון שדרכו של הבית יוסף לא להאריך שלא לצורך, ולא להביא בקטע אחד דברים השייכים לקטע אחר או לא שייכים בכלל. ולפיכך, כיון שכאשר דן על התיבה הגבוהה בבית הכנסת העמיד על היתרו על טעם אחד עיקרי שהתיבה בטילה לבית הכנסת, וביסס את טעמו על שנים מגדולי הפוסקים שהזכירו טעם זה, הלא המה מהר"י אבוהב והרשב"א, לפיכך אע"פ שהיה לרשב"א עוד טעם להתיר, לא ראה הב"י להזכירו, ומב' טעמים: א. כי טעם זה לא נצרך, מאחר שטעם שהתיבה בטילה הוא מספיק.

ב. כי טעם זה לא נכון לפי מסקנת הענין, שכן צירוף הראייה נצרך במקום שהמקום בו עומד המצטרף נחשב נפרד. ולפיכך ראה הב"י בכוונה טעם לא להזכירו, כיון שאם היה מזכירו היו חושבים כי בסוף דבריו נטה הב"י אולי להחמיר כי תיבה כן נחשבת הפסק ולכן נזקק לצירוף ראייה, וממילא אם החזן לא יראה את המתפללים הוא לא יצטרף עמהם. ולפיכך בכוונה תחילה לא הזכיר טעם זה, שלא יבואו לטעות בו, אלא הזכיר רק את הטעם הראשון שהתיבה בטילה לבית הכנסת, וממנו תלמד שאפילו אם אין החזן רואה את המתפללים שפיר הוא מצטרף עמהם והם מצטרפים עמו. וזאת כוונתו במש"כ: "לא איצטריך לטעם דרואין", כי תוספת טעם זו יכולה להזיק, שהרי: "דאפילו אינו מראה להם פניו מצטרפין", והרי דברי הבית יוסף זכים וברורים ומדוייקים.

ומה שנשאר להקשות, מדוע לא הזכיר הבית יוסף את החלק השני בתשובות הרשב"א בדבריו השייכים לסעיף י"ד, כבר תירצנו באות ה', עפ"י ביאור החיד"א והדבר משה בדברי הב"י, קחנו משם.

לבאר דעה זו בתשובתו, ול"ש להבין שם דספק היא לו.

וכ"כ בח"ד סי' פ"ו בזה"ל: "ועוד שאפשר לי לומר דאין דיני המותרם והמנודה שוין בכל המותרמין והמנודים, שהרי המנודה שמת בנדוייו סוקלין את ארונו וחס ושלום עשו כן לרבן של ישראל רבי אליעזר הגדול וכו', ומאריך לחזק דעה זו מרביתיו: "אבל במחלוקת של ר"א שהיה לש"ש ושהסכימו בישיבה של מעלה כמוהו לא וכן שמעתי מרבתי נוחי נפש שאפי' אלו שמנדין על פרעון המסים וכיוצא בו אין דינם בכך וכן נראה באמת" עכ"ל. הרי לך שאע"פ שהזכיר הרשב"א את דברניו בלשון "אפשר", הוא מחזק דעה זו וסומך עליה לחלוטין. וא"כ כיצד נחדש שבכוונתו שאם מזכיר לשון זו דספק הוא אצלו.

י"א. בדברי מהר"ש לנייאדו

והנה בשו"ת מהר"ש לנייאדו {החדשות סי' ר' } ג"כ עמד בשאלה זו, וכתב: "שאלה: שני עליות זו לפניו מזו ולכל אחת פתח בפני עצמו ופתוחים למבוי, וחלון א' ביניהם ומשם מקצתן רואין אלו את אלו, ובכל מקום יש עשרה שמתפללים

י. הקושיא על לשון הרשב"א

עוד הכריחו הפוסקים הנ"ל, כי ממה שכתב הרשב"א בלשונו: "עוד אני אומר שאפשר לומר", כי מלשון "אפשר" משמע שלא הכריח כן הרשב"א לעיקר דינא, אלא מסופק היה הוא בטעם זה.

ולענ"ד המעוטה, קשה להכריח כן בלשונו של הרשב"א, אשר הב"י מכנהו "אורו של עולם" {יו"ד סי' ק"ה}. שכן כך דרכם של הראשונים לנקוט בלשון "ויש לומר", "ואפשר לומר", ולא מצינו כלל כזה בדבריהם כי כל לשון "ואפשר" היא לשון ספק.

ואכן, מצאתי כי לשון "שאפשר לומר" דרכה להיות נזכרת בלשון הרשב"א בתשובותיו, ולא רק בתירוץ שני וצדדי כמו שרוצים לפרש כאן, אלא כלשון יחידה שהוא סמוך עליה להלכה, וכגון לשונו בתשובותיו בח"ג סי' רכ"ח לגבי הל' טבילה ז"ל: "ולא עוד אלא שאפשר לומר שפעמים שמותר לטבול אפי' בתוך הכלי שבתוך החפירה, וכגון שהיו ארבעים סאה במים שבין המעיין לכלי שהרי המים שבכלי העומד בתוך המים מחוברין הן למי המעיין" ע"ש שמאריך

י"ג, הסעיף הראשון המדבר על צירוף עשרה, אע"פ שבאמת בב"י לא הזכיר מדברי הרשב"א כלום, מ"מ הפר"ח משנתו שלימה, דידע כבר מה דכתב הב"י בסעיף שאחר זה והביא את שיטות הגאונים המסייעות לרשב"א, ושעל פיהם פסק את פסקו המוחלט בסעיף י"ד, ולפיכך כדי ליישב את כל הסעיפים הקדים את דברי הרשב"א וטעמו, שמהם יתד ומהם פינה להבנת כל סעיפי השו"ע בסימן זה. וא"כ מה לנו ללין על השמטת הרשב"א כביכול, כאשר לנגד עינינו ניצבים גאונים העומדים בשיטתו ומובאים בדברי הב"י.

עוד כתב מהר"ש שם: ולא עוד אלא שדברי הרשב"א אלו הן נאמרין על התיבה שבבה"כ וכו' ומרן הב"י הביא דברי הרשב"א מ"ש בטעם הא' והשמיט לטעם הב', וכן בש"ע הביא לטעם הא' לבד, מוכח להדיא דלא ס"ל לטעם הב' שהרי שניהם בדבור אחד נאמרו וכו', וטעמא רבה איכא במלתא שהרי הרשב"א מאריה דשמעתא קאמר לה בתורת אפשר שכתב שאפשר לומר ואין דנין אפשר למסמך עלה לא להלכה ולא למעשה, וא"כ אף הרשב"א גופיה ס"ל מטין אתמר ואין

והש"ץ עומד בחיצונה ומשמיע את קולו גם לאותם שבפנים והכהנים עומדין בפנים ומברכין את העם לאותם שבפנים ושבחוץ ופעמים מקצת הכהנים עומדין בפנים ומקצתן עומדין בחוץ, יש לשאול אי שפיר עבדי אם לאו, וגם אם לא יש עשרה בכל מקום אי מצטרפין אלו עם אלו, כיון שמקצתן רואין אלו את אלו דרך החלון שביניהם" ע"כ.

ותחילה הביא את דברי הפר"ח ואת ביאורו ע"ד השו"ע דקסמ"ד ע"ד הרשב"א, והקשה מהר"ש על דבריו: "ואנא מאן דאנא אמינא כי האדם יראה לעינים דמרן הב"י לא ס"ל הכי שהרי לא הביא דברי הרשב"א הללו לא בב"י ולא בש"ע, ואם איתא דסבר לה מר כדעת הרשב"א איך ולמה דאשתמוטי הוא דאשתמיט מיניה דלא לאתויה, והלא מר ניהו רבה מלאכתו קבע ותורתו מאסף לכל המחנות ולא שבק מר מידי דכתיבא בספרי הפוסקים ולא שייר אפי' חק אחד ואפי' לסברא יחידאה ומאי שייר דהאי שייר" ע"כ.

ויש להשיב על דבריו, דאכן אע"פ דהפר"ח הקדים את המאוחר, להביא את דברי הרשב"א על סעיף

מורין כן" ע"כ, והשבנו על ב' טענות אלה לעיל.

ומהרי"א ומרן כולהו ס"ל דלא סגי ברואין" ע"כ.

עוד כתב שם: " ועוד שלא מצינו לאחד מן הראשונים ולא לאחרונים דקאמרי לה להא מלתא ואם איתא להא לא הוו שתקי מינה" ע"כ. אכן לפי המתבאר בדברי החיד"א והדבר משה, טעם הרשב"א כבר נזכר בגאונים ובאורחות חיים, ואין הוא יחיד בדבר.

ואחר המחילה רבתי אין דבריו מובנים, דהא הב"י הביא תחילה לשיטת ר' ירוחם דבעינן ראשו ורובו ומהר"י אבוהב דבעי ראשו, וביאר מה שטעון ביאור בדבריהם, ואח"כ הביא לדברי האורחות חיים דחולק עלייהו דסגי בראיית פניו, ומדהכריע כוותיה בשו"ע הרי דס"ל דסגי ברואין לחוד, ואדרבה ממקום שבא להביא ראיה יש ראיה כנגדו. וכן בהמשך דבריו הקשה לחינם על דברי המטה יוסף מכח הבנה זו, שהכריח כביכול שכל ראשונים אלה מסייעים לו. ורק בתוך דבריו שם הרגיש בדוחק הלשון שנדחק בו, וכתב: "ואף שבאורחות חיים כתב "ומראה פניו משם" ולא כתב מכניס ראשו, הא ודאי שנכלל הכנסת הראש בכלל ומראה פניו משם, שהרי מהרי"א והא"ח שניהם אמרו דבר אחד בשם גאון" ע"כ, הרי שלא רק שלא ענה על דוחק הלשון אלא פטרו בלא תשובה, וכל דקדוקי המחזיק ברכה על מהריק"ש קשים אף על דבריו אלה. וממילא מה שהגיע שם למסקנה להחמיר, דבריו נוגדים את דברי השו"ע וגדולי הפוסקים, שחלקם אף

עוד כתב שם: "ועוד ראיה שמרן לא ס"ל דסגי ברואין, שהרי כתב וז"ל ומשמע לי דהאי דחלונות וכו', מצטרף עמהם לעשרה עכ"ל, ואם איתא דס"ל למרן דסגי ברואין, היכי משמע ליה מעיקרא דדינא דבעינן ראשו ורובו בחלון או על עובי הכותל הנראה בתוך הבית והלא סגי ליה ברואין, וגם למ"ש אח"כ בשם גאון דמכניס ראשו בחלון ומראה להם פניו משם מצטרף עמהם לעשרה והיינו מדין החלונות ועובי הכותלים כלפנים, והלא אף אי לא הוו כלפנים הא בראית פנים סגי, אלא ודאי דס"ל דלא מהני רואין ושאני חלונות ועובי הכותלים דמצד עצמן הוי כלפנים וכבית א' אלא דבעו נמי מראה פניו משם הרי לך בהדיא שהגאון וא"ח

בפרק שלשה שאכלו שתי חבורות שהיו בבית א' בזמן שאלו רואין את אלו מצטרפים, וטעה בזה וכו', ויש הפרש בין צירוף של תפלה ששאלתם לצירוף של ברכת המזון, שצירוף של תפלה ששאלתם עליו הוא שאתם רוצים להשלים מנין עשרה באותם שבחוץ, וצירוף ברכת המזון הנזכר במשנה הוא שבכל מקום יש כדי הצורך אלא שרוצים לפטור עצמם בברכת א' מן החבורות ובזה צירוף כל דהו סגי, משא"כ בצירוף של תפלה שאנו צריכים עשרה במקום אחד וליכא "עכ"ל עי"ש.

מיהו, אין בדבריו לקעקע את פסק השו"ע המבוסס על דברי הרשב"א הקדמון, ובפרט שלפי האמור דברי הרשב"א טעמו מתיידיים ומתחזקים על דברי הראשונים והגאונים המובאים בב"י.

מה גם שלא הזכיר הבית יוסף את דברי הרשב"ש האלה, ויסוד מוסד לנו מרבתינו, כי אחר חתימת השו"ע אין בכוחם של דברי הראשונים המתגלים לשנות את ההלכה הנפסקת, וכמו שכתב בשו"ת כפי אהרן {ח"א אבה"ע סי' י"ג}: "אין לזוז מקבלת הוראות מרן אף אם המצא ימצא איזה

הביא בדבריו ולא חלק עליהם בטעם נכון ובראייה ברורה.

בפרט שלפי ביאור החיד"א והדבר משה כל קושיותיו בדברי הב"י נופלות מאליהם, כי אכן לא חזר בו הב"י מעולם, אלא כל שיטות הראשונים שהביא בב"י היו ביטוי כיצד יהיו פניו של העומד נראות למתפללים, אם בהכנסת ראשו או רק בראיית פניו, וכמו שנתבאר.

י"ב. תשובת הרשב"ש

אחר כל זה, עומדת לנגד עינינו תשובת הרשב"ש {לר"ש דוראן בן התשב"ץ, סי' ל"ז}, הביאה המחזיק ברכה, בה מפורש כי צירוף עשרה למנין לא יועיל אלא א"כ כולם יהיו במקום אחד.

ונביא מלשונו: "שאלת. פעמים שהצבור באים לבית הכנסת יע"א ואינם משלימים לעשרה ובעזרת בית הכנסת יש קצת בני אדם, ואמר לכם מורה אחד דכיון שאותן שבבית הכנסת רואים את אלו שבעזרה משלימין לעשרה. תשובה. נראה שהמורה בזה סמך על אותה ששנינו

מחמת שרואה אותם. וזה כל החידוש בדבריו, שהעומד במקום כזה נחשב כעומד בתוך בית הכנסת, שחלק זה של החלון נחשב אף הוא חלק מבית הכנסת.

ונביא מלשונו: "לכאורה היה נראה דכי היכי דגבי זימון לקמן סי' קצ"ה אמרינן דברואין זה את זה מצטרפין ה"נ הכא וכו', אמנם מסתימות לשונות הפוסקים משמע לי דזה אינו, דהא מסתמא העומד בפתח ב"ה הוא נראה עם העומדים בפנים בבית הכנסת וכו', ומ"ש מרן ז"ל לקמן סי' י"ד דמי שמראה פניו דרך חלון להעומדים בב"ה דמצטרף, משמע בב"י דהיינו מפני שראשו בעובי החלון דהוי כלפנים, אלא דמרן ז"ל הוה משמע ליה דבעינן שיהיה ראשו ורובו בחלון, וכתב דמהרי"א לא חלק בכך ושכ"כ בא"ח, אבל משמע דעכ"פ טעמיה הוי משום דעובי החלון כלפנים" עכ"ל, ומכח אוקימתא זו והקושיות שכבר נזכרו, חלק על דברי המג"א והפר"ח.

אמנם אחר המחילה, יש להקשות על דבריו כדרכה של תורה, שכן אם זה הפירוש בדברי השו"ע, הלא לשונו אינה מורה כן, שהרי פסק

פוסקים מגדולי הראשונים אשר נגלו לנו אחר זמנו של מרן הקדוש ז"ל עכ"ל.

מה גם שעל דברי הרשב"ש יש לתמוה, הרי בתשובתיו הוא מביא רבות את דברי הרשב"א בתשובתיו, שחי כמאה וחמישים שנה לפניו {הרשב"א נפטר בשנת ה"א ע', והרשב"ש נולד בשנת ה"א ק"ס}, וסומך עליהם רבות. ומדוע כאן העלים עיניו מתשובת הרשב"א וחלק עליה. וכבר הקשה כן המחזיק ברכה, מובא לקמן.

י"ג. דחיית ביאור המאמר מרדכי

בשו"ע

והנה רבינו מרדכי כרמי בספרו מאמר מרדכי {סי' נ"ה אות י"ד} ג"כ עמד בשאלה זו, ונטה לדברי המחמירים, אמנם לעומתם הוא נחת לברר את דברי הב"י והשו"ע בסעיף י"ד. לדבריו, השו"ע בסי"ד מדבר על אדם עומד בחלק הפנימי של החלון, כמובא בדברי הב"י, ולכן התירו לו השו"ע להצטרף לקהל הנמצא בבית הכנסת, ואכן אין ללמוד מכאן למקרה של אדם הנמצא מחוץ לבית הכנסת שיצטרף לקהל שבבית הכנסת רק

להדיא את הדין במקרה של אדם העומד "אחורי בית הכנסת", ואם כדברי המאמר המרדכי, היה על השו"ע, ספר הפסיקה של כלל ישראל, לפרש את דבריו ולנקוט לשון ברורה ומפורשת יותר, כגון: "העומד בחלק הפנימי של החלון מבחוץ", ולא לסתום ולומר רק "אחורי בית הכנסת".

ואדרבה, בכל המקומות בדברי השו"ע שנזכרה הלשון "אחורי בית הכנסת", שם הכוונה היא על אדם העומד מחוץ לבית הכנסת, כגון הדין המובא בסי' צ' סעיף ז': "ולא {יתפלל} אחורי בהכ"נ, אם אינו מחזיר פניו לבהכ"נ. ואחורי בית הכנסת הוא הצד שהפתח פתוח בו והוא הפך הצד שפונים אליו הקהל כשמתפללים. ויש מפרשים בהפך. וראוי לחוש לדברי שניהם. וגם כשמתפלל בשאר צדדים, חוץ לבהכ"נ, להחמיר שיחזיר פניו לבית הכנסת" ע"כ. ושם פשוט שהכוונה כשעומד מחוץ לבית הכנסת, ולא בחלון בית הכנסת, כמובן לפי הענין שם. וכן הדין המובא בסי' תר"צ סעיף י"ד: "הקורא את המגילה צריך שיכוין להוציא השומע, וצריך שיכוין השומע

לצאת, ואם הקורא ש"צ מסתמא דעתו על כל השומעים, אפילו הם אחורי בית הכנסת", גם שם פשוט שהכוונה כאשר השומעים ממש מחוץ לבית הכנסת. וא"כ מנלן שבהלכה זו ישתנה הלשון "מי שעומד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון" מכל המקומות שנזכרה לשון זו בדיוק, לפרשה שעומד בתוך גבול החלון.

גם בלשון הבית יוסף מבואר שלא כדבריו, שאף שאמנם התחיל הב"י בדברי רבינו ירוחם שדן על החלונות שדינם כלפנים, מיהן בהמשך דבריו פירש הב"י להדיא דקאי אפילו באופן של "מכניס ראשו בחלון" וכן במקרה של "ביניהם חלון ומראה להם פניו", ודוחק גדול להעמיד לשונות אלה בעומד בתוך החלון ממש.

ובפרט לפי ביאור החיד"א והדבר משה הדברים נדחים מיסודם, שכן אדרבה כל שיטות הראשונים שוות להדדי, ואף ענין החלונות הנזכרים בדברי רבינו ירוחם בבית יוסף באו ללמדנו את צירוף הראיה הנזכר בהמשך הדברים, ואה"נ דלא פליגי כל שיטות הראשונים אהדדי.

י"ד. בדברי החקרי לב

והנה אף רבינו יוסף חזן בספרו חקרי לב {או"ח ח"א סי' כ"ז} עמד לדון בשאלה דידן, אלא שבתחילת דבריו יצא לחקור האם הגוף נגרר אחר הראש או לא, וז"ל: "יש לחקור לפי מה שנתבאר דכל עובי הפתח ככפנים והמפתן כלחוץ, אם ט' בבית הכנסת ויחיד במפתן או חוץ למפתן ומכניס ראשו לבד בפנים, אי חשיב כאילו כולו בפנים או דילמא דגופו בתר ראשו לא שדינן" ע"כ.

ושם האריך לדון בדברי מהר"י אבוהב דידן שכתב "מכניס ראשו", דמשמע דהגוף גריר בתר ראשו, והאריך להביא ראיות כיד ה' הטובה עליו מכמה סוגיות שמבואר שם שהגוף לא נגרר אחר הראש. ומהם בפ"ק דסוכה הישן בכילה ערום מוציא ראשו חוץ לכילה וכו', עי"ש.

והנה בתוך דבריו הסתפק בדברי מהר"י אבוהב והאורחות חיים ובכוונתם, האם באמת ב' דעות לפנינו או דעה אחת, ובדרך השניה נטתה דעתו כי אכן ב' שיטות הם, דמהר"י אבוהב הצריך הכנסת הראש והאורחות חיים סבר דסגי בראיית הפנים, וכתב על זה: "דמפשט דברי הב"י

בסגנון דבריו נותר נראה כפירוש שני זה שכתבתי". אמנם משום מה הוא נוטה מפירוש פשוט זה משום ד"כיון דכלל גדול הוא אפושי פלוגתא לא מפשינן". ומשום מה גם על דברי השו"ע כתב דיש להסתפק בדבריו: "והספק ישנו בדברי השו"ע שכתב דברי האו"ח בסתם, דאי כהפירוש השני נפק"מ דבראיית פנים לבד סגי" עכ"ל.

ואני הקטן תמה, מדוע הסתפק כאשר מרן השו"ע כותב דברים מפורשים ומעתיק את לשון האו"ח בדוקא בלשון "מראה פניו". וזה עצמו מוכיח, כי אע"פ שהיו לפני הב"י ב' הדעות, הכנסת הראש וראיית הפנים, העדיף לנקוט את הדעה המקילה דסגי בראיית הפנים, ומטעם שנתבאר, ואיך שייך צד לבאר בדבריו כי אע"פ שידע את הדעה של הכנסת הראש ולא נקט אותה אלא נקט לשון אחרת, בכ"ז הוא "מתכוין" להכנסת הראש, דאם זו כוונתו הול"ל זאת במפורש.

ובתוך דבריו הוא משתמש בכמה מטענות הפוסקים שהקדמנו, ונראה דאע"פ שהיו לפניו הפר"ח והבית דוד החיד"א והדבר משה, הוא נוטה מדבריהם ומפירושם בדברי

כתב את ב' הסעיפים {ששניהם אגב מתחילים באות ח'}

ונביא חלק מדבריו שם: "מכל מקום בכל זאת נראה דלדינא נקטינן כהרב שיירי. חדא דדחיקא מילתא לאוקומי דין מן האגף ולחוץ ודין ט' בגדולה וכו' באין רואין, וכן צריך לאוקומי דין עזרת בית הכנסת שכתב רבינו ירוחם ופסקו מרן בסמוך דין י"ח דמיירי שאינן רואין זה את זה, וכל זה דוחק, דארחא דמילתא דמן האגף ולחוץ ובעזרה וכיוצא רואין זה את זה. ועוד דאעיקרא דדינא דברי הרשב"א בתשו' סי' צ"ו דעלה סמכי הרב פר"ח והרב מטה יוסף, בדרך אפשר אמרה ולא למילתא פסיקתא, ומרן לא הביא דברי הרשב"א הללו" ע"כ. והרואה יראה שבתוך המאמר כבר נתבארו התשובות לטענות הנ"ל. וצ"ע כיצד משתמש בטענות הפוסקים אותם דחה בהחלט בסעיף הקודם.

אח"כ הביא שם את דברי הרשב"ש, וכתב עליה: "הגם דנעלמה ממנו תשובת הרשב"א דרב גובריה אמרה לדמות לזמון, מ"מ מאחר דהרשב"א דרך אפשר אמרה, ולהרשב"ש פשיטא ליה איפכא, ודעת מרן נראה הכי וכו', דרואים זה את

השו"ע. ואת דבריו הוא מסיים דעכ"פ מידי ספיקא לא יצאנו ובעי הכנסת הראש.

אכן לפי ביאור החיד"א והדבר משה בדברי הב"י מתורצים כל קושיותיו וספיקותיו שם, ואכן אי"צ לאפושי פלוגתא כי ליכא פלוגתא בין מהר"י אבוהב והאורחות חיים, דכל אחד נקט את האופן בו מתקיימת ראיית הפנים לציבור שבבית הכנסת, ולכן כתב הב"י "וכן כתב" על דברי האו"ח, ותימה אם מציין לדברי החיד"א והדבר משה בדבריו, כיצד לא נחת להביא את ביאורם בזה בב"י ובסוגיין.

ט"ו. בירור דברי המחזיק ברכה

מיהו בדברי המחזיק ברכה יש תימה גדול, שבסעיף הקודם אותו הבאנו באורך, בירר הדק היטב את שיטת השו"ע מתוך לשונו בבית יוסף ובשו"ע בדקדוק גדול, והקשה על כל הפוסקים שנטו מההבנה הישרה בפשטות לשון השו"ע, וחיזק את דברי המג"א המפרש את השו"ע כדברי הרשב"א. מיהו מיד בסעיף שאחר זה, מפרש הוא את כל הסוגיא באופן שונה, וכמעט נראה שלא אדם אחר

דבריו, שסמך על הוראתו הראשונה בב' הסעיפים שאחריה, שכן כתב במחז"ב בסק"י וזה לשונו: "אם העומדים בואראנדאדו הנזכר {העלייה}, וכן העומדים בעזרת נשים אינו בנקל להם לרדת לבהכ"נ או לת"ת, ומשתדלים להראות להם פניהם מלמעלה, נראה דיש לסמוך בזה על הרב בית דוד, דכפי מה שכתבתי לעיל מוכרח לחלק מדין חלון דסגי במראה פניו לדינים הנזכרים כחילוק מהריק"ש, דמן האגף יכול ליכנס בלא טורח כנזכר, והכא אם יש להם איזה סיבה קלה שהוא טורח קצת ומשתדלים להראות פניהם, נראה דמצטרפין דהו"ל כמראה פניו מן החלון, והנה עמנו מהריק"ש והרב בית דוד ומהרימ"ט לפי מ"ש בשמו הרב בית דוד והפר"ח והרב מטה יוסף, וכי האי גונא יש לדון דמצטרפין במראה פניו מן החלון ולפי האמור לעיל גם דעת מרן הכי" עכ"ל. וכל הוראה זו וסמיכתו ע"ד הפוסקים, כולל הבנתו בדעת השו"ע, מתאימה הולכת עם הקטע הראשון במחז"ב ובביאורו בדעת השו"ע, ולא זכר כאן מדברי הרשב"ש וכל הטענות שיש בקטע השני במחז"ב.

זה נראה דגם למרן לא מהני בדין אגף ועזרה וכיוצא ולא חש להביא שארית תשובת הרשב"א, משום דסבר דהרשב"א אטעמא קמא סמ"ך, והא דרואים בדרך אפשר אמרה. ואם היולדה והמחזיקה לא פסיקא ליה, אנן היכי נקום ונסמוך עליה, וגם מהריק"ש משמע הכי, הכי נקטינן. וגם הרב אליה רבה הביא דברי הרב שיירי ומוכח דמסכי"ם הולך לדבריו" עכ"ל.

ודבריו צ"ע מכמה אנפי: א. כיצד דעת מרן השו"ע נראית כהרשב"ש לאחר שהאריך להוכיח בסעיף הקודם להיפך וכדברי הרשב"א, דסגי ברואין זה את זה לחוד. ב. ובפרט אמאי לא הזכיר כי יסוד זה כבר מיוסד מדברי הראשונים שהביא הב"י בסעיף י"ד, וכמו שביאר עצמו בטוטו"ד בסעיף הקודם. ג. זאת ועוד, כיצד מזכיר הוא למהריק"ש ומסיים עליה והכי נקטינן, כאשר בסעיף הקודם תמה ובצדק על דבריו הדחוקים בפירוש דברי השו"ע, ודחאם. ומכ"ז עולה החשש כי דברים אלו לא יצאו מקולמוסו של רבינו החיד"א, והדברים טעונים בדיקה.

עוד אוסיף להוכיח כן, מדברי החיד"א עצמו שם במחזיק ברכה בהמשך

וכ"כ בסקי"א, שם דיבר להדיא על דבר הדומה מאוד לנידונינו, והוא באנשים ששוהים בהסגר, במקום מיוחד שהיה נקרא בזמנם "לאזיריטו", ובעת מגיפה היו מכניסים שם את כל האנשים שחזרו מן הים לבידוד במשך ארבעים יום, דדן על צירופם לתפילה, וכתב בזה"ל: "בלאזאריטו {כתב השע"ת ר"ל מקום ששומרים מפני עיפוש אור} שנוהגים בערים האל, אם יש ב' כתות שם שאינם יכולים ליגע זה בזה, ויש ששה בבית א' וד' בבית אחר, והם חלוקים במספרם כמשפט, שמעתי מרב אחד אהובינו נר"ו שנסתפק הן בעודנו שם אם הד' יכולים להיות לפני פתח הבית ויצטרפו לעשרה, כיון שרואים זה את זה או אינם מצטרפים.

ולי ההדיוט נראה לפי מה שכתבנו דמצטרפים, דהרי אלו אינם יכולים לבא בבית והשומר עמם בשדה לפני הפתח, וגם אשר בבית לא יוכלו לצאת חוץ כי המקום צר בחוץ וגם הוא מעבר לרבים, ובכי האי גונא דאינם יכולים להיות ביחד מטעם המלך ושרי המדינות וכבר השתדלו אלו הד' לבא נגד הפתח ומראים להם פניהם, הו"ל כמראה פניו דרך חלון

דמצטרף, והכא נמי דכוותא, וכל שכן הוא כי לא אפשר בשום פנים להיות יחד ולא קרב זה אל זה. וכיון דאיכא כמה פוסקים נראה לסמוך עליהם, ולא יתבטלו מ' יום מלהתפלל בצבור ולא ישמעו קדיש וקדושה. ומה גם כי אפי' בואראנדאדו ועזרת נשים כתבנו בעניותנו דכל שהוא טורח קצת לירד לבהכ"נ והם מראים להם פנים יש לסמוך לומר דמצטרפים וכמש"ל וכ"ש וק"ו בנדון זה" עכ"ל. הרי דסמך שוב על הוראתו הראשונה דסגי בצירוף ראיית הפנים. והביא דבריו אלה הרב שערי תשובה {נ"ה סקט"ו}. וכ"ז מוכיח כי אכן זו דעת מרן החיד"א והבנתו בדברי השו"ע, דמן הדין מועיל צירוף פנים לתפילה, אם כי למעשה לא הקיל בזה אלא בעת הצורך כשאי אפשר בענין אחר. {והשתא ל"ש לטעון כי החיד"א "חזר בו" מסעיף לסעיף, כיון שבסעיפים אלו האחרונים חוזר להקל}.

אלא שתמיה לי, כי במחזיק ברכה דפוס ראשון {ליוורנו תקמ"ה}, שיצא לאור בחיי רבינו החיד"א, מובאים ב' סעיפים אלה, זה לצד זה. הראשון באות ח', והשני באות ח' עם כוכבית.

בד"כ לא לנטות מפסקי השו"ע מאריה דאתרין.

מה גם שדברי השיירי כנה"ג הנ"ל שהביאם לא נאמרו בדרך הכרעה ברורה כביאור אחר בדברי השו"ע, אלא בלשון ספק לחומרא, וכדכתב: "נ"ל לחוש לטעם מהר"י אבוהב ז"ל". ובאליה רבה רק ציין בקצרה לדברי השיירי כנה"ג הנ"ל, ונמצא כי אין בדבריהם סתירה לפסק השו"ע, ומה שנתבאר בכוונתו מדברי גדולי הפוסקים.

ומעתה תגדל התמיהה על הרב כף החיים, מה ראה לבחור ולסמוך רק על דברי המחזיק ברכה המחמירים באותו סעיף, ולא שת לבו לדברי המחז"ב בסעיף שלפניו ובב' בסעיפים שלאחריו, בהם מבוארת דעתו להקל ובעיקר פירושו בדברי השו"ע, שהוא כדעת כל אותם הפוסקים הנזכרים דס"ל דסגי בראיית פנים לצירוף.

י"ז. ראיות מדברי האחרונים

וראיתי להוסיף ולציין תוספת חיזוק לדברי הפוסקים הנ"ל מדברי האחרונים בעלי התשובות שהחזיקו בדרכם להלכה ולמעשה.

ועוד יש לציין החקרי לב בסוגיין {ח"א סי' כ"ז, ומובאים לקמן} כאשר הביא את דברי החיד"א במחזיק ברכה כתב: "ובעת הדפסת קונטרס זה ראיתי להרב המפורסם כמהור"י אזולאי נר"ו בספר מחזיק ברכה בסי' נ"ה, שנטה דעתו יותר דבראיית פנים לבד סגי" עכ"ל. וכמעט נראה מתוך דבריו, שאע"פ שראה את הנכתב במחז"ב בכל הסעיפים, כתב כי דעת החיד"א להקל, והביאה אע"פ שאינו מסכים עימה. ואם פשיטא ליה שסעיף ח' השני ג"כ מידי החיד"א הוא, לא אישתמיט שהיה מביאו, ומביא לעצמו סמך וראיה גדולה. והוא היה בחיי החיד"א שמזכירו ברכת החיים, משמע שידע כי קטע זה הינו הגהה לאחד הגדולים שנכנסה שם, ואינו מהחיד"א.

ט"ז. בדברי הכף החיים

והנה רבינו הכף החיים הביא בסק"ע רק את הקטע השני בדברי המחזיק ברכה הנוטה להחמיר בטענות אלו הנזכרות, וסיים עליהם "וכן עיקר", ולא שת לבו לסתירה הגדולה המצויה בדבריו, וגם לא לבירור דעת השו"ע העולה מלשונו בב"י ומגדולי הפוסקים מפרשי השו"ע, הגם כי דרכו

לעשרה, עכ"ד. והיה קשה לי אם כן מאי טעמא לא מועיל בסעיף יג בעומד על המפתן, ומסתמא מיירי ברואין, אם כן לא יגרע מחלון שמועיל בראיית פנים לחוד, והיה קשה לי מאד, ועיינתי בבית יוסף הארוך בפנים, ולא מצאתי שיעלה ארוכה לקושייתי" ואחר שמאריך שם בשיטות כמה מהפוסקים, מעלה כדברי הפוסקים הפר"ח הפמ"ג השו"ע הרב, מהרי"ט והצל"ח.

עוד אציין בקצרה לדברי הערוה"ש {נ"ה ס"כ} שכתב ביאור וטעם חדש לטעם השו"ע דסגי צירוף בראיה, וז"ל: "וס"ל דראיית הפנים בענין זה הוי ככל הגוף ואפשר דכיון דכל בי עשרה שכינתא שריא ועיקר השראת השכינה היא על הפנים כדכתיב {שמות ל"ד, כ"ט} כי קרן עור פניו" עכ"ל. ותימה אמאי דרך בדרך חדשה ולא סמך דבריו ע"ד הפוסקים הקדמונים שביססו דברי השו"ע עפ"י ד הרשב"א. אף הוא מחמת המחלוקת לא התיר הצירוף אלא בשעת הדחק, וחידש שלא נאמר זו רק ביחיד המצטרף. וצ"ע מקורו, כי מדברי הרשב"א ושאר קמאי משמע דשרי בפשיטות אף כמה רואין, וכדאייתא בהל' זימון.

וכ"כ שו"ת מנחת שי, להגאון ר' שמואל יצחק שור {ח"א סוף סי' י"ח}: "ובדבר האנשים הנוסעים על הבאהן {הרכבת} ויושבים בשני מקומות החלוקים במחיצות שאינן מגיעות לתקרה, אם מצטרפים לכל דבר שבקדושה, הדבר מבואר בתשובת רשב"א סי' צ"ו דכל שרואין אלו את אלו מצטרפין כמו בברכת המזון, וכ"כ בשו"ע או"ח סי' נ"ה סי"ד, ועיין בפמ"ג שם דכל מ"ש שם בסט"ז וי"ז מיירי באין רואין זה את זה. וכל זה פשוט וברור ואין להאריך בזה" עכ"ל.

גם בשו"ת משנה שכיר {להג"ר ישכר שלמה טייכטאל, או"ח סי' ל"ג} כתב בזה בזה"ל: "היום בלמדי שיעור או"ח אחר תפלת שחרית עם תלמידי שיחיו, הגעתי לסי' נה סעיף יג - יד, ועמדתי שם כי לכאורה יש סתירה בשני סעיפים הללו, כי בסעיף יג כתב צריך שיהא כל העשרה במקום א', והעומד בתוך הפתח מן האגף ולחוץ כלחוץ, ובסעיף יד כתב מי שעומד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון, אפילו גבוה כמה קומות, אפילו אינו רחב ד', ומראה להם פניו משם, מצטרף עמהם

דעת בתפילה, כאשר האחד מתפלל מלמעלה וחבירו עונה לו מהמרפסת, ואינם מתאחדים זה עם זה רק מחמת עצלות וכיו"ב. ואכן כך ראוי להנהיג בכל ימות השנה, שלא לסמוך על דין זה לעצלנים שאינם טורחים לרדת ולהתפלל עם הציבור. מיהו בימים טרופים אלה לא שייך למימר הכי, והדרינן לסמוך על עיקר דינא דמועיל צירוף בראיית הפנים.

יש לציין כי בשו"ת ציץ אליעזר {חכ"א סי"ח} הביא פלוגתת הפוסקים בזה בקצרה, והיקל רק לאדם חלוש. אכן לפי המתבאר יש להקל כן בכל גוונא מעיקרא דדינא, לפי המצטרך.

וקרוב אצלי לומר, כי כל הפוסקים הנ"ל שהחמירו בדין זה, היה בדעתם להחמיר כדי שלא תגרם קלות

העולה מן האמור:

לדעת מרן השו"ע, כל הדינים של צירופי עשרה אנשים העומדים במקומות שונים, נאמרה רק כאשר הם אינם רואים זה את זה, אך כאשר הם רואים זה את זה, שפיר מצטרפים הם ע"י ראייתם.

דבריו בזה מבוססים על דברי הגאונים והראשונים, ומהם ר' האי גאון, הרשב"א האורחות חיים, וי"א שכן אף דעת רבינו ירוחם המובא בב"י.

וכן סברו ופירושהו גדולי הפוסקים הקדמונים והם הרב מגן אברהם, הפרי חדש, הרב מטה יוסף, הרב בית דוד, הרב דבר משה, המהרי"ט, הפמ"ג, הגר"א, השו"ע הרב, היד אהרן אפאנדארי, הצל"ח, המשנה ברורה, המנחת שי, ועוד.

ובכל דברי החולקים לא מצאנו ביאור לדברי השו"ע בסעיף י"ד, וממילא נשארים דברי השו"ע מאריה דאתרין בזה בהירים וברורים.

וגם אין לחוש לתשובת הרשב"ש בזה, מאחר שנוגדת לפסק השו"ע ובבית יוסף לא הביאה.

ואין לחוש לחומרת כמה מהאחרונים בזה, ולמימר ספק ברכות אף נגד מרן השו"ע, דהא העיד המטה יוסף דכן עמא דבר, ובמקום מנהג לא אמרינן סב"ל.

לפיכך עשרה העומדים במרפסות הבית ורואים זה את זה, יכולים להתפלל במנין ולענות לכל דברים שבקדושה מעיקר הדין ללא כל חשש.

מיהו פשיטא דחייבים אותם עשרה לראות זה את זה, ולא רק לשמוע זה את זה ולדעת שיש כאן עשרה, דבלא ראייה ליכא צירוף ואין לענות אחריהם.

כ"ז כתבתי רק לעיקר דינא, ויש עוד להאריך ולדון בפרטי המקרים והנידונים הנגזרים ממציאאות זו, ותן לחכם ויחכם עוד.

**מיכיל
דאגדתא**

מעניינא דיומא

קונטרס חס ושלווה

מאת מרן הגאון
רבי שלמה קורח זצ"ל
רב העיר בני ברק

מהדורא ראשונה
ניסן ה'תש"פ

דברי פתיחה לקונטרס 'חס ושלום'

"ולפעמים מתחדשים בריחוק מקום ובאיים הרחוקים, כדי שיתעוררו ישראל אל התשובה וייראו ויפחדו פן יגיע הפורענות אליהם. והוא מאמר הנביא (צפניה ג', ו'), "הכרתי גוים נשמו פינותם החרבתי חוצותם מבלי עובר, נצדו עריהם מבלי איש מאין יושב, אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר". וכשאינם מתייסרים ברעת האחרים, הפורענות הולך הלוך ונסוע, וילך הלוך וקרב, ואין ספק כי מי שרואה כל אלו התלאות אשר הם באמת התראות השם יתברך, ועודנו מחזיק בדרכו אשר דרך בה, הוא כמי שעובר עבירה וקבל עליו התראה, שהתיר עצמו למיתה, מכאן ואילך.

לכן אין ספק, כי בזמנים האלו ראוי לחפש היטב על רפואת הנפש ולהקדימה על רפואת הגוף. הוא שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים מ"א, ה'), "אני אמרתי ה' חנני רפאה נפשי כי חטאתי לך". פירוש, אני בחליי הייתי מתפלל על רפואת נפשי, ועל אותה רפואה היה כל השתדלותי, לא על רפואת הגוף".

(דרשות הר"ן, דרוש השישי)

אנו עומדים בעיצומם של ימים קשים לישראל ולעולם כולו, כאשר ניחתה עלינו המגיפה הקשה, נגיף ה'קורונה'. הנה כידוע כי החל הנגיף בארצות רחוקות וזרות, כמו בסין ולאחר מכן בשאר מדינות העולם, אך בארץ הקודש נגיף זה החל לתת אותותיו זמן רב יחסית לאחר שהתפשט בשאר מקומות. דבר זה מתאים לדבריו של הר"ן הקדושים אשר נכתבו לפני מאות שנים, כאשר בדבריו הוא מבאר כי כך דרך הפורענות, לבוא הלוך וקרב, כפי שבעינינו ראינו בנגיף קשה זה.

וזאת מפני שה' יתברך ברוב רחמיו וחסדיו מנסה לראות, אולי ישובו אליו בני האדם על ידי נתינת איתותים על אומות העולם, אשר כוונתם לרמוז לישראל לשוב בתשובה, אך אם אף על פי כן, איתותים לא מועילים להשיב את ישראל לאביהם שבשמים, שוב יש צורך להביא רח"ל את

הפורענות כבר על כלל ישראל עצמם. וכפי שכותב הר"ן הנזכר, ממילא ברור שבזמנים כגון אלו, חובה קדושה עלינו לחפש היטב על רפואת הנפש, ולראות כיצד הדרך להתחזק, ולב יודע מרת נפשו, ועל כל אחד ואחד לפשפש ולחפש בחדרי לבו באיזה נקודה הוא נגוע יותר ובמה פחות, ומזה יראה ויבין מהי הקריאה המיוחדת אליו בימים קשים אלו. וכבר עוררו על כך רבותינו גדולי ישראל, אם זה בשמירה על הלשון, בצניעות הנשים בקדושה וטהרה ועוד כהנה וכהנה.

אחר הדברים האלה, מה נאה ומה יאה בימים נשגבים אלו, להגיש בפני הקהל הרחב, את החיבור הנוכחי הנקרא בשם קונטרס 'חס ושלום', מאת מוריני ורבינו ועט"ר מרן הגאון רבינו שלמה קורח זצוק"ל, רב העיר בני ברק וזקן רבני תימן, אשר בדבריו חוצבי להבות אש בחיבור שלפנינו, זועק רבינו בקול גדול על גודל הסכנה אם לא נשנה את דרכינו ולא ניישר את אורחתנו, כפי שיראה המעיין נכוחה.

החיבור שלפניכם, נדפס מעצם כתיבת יד קדשו של רבינו זצ"ל, תחת שבט ביקורתו כאשר הוא מעיר ומוסיף מתקן ומגיה. חיבור זה כתבו רבינו כשנה קודם פטירתו. לעורך החיבור אמר רבינו, כי דברים אלו בוערים בקרבו, וברצונו לכתוב ספר שלם על עניינים אלו, ואין זה אלא מעט שבמעט. לצערינו רבינו לא השלים את שאיפתו ומגמתו להשלים כתיבת חיבורו זה כשלא נותרו אלא עלים לתרופה המובאים בקונטרס זה, וזאת מאחר שחודשים ספורים לאחר מכן נודע לו כי מחלה קשה מקננת בגופו, כאשר זמן קצר לאחר מכן נשבה ארון האלוקים לדאבון ולמגינת כל לב.

יהא רעוא מן שמיא, שיעמוד רבינו הגדול זיע"א בתפילה עלינו, להמליץ טוב בעדנו בימים קשים אלו, לעצור המשחית והמגיפה מעלינו, ויקוים בנו מקרא שכתוב 'והסירותי מחלה מקרבך', ונזכה לחזות במהרה בביאת גואל צדק אכי"ר.

כעתירת

העורך

מערכת מכון המאורות להוצאת כתבי רבותינו חכמי תימן

קונטרס 'חס ושלום' מאת מרן הגאון רבי שלמה קורח זצ"ל

ח"ו שיושמד עמינו על ידי אויביו. ח"ו אפשר שהוא ישמיד את עצמו, כי הפרט שמתאבד הוא מבשר הכלל. התאבדות האדם מעצמו, הלא היא בלי דם ואש.

וכבר למעלה מעשרה מליון איש בחמישים שנה האחרונות עברו על דת, וחברו לעמים אויבינו מנדינו. ראיתים קבורים בקברות הגוים כאשר צלב על קבריהם, הלא לראות זאת הלב חמרמר.

וכך הכלל ח"ו מכלה עצמו, והשרידים אין בכוחם לסתום פרצות, ולמלא חלל, כי רבים חללים הפילה - ועצומים כל מבלעיה.

אבל בעזות מצח יזעקו על מה עשה ה' לנו ככה - שכחו שהם אלו שהפירו ברית, ברית השבת וקללת העריות והפריצות.

וכי ח"ו הקב"ה עביד דינא בלא דינא, הלא הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, א-ל אמונה ואין עול, צדיק וישר הוא (דברים לב, ד).

לא לחינם זעק משה רבינו ע"ה: עם נבל ולא חכם (דברים לב, ו) - כי חשב בגוים יכולל, ולא חכם להבין מה פעלו דורות קודמים.

הלא שני שבטים מאסו ארץ חמדה, ונדדו לאפריקה, והנה צאצאיהם טוב מותם מחייהם. איך אפשר להחיות עצמותיהם, יראו ויבושו מה עוללו לעולליהם.

המתבונן יבין דרכי ה'

מי שמתבונן יבין, כי מה שעברנו באלפיים שנות גלות, קטן הוא ממה שבעצמינו גרמנו בחטאינו.

כל דור לא שעה לנאמר: שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך (דברים לב, ז). כל דור בז לקודמיו, זחה דעתו בהמצאותיו לרחף בשמים ולצלול למעמקי ים, להביט מקצה העולם ועד קצהו.

ולא ידע כי כל זה ח"ו אינו אלא כמו גולם שיקום ח"ו על יוצרו. וכמעשה גוויית הארי שניתן בה עשב מחיה, וקם וטרף מחייהו.

מה שהובטח ע"י בורא כל העולמות שלא לכלותם, כמו שנאמר: ואף גם זאת לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם אני ה'. היינו, שבזכות הברית גם אם נמאסו ונגעלו לא יפר הקב"ה בריתו אתנו, אך כל דור ודור לא ינוקה מא-ל נקמות, ולכן עברו השמדות עד גבול הכליון. אולם בזכות ברית אבות לא יתכלו.

נמצא ח"ו, כי כל מה שעבר עלינו בכל תקופת גלותינו, הרג והשמדות וכו', עדיין הם בהנהגת חסד ורחמים.

שורש כל רע הוא בהנהגת האומה

האם ח"ו שורש כל רע התחלתו היא כאשר הנהגת האומה היא בידי אנשים רעים וחטאים, האחד ילדיו התנצרו, השני נתפס בזנות חמור כפי ש'שפטו' אותו, השלישי נתפס על עסקי ממונות וגזילות, ועוד פשעים ועוונות מסוגים שונים.

אבל יתכן ואלה פעוטות הם לעומת חילולי השבת, שעל כך הזהירה תורת קדשינו ואמרה: מחלליה מות יומת (שמות לא, יד). והנה מאות אלפי יהודים מחללים שבת, כאשר דוגמא להם זוהי ההנהגה עצמה, המתירה בגלוי חוקי תורה.

האם כל מה שהזהירה תורה לשוא ח"ו נכתב, או ח"ו נילכד בזה. ובפרט על חיובי סקילה, כמו המעשה שכולו כלימה ובזיון, וחייבין עליו עפ"י תורת קדשינו סקילה כשיש סנהדרין, ועתה מכונה בכתר 'גאווה' בחוצות ירושלים עיר קדשינו ותפארתנו.

האם האסון המחריד ביותר ע"י הגרמנים ימ"ש, לא היה כעונש על כל המתואר פה.

איך ח"ו לא למדנו לקח, ומכחישים עובדות קיום עונשי התורה. האם ח"ו איננו הולכים כעוורים, לחזור וליפול לתהום הפעורה והחשוכה.

ואולי התבוללות של מליונים בין הגוים הוא עונש חמור, וכמאמר רבותינו: גדול המחטיאו יותר מן ההורגו (ספרי כג, קיז). או אולי אלו מוקאים מעם ישראל בעוונם, כמו שנאמר, ותקיא הארץ אתכם (ויקרא יח, כה).

אִיִּה הַבַּל פִּיהֶם שֶׁל תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן

הלא חדל ח"ו הבל פה של מאות אלפי תינוקות של בית רבן, ויותר מכפלים מיוצאי מצרים אין יודעים לומר שמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד.

וכל זאת נעשה באמצעות הפצת דברי כפירה בבורא עולם ובקדושת התורה, ומחמת כן רבים אינם יודעים מאומה מן האמונה התמימה שצריכה לעטוף את עם ישראל.

דברי אלה בחרדה נכתבים, כי האזהרות נאמרו על ידי הבורא בכבודו ובעצמו. וכפי שהוזהרנו: השמרו לכם פן יפתה לבבכם, וחרה אף ה' בכם (דברים יא, ז). וכן נאמר - פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה (שם כט, יז).

וכי לא די בקללות שיש על כל איסור ואיסור, ובסופם ישנה קללה הכוללת כל הקללות: ארוך אשר לא יקים את כל דברי התורה הזאת.

האם ח"ו מתהלכים רבבות אנשים מקוללים

האם רדיפת עם ישראל מכל הגליות על ידי מליוני אויבים אשר פניהם למלחמות, וכי כל זאת לא בא כדין ומשפט על שעזבנו את אזהרות נביאנו ורבותינו בתלמודים ומדרשים וחכמי כל הדורות.

היכן בת ישראל

היכן בת ישראל שתגאל אותנו גאולת עולמים, וכמו בגאולת מצרים שלא נגאלו אלא בזכות הנשים, כמפורש בחז"ל.

איך חולל כבודן, איך נפרץ גופן, איך יחזיקו נשק עם בחורים צמודים בתא אחד בתוך טנקים. וכל פרטי הצניעות אינם, ויש לרחם על הנייר מלפורטם.

אלפי ספרי זנות ודמיון הזויים נקראים ברבבות בכסף רב, ותורה מי יתבע עלבונה, וכל יום ויום בת קול מכרזת ואומרת: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה (אבות ו, ב).

בכל דור ודור התפללו, השיבה שופטינו כבראשונה, ובעוה"ר עתה ח"ו נרמסים כל חוקי התורה ע"י משפטי גוים, ומה יהיה עלינו מאזהרת התורה וחז"ל על איסור חמור זה.

פה ושם

ומעשה מאחד מדרשני דופי שטען, מה מלינים כל כך, וכי לא רואים שעם ישראל כבר שב ב"ה לארצו, ארץ אשר מפתחותיה בידי יהודים, יש לנו צבא רב ואדיר, חיי פיתוח ושגשוג בארצנו עולים על עמים רבים. (עד כאן מדבריו).

אמנם, יש צללים פה ושם, אבל מובן שחילולי שבת ע"י רבבות, ואיסורי נדה וזנות ומשכב זכור וגילויי עריות ורציחות נעשים הם בלי גבול ומדה, ולא רק פה ושם.

וגם לדבריו ח"ו מה יועיל כל זה, בשעה שמלכי פרס מאיימים להשמיד את יושבי

א"י. וגם אם בידינו כח, הלא ח"ו זה כהתאבדות, וכמו שמשון שאמר, תמות נפשי עם פלשתים (שופטים טז, ל).

ויש לזכור כי במלחמת יום הכיפורים כמעט ונפלנו כולנו אבדנו, ולא אפרט.

גם הקמת המדינה ח"ו זוהי הרפתקא שלא נעשתה מיום היות עם ישראל לעם, לקבץ מליונים רבים של יהודים כאשר הם מוקפים במדינות אויבות רבות, ובלבנון לבד אומרים שיש שם מאה אלף טילים נגדינו נוסף לפרסים עם נשקם האטומי, וכל זאת הכרזה בגלוי קבל עם ועדה לכלותינו.

כך שודאי שאנחנו צריכים רחמי שמים מרובים, ובכל הזמנים עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם.

מכלים זמנם וזמזום בהבלים

יום יום מפרסמים בכתב ובע"פ דברי כפירה וערעור האמונה בפני המון העם שאין דעתם בעיון, וכך מורעלים מחמת חולשתם.

מאות מליונים מבוזזים על עסקי הבלים, כגון ספורט משחקים פוליטיקה, ועוד הבלים רבים.

יש מהם עשירים גדולים התורמים כסף רב למשחקים ולפעולות שעשועים ופעולות תרבות רדודות. ולעומת זאת תומכים לעמלי התורה, הס מלהזכיר.

מאות מליונים עוזרים ללימודים לפילוסופיה להיסטוריה ולשפות עתיקות, בעוד רבבות ילדים במצבי עוני.

פשעים נוראים

לעולם לא ישכח הפשע של חטיפת מאות מילדי תימן, ואנחות אמהות ילדי תימן החטופים למאותיהם זועקות ואין עונה.

ולא פחות מכך הפשע והעוול הנורא, לשלוח אותם לקיבוצים אשר שם יש מקלחות משותפות לנערים ונערות, ובכך גרמו למותם הרוחני של רבים.

וכמו היום - לאחר שבעים שנה, מגייסים כנות לצבא בערכוביה רח"ל.

הקמת מדינת ישראל

הקמת המדינה, יש מעטים הסבורים שאינה אלא ח"ו מעשה שטן, כי בהקמתה יש הפרת השבועה אשר השי"ת השביע את ישראל שלא ימרדו באומות. אך המשיגים עליהם סוברים, כיון שהסכימו האומות לכך, אין בזה משום הפרת השבועה.

ובעיקר הדברים, יש לעיין בדברי רבינו כקש"ת ר' יואל מסאטמר זצלה"ה, אשר צפה בעין רוחו את כל הרעה ח"ו שתבוא מכך. [ואני זכיתי להיות בקודש פנימה אצל רבינו יואל, וכבר כתבתי על כך בעריכת שולחן ילקוט חיים ח"א, יעו"ש].

ואכן רואים קהילות שלימות שנחלשה אמונתם ע"י מדינת ישראל בתכסיסים רבים.

הצניעות והשבת נרמסים בראש כל חוצות.

מי שנתפס בעבירת חוקי המדינה, כתם קלון יהיה על פניו. ומי שמחלל שבת ואוכל חזיר ושקצים ורמשים, אין זה קלון ובושה.

הקמתה היא קריאת תיגר באמונת התורה

אך בעיון נמרץ נראה, שהקמתה היא ח"ו קריאת תיגר באמונה, שהרי יצר רע טוען שאין צריך לא למשיח ולא לגאולה, כי הנה בלעדי משיח וגאולה נעשים ע"י הקמת המדינה גוים רבים היו רועדים מפניה.

וכבר היו דורות רעים וחטאים עד מאד, עד שירמיה הנביא בפתיחת דבריו (ירמיה ב, ח) הִפָּה על קדקוד הכהנים ותופשי התורה, באומרו:

הכהנים לא אמרו איה ה', ותופשי התורה לא ידעוני, והרועים פשעו בי, והנביאים נבאו בבעל, ואחרי לא יועילו הלכו.

ומה כוחנו להזהיר ולהוכיח אחרי שעשו זאת נביאנו הקדושים.

ומשה רבינו לפני פטירתו, כמו ח"ו כעס ואמר: עם נבל ולא חכם (דברים לב, ו). וקודם לכן על הדור החדש שעמד אז, אמר: והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים (במדבר לד, יד).

ואם ח"ו לא הועילו בדבריהם, ולא בהתקיימות דברי התוכחה הקשים והנוראים, מה בידינו אזובי הקיר להצליח מהם. ואין לנו אלא להשען על אבינו שבשמים, כדברי חז"ל בגמרא בסוף סוטה.

וכי ח"ו חכמי דורינו הקדושים והטהורים, הם אשר נכללים ח"ו בדברי ירמיה הנביא.

בתחילת הקמת המדינה הסתירו כוונתם

ובתחילת הקמת המדינה, עדיין הסתירו מעט תכלית הקמתה - לעקור הלכה וליטע חוקיהם.

במשך שנים התאפקו לגלות מה בלבם, ונתנו אפשרות לשחרר עמלי התורה מן הצבא. גם הנשים עשו להם שירות מיוחד.

ולאט לאט הרימו המסך, ולא רק מגייסים בנות אלא מבוללים אותם עם בחורים יחד. ומגמה זאת רק התחלה, ומי יודע מה יעמיקו תהום ח"ו.

ואני שמעתי בזמנו, שהחזון אי"ש פסק, כי גיוס נשים לצבא הוא בבחינת יהרג ואל יעבור. ואכן, סותמים לנו את הפה כדי שלא נוכל לצעוק ולגלות תוצאות הרס הצניעות, וכל אביזריהו דונות וכו'.

האם ח"ו כדי להציל בנינו ובנותינו, ניקח שוב את מקל הנדודים לגלות לארצות זרות ח"ו. וכי הם בעלי בית על ארץ ישראל, למה הם לא יצאו מארץ ישראל, [וכפי שאכן יכול לקרות, ששומרי התורה יחפשו מקום מפלט בין הגוים].

והלא במדינות שגלינו לתוכם, היום מחמת המדינה נוצר סכסוך עמוק, וכולם שונאים אותנו, כך שאין לנו מקום להיכן לברוח, ואנו לכודים כציפור על פח.

זאת נחמתי במה שכבר כתבתי, שתרבות זאת עם כל הטכנולוגיה 'המפליאה', היא תיחרב ותיחריב בעצמה את עצמה.

ועולם כמו בראשיתו יחזור - ונגאל גאולה רוחנית וגופנית.

ואוי לי עתה עלי אם אודיע לכל הרהורי אלה, הלא ירדפוני עד צוואר ח"ו.

תרבות רעה

האם ח"ו לא נפלנו השרידים בשבר הכפירה, הלא מחרישים אזנינו בכל מיני מכשירי קול ותמונות תועבה רח"ל מלהזכיר.

גם יצרו תרבות שכל תופשי התורה תלויים בחייהם בזה.

גם עוותו דרך, רק מי שאחריו תופים ומחולות וצלצלי שמע, הוא המולך בכיפה.

עשקו מצנועים חכמה, ואמת נהפכה לכלימה, אין זנבות לאריות, ושועלים הרימו ראש.

כי תהיה זנב לאריות וטרפוך.

פסו אמונים מבני אדם, גם אח לאח וכן לאב, יבוזו ויבזו.

דורות פלגה חדשים

כבר מלתי אמורה, כי ח"ו לא תחזור נבואה לישראל - רק אחר שתיחרב התרבות הזאת.

כי דורות פלגה חדשים לבקרים קמו, ומגדלים מעל שמים מעניקי חמה עלינו.

האוויר מורעל ואינו ניתן לנשימה, והרוחות אינם לריח ניחוח.

יש מהם כתות השמחות אלי גיל, להיות ילידי כתת הפלגה שנהפכה לקופים, ושמחים להיות צאצאיהם. גם כתות מטורפים הלוחמים בשמים נותרו מהם.

כיון שאני מאמין בכל עצמותי האומרות כי תורה מסיני ירדה, וכל הכתוב בה מפי אדון העולמים הן לטוב והן למוטב.

ומי יצילנו בעת שלומים ח"ו.

אוולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו

הדור הזה יזעף לבו על בוראו, וכביכול ישכח כי הוא זרע אוולת בדרכו. ומפורש נאמר: אוולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו (משלי יט, ג).

הוא זועף בעת צרה וחורבן שלא הוא גרם, כי הוא אדון ההצלחות, ועונשם שהוזהרו על כך מראש, יכונה אצלם מקרה אשר קרה, מקירור רוחם ונפשם.

משרבו הרוצחים בן את אביו וסב את נכדתו, והשלטון עסוק בריקון כספי עניים. הם מלווים בעשרה אחוז ריבית, אבל הם לווים בעשירית אחוז, ובמספר שנים יורד ערך הונם. וכך הם חומסים בלי גרון ביד לפרוץ דלת.

לימדו לשונם ח"ו לומר איננו גונבים, הם רק סוחבים הם רק מקילים מעל בעלי בתים הטורח לשמור על רכושם וכספם.

אין רחמנות

אין רחמנות ח"ו, היום נודע כי אשה שהיא עוורת וחרשת ואילמת, זה כשלושים שנה היא כלואה בשער מנשה - בית חולים לחולי נפש. והיא אינה חולה כי אם אומללה ומסכנה. ועוד קושרים אותה לבל תזוז ממקומה.

הלא זה מסיפור הנערה בסדום, שעונשם היה גפרית ואש מן השמים.
ומי יצילנו מידם ח"ו.

חלוקת ארץ ישראל וירושלים

מאיזה סמכות מחלקים את ארץ ישראל. [בכנסיה הגדולה של אגודת ישראל, אסרו להסכים על החלוקה].

ומי נתן סמכות לבנות ירושלים חדשה - מחוץ לחומות, והרי אם יהיה חלוקה, הערבים יקחו את ירושלים האמיתית. ובה מוזייפים הפסוק שאמר: כעיר שחבורה לה יחדיו (תהלים קכב, ג). כי אינם מאמינים שיש ירושלים למעלה כנגד ירושלים של מטה - ועל זה נאמר שחבורה לה יחדיו.

הלא לכל זה אולי היה צריך נביא וסנהדרין ומלך, כדי שאולי מחמת הכרח גמור ליתן זמנית, אבל לא לוותר כליל. וזה לבד שעוברים על הפסוק, לא תחנם (דברים ז, ב). ואפילו חניה בלבד אסורה (עבודה זרה כ, א).

כל שכן וקל וחומר לתת מתנות מארץ ישראל, כאילו הם הבעלים.

אכן, לא פלא שמרשים לעצמם כך, שהרי מוותרים על השבת ועל האמונה, ממילא ארץ ישראל בעיניהם היא עוד עפר ואבנים, ללא שום הרגשת קדושה ובעלות השי"ת עליה.

כל זה איני כותב ככניסה לויכוח אם יש להחזיר שטחים וכיוצא בזה, אלא כסוגיא הלכתית אף ללא מדינה, וככל סוגיות ומדות התורה שרק חכמי התורה רשאים לבררם וללבנם.

אוי לך ארץ

אוי לך ארץ, שמלכך נער ושריך סוררים וחברי גנבים, כולו אוהב שוחד ורודף שלמונים. מהם מכים ורוצחים, ומהם אונסי נשים.

אלף משפחות שולטות במדינה, חבר מביא חבר, קרוב מביא דוד. בכל מערכות היום יום, כולל עולם הרבנות המשפט והכלכלה, אין מקום פנוי לזולתם.

אוי הוי למי שיוכיח או רק יעיר על דבר שאינו ראוי, הלא יטרפוך בשיני ברזל.

כמה עוול עושים שמשלשים רווחיהם כמוצרי מזון, ואם רק נרהיב עוז לצאת נגד עוולות אלו, עד חרמה ועד אבוד נפש ירדפוך, ולכן הכל ממלאים פיהם מים.

לא פחות חמור מכך, היא שנאת חנם הקיימת בין ציבור לציבור, ארצות מוצא של הגליות הפכו לשבח ולתפארת, במקום לבושה וכלימה. ועם כל זאת, אין שום יהודי החפץ ח"ו בחורבנה של המדינה, אשר תוצאותיה מי ישורנו לכלל ישראל.

אנשי אמת במצוקה

על כן, אנשי אמונה ואמת הם במצוקה ומלכודת. בבחינת אוי לי על המצב הקיים, ואוי על תוצאות מפלתו.

ומעל כולן היא המלכודת הרוחנית, כאשר מרשיעי ברית תפסו הנהגת עם ישראל בידיהם, ותופשי התורה במבוכה ואין אונים, ואין בידם לכפר על עוונם. וכל שכן הגדולים אשר יש מהם צאצאי בני עלי, מעמידי פנים כי דברי אבותם בפיהם, ואין מי יאמר להם מה תעשו ומה תפעלו. יחלקו שלל וביזה עם אחיהם. ויש אדירי תורה, עליהם נצעק: אוי לדור שאינם יודעים בצערם של החכמים. יש גדולי אמת שעליה נאמר, וחכמת המסכן בזויה - ודבריו אינם נשמעים (קהלת ט, טז).

וכבר היו לעולמים, שרמסו נביאים גם מרטו שערותיהם והפגום לחי. ומה תעשה היום ומה תפעל, כאשר אתה אזור קיר לעומתם. אך שוב מלכודת, שהרי מה נעשה אם וכאשר נתייאש ונרים ידיים לכניעה, הלא מהיכן יבוא הישועה, ומי יעצור חולה רעה. ונפשי במנוסה נדה ונעה, אנא א-להי הושיעה.

תורת משה נפלגה

על תורת משה כי נפלגה לעשרות תורות, תורת אשכנז ותימן, והאמת נעדרת במעדר רוסקה.

כולם גאונים ואדירים, כולם צדיקים וקדושים, ויש מגלגלי עין למעלה, תלויות עיניהם לאלהי כסף ואלהי זהב, חייהם תלויים ברשרושי מעות שיקבלו, והנצרכות נחשבת

למעלה, אך להתפרנס מיגיע כפים חרפה היא להם.

ואין עם מי לדבר, מותר להקשות קושיות ואף להשאר בתמיהה על גמרא וגאונים על רמב"ם וראשונים, אך על גאוני הזמן תהיה אפיקורוס אם תעיז לתמוה או לשאול.

סביבם רבים מבני עלי, את אשר ירצו יקריבו או ידיחו ירחיקו.

ויש מי מהם עיניהם למרבה במחיר, ובעריצות חורצים לשון וגורל על חיי ענווים.

גם צבועים נעלמו, גם בלי מסכה ירקדו על כמה גבוהה אלפי מונים ממדיהם הננסים.

בעזות מצח יעמידו גוף ופנים כפוסקי הלכה ומוסר - שכבר הוסר וסר מהם.

לא יבושו ולא יכלמו מול גדולי אמת צנועים וטהורים. גם לפני מלך מלכי המלכים אינם נכנעים.

מחברי ספרים חורזים מן המוכן באוצרות תשובה, בנענוע אצבע קטנה יקאו מקורות סוגיות משא ומתן של גדולי דורות קדומים.

בלי שיעמיקו - יעתיקו כתופי, כל תורת אמת בשבי עטיים ועטם.

תורה תורה לבי עליך

תורה תורה לבי עליך, מי יחגור לך שק, מי ישים על מצחך אפר.

מה לך להלין על מפירי ברית, על רומסי שבת קודש, על מופקרי צניעות, על אוכלי בשר חזיר, על מאות ואלפים הנוסעים בכבישים בריש גלי בשבתות ובימים טובים.

האם ח"ו יעמיק הקרע בין שומרי התורה למפירה,

האם ילך ויעמיק עד כדי שלא יהיה אפשר להינשא זה עם זה.

האם יוצר ח"ו עם חדש ששומרי התורה יגלו ח"ו בתוכו,

הלא מסורת בדינו כי מכה של בית אבא קשה יותר, ויד אח קשה יותר מיד עשיו.

ועל כן נאמר: הצילני נא מיד אחי מיד עשיו (בראשית לב, יב).

מי יצילנו מאותו זמן מר ונמהר...

השואה ועליית יהודי מרוקו

עוולות עשו לק"ק מרוקו, היו מעמיסים אותם על משאיות שמוליכים חול, ולוקחים אותם למקומות מרוחקים, ושם היו מעבירים אותם על דעתם ועל דעת קונם.

גם ניצולי השואה גרפו סכומים עצומים עבורם מגרמניה ימ"ש, ועוד סיוע מנדיבים, כאשר רבים קיפחו חייהם בעוני ובסבל. ואין לי ספק, כי יבוא יום, ויתגלגלו דברים ומלחמות עד שתימחק גרמניה מעל פני האדמה.

והמתבונן יראה, שכסף זה מעוור העינים, עד שאין אומרים שהגרמנים טבחו והשמידו אותנו, אלא 'הנאצים', דהיינו רק המנאצים שבהם. והיה מקום לטעון, שדוקא ק"ק אירופה היו צריכים להיות רחמנים ללא גבול, לאחר מה שנעשה להם.

כמו כן, כתבי יד גנבו מאיתנו, ודפוסים עתיקים שדדו לנו, וביימו כאילו הייתה שריפה.

חיסול כמעט כל יום, חיסול הדדי של קבוצות פשע אחת נגד חברתה, וכך ח"ו הארץ מלאה דמים. ועל זאת הזהירה תורה: ותקיא הארץ אתכם.

קבורת חולין ללא השכבה וקדיש, יש מי מהם ששורפים גופתו, וכמו בכתות נוצריות ח"ו. והרי בזה יש ח"ו עקירת כל היהדות.

כמה רשימי"ם נאבדו לעם ישראל

יש מזל לישראל, שרבינו שלום שרעבי (הרש"ש) נתגלה בדור ישרים ותמימים, שלא היו נגועים בגזענות ועדתיות, והכירוהו בגדלותו, והעמידוהו כראש הישיבה, ורבים חכמים היו ישובים לפניו לשתות בצמא מפי קודשו סתרי תורה וכוונותיה.

בעליה זאת, יודע אני על כמה זקני תורה - ובפרט בקבלה, שבזו להם, וכל שכן שלא קירבו אותם.

אוי הוי אם יקום בראש ישיבה ודיבור. כי זה לא לכבודם להודות על האמת, ולתהות על קנקנם, ועל כן לא העדיפו אותם בנתינת אוכל ומלבושים ושאר צרכים. ובכך גרמו לרמיסת כבוד התורה וחכמיה - בעבודה בפרדסים ובנקיון מדרגות, עד שהושפלו לעפר, ואבדו כוחותיהם ועמם תמות חכמתם.

ואלה שעצמו עיניהם לראות אור, יתנו על כך את הדין.

ועינם לא זכתה לשזוף את דברי הירושלמי על הפסוק "ארור אשר לא יקים את דברי

התורה הזאת" (דברים כז, כו). אם למד ואף לימד וגם עשה, ובידו היה להחזיק עמלי תורה, ולא החזיק בהם, הרי הוא בכלל ארור. וגם תורתו ומעשיו ח"ו ארורים הם. אוי לו מיום הדין אוי לו מיום התוכחה, וכי ח"ו יקבלו טענתם המופרכת מיסודה, אשר לפיה אין הם מחוייבים לדאוג לעולי תימן - בעוד הם בהיכלי פאר מנקרים עינים.

שררות דיינות ובתי משפט בישראל

מספר משפחות תופסות כל חלקה בדיינות והנהגה רוחנית וכללית, וכך הוא בחלוני בתי משפט ושררה, חבר מביא חבר, קרוב מביא קרוב. וכך גם בכלכלה, הקשרים העסקיים מוסללים לקבוצה קטנה של אלף או אלפים משפחות, מחזיקים באפשר כל צוואר בקבוק.

וכבר הארכתי בחיבורי תשובה כהלכה, שאפילו מלך ישראל אינו מלך על אדמת א"י, ואינו יכול להגלות יהודי לחו"ל, ואף על פי שיכול להרוג מורד במלכות.

חילוני - זר לתורת ישראל

גם המושג 'חילוני', תרגומו וכל זר (ויקרא כב, י). היינו, נעשינו או נעשו זרים לכל יסוד באמונה. וכבר אברהם אבינו משחר זריחתו קבע, ששורש כל רצח הוא מחמת - כי אין יראת א-להים במקום הזה, והרגוני על דבר אשתי (בראשית כ, יא).

בדורינו זה ח"ו נתרופפה האמונה שיש א-לוה לעולם, שהוא אחד ואין עוד מלבדו, והוא מנהיג את עולמו כרצונו, והאדם 'נדמה' כי הוא קובע ושולט ומנהיג. ולכן קל להבין פשטו של הכתוב - יושב בשמים ישחק, ה' ילעג למו (תהלים ב, ד).

והנני מאמין ומפרש, ואהבת את ה' א-להיך בכל לבבך (דברים ו, ה). היינו, אפילו שיתלשו בידם את לבו, לא יהרהר על אמונתו. וציווי התורה "ובכל נפשך", כבר פירשו רבותינו - אפילו נוטל את נפשך (ברכות נד, א).

ומה שנאמר בכל לבבך בשני יצריך, גם בכל נפשך, גם בנשימה וגם בנפש, וגם ברוחך לא נסור, ואפילו כמלא חוד המחט.

מקומות ללא יראת ה', מציאותם מיותרת

ומקום שאין בו יראת א-להים, מציאותו בעולם לא רק מיותרת אלא אף מזיקה. ואפילו סין הגדולה ואמריקה העשירה, וכל שכן מדינות היהודים - מבחינת מציאות אמת ונצחית, הם אינם קיימות.

מוטב שכל העולם יחרב, ולאבדון יְעָלָם, באין בו נשמת חיים.

כל הכסף האדיר והבניינים העצומים, אינם אלא גופות בלי רוח חיים. ודומים הם למגדלי ילדים מנייר, וכל מה שיש להם אינו אלא בועות סבון.

וכי אדם יצהל אם רח"ל בנו עיוור לגמרי או שוטה גמור, הלא טוב מותו מחייו, כך כל המדינות שאין להם אלוהי יחידי ממעל, אז כל הנהגתם היא עצובה כביכול, ובסכנה ח"ו. קצרו של הדבר, כפי שכתב הרמב"ם, כל שסופו מוות, אינו דבר אמת, כך כל דבר הנראה אפילו עצום וגדול, קיומו בלי א-להים אינו אמת. ואינו אלא דמיון וחלום.

המכשירים הנשאים בכף היד

המכשירים הנשאים בכף היד, מביאים יצר הרע אפילו ליד, והכל נכשלים מחמתם בזנות העין ושמיעת דברים המענים את הנפש.

וכמו שאמר הבורא: קול ענות אני שומע. ואפשר לומר שהכוונה, קול עניות אני שומע, וכבר הודיעונו רבותינו שאין עניות אלא מתורה.

עשירי שקר ועשירי אמת

ומי שהוא עשיר אדיר, אינו אלא עני מרוד לפי האמת.

וכבר הכרתי עשירי עולם, שבעשר השנים האחרונות לחייהם איבדו דעתם, מה שנקרא 'אלצהיימר' או 'דמנסייה' רח"ל, ושכחו מה שיש להם חשבונות גדולים, ורכוש דלא נידי - ובכך עזבו לאחרים חילם.

גם ראש ממשלה בערוב ימיו לא ידע מה הוא ומה שמו. וכך נודע על נשיא מעצמה גדולה שנים רבות, לפני שמת שכח כל עבודתו ומחמדו, והיה לבוז רח"ל.

כל זאת רצוני לחזור ולומר, כי מצבים כאלו מוכיחים את כל הזיוף שבא מאחרי כל המעמדים הללו, וזאת לבד השקרים הנקראים בְּשֵׁם שפה 'דיפלומטית'.

או מה שנקרא 'פוליטיקה' - להבטיח שקר, לכפיות טובה גלויה, בלב ולב ידברו, פסו גם פסו אמונים מבני אדם, שוא ידברו איש את רעהו, שפת חלקות ידברוד.

אם כי מובן כי היה זה כבר לעולמים, ואין כל חדש תחת השמש, אבל לא היה נחלת הכלל - לא היה אז כמו היום כמעט נחלת הכלל, עד שקשה מאד להינצל מזה.

ההנהגה ביד אנשי רשע

איך החילונים חטפו את ההנהגה של עם ישראל מידי חכמי התורה והיראים. בתחילה חשבתי ח"ו כי אשמנו בכך, שהרי בראותינו עקירת כל קדוש באין אונים לקום ולהלחם על נפשינו.

אך בעומק העניין, הלא אנשי התורה לא ירימו יד נגדם, שהם עדיין אחים, בעוד שהם מסוגלים גם להרוג ממש, באין יראת א-להים במקומם.

ועל כן נפלה רוח חכמי הדור, כי לא יוכלו להם. ויותר נכון, לא ירצו לגרום ח"ו שפיכות דמים. ועל כן רפו ידיהם ורוחם, ובאין ברירה נשמטה ההנהגה מידם, ובלבד שח"ו לא ישפך דם יהודי על ידם ח"ו.

ואמרו בסוף מסכת סוטה, אין לנו אלא להשען על אבינו שבשמים.

מחנה שומרי התורה והמצוות צריך חיזוק

אך מה לנו כי נלין על אחרים, בעוד שבתוך מחנינו רבה ההתרופפות, וכמו הוציאו את נשותינו ובנותינו לרחובות, להיות בין המפרנסות, באין כל כבודה בת מלך פנימה.

וגם צרה צרורה היא בעיני, שדברי ודאי לחינם יהיו, אם לא יותר גרוע מכך לסתום פי, ודברי יחשבו ח"ו לכפירה כנגד מה שהסכימו חכמי הדור.

וקדושים הם יותר מתורה, שעליה אפשר לשאול ולהקשות ולתמוה, וליישב, וככל דרכי התורה.

מי יגלה עפר מעיניך, רבינו הרמב"ם הקדוש, במה שפסקת מהלכות תלמוד תורה בפ"ג, איך אע"ז ואומר: הוי כל כך צדקת, וצפית מראש חורבן, לא רק עולם הזה אלא אף חורבן בעולם הבא.

להלן הקללות האמורות בתורת קדשינו

(לבקשת רבינו המחבר זצ"ל להביא את סדר הקללות

בפרשת בחוקותי - כי תבוא)

אם בַּחֲקָתִי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם: וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִיּוֹ: וְהִשִּׁיג לָכֶם דִּישׁ אֶת בָּצִיר וּבָצִיר יִשָּׁיג אֶת זֶרַע וְאֶכְלֶתֶם לַחֲמִמְכֶם לְשֶׁבַע וְיִשְׁבַּתֶּם לְבִטָּח בְּאֲרָצְכֶם: וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאָרֶץ וְשָׁכַבְתֶּם וְאִין מִחֲרִיד וְהִשְׁפַּתִּי חָיָה רָעָה מִן הָאָרֶץ וְחָרַב לֹא תֵעָבֵר בְּאֲרָצְכֶם: וְרִדְפֶתֶם אֶת אִיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ לְפָנֵיכֶם לְחָרַב: וְרִדְפוּ מִכֶּם חֲמֹשֶׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רַבָּה יִרְדְּפוּ וְנָפְלוּ אִיְבֵיכֶם לְפָנֵיכֶם לְחָרַב: וּפְנִיתִי אֵלֵיכֶם וְהִפְרִיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבִּיתִי אֶתְכֶם וְהִקִּימֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם: וְאֶכְלֶתֶם יֶשֶׁן נוֹשֵׁן וְיֶשֶׁן מִפְּנֵי חֶדֶשׁ תּוֹצִיאֻ: וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם: וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהִיִּיתִי לָכֶם לְאֱלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם: וְאֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵהֵיטֵל לָהֶם עֲבָדִים וְאֲשַׁבֵּר מַטְת עַלְכֶם וְאוֹלֶךְ אֶתְכֶם קוֹמָמוֹת:

וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תִעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה: וְאִם בַּחֲקָתִי תִמָּאֶסוּ וְאִם אֶת מִשְׁפָּטִי תִגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי לְהַפְרֹכֶם אֶת בְּרִיתִי: אִף אֲנִי אֶעֱשֶׂה זֹאת לָכֶם וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בְּהִלָּה אֶת הַשְּׁחָפֶת וְאֶת הַקְּנֻדָּת מִכְּלוֹת עֵינַיִם וּמִדִּיבַת נֶפֶשׁ וּזְרַעְתֶּם לְרִיק וְזָרַעְכֶם וְאֶכְלָהּ: וְנָתַתִּי פָּנֵי בָכֶם וְנִגְפַתֶּם לְפָנֵי אִיְבֵיכֶם וְרָדוּ בָכֶם שְׁנֵאֵיכֶם וְנִסַּתֶּם וְאִין רִדְף אֶתְכֶם: וְאִם עַד אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְיִסְפַּתִּי לְיִסְרָה אֶתְכֶם שְׁבַע עַל חַטָּאתֵיכֶם: וְשָׁבַרְתִּי אֶת גְּאוֹן עֲזָכֶם וְנָתַתִּי אֶת שְׁמֵיכֶם כַּבְּרוֹל וְאֶת אֲרָצְכֶם כַּנְחָשָׁה: וְתִם לְרִיק כִּחְכֶם וְלֹא תִתֵּן אֲרָצְכֶם אֶת יְבוּלָה וְעֵץ הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן פְּרִיּוֹ: וְאִם תִּלְכוּ עִמִּי קְרִי וְלֹא תֵאָבֹו לְשִׁמְעֵ לִי וְיִסְפַּתִּי עֲלֵיכֶם מִפֶּה שְׁבַע כַּחַטָּאתֵיכֶם: וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת

חַיַּת הַשָּׂדֶה וְשַׁפְלָה אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָה אֶת בְּהֵמַתְכֶם וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם וְנִשְׁמָו
 דְּרִבְכֶם:

וְאִם בָּאֵלֶּה לֹא תִּנְסְרוּ לִי וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי קָרִי: וְהִלַּכְתִּי אִיךָ אֲנִי עִמָּכֶם בְּקָרִי
 וְהִפִּיתִי אֶתְכֶם גַּם אֲנִי שִׁבַּע עַל חַטָּאתֵיכֶם: וְהִבֵּאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נִקְמַת נָקָם
 בְּרִית וְנֹאסְפֹתֶם אֶל עָרֵיכֶם וְשַׁלַּחְתִּי דָבָר בְּתוֹכְכֶם וְנִתְתֶם בְּיַד אוֹיֵב: בְּשִׁבְרִי
 לָכֶם מִטָּה לָחֶם וְאָפּוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לְחֶמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהִשִּׁיבוּ לְחֶמְכֶם בְּמִשְׁקָל
 וְאָכַלְתֶּם וְלֹא תִשָּׁבְעוּ: וְאִם בְּזֹאת לֹא תִשְׁמָעוּ לִי וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי בְּקָרִי: וְהִלַּכְתִּי
 עִמָּכֶם בַּחֲמַת קָרִי וְיִסַּרְתִּי אֶתְכֶם אִיךָ אֲנִי שִׁבַּע עַל חַטָּאתֵיכֶם: וְאָכַלְתֶּם בְּשֹׁר
 בְּנֵיכֶם וּבְשֹׁר בְּנֵיתֵיכֶם תֹּאכְלוּ: וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת בְּמִיתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת חַמְנֵיכֶם
 וְנִתְתִי אֶת פְּגָרֵיכֶם עַל פְּגָרֵי גְלוּלֵיכֶם וְגַעְלָה נִפְשֵׁי אֶתְכֶם: וְנִתְתִי אֶת עָרֵיכֶם
 חֲרָבָה וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת מְקֹדְשֵׁיכֶם וְלֹא אֶרְיַח בְּרִיחַ נִיחַחְכֶם:

וְהִשְׁמַדְתִּי אֲנִי אֶת הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֵיבֵיכֶם הַיְשָׁבִים בָּהּ: וְאֶתְכֶם אֲזַרֶּה בַּגּוֹיִם
 וְהִרִיקְתִּי אַחֲרֵיכֶם חֶרֶב וְהִיתָה אֲרֻצְכֶם שְׁמָמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חֲרָבָה: אִז תִּרְצָה
 הָאָרֶץ אֶת שְׁבִתְתֶיהָ כֹּל יְמֵי הַשְּׁמָה וְאַתֶּם בְּאָרֶץ אֵיבֵיכֶם אִז תִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ
 וְהִרְצָת אֶת שְׁבִתְתֶיהָ: כֹּל יְמֵי הַשְּׁמָה תִשְׁבֹּת אֶת אֲשֶׁר לֹא שְׁבִתָּה בְּשְׁבִתְתֵיכֶם
 בְּשִׁבְתְּכֶם עָלֶיהָ: וְהִנְשִׂאֲרִים בָּכֶם וְהִבֵּאתִי מִרְדָּה בְּלִבְכֶם בְּאֲרֻצַּת אֵיבֵיכֶם וְרִדְדָה
 אֶתְכֶם קוֹל עֹלָה נִדָּף וְנָסוּ מִנְּסַת חֶרֶב וְנִפְּלוּ וְאִין רִדְדָה: וְכִשְׁלוּ אִישׁ בְּאִחִיו כְּמִפְּנֵי
 חֶרֶב וְרִדְדָה אִין וְלֹא תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה לְפָנַי אֵיבֵיכֶם: וְאַבְדֶּתֶם בַּגּוֹיִם וְאָכַלְתֶּם
 אֶתְכֶם אֶרֶץ אֵיבֵיכֶם: וְהִנְשִׂאֲרִים בָּכֶם יִמְקוּ בַּעֲזוֹנִם בְּאֲרֻצַּת אֵיבֵיכֶם וְאִי בַּעֲזוֹנֹת
 אֲבֹתֶם אֶתְכֶם יִמְקוּ: וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲזוֹנִם וְאֶת עֲזוֹן אֲבֹתֶם בְּמַעַלְם אֲשֶׁר מָעְלוּ בִּי וְאִי
 אֲשֶׁר הִלְכוּ עִמִּי בְּקָרִי: אִיךָ אֲנִי אֵלֶּךְ עִמָּכֶם בְּקָרִי וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם בְּאָרֶץ אֵיבֵיכֶם אוֹ
 אִז יִפְּנֹעַ לְבַבְכֶם הָעָרֶל וְאִז יִרְצוּ אֶת עֲזוֹנִם:

וְזִכְרְתִי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאִיךָ אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאִיךָ אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזַכָּר

וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר: וְהָאָרֶץ תִּעְזֹב מֵהֶם וְתִרְצֵן אֶת שִׁבְתֵּיתִי בְּהִשְׁמָה מֵהֶם וְהֵם יִרְצוּ אֶת עֵזְבָם יַעַן וּבִיַעַן בְּמִשְׁפָּטִי מֵאִסּוּ וְאֶת חֻקֵּי גְעֻלָּה נִפְשָׁם: וְאִף גַּם זֹאת בְּהִיוֹתָם בְּאָרֶץ אֲיִבֵיהֶם לֹא מֵאֲסָתִים וְלֹא גְעֻלָּתִים לְכַלְתָּם לְהַפִּיר בְּרִיתִי אִתְּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רֵאשִׁימִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אִתְּם מֵאָרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְהִיּוֹת לָהֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי יְהוָה:

וְהָיָה אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה הַיּוֹם וּנְתַנָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עֲלֶיךָ עַל כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגָה כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: בְּרוּךְ אַתָּה בְּעִיר וּבְרוּךְ אַתָּה בְּשָׂדֶה: בְּרוּךְ פְּרִי בְטָנָה וּפְרִי אֲדָמָתְךָ וּפְרִי בְהֶמְתְּךָ שֶׁגֵר אֶלְפֶיךָ וְעִשְׂתָּרוֹת צֹאנֶיךָ: בְּרוּךְ טִנְאָה וּמִשְׁאֲרֶתְךָ: בְּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶה וּבְרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתְךָ: יִתֵּן יְהוָה אֶת אֲיִבֶיךָ הַקָּמִים עֲלֶיךָ נִגְפִים לְפָנֶיךָ בְּדַרְךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבִשְׂבָעָה דָרְכִים יִנְסוּ לְפָנֶיךָ: יַעַן יְהוָה אַתָּה אֶת הַבְּרָכָה בְּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדְךָ וּבְרָכָה בְּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: יִקְיַמְךָ יְהוָה לֹא לְעַם קְדוֹשׁ פֶּאֶשֶׁר נִשְׂבַּע לָךְ כִּי תִשְׁמֹר אֶת מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָיו: וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְהוָה נִקְרָא עֲלֶיךָ וַיִּרְאוּ מִמֶּךָ: וְהוֹתִרְךָ יְהוָה לְטוֹבָה בְּפָרִי בְטָנָה וּבְפָרִי בְהֶמְתְּךָ וּבְפָרִי אֲדָמָתְךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׂבַּע יְהוָה לְאֲבֹתֶיךָ לֵאמֹר: יִפְתַּח יְהוָה לָךְ אֶת אוֹצְרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם לְתֵת מָטֶר אֲרָצְךָ בְּעֵתוֹ וּלְבָרֶךְ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יָדְךָ וְהִלְוִיתָ גוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: וּנְתַנָּה יְהוָה לְרֵאשִׁי וְלֹא לְזָנָב וְהִיִּיתָ רַק לְמַעַלְלָה וְלֹא תִהְיֶה לְמָטָה כִּי תִשְׁמַע אֶל מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה הַיּוֹם לְשָׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת: וְלֹא תִסּוֹר מִכָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אִתְּכֶם הַיּוֹם יְמִין וּשְׂמֹאל לְלַכֵּת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרִים לְעַבְדָּם:

וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי וְחֻקֵּי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה הַיּוֹם וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגָה: אַרְוֵר אַתָּה בְּעִיר וְאַרְוֵר אַתָּה בְּשָׂדֶה: אַרְוֵר טִנְאָה וּמִשְׁאֲרֶתְךָ: אַרְוֵר פְּרִי בְטָנָה וּפְרִי אֲדָמָתְךָ שֶׁגֵר

אֶלְפִיָּה וְעִשְׂתֵּרֶת צִאנָה: אָרוּר אַתָּה בְּבֹאֶךָ וְאָרוּר אַתָּה בְּצֵאתְךָ: יִשְׁלַח יְהוָה בְּךָ אֶת הַמְּאָרֶה אֶת הַמְּהוּמָה וְאֶת הַמְּגַעֲרֹת בְּכֹל מִשְׁלַח יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַד הַשְּׂמֹדָה וְעַד אֲבֻדָּה מִהֵרָ מִפְּנֵי רַע מַעֲלָלֶיךָ אֲשֶׁר עֲזַבְתָּנִי: יִדְבֵּק יְהוָה בְּךָ אֶת הַדָּבָר עַד כִּלְתוֹ אֶתְךָ מֵעַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה בָּא שָׂמָה לְרִשְׁתָּהּ: יִכְבֶּה יְהוָה בְּשַׁחֲפֹת וּבְקַדְחֹת וּבְדִלְקֹת וּבְחַרְחֹר וּבְחֶרֶב וּבְשֹׂדֶפוֹן וּבִירְקוֹן וּרְדִפוֹהָ עַד אֲבֻדָּה: וְהָיוּ שָׂמִיָּה אֲשֶׁר עַל רֹאשֶׁהָ נְחֹשֶׁת וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר תַּחְתֶּיהָ בְּרוֹזָל: יִתֵּן יְהוָה אֶת מִטְרֵ אֶרֶץ אֲבָק וְעֶפְרָ מִן הַשָּׁמַיִם יֵרֵד עֲלֶיךָ עַד הַשְּׂמֹדָה: יִתְנֶה יְהוָה נֶגֶף לְפָנֶי אֵיבֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד תֵּצֵא אֵלָיו וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים תִּנּוֹס לְפָנָיו וְהָיִיתָ לְזַעֲוָה לְכֹל מִמְלַכּוֹת הָאָרֶץ:

וְהִיְתָה נִבְלָתְךָ לְמֵאֲכָל לְכֹל עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבְהֵמַת הָאָרֶץ וְאִין מַחְרִיד: יִכְבֶּה יְהוָה בְּשַׁחֲרֵי מְצָרִים (וּבַעֲפָלִים) וּבְטַחְרֵים וּבְגָרְב וּבְחָרָם אֲשֶׁר לֹא תוּכַל לְהִרְפֹּא: יִכְבֶּה יְהוָה בְּשַׁגְעוֹן וּבְעִוָּוֹן וּבְתַמְהוֹן לְבָב: וְהָיִיתָ מְמַשֵּׁשׁ בַּצְּהָרִים כַּאֲשֶׁר יִמְשֵׁשׁ הָעוֹר בְּאַפְלָה וְלֹא תִצְלִיחַ אֶת דְּרָכֶיךָ וְהָיִיתָ אֶף עֲשׂוֹק וְגִזּוּל כָּל הַיָּמִים וְאִין מוֹשִׁיעַ: אִשָּׁה תֵּאָרֵשׁ וְאִישׁ אַחֵר (יִשְׁגַּלְנָה) יִשְׁכַּבְנָה בֵּית תַּבְנָה וְלֹא תִשָּׁב בּוֹ כָּרֶם תִּטְעַע וְלֹא תַחֲלִלְנֹו: שׁוֹרְךָ טְבוּחַ לְעֵינֶיךָ וְלֹא תֵאֲכַל מִמֶּנּוּ חֲמֹרָה גִּזּוּל מִלְּפָנֶיךָ וְלֹא יָשׁוּב לָךְ צִאנָה נְתַנּוֹת לְאֵיבֶיךָ וְאִין לָךְ מוֹשִׁיעַ: בְּנִיָּה וּבְנֵיתֶיךָ נְתַנִּים לְעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רְאוּת וְכִלּוֹת אֲלֵיהֶם כָּל הַיּוֹם וְאִין לְאֵל יָדְךָ: פְּרִי אֲדָמָתְךָ וְכֹל יִגִיעָה יֵאֲכַל עִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעֶתָ וְהָיִיתָ רַק עֲשׂוֹק וְרִצּוּץ כָּל הַיָּמִים: וְהָיִיתָ מְשַׁגָּע מִמְרָאָה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה: יִכְבֶּה יְהוָה בְּשַׁחֲרֵי רַע עַל הַבְּרָפִים וְעַל הַשִּׁקִּים אֲשֶׁר לֹא תוּכַל לְהִרְפֹּא מִכָּף רִגְלָהָ וְעַד קַדְקֹדָה: יוֹלֶה יְהוָה אֶתְךָ וְאֶת מִלְכָּהָ אֲשֶׁר תִּקִּים עָלֶיךָ אֵל גּוֹי אֲשֶׁר לֹא יִדְעֶתָ אֶתְךָ וְאַבְתֶּיךָ וְעַבְדֶּתָ שָׁם אֱלֹהִים אַחֲרַיִם עֵץ וְאָבֹו: וְהָיִיתָ לְשִׁמָּה לְמִשָּׁל וְלִשְׁנִינָה בְּכֹל הָעַמִּים אֲשֶׁר יִנְהַגְךָ יְהוָה שָׂמָה: זָרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה וּמַעֲט תֵּאָסֵף כִּי יַחֲסִלְנֹו הָאָרֶבָה: כָּרְמִים תִּטְעַע וְעַבְדֶּתָ וְיִין לֹא תִשְׁתֶּה וְלֹא תִאָּגֵר כִּי תֵאֲכַלְנֹו הַתְּלַעֲת: זֵיתִים יִהְיוּ לָךְ בְּכֹל גְּבוּלָה וְשִׁמּוֹן לֹא תִסּוֹף כִּי יִשָּׁל זֵיתְךָ: בְּנִים וּבָנוֹת תּוֹלִיד וְלֹא יִהְיוּ לָךְ כִּי יִלְכוּ

בשבי: כל יצא ופרי אדמתה יירש הצלצל: הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה תרד מטה מטה: הוא ילוך ואתה לא תלוננו הוא יהיה לראש ואתה תהיה לזנב:

ובאו עליך כל הקללות האלה וירדפוה והשיגוה עד השמדך פי לא שמעת בקול יהוה אלהיך לשמור מצותיו וחקתיו אשר צוה: והיו בך לאות ולמופת ובזרעה עד עולם: תחת אשר לא עבדת את יהוה אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל: ועבדת את איביך אשר ישלחנו יהוה בך ברעב ובצמא ובעירם ובחסר כל ונתן על ברזל על צנארה עד השמידו אתה: ישא יהוה עליך גוי מרחק מקצה הארץ כאשר ידאה הנשר גוי אשר לא תשמע לשונו: גוי עז פנים אשר לא ישא פנים לזקן ונער לא יחן: ואכל פרי בהמתך ופרי אדמתך עד השמדך אשר לא ישאיר לך דגן תירוש ויצהר שגר אלפיך ועשתרת צאנה עד האבידו אתה: והצר לך בכל שעריך עד רדת חמתיה הגבהת והבצרות אשר אתה ביטח בהן בכל ארצה והצר לך בכל שעריך בכל ארצה אשר נתן יהוה אלהיך לך:

ואכלת פרי בטנה בשר בניה ובנותיה אשר נתן לך יהוה אלהיך במצור ובמצוק אשר יציק לך איבך: האיש הרך בך והענג מאד תרע עינו באחיו ובאשת חיקו וביתר בניהו אשר יותיר: מתת לאחד מהם מבשר בניהו אשר יאכל מבלי השאיר לו כל במצור ובמצוק אשר יציק לך איבך בכל שעריך: הרפה בך והענגה אשר לא נסתה כף רגלה הצג על הארץ מהתענג ומרף תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה: ובשליטה היוצת מבין רגליה ובבניה אשר תלד פי תאכלם בחסר כל בסתר במצור ובמצוק אשר יציק לך איבך בשעריך: אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת הפתבים בספר הזה ליראה את השם הנכבד והנורא הזה את יהוה אלהיך: והפלא יהוה את מפתך ואת מפות זרעה מפות גדלת ונאמנות וחקלים רעים ונאמנים: והשיב בך את כל מדונה מצרים אשר יגרת מפניהם ודבקו בך: גם כל חלי וכל מפה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת

יַעֲלֶם יְהוָה עֲלֶיךָ עַד הַשְּׁמֹדָה: וְנִשְׁאַרְתָּם בְּמַתִּי מְעַט תַּחַת אֲשֶׁר הֵייתֶם כְּכוֹכְבֵי
הַשָּׁמַיִם לְרֹב כִּי לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

וְהָיָה כַּאֲשֶׁר שָׁשׂ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֶתְכֶם וּלְהַרְבּוֹת אֶתְכֶם כִּן יִשְׂשֵׂי יְהוָה
עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וְנִסְחַתְתֶּם מֵעַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר אֶתָּה
בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: וְהִפְיָאָה יְהוָה בְּכֹל הָעַמִּים מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ
וְעַבְדְּתָ שָׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אֶתָּה וְאַבְתִּיךָ עֵץ וְאֶבֶן: וּבְגוֹיִם
הֵחֵם לֹא תִרְגָּע וְלֹא יְהִי מְנוּחַ לְבָב רַגְלֶךָ וְנָתַן יְהוָה לְךָ שֵׁם לֵב רָגִז וּכְלִיזוֹן
עֵינַיִם וְדַאֲבוֹן נַפְשׁ: וְהָיוּ חֲטִיָּה תִלְאִים לְךָ מִנְּגִד וּפְחַדָּה לִילָה וַיּוֹמֶם וְלֹא תֵאֱמִין
בְּחַיִּיךָ: בְּבִקֹּר תֵאמַר מִי יִתֵּן עָרֵב וּבְעָרֵב תֵאמַר מִי יִתֵּן בְּקֹר מִפְּחַד לְבָבֶךָ אֲשֶׁר
תִּפְחַד וּמִמְרָאָה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאָה: וְהִשִּׁיבָה יְהוָה מִצָּרִים כַּאֲנִיּוֹת בְּדַרְךָ אֲשֶׁר
אָמַרְתִּי לְךָ לֹא תִסִּיף עוֹד לְרִאֲתָה וְהִתְמַפְרָתֶם שָׁם לְאִיִּבֶיךָ לְעַבְדִּים וְלִשְׁפָחוֹת
וְאִין קִנְיָה:

אֱלֹהֵי דְבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה לְכַרֵּת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָרֶץ מוֹאָב
מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר פָּרַת אִתְּם בְּחֵרֵב:

דברי חיזוק
להג הפסח
ובצל התקופה

משולחנם של
רבני בית ההוראה
שליט"א

הגאון רבי איתמר הלוי מחפוד שליט"א
ראש כולל תפילה למשה ומרבני בית ההוראה

דברי חיזוק

בשורות קצרות אלו אומר אשר על ליבי ללא מורא, פחד וחשבון, רק מיראת גדולת והדר גאון השי"ת ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש ובפרט בשעת הסכנה ר"ל, בראותי את גודל אי הבנת המצב לאשורו וקריאות להתחזקויות שונות שהצד השוה שבהן, אי חישוב מסלול מחדש. כי מלבד חיזוק בהתמדת התורה, קריאת תהילים ותחנונים, פיטום הקטורת, תעניות [ויש לדון בדבר של נגיף אי שייך בזה מ"ש המג"א (סי' תקעו סק"ב) ושו"ת חת"ס (ח"ו סי' כג)] וכיו"ב, אנו צריכים בעת ובעונה הזאת בתחילה לשפר את דרכינו ומעשינו, כי השי"ת מדבר איתנו בניו היקרים עם קדוש וזוהי בלבדה דרך התשובה, ועיקר החיזוק והתיקון הוא בענייני צניעות וקדושה אשר נאמר בהם ושב מאחריך ר"ל, ואם לא זועקים על זאת, הרי היא ממש כאמירת דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקריה, והרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים ותוסיף הצרה צרות אחרות וכדכתב רבינו הרמב"ם (הל' תעניות א,ג).

אשר על כן יש לזרוק לאלתר בלי פשרות והתחכמויות, רבים ממלבושי הנשים הבגדים הצואים הנהוגים במחוזותינו רח"ל, הצר, הצמוד והקצר וכו' כמו כן מגיפת פאות זמנינו אשר לא שערום המתירים בזמנו, היפך מטרת ציווי התורה להצניע את האשה והפיכת רחובות קריה לקירקס ותצוגת אופנה והכשלת הרבים ר"ל, ובנוסף תקרובת עבודה זרה בפאות רח"ל המצויה כמעט בכלן כמו שביארתי באורך בקונטרס: "הררים התלויים בשערה", והסיבה שלא מפרסמים ומתעלמים מזה היא מסיבה הידועה, פחד העם וכן מחמת כי נגע זה פשה בראשי העם ובמשפחותיהם הקרובה. וכל הנשאר בדרך הנלוזה והקלוקלת הזו, תוך גילגול עיניים מצטדקות ובשינויים משניים קוסמטיים, הרי הוא כאדם שמנוע רכבו שבק חיים

ומתעסק בתיקון וילונות הרכב, וכבר אמר מו"ר מרן הגרא"מ שך זצוק"ל: "כי אם נשות האברכים הולכות כך, צריך לסגור את הכוללים וכל תורתו הולכת לסיטרא אחרא ר"ל", וא"כ מה תועלת בשאר חיזוקים כשהבסיס צריך תיקון רב.

כמו כן השמירה על כבוד בית כנסת היא לא רק בשעת התפילה, כי דיבור ושיחה בבית הכנסת אסורה בכל עת וזמן ודלא כמפרסמים: "בשעת התפילה", שפרסום זה הוא עקירת יסוד כבוד בית הכנסת וקדושתו, ותמהני על המפרסמים להתחזק בעניינים אחרים שהם אמנם חשובים, אבל לא הם שיעצרו את הנגף הגדול רח"ל במחילה מכבוד תורתם החשוב, ויעויין למהר"י אלשקר בצפנת פענח (מסכת כריתות עמו' 442) גבי מכת דבר שבא מצד העון ומי שלא ידע המחלה היינו העוון לא תעלה לו ארוכה ומרפא עיי"ש. וכל המתרשל בחיזוק דברים אלו שהם היסודיים, הרי הוא מכריע את הכף לחובה ר"ל ואיש אל יאמר שלום עליך נפשי אלא בידו תלוי הגורל של רבבות עמך ישראל בשעות קשות אלו.

וכמובן בנוסף לכך יש להזהר הרבה בשעת הדבר ורבה שהיה ראש ישיבה (גיטין ס) הסתגר בביתו בשעת הדבר וסגר החלונות כדאיתא (ב"ק ס:): ואיך יתכן להתאסף ולהתכנס במקומות ציבוריים וכן במקומות של רבים שלא עושים חיטויים כמה פעמים, מה יעזור על שמירת מרחק כשיכולים הבאים אחריהם להתדבק ממשטחים שעליהם יש נגיפים, והעניין הוא פיקוח נפש ממש ר"ל בסיכון נפשות רבות מעם ישראל כולל צעירים ואנשים ללא מחלות רקע והיכן נעלם הכלל שעל נפש של אחד מישראל כל עם ישראל מחללין שבת להצלתו, ועלינו להתנהג כנזופים לפני המקום ולא בזחיחות ויהירות בסברות שאין בהן ממש ועיי' ברשב"ש (סי' קצה).

החותם בדמע לישועת הפרט והכלל

בכבוד ויקר

איתמר מחפוד

הגאון רבי אברהם אבידר שליט"א

דיין בבית הדין הרבני בפ"ת ומרבני בית ההוראה

וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח

סגולה נפלאה ועניין גדול יש בסיפור יצי"מ, וכפי שכתב רבי אלימלך מליז'ענסק בספרו "נועם אלימלך" (פרשת בא פ"י, ב) "כשהקב"ה ברחמיו עושה נס לישראל פעם אחת ונוקם להם מאויביהם, אז נתעוררו הרחמים ומועיל אפילו לעתיד בכל דור ודור שישראל צריכין להינקם מאיזה שונא העומד עליהם להכבידם בעול שררה או מלך, אז הקב"ה עושה נקמה בו, כיון שכבר נתעוררו הרחמים בענין כזה. וזהו "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים". וכשתספרו זאת, יכמרו אותם הרחמים וינקם לכם מאויביכם לבל יוכלו הַצָּר לַכֶּם כָּלֵל".

ולפי זה פירש הגאון ר' אברהם ווינפלד בספר לב אברהם (תהלים עמוד רפח) את הפסוק בתהילים (קיא, ד) "זכר עשה לנפלאותיו, חנון ורחום השם". כלומר הטעם שהקב"ה ציוה אותנו לעשות "זכר לנפלאותיו", גון במצות סיפור יצי"מ, הוא כדי לעורר חסדי ה', כי "חנון ורחום השם" ורוצה להיטיב. וזו העצה לעורר רחמי ה'.

וכן כתב המהר"ל מפראג, שממה שראינו שעשה הקב"ה נוראות במצרים, ומאחר והקב"ה הוא נצחי, וכמו-כן מעשיו ונוראותיו הם נצחיים, הרי בודאי המעשים שעשה הקב"ה במצרים לא היו רק לזמן ההוא, אלא מקור לכל הגאולות שאנו ממתינים להן. וזהו פירוש הפס' "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו". כלומר שכשהקב"ה עושה חסדו, הרי חסדו הוא לעולם ועד.

ואשר לפי זה כתב הגאון ר' יעקב מאיר פאדווא מבריסק בעל "נטפי מים", שזה מה שרמז לנו התנא "וחכמים אומרים ימי חייך - העוה"ז. כל ימי חייך - להביא לימות המשיח. שגאולת מצרים תשמש כדי להביא לימות המשיח. (הובא בס' כמוצא שלל רב עמ' קלא).

והנה כתב הרמב"ן (סוף פרשת בא) "וכן כל כיוצא בהן, מצוות רבות זכר ליציאת מצרים, והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישכחו מן הניסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שיאן לאדם חלק בתורת משה רבינו. עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים. אין בהם טבע ומנהגו של עולם". עכ"ד. הרי לנו שהניסים לא נעשו לישראל על מנת שישמשו למקומם ושעתם בלבד, אלא להאיר לנו את הדרך בחשכת הגלות, ולהחדיר בליבנו הכרה ברורה שגם בזמנים ובעניינים הנראים לעינינו כטבעיים, מעשים אשר אין יד ה' גלויה בהם לעין כל, עלינו לראות ולהרגיש את השגחת הקב"ה עלינו.

ואמר על כך הגר"א וייס (הובא במוצא שלל רב - הגדה ש"פ עמ' רלו), שהמילה נס מתפרשת בשני אופנים.

(א). בלשון בני אדם נס הוא פלא, כמאמרנו בתפילה "על הניסים ועל הנפלאות".

(ב). בלשון הכתוב "נס" הוא דגל, וכמאמר הנביא ישעיה (יח. ג) "כנשוא נס הרים תקעו". וכן במאמר הנביא ירמיה (נא, יב) "אל חומות בבל שאו נס". וכן בתפילה "ושא נס לקבץ גליותינו". וכן בספר במדבר (כא, ח) "ושים אותו על נס". וראה פירש"י שם כלונס, גבוה לאות ולראיה. ע"ש.

ואינם שני פירושים מנוגדים. אלא שנים שהם אחד. שכן מדברי הרמב"ן למדנו, שתכלית ההנהגה הניסית היא לשמש כדגל על ההנהגה הטבעית. ומה דרכו של דגל? לסמל ולהפגין בעלות שלטון וריבונות על מדינה, עיר או מבצר עליו הוא מתנוסס. וכך על הנס לשמש דגל ולהפגין את שלטון הקב"ה על תבל ומלואה, כדברי הרמב"ן "עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם".

ועל כך יש משל נפלא (הובא בספר כמוצא שלל רב עמ' רלז) מעשה בבן ששאל את אביו בליל הסדר, לאחר ששמע אותו מפליג בנס

קריעת ים סוף, הלא הקב"ה ברא את הים, וא"כ מה חידוש יש במה שהוא יכול לבקעו.

ענה לו אביו: אמשול לך משל. פסל אחד שפסל סוס מאבן שיש והניחו ברחובה של עיר. והעוברים ושבים לא התפעלו ולא ניגשו לומר לו יישר כח. ניחמוהו בני ביתו, אדרבה ואדרבה, עבודתך כה נפלאה, עד שהבריות סבורים שהוא סוס חי, ומי יתפעל מסוס שנמצא ברחוב. שאל הפסל בתרמת, וכי עלי ליצור פסל שאינו אמיתי? לא ולא, השיבו לו חכמים. קח סוס אבן וחלקהו לשני חלקים, וכך תעורר את השתאות ההמון שסוס חי חצוי לשנים, ואז יכירו ויווכחו כי לא סוס עומד לפניהם, אלא יצירת מופת של רב-אומן, ברוך כישרון.

והנמשל: קריעת ים סוף. לו זכינו ללב טהור, לנפש חפצה ולשכל הצמא ומשתוקק לדעת קרבת אלוקים, לא היה הקב"ה צריך לבקוע תהומות כדי להשריש בליבנו אמונתו ואהבתו. אלא היינו רואים בים עצמו, כמו בכל יתר מעשי הבריאה את מעשי ידיו להתפאר של יוצר בראשית, עד שפינו היה מלא כים להודות ולהלל לשמו הגדול. שהרי כך אמר הנביא ישעיהו (מ. כו) "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה". וכמאמר דוד המלך (תהלים ח) "כי אראה שמיך מעשי אצבעותיך, ירח וכוכבים אשר כוננת". וכך כתב הרמב"ם (פ"ב מהל' יסודי התורה ה"ב) "היאך הוא הדרך לאהבתו וליראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול".

ומדוע לא מרגישים בכך? זאת אשמת ההרגל המעמעמת את הרגשתינו, עד שהקב"ה קרע לנו את הים, על מנת שנתבונן לא רק בקריעת הים, אלא אף בים עצמו (כשהוא שלם ולא קרוע) ובכל הבריאה כולה, ונראה בהם את ידו הגדולה, ונודה ונהלל על כל נשימה ונשימה.

ולפי"ז יובן הפסוק בישעיה (יא, ט) "כי מלאה הארץ דעה את ה', כמים לים מכסים". שכן תכליתה של קריעת ים סוף היתה לחזק את אמונת בני

לדורות עולם, לראות את יד ה' בתוך חוקי הטבע. אך לעתיד לבוא, שכאשר הנהגת ה' תהיה גלויה, תימלא הארץ דעה את ה' אף כאשר "מים לים מכסים", ושוב לא יהיה צורך בקריעת תהומות כדי להשריש את האמונה בליבנו. עכ"ד.

הגאון רבי מיכאל זכריהו שליט"א
ר"מ ישיבת תפארת משה בני ברק

יציאת מצרים - אז והיום

חג הפסח בכלל, וליל הסדר בפרט, מחזירים אותנו לאירוע המכונן בתולדות העם היהודי - יציאת מצרים. התורה קובעת שיש להזכיר אירוע זה מדי שנה ולספר עליו לדורות הבאים. בעקבות כך קובעת המשנה שעל מנת לחזור לעֶבֶר ההיסטורי, עלינו לחוש כאילו אנו עצמנו יוצאים ממצרים.

חייב אדם לראות את עצמו

פיסקא זו המובאת בגמרא מוזכרת גם בהגדה של-פסח:

"בכל דור ודור חייב אדם לראות (ויש גורסים - להראות) את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא ממצרים. שלא את אבותינו בלבד גאל אלא אף אותנו גאל, שנאמר: "ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו".

(מסכת פסחים, פרק י, משנה ה)

המשנה הופכת את זיכרון יציאת מצרים מזיכרון קולקטיבי (זיכרון השייך לקבוצה מסוימת) לזיכרון אישי, לכל יחיד ויחיד.

והדברים לכאורה צריכים ביאור:

א. יש להתבונן בחיוב המצוה הזאת, שלא מצאנו דוגמתה בשאר ימים טובים. אנו אומרים זאת בהגדה, ומקורו במשנה (פסחים קטז, ב) "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שנאמר (שמות

יג) 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים'."

בסוכות אנו יושבים בסוכה זכר לענני הכבוד, אבל לא מוזכר שחייב לראות עצמו כאילו יושב תחת ענני הכבוד, וכן בשבועות זמן מתן תורתנו, לא מוזכר שישנו חיוב לראות עצמו כאילו שומע תורה מהר סיני, ואם כן אפוא מה יש בה ביציאת מצרים שנתייחד לה החיוב לכל אדם "לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים"? מהי המשמעות של ראייה זו שאנו מחויבים בה בכל דור ודור?

ב. בנוסף, מה פשר הכפילות חייב אדם לראות את "עצמו" כאילו הוא "בעצמו" יצא ממצרים?

ג. עוד יש להתבונן, מהי כוונת המשנה באומרה ש"לא את אבותינו בלבד גאל אלא אף אותנו גאל", הרי ממה נפשך, אם אבותינו נגאלו ממילא אף אנו נגאלנו עמהם, מחמת עצם היותנו בניהם של הנגאלים, ואם בנגאלים בעצמם מדובר הרי אבותינו הם אלו שנגאלו בפועל ולא אנחנו, ואם כן אפוא מה הסבר הדברים?

עבדים היינו

בפיסקא נוספת בהגדה נאמר:

"עבדים היינו לפרעה במצרים וכו' ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים עדיין אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים."

ד. מפרשי ההגדה התקשו להבין פיסקא זו, מדוע הכריח בעל ההגדה עובדה זו? מנין לנו הביטחון והוודאות שעדיין היינו נותרים עד עצם היום הזה משועבדים לפרעה במצרים, אולי פרעה היה מתרצה לבסוף להוציאנו משם? שמא היו נוצרות סיבות אחרות שיגרמו שנצא משם? ובכלל, אנו הרי יודעים כי במציאות של זמנינו אין כמעט כיום מושג של עבדות? הרי מצינו כבר בקורות דברי הימים עמים שלמים אשר היו משועבדים במשך

שנים רבות ולאחר זמן יצאו לחירות, אל החופש, אחרי מלחמות או הפיכה בשלטון. ואם נתבונן לאחור, אל עֵבֶר ההיסטוריה הלא-רחוקה, הלא אפילו הכושים, שהיו עבדים, זכו לחירות לפני כמאה שנה. ואם כן, איך אנחנו אומרים שאם ה' לא גאל אותנו, בדרך של ניסים ונפלאות, עדיין היינו אנחנו ובנינו ובני בנינו משועבדים לפרעה במצרים. וכי לא יכול להיות שפרעה היה במשך הזמן משתנה בדעתו, או שהיינו מתגברים, או באיזו סיבה, בדרך הטבע, והיינו ניצולים?

ואפילו כולנו חכמים

"ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח".

ה. לכאורה מה החידוש הגדול בכך? וכי קיום המצוה תלוי בחכמת המקיימה? כלום ככל שתגדל חכמתו אזי היה צד לפוטרו? הרי אם יש מצוה לספר ביציאת מצרים בודאי אין שום קשר בין חכמת המספר לחובתו לספר! והאם נאמר שאדם חכם יהיה פטור מאיזה מצוה בגלל חכמתו?

יתירה מזאת, מיקומו של מאמר זה אומר דרשני. לכאורה היה מן הראוי לסדרו לאחר המעשה בו נזכרה העובדה בה האריכו התנאים לספר ביציאת מצרים וממילא אז היה מתאים לומר "וכל המאריך לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח"?

ועוד יש לעורר ולשאול, מדוע דווקא במצוה זו של סיפור ביציאת מצרים מצינו שהפליגו חז"ל לומר שכל המרבה בה הרי זה משובח! דבר שלא מצינו בכל המצוות?

לפי שהוציא עצמו מן הכלל

"כנגד ארבעה בנים דיברה תורה וכו'. רשע, מה הוא אומר: מה העבודה הזאת לכם. ולא לו, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל, כפר בעיקר.

וכאן יש להבין:

ו. מה פשר דברי הרשע בשאלתו "מה העבודה הזאת לכם?" למה כוונתו?

יתירה מזאת, מדוע שאלתו זו מוכיחה באופן ודאי שהוא הוציא עצמו מן הכלל? האם רק מחמת שהשתמש בלשון 'לכם' וממילא מדייקים שהוא התכוון דווקא לכם ולא לו, או אולי הדברים עמוקים יותר?

ועוד תמוה, מפני מה אמירה זו נחשבת כל כך חריפה ומרחיקת לכת עד כדי שרבותינו התבטאו כלפיו בלשון חריפה וקשה וכינוהו - כופר בעיקר? ובפרט שלא בא בהתרסה נגד התורה או נגד הבורא ח"ו, אשר מעידה על כך שהוא באמת כופר בעיקר.

ועוד מוטל עלינו לידע, מה פשר המענה שאנו משיבים לו "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים לי ולא לו, ואילו היה שם לא היה נגאל". מהו בעבור זה? ומדוע אם היה שם לא היה נגאל?

ביד חזקה - מכת דְבָר

בהמשך מבאר בעל ההגדה את הפסוק "ביד חזקה", וקובע "זה הדְבָר", כמו שנאמר "הנה יד ה' הויה במקנך אשר בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן דְבָר כבר מאוד".

ז. ולכאורה, מנין לו ש"יד חזקה" זהו דווקא הדְבָר? השאלה מתגברת ביתר שאת לנוכח העובדה שמכת דבר לא היתה מהמכות הקשות, שהרי היו מכות קשות יותר אשר פגעו לא רק בבהמות אלא בגופם ובנפשם של המצרים. ומה אם כן נתייחד במכה זו להגדירה כ"יד חזקה"?

בנוסף יש להקשות, מצינו שהכתוב מזכיר במכת הדבר לשון הפלאה, כמו שנאמר "והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים" (שמות ט, ד).

וכאן הקורא שואל, הלא הפלאה זו היתה קיימת בכל המכות, שהרי כולם

התקיימו רק במצרים ובהם פגעו ולא בישראל, ומדוע אפוא הודגש ענין ההפלאה רק במכת הדבר?

אמנם, הרמב"ן הרגיש בתמיהה זו וכתב ליישב כך: "והנה היה המקנה רחוק ממצרים בשדה גבול גושן, ויתערב במקום המרעה מקנה מצרים ומקנה ישראל, ועל כן הוצרך לומר והפלה ה' בין מקנה מצרים ובין מקנה ישראל. או בעבור שהדבר משינוי האויר ראוי שיתפשט בכל הפלך, רק שעשה השם עמהם להפליא". עכ"ל. וביאור דבריו, לאור העובדה שבהמותיהם של ישראל ובהמותיהם של מצרים היו רועים יחד באותו מרעה, ובכל אופן רק בהמות מצרים נפגעו, נמצא שההפלאה שבנס היתה ניכרת ונראית לעיני כולם, דבר שלא היה בשאר המכות.

ובפירוש שני הוא מציע לישוב הקושיא לומר שכיון שהיתה זו כעין מגפה, ודרכה של מגפה להתפשט ולהדביק אחרים, בכל זאת כאן ראו כולם שמבני ישראל לא ניזוק אחד!

להלן, בסייעתא דשמיא, נציע דרך נוספת בביאור העניין.

בזרוע נטויה זו החרב

לאחר מכת הדבר נאמר בהגדה: "ובזרוע נטויה - זו החרב - כמו שנאמר וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלים".

ח. לכאורה, מה עניין חרב לכאן - אף שזו לא נזכרה כל עיקר במכות מצרים? שאלה זו נשאלה כבר על ידי הגאון בעל שבלי הלקט (עמ' צ) התמה: "וכי איזו מכת חרב מצינו במצרים!?"

גוי מקרב גוי

"ובמורא גדול - זה גילוי שכינה כמו שנאמר "או הניסה אלוקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי". ט. גם כאן יש לעמוד על ביאור הפסוק, "גוי מקרב גוי", מה פשר ומשמעות הדברים?

באותות ובמופתים

"באותות - זה המטה, ובמופתים - זה הדם".

י. קשה להבין מה הניע את בעל ההגדה להעמיד את האותות בכללם דווקא בעניינו של המטה, אף שהמטה לא היה מעורב אלא במיעוט המכות. ולא זו אף זו, הלשון "האותות - זה המטה" מתמיה, וכי המטה עצמו הוא האותות, והרי לא שימש אלא אמצעי להבאת האותות?

ולבד מזאת, מהו ייחודן של מכות הדבר והדם מכלל עשר המכות, שדווקא הן זכו להיזכר כאן? כמו כן יש לדקדק מדוע נדרש עניינה של מכת דם דווקא בתיבת "ובמופתים"?

לא על ידי שליח

"ויוציאנו ה' ממצרים לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו" וכו'.

יא. ובאמת יש להתבונן, מפני מה היה צריך הקב"ה להתגלות בכבודו ובעצמו, ולא היה שייך לעשות זאת ע"י מלאך או שרף או שליח?

וביותר, מה הסיבה לכך שגאולת ישראל ממצרים היתה דווקא על ידי הקדוש ברוך הוא בעצמו?

ועכשיו קירבנו המקום לעבודתו

"מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קירבנו המקום לעבודתו שנאמר "ויאמר יהושע אל כל העם, כה אמר ה' אלקי ישראל" וכו'.

יב. אמרו חכמים במשנה (פסחים י, ד): "מתחיל בגנות ומסיים בשבח" - ביושבנו בסדר ליל חרותנו, עלינו לפתוח תחילה בגנותנו ורק לאחר מכן לספר בשבחנו. בגמרא מובאות שתי דעות. רב אמר: הגנות - "מתחילה

עובדי עבודה זרה היו אבותינו, והשבח - "ועכשיו קירבנו המקום לעבודתו".
ושמואל אמר: הגנות - "עבדים היינו לפרעה במצרים", והשבח - "ויוציאנו
ה' אלוקינו משם" (פסחים קטז, א). אם נתבונן בדברי רב, לכאורה יש
לשאול, מה פשר הקדמה זו ש"מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו"?
מפני מה יש לפתוח דווקא בזה כדי לבטא את הגנות? ועוד מדוע אמר
"ועכשיו קירבנו המקום לעבודתו" ולא אמר "ועכשיו אין אנו עובדי עבודה
זרה אלא עבדי ה'", מה כוונתו באומרו "ועכשיו קירבנו המקום לעבודתו",
מה פשר הקרבה זו?

קיום המצוות זכר ליציאת מצרים

יג. ישנם מצוות רבות אותם מקיימים "זכר ליציאת מצרים", בנוסף אנו
מזכירים תמיד בתפילתנו זכר ליציאת מצרים, גם במועדים שאינם נמשכים
ואינם שייכים עם יציאת מצרים כלל, כראש השנה ויום הכפורים, דבר
שלא מצינו כמוהו, ויש להתעורר בזה, מדוע?

יציאת מצרים - גאולת הנפש

כשנבוא לחקור אחר שורש הדברים בביאור סוגיא זו נמצא כי יש ליישבם
על פי יסוד אחד המגדיר לנו מהי בעצם "יציאת מצרים".

בהגדה אנו אומרים "עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלוקינו
משם ביד חזקה ובזרוע נטויה" וכו'.

הנה, כשנתבונן בעניין העבדות של עם ישראל במצרים, וגאולתם משם,
נראה לכאורה דבר מתמיה.

עם ישראל, במשך שנים רבות, מאתים ועשר שנים, סובל ונאנק תחת עול
העבדות המפרך, בשלטונו הרודני והעריץ של פרעה האכזר, זמן כה רב
חולף ונוצר מצב בו בניהם של ראשוני המוחזקים שם תחת הכיבוש נולדו
ישירות לתוך המציאות הקשה של השיעבוד, ואף בניהם אחריהם, נכדיהם

של אלו, יצאו לאויר העולם כשתפקידם כבר ברור, להיות מדוכאים ונכנעים תחת יד מצרים. ממילא מסתבר שכל אלו שהוחזקו כבני ערובה בעבודות המפרכת והמייגעת במצרים לא ידעו כלל וכלל מהי חירות, אינם מכירים כיצד נראים חייו של בן חורין, ובודאי שלא יכולים להרגיש מהי עצמאות, להיות בלתי תלוי בשלטון האימה.

ואם כך, הרי הגם שכאשר יצאו ממצרים ועברו בתוך הים ביבשה, על אף שהשתחררו מבחינה גופנית, מכל מקום המלאכה טרם הושלמה, יען כי מבחינה נפשית לפי שעה עדיין נותרו "עבדים", עם כל ההרגשים, התכונות, האופי והמידות, ואין זו גאולה מושלמת, כי מה בצע לצאת ממצרים כאשר במהותך הינך נשאר עדיין עבד?

אלא ודאי מוכרחים לומר שביציאת מצרים התחדשה לא רק יציאה גופנית אלא אף יציאה נפשית, וזה החידוש הגדול שהיה ביציאת מצרים.

ומהי גאולת הנפש?

בפירוש הגר"א על ההגדה, נמצא מזור להגדרה זו. כאשר שורשה מיוסד בדברי הרמב"ם כדלהלן.

וכה כתב אדוננו הגר"א (ד"ה מתחילה, והובא בספר מזמור לדוד אות ד) וז"ל:

מתחילה עובדי עבודת כוכבים וכו'. פירוש, שהיה שני ענייני גלות, גלות הנפש וגלות הגוף ומפרש תחילה גלות הנפש ואח"כ גלות הגוף.

הרי שהיו ישראל תחת שני ענייני שיעבוד ושני ענייני גלות.

שיעבוד הנפש שהיו משוקעים בטומאת מצרים וזוהמתם, ומחמתם עבדו עבודה זרה והושפלו עד למ"ט שערי טומאה, כידוע בשם הזוה"ק (זוהר חדש ריש פרשת יתרו) שאמרו 'ישראל' כד הוו במצרים אסתאבו ואתטנפו גרמיהון בכל זיני מסאבו עד דהוו שראן תחות ארבעים ותשע חילי דמסאבותא'.

[תרגום: כשהיו ישראל במצרים, נטמאו וטינפו עצמם בכל מיני טומאות עד שהגיעו להיות שרויים תחת מ"ט כוחות הטומאה].

ושיעבוד הגוף שהיו משועבדים כעבדים תחת יד פרעה בעבודת פרך. ובשני הענינים הללו איירי רב ושמואל (שהזכרנו לעיל). רב מיירי בגלות הנפש שהיו עובדי עבודה זרה, לכך אמר להתחיל בגנות שמתחילה עובדי עבודת גלולים היו אבותינו'. ושמואל מיירי בגלות הגוף שהיו עובדים לפרעה עבודת פרך לכך אמר להתחיל ב'עבדים היינו לפרעה במצרים'. ולהלכה הוכרע לומר שניהם, שתיקנו לספר שני עניני הגלות והגאולה.

מתחיל בגנות ומסיים בשבח

וכן מדוקדק מאוד בלשון הרמב"ם (הלכות חמץ ומצה פ"ז ה"ד) שכתב:

וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח, כיצד, מתחיל ומספר שבתחילה היו אבותינו בימי תרח ומלפניו כופרים וטועין אחר ההבל ורודפין אחר עבודה זרה, ומסיים בדת האמת שקירבנו המקום לו והבדילנו מן התועים וקירבנו ליחודו, וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו לפרעה במצרים וכל הרעה שגמלנו ומסיים בנסים ונפלאות שנעשו לנו ובחירותנו. והוא שידרוש מ"ארמי אובד אבי" עד שיגמור כל הפרשה, וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח".

הרי שחילק הרמב"ם את שני עניני 'מתחיל בגנות ומסיים בשבח' של רב ושמואל לשני חלקים, ההתחלה בגנות שמתחילה היו 'כופרים וטועין אחר ההבל ורודפין אחר עבודה זרה'. מסיים אותה בשבח 'שקירבנו המקום לו והבדילנו מן התועים וקירבנו ליחודו'. וזהו ענין גלות וגאולת הנפש, וההתחלה בגנות 'שעבדים היינו לפרעה במצרים וכל הרעה שגמלנו'. מסיים אותה בשבח 'בנסים ונפלאות שנעשו לנו ובחירותנו'. וזהו ענין גלות וגאולת הגוף.

ביציאה ממצרים היו שתי גאולות כרוכות ומקושרות יחד וכאחת באו - גאולת הגוף וגאולת הנפש.

על גאולתנו ועל פדות נפשנו - בגוף ובנפש

גאולת הגוף מובן, הרי לאחר כל כך הרבה שנים נגאלו מעבודת פרך ועינויי עבדות קשה, אולם מלבד זאת באה ביחד עם גאולת הגוף גם גאולת הנפש, שכידוע ממדרשי חז"ל, היו ישראל משוקעים בכמעט מ"ט שערי טומאה קודם גאולתם כמו שפירש רש"י על הפסוק "משכו וקחו" - 'משכו' ידיכם מעבודה זרה 'וקחו' לכם צאן. ובעת הגאולה נתעלו ונתרוממו ממדרגתם השפלה של מ"ט שערי טומאה ע"י שזכו להתגלות אלוקות, כמ"ש בהגדה "ובמורא גדול זו גילוי שכינה וכו'". ואמר, נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם, לא על ידי מלאך וכו' אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו, פירושו שזכו לגילוי אלוקות ממש וזהו גאולת הנפש כמובן.

רק באופן זה, הוכשרו ישראל לקבלת התורה, שזוהי בעצם מטרת הגאולה ממצרים, ובלעדיה לא היה שום אפשרות של הצלה וישועה, ואינה חשובה כלל. לכן מסיימים בברכת הגאולה בסיום ההגדה - "על גאולתנו ועל פדות נפשנו", כלומד, על גאולתנו היינו גאולת הגוף, ועל פדות נפשנו היינו גאולת הנפש.

מהות השיעבוד

לאור זאת נוכל לרדת לעומק כוונת בעל ההגדה.

"עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלקינו". העבדות - היתה לא רק פיזית, משברת עצמות ומתישה את הגוף, אלא אף הנפש היתה כלואה ושבויה בבית מאסרה, ללא יכולת לחשוב, להרהר בטיב תפקיד היהודי בעולם, מהו הייעוד לשמו נבראנו, מהי מהותו של בן ישראל, הראוי לתואר "העם הנבחר", "ממלכת כהנים וגוי קדוש". ומכיון שכך, הרי שהחירות המתוארת במילה "ויוציאנו" - מבטאת לא רק יציאה גופנית אלא אף רוחנית!

ואשר על כן, יומתקו דבריו בהמשך:

"ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, עדיין אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים".

ההדגשה כאן מבוארת להפליא.

אף אם היו אבותינו משתחררים מעול השיעבוד הגופני של מצרים, במהלך השנים ומשך הדורות, עדיין לא היה נחשב הדבר שיצאו ממצרים כיון שהיו תחת שיעבוד נפשי. ולכן הדגיש בעל ההגדה "היינו אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים לפרעה במצרים", כשכוונתו לשיעבוד הנפש, שלא די בזה שהסירו מעליהם את נטל השלטון ושיעבוד הגוף, כי עדיין העיקר חסר מן הספר...

גם לחכמים ביותר יש לעסוק ביציאת מצרים

ומעתה נבין מדוע נקט בעל ההגדה ש"אפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים".

משום שעניין היציאה אינו רק ידיעת הדבר או הגדת הדבר, אלא יסודו הוא ההתחברות עם עומק הגאולה אשר לה זכו עם ישראל שבאותו הדור והוא בעצם גאולת הנפש כמבואר. ועל כן אף החכם הגדול ביותר, חובה עליו להתבונן בדברים ולדעת שהזכייה הגדולה לה זכה עם ישראל ביציאתם ממצרים היא במה שקיבלו מעין נפש חדשה אשר מכוחה זכו להיות באמת בני חורין.

חירות אמיתית - מהי?

וכקביעת רבותינו ז"ל (אבות ו, ב) אשר הודיעונו באופן ברור ונחרץ:

אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה!!

זוהי חירות אמיתית, לא חירות מדומה ומזויפת, כאשר אדם שולט בשכל

ישר על רצונות הלב, כובש את תאוותיו ותשוקותיו המובלים על ידי תעתועי היצר.

ולא בכדי סדר מועדי השנה, תחילתם בחג המצות, שהוא בחודש הראשון למניין התורה. סדר זה בא להורות לאדם כיצד להתקרב לקב"ה. כאשר ישים אל ליבו שהפתיחה של המועדים הוא חג המצות - שאחד משמותיו הוא "זמן חרותנו" - אזי יבין מכאן ששורש העבודה הפנימית היא החירות.

"וכל המאריך לספר" - זהו היסוד!

ולכן דקדק בעל ההגדה לומר "וכל המאריך לספר" וכו', דווקא בפיסקא הפותחת בתיאור "עבדים היינו לפרעה במצרים".

כיון שזהו היסוד של יציאת מצרים!!!

זהו העיקר ועליו הכל סובב!!

העבדות אשר ממנה נגאלנו, גאולת הנפש! וככל שיאריך בזה כך יפנים ויטמיע בנפשו יותר ויותר את המטרה והתכלית לשמה נגאלנו, ויתעורר להתחדש בעבודת ה' ובתיקון מידותיו בפרט, ובחיבור שלו עם תורה ויראת שמים בכלל, ועל כן נאמר כאן כל המרבה לספר "הרי זה משובח"!

ככל שירבה לספר כך באותה מידה תרבה אצלו ההכרה בשורש מהות דמות היהודי ותפקידו בעולם.

למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים - "כל" ימי חיך

וכפי שביאר הגרש"ר הירש בנועם אמריו:

"שורשן של רוב המצוות מסוג אות ועדות נעוץ ביציאת מצרים, מצוות אלו מדגישות את מוצאנו ההיסטורי, ומתוך כך אנו מחדירים יותר ויותר אל הכרתנו את תפקיד חיינו ועצם היותנו עלי אדמות, ואנו מגיעים יותר

ויותר לשלימות הרצויה. יסוד זה של יציאת מצרים אינו די שיזכר פעם אחת בשנה בלבד, הוא מהווה את התשתית של יעוד חיינו, ועל כן צריך להזכירו בכל יום ויום, בשכבנו ובקומנו, כך שיהא חופף תמיד את כל מעשינו ומחשבותינו, לכן קבע ה' חוקים ומצוות לאות ולעדות לכל ימי חיינו, למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, רעיון זה יש בו יותר מבכל רעיון אחר לחזקנו לטהרנו ולהכשירנו לקראת התפקיד המיוחד שהוטל עלינו להגשימו בעולם".

(במעגלי שנה ג עמוד קח)

רשע מה הוא אומר

ומעתה נבין מדוע הרשע בשאלתו "מה העבודה הזאת לכם" הוציא עצמו מן הכלל ונחשב שכפר בעיקר.

משום שבתמיהה זו הוא בעצם מעיד על עצמו שיציאת מצרים היא אירוע היסטורי גרידא של שחרור עם של עבדים מתחת ידי אדוניהם ותו לא. הרשע אינו מתבונן, אינו משכיל להבין את עומק הגאולה לה זכינו - וזכה אף הוא - בגאולה המיוחדת ממצרים, להיגאל גאולת הנפש, וממילא, אם זו נקודת מבטו, הרי שהוא בעצם נשאר עבד! ומשכך, נאה לכנותו ככופר בעיקר, כי במו ידיו הוא מנתק את עצמו מהתכלית של יציאת מצרים, כי על אף שנגאל משם, עדיין הוא ממשיך להיות עבד ליצריו ולתאוותיו, ובעצם הוא עבד לעצמו (ועיין בריטב"א שכתב שהוציא עצמו מהכלל של עבודת הקב"ה, כפר בעיקר שכל הכופר במצוותיו כאילו כופר בו, כאילו הוא לא צווה בדבר).

לשם מה להיגאל אם לא תתקדם?

ועל זה באה ההוראה לשומע את טענותיו: "אף אתה הקהה את שיניו ואמור לו, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו וכו' ואילו היה שם לא היה נגאל". דהיינו כל היציאה ממצרים היתה למען-

בעבור זה!! כדי שתספר באזני בנך וכן בנך את תהליך גאולת ישראל ממצרים בתרתי, גאולת הגוף וגאולת הנפש, ואם הינך שואל שאלות, אינך מביע הזדהות ומסרב אתה להאמין באותה עבודה-עבודת ה', מעיד אתה בעצמך שהחמצת את היעוד והחטאת את המטרה של הגאולה ממצרים, אם כן איפוא דע לך שאחד כמוך, אילו היה שם, ודאי שלא היה נגאל, שהרי לשם מה להיגאל אם יעמוד על אותו מצב בלי שינוי?

מדוע לא מברכים על מצות סיפור יציאת מצרים?

לאחר הקדמה זו נוכל ליישב את שתמהנו לעיל, מפני מה לא מצינו בשאר המצוות, אף באלו שנקבעו כזכר ליציאת מצרים, שחייב אדם לראות (או להראות) את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא ממצרים?

בהקדים את תמיהת המהר"ל, מדוע אין מברכים על מצות ספור יציאת מצרים?

"ואם תאמר למה אין מברכין על ההגדה, שהרי מצוה לספר ביציאת מצרים והיה לנו לברך על המצוה הזאת? ויראה, כיון דעיקר הדבר הוא מחשבת הלב שצריך להבין מה שאמר ואם לא כן לא הוה מידי, וכיון שהעיקר הוא בלב לא שייך ברכה אלא במצוה שעיקר שלה במעשה".

(מהר"ל בספר גבורות ה' פרק סב)

בודאי אין לומר שכוונתו לבאר שהמצוה היא בלב ולא בפה, בפרט שנאמר "והגדת לבנך", ודרשו מזה שיש מצוה לומר את הדברים בפה, אלא שהמהר"ל מחדש שעיקר המצוה היא בלב.

לספר ולספר - ואחרי הפעולות נמשכים הלבבות

ולפי דברינו לעיל נוכל להבין זאת, שכן הענין הזה שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא ממצרים, הוא ענין שמסור ללב, וזהו עיקר

המצוה, ומה שצריך להוציא את הדיבורים בפה זהו כדי שישאירו רושם על הלב. ואחרי הפעולות נמשכים הלבבות.

כל ענין הראיה העצמית, ואף ההדגמה בהמחשה שעושה בעצמו בכל מיני ענייני חירות כמו הסבה בשתיית הכוסות וכדומה, כדי להזכיר ולזכור את יציאת מצרים, באה על מנת שירגיש האדם באמצעות פעולותיו והתעוררותו בסיפור יציאת מצרים כאילו שהוא עצמו משתחרר מן השיעבוד הפנימי שבתוכו, ובכוחו לקלוט ולקבל כביכול נפש חדשה אשר תעורר בו כוחות חדשים בעבודת ה' בהחדרת האמונה, ובתיקון מידותיו, כי תכלית ענין יציאת מצרים היה במה שנגאלו אף בגאולת הנפש.

סיפור יציאת מצרים - חובת הלבבות

נמצא שסיפור יציאת מצרים הוא חובת הלבבות.

ולפי זה מובן מה שאמרו חז"ל שאפילו חכמים ונבונים חייבים לספר ביציאת מצרים, וכל המאריך בדברים שאירעו ושהיו הרי זה משובח. מפני שלכאורה היה יכול לעלות בדעתנו שמצוות הסיפור נאמרה רק לבנים שאינם יודעים, אבל לחכמים אין טעם לספר מפני שהם בודאי יודעים זאת, ובפרט שאין טעם לספר לעצמו, אולם השמיעונו רבותינו שהמצוה לספר היא אף לעצמו, וטעם הדבר מפני שצריך לראות את עצמו יוצא ממצרים, ולעורר את הרגש לכך, ובפרט כשצריך לומר "ואותנו הוציא משם".

מדוע רק בנס יציאת מצרים מחויב כל אחד "לראות את עצמו"?

ונראה להוסיף תוספת דברים בזה על-פי מה שמוכח בדברי בעל הנתיות המשפט בפירושו 'מעשה נסים' בפירוש הפיסקא 'בכל דור ודור' ששורש העניין של 'חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים' מיוסד על גאולת הנפש ולא על גאולת הגוף, וז"ל:

אין הכוונה שחייב לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, משום שאם לא הוציא אבותינו גם אנחנו היינו משועבדים לפרעה, ואם כן יאמר בכל הנסים

שנעשו לאבותינו שחייב לראות עצמו כאילו הנס נעשה לו, כגון בנס של אחשוורוש שנגזר על כל ישראל למיתה, ואם ח"ו היה מתקיים גזירתו אנו לא באנו לעולם, וכן בכל הנסים שנעשו לאבות יהיו הבנים מחויבים לברך על הנס שנעשה להם, ובהדיא אמרו בש"ס (ברכות נד, א) שמברך שעשה נס לאבותינו [פירוש, 'הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה'], וכאן מברכים 'אשר גאלנו וגאל את אבותינו' ומזכיר בברכה גם גאולת עצמו מה שאין כן בכל הנסים".

עיקר הנס ביציאת מצרים הוא מה שנקנינו לעבדים לו יתברך והכניסנו לקדושתו

"לכן נראה דודאי אם היינו עושים עיקר שמחה על הנס מה שיצאנו מהמרירות של שיעבוד הגלות לא היינו מזכירים עצמנו בברכה ובנס כלל, כיון שאנחנו לא יצאנו מהמרירות, רק מפני עשותנו עיקר הנס ביציאת מצרים הגאולה, שהוא מה שנקנינו לעבדים לו יתברך והכניסנו לקדושתו והנחילנו קדושת אור העליונה ותחתונה, ובזה אנחנו ועם היוצאים שוים, ולזה מברכין 'אשר גאלנו וגאל אבותינו' שהגאולה הוא ענין הקנין וכמש"ל, ולא מברכין 'אשר הוציאנו והוציא את אבותינו', כי בגוף היציאה אין לנו שיווי עמהם רק בגאולה, ומה שאמר כאן (שחייב לראות עצמו כאילו הוא יצא) היינו כיון שעיקר השמחה הגאולה שהוא הקנין שנעשה מחמת היציאה, ובנס הגאולה כולנו שוים, ששמחת היציאה שוה לנו ולדור היוצאים כיון שעיקר השמחה הוא בגאולה במה שכולנו שוים בו, גם כי היציאה היא סיבת כל הנסים שעושה עמנו, ולזה מביא ראיה מקרא (שנאמר בו "ואתנו הוציא משם למען הביא אותנו") הרי שמשותף גם אותנו בנס היציאה כיון שעיקר התכלית היא ביציאה לתת לנו קדושת הארץ". עכ"ל.

מפורש בדבריו שעיקר הוראה זו שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, מיוסד על גאולת הנפש שזכו לה ישראל ביציאתם ממצרים, והיא ענין ה'גאולה' ולא ה'יציאה', שנגאלנו ונקנינו ביציאת מצרים להיות עבדים לו יתברך, וזהו גאולת הנפש שהזכיר הגר"א הנ"ל.

שלושה תנאים בקיום מצות סיפור יציאת מצרים

הגרי"ז מבריסק מדייק בלשון הרמב"ם שהגדרת סיפור יציאת מצרים היא בקיום שלושה תנאים:

א. בדרך שאלה ותשובה, ולכן שואלים מה נשתנה.

ב. מתחיל בגנות ומסיים בשבח.

ג. בקיום מצוות הלילה פסח מצה ומרור, ולומר עליהם "על שום מה" הם באים.

על כל הדברים האלה אומר הרמב"ם אומר "ודברים האלו כולן נקראין הגדה".

אפשר היה להבין את הצורך בתנאים הנ"ל כגורם לימודי. השאלות יוצרות את ההתעניינות אצל הבנים ומציתות בליבם את הרצון להמשיך להקשיב ולשמוע, וכן ההבחנה בין "גנות" העבדות ל"שבח" הגאולה מחדדים את ההבנה בה, ומצוות הלילה ממחישות כל זאת. אולם נראה שהסיבה לכל התנאים הנ"ל עמוקה יותר.

ועוד מבאר הגרי"ז שחיוב אמירת ההלל בליל פסח מיוסד על ענין זה של 'חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים'.

אבותינו ואנחנו - מי קודם למי?

ונראה שאפשר להסביר זאת על פי הנוסח של הברכה שלאחר ההגדה:

"לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך וכו' למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו, הוציאנו מעבדות לחרות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפלה לאור גדול, ומשעבוד לגאולה, ונאמר לפניו הללויה".

בברכה זו אנו מודים גם על הנסים שנעשו לנו, כיון שחייב לראות עצמו כאילו יצא ממצרים, הרי זה כאילו אנחנו ממש זכינו לכך, ובכל זאת מקדימים את אבותינו להזכרת עצמנו.

ובעוד שבברכה שלאחר שני פרקי ההלל אנו אומרים:

"אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים".

תחילה מזכירים שגאל אותנו ואחר כך שגאל את אבותינו. ותמוה, מה סיבת ההבדל ופשר השינוי? ומן ההכרח לומר, שהניסים הנגלים היו לאבותינו, ולכן אנו מקדימים אותם "למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו", אבל בבואנו להודות, הרי ההודיה האישית על גאולת נפשנו גוברת ולכן מקדימים עצמנו להודות "אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים".

הרי לך שעיקר ענינה של ההודאה וההלל בליל פסח מיוסד על גאולת הנפש, שמכוחה נחשב כל אחד כאילו הוא יצא ממצרים, ויש לרמוז רעיון זה בכך שהוא בא לידי ביטוי דוקא בחלק ההלל שנאמר קודם חצות, שהוא הזמן של גאולת הנפש שמכוחה נחשב שכאלו הוא יצא ממצרים.

זכר ליציאת מצרים - בני חורין משועבדים

מעתה נראה שזו הסיבה וזהו הטעם בעטיו יסוד קיומם של מצוות רבות הוא "זכר ליציאת מצרים".

כיון שעומק העניין ביציאת מצרים היה בעצם ליצור אצל עם ישראל סוג של התהוות חדשה שתכליתה להרים אותם מאותה שפלות בה היו מצויים, לרוממם ולנשואם מבחינה רוחנית, להעניק להם מהות של בני חורין, מתוך חירות אמיתית המהווה שיעבוד להקב"ה בלבד, לו לבדו, ואין בזה שום סתירה!!! זהו ---

בן חורין - משועבד!!!

לאור זאת נבין את הניסוח החד-משמעי שבפי חכמינו ז"ל הקובע כי "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה" (אבות ו, ב).

נוסחה זו יש בה לקח כפול.

האחד - כי האדם יכול להיות מעונה, מיוסר ונרדף על צוואר, ויחד עם זאת להיות בן-חורין, במידה והוא עוסק בתורה.

השני - גם אם יהיה עצמאי וחופשי מעול בשר ודם, הוא עלול להיות עבד במלוא משמעות המושג, אם לא יעסוק בתורה.

רק ההתקשרות והחיבור החזק אל התורה והמצוה יש בכוחם להעניק לאדם את החותם הנעלה של החירות. כל תחושת חופש שאינה קשורה אל התורה, אינה אלא חיקוי זול לחירות של אמת.

ניתן לקרוא בן-חורין רק למי שמקבל עליו עול עבדות ה' יתברך בהליכה בדרך התורה וקיום המצוות.

זוהי חירות אמיתית הכורכת וקושרת בחוּפָה שיעבוד נפלא - להיות - עבד ה'!! הוא לבד חופשי!!!

להשריש שורש הזה בלב ישראל

ולצורך שיעבוד נפלא זה הוצבו לנו תמרורים רבים, אזהרות וסייגים, עליהם חיינו מושתתים ומיוסדים, במשך יום יום, והיאך? - דרך קיום המצוות, שהם זכר ליציאת מצרים, כדי שנזכור לשם מה יצאנו ממצרים, ולמה זכינו באותה העת!!!

"כי כל ענין יציאת מצרים אשר נצטוונו לזכור שני פעמים ביום ובלילה בכל יום, היינו להשריש שורש הזה בלב ישראל, שהאדם צריך לבקש האמת, ולא יִטְנוּ רצונו לשלול האמת. ולמען תתפרסם האמונה הזאת, כי

האדם צריך לבקש האמת כאשר הוא, ולא יטנו רצונו, ואז יצליח... היינו יציאת מצרים שאנו מזכירין שני פעמים ביום".

(חכמה ומוסר, חלק א סימן קעא)

וזהו היסוד שהיה במצות הקרבת קרבן פסח, כמו שכתב הרמח"ל (גבורות ה' פרק לה) שע"י עבודת הקרבן פסח גילה בהם הקב"ה "מאור קדושתו יתברך ובו יתדבקו נשמותיהם של ישראל וימשכו אחריו ויתעלו משפלותם ויתפרדו מן הטומאה שהיו שקועים בה".

מכת דְּבָר וּמִשְׁמַעוֹת הַהִפְלָאָה

ומעתה גם נבין מה המיוחד ב'יד החזקה - זה הדבר'.

שאלנו, הרי דְּבָר היא המכה הקלה ביותר שפגעה רק בבהמות?

והתשובה מבוארת היטב.

היא הנותנת!! בשל כך נקראת היא - יד חזקה!

מכת דבר פגעה רק בבהמתם של המצרים ולא בבהמתם של ישראל, היא היוותה ושימשה ככלי לגילוי רב עוצמה להבדל התהומי שבין ישראל למצרים, והמחישה ביתר עוז את ה'שמתי פדות'. הרי האדם משפיע ברוחניותו על כל סביבתו, גם על בהמות ואף על הדומם. כמו שמצאנו בחמורו של רבי פינחס בן יאיר שלא הסכים לאכול טבל (חולין ז, א), מכח קדושתו של בעליו, רבי פינחס בן יאיר והשפעתו עליו.

בבהמות כשלעצמן לא ניכר למי הן שייכות, לישראל או למצרים, כולן נראות זהות. ובכל זאת עמדה בהמה של ישראל ליד בהמה של מצרי, זו לקתה בדבר וזו ניצלה. היתה כאן הפרדה רבתי: בני ישראל כל כך חלוקים מהמצרים עד שאפילו מה ששייך להם חלוק, בגין שייכותו לבעליו. דווקא במכת דְּבָר היתה ניכרת היד החזקה של הקב"ה שבאה לידי ביטוי בבהמות,

שהרי בהן אין ניכר שום הבדל בין ישראל למצרים, וזו ההפרדה המיוחדת והניסית של לקיחת גוי מקרב גוי.

ולפי זה תיושב התמיהה, מדוע דווקא במכת דבר הזכיר הכתוב את ההפלאה.

היות וכאן באה לידי ביטוי ביתר שאת ההפלאה וההפרדה שבין עם ישראל ומצרים. אותה חציצה שבין ישראל לעמים הודגשה והובלטה כאן לעיני כל. שהרי הבהמות היו מעורבות אלו באלו בתוך ארץ גושן (כפי שהבאנו לעיל מהרמב"ן), וכל ההבדל היה השייכות הממונית של הבהמה, לישראלי או למצרי.

הפלאה זו חידדה והעצימה את ההבדל התהומי שבין ישראל למצרים. ומכיון שכך - ראוי לכנותה - יד חזקה!!

המופת שבדם

על דרך זה ודאי נבין את דרשת רז"ל: ובמופתים - זה הדם!!

בעצם את אותה בחינה שהיתה במכת הדבר, בחלוקה שהיתה בין היהודי לגוי, מצינו גם במכת דם, אותו כוס מים שהיה ביד הישראל הפך בידו של הגוי לדם, הרי לנו הפרדה מוחלטת בין עם ישראל למצרים באופן מופלא (הפלאה), והוא היסוד אשר הזכרנו, היהודי נגאל גאולת הנפש והגוי נשאר גוי.

לא היתה מידת הדין נותנת שיגאלו ישראל ממצרים

המדרש מדגיש את מצבם של בני ישראל שהיו במצרים באופן של 'גוי מקרב גוי':

"עם מקרב גוי אין כתיב כאן אלא גוי מקרב גוי, מלמד שהיו אלו ערלים ואלו ערלים, אלו מגדלי בלוריות ואלו מגדלי בלוריות. אם כן לא היתה מידת הדין נותנת שיגאלו ישראל ממצרים לעולם".

מצבו הרוחני של עם ישראל באותה תקופה היה בשפל המדרגה, ממש כמו המצרים.

מפורסם המדרש המספר כי בזמן קריעת ים סוף היה קטרוג גדול על עם ישראל שאינו טוב יותר מהמצרים, וממילא מפני מה יש להשמיד את אלו ולהציל את אלו.

וכך נאמר במדרש (ילקוט שמעוני בשלח, רמז רלד): "שירד ס"מ ואמר לפניו: ריבוננו של עולם, לא עבדו בני ישראל עבודה זרה במצרים ואתה עושה להם ניסים? והיה משמיע קולו לשר של ים ונתמלא עליהם חמה וביקש לטבען".

הקב"ה הוציא את ישראל לחירות גמורה ללא צלקות עבר החבויות בעמקי הלב. בט"ו בניסן הם יצאו ממצרים, וכבר ביום ו' סיון עלו ויצאו ממ"ט שערי טומאה לדרגה הגבוהה ביותר שיכול בן אנוש להגיע, בעת שקיבלו את התורה בהר סיני.

לא יתייאש חס ושלום מלבקש עזר ה' להושיעו מן המיצר!!

לכן היה צריך דווקא הקב"ה בכבודו ובעצמו לגאול את העם, כדי להפריד הפרדה ברורה בינם לבין המצרים. רק הוא, יתברך, היה יכול לעשות את הניתוח הזה בלי להותיר זכר לכל התקופה הארוכה של היותם בתוככי מצרים שקועים עד צוואר בגילולי מצרים ובתועבותם. זהו שנאמר: "ושמתי פדות בין עמי ובין עמך" (שמות ח, יט).

הגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין, מנציח מסר מחזק לדורות הבאים מאותו רגע מכונן:

"וזה עיקר זיכרון יציאת מצרים, שיזכור האדם אף בצר לו, מכל מקום כשיפנה עצמו לה' יתברך יושיעו מכל צר ועקו דיליה, כמו שהיו במצרים בעומק הקליפות, כמו שנאמר גוי מקרב גוי, אלו ואלו

עובדי עבודה זרה, ומכל מקום הוציאם ה' יתברך, כן כל איש אשר ידע נגעי לבבו לא יתיאש חס ושלום מלבקש עזר ה' להושיעו מן המיצר".

(פרי צדיק, שמות בא ט)

שפתים ישק!!!

שיזכור האדם אף בהיותו במיצר, בעומק הטומאה, כי יש לו תקוה!! אין ייאוש! כי ה' יתברך מחכה ומצפה, פתחו לי פתח, ובכל דור ודור, בכל מצב ומצב, יראה אדם עצמו כאילו יצא ממצרים!!! כי הוא יכול!! זכר ליציאת מצרים... כי הוא אבינו ואנו בניו, וגם אם כעת נקרא הוא לפי מעשיו "גוי", הרי ה' לקח גוי מקרב גוי...

מהותה של החרב

ואולי מסיבה זו דרשו 'ובזרוע נטויה זו החרב'. ושאלנו, הרי לא הייתה שום מכה של חרב במצרים?

אלא שבאמת החרב מסמלת את הניתוח החד והעדין, 'סכינא חריפא' קוראת לה הגמרא (ערכין כו, א ועוד). תפקיד החרב הוא להפריד באופן מוחלט ונחרץ בין הדבקים. כאן היה כעין ניתוח והוצאת עם ישראל ממעי העם המצרי, ולפיכך היה צריך לחתוך אותם בצורה חלקה וחדה מבלי להשאיר כל סימן, זאת ניתן לעשות רק באמצעות חרב חדה ומשוונת.

לכן מדגיש בעל ההגדה את השוני המהותי שבין יציאת כל עם מעבדות לחירות עקב שינויים מדיניים אלו ואחרים שנכנסים לגדר של ה'טבע', לבין היציאה המיוחדת הזו של עם ישראל, יציאה חד פעמית בהיסטוריה של "גוי מקרב גוי, באותות ובמופתים ביד חזקה ובזרוע נטויה". כל המרכיבים הללו נועדו ליצור את עם ישראל מחדש, כתינוק שנולד ממעי אמו שהוא בריה חדשה לגמרי, שלא נושאת איתה עבר מצולק מלא במאורעות קשים וחרורים מבחינה נפשית שמשפיעים עליו לרעה.

יש כאן התחדשות נפלאה של עם ישראל שמשיל מעליו את מ"ט שערי הטומאה כמו שפושטים בגד ואין ניכר כלל שהיה אי פעם. עם ישראל נסק לגובהי גבהים, מבירא עמיקתא לאיגרא רמא כל כך, שכלל לא רואים ולא מושפעים מהבירא עמיקתא בה היו שרויים קודם לכן.

גאולה ע"י הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו

אחר שהתבאר עומק ענין גאולתם של ישראל ממצרים להיות כבריה חדשה עם נפש ופנימיות חדשה כדי להתנער מטומאת מצרים ומעול השיעבודים ברור מדוע אי אפשר שתתמלא שליחות זו ע"י אף שליח, ואף לא מלאך או שרף אלא רק ואך ורק על-ידי הקב"ה בעצמו, בורא העולם יוצר הנבראים וקונה הכל, כיון שבתהליך גאולתנו ממצרים בעצם נבראנו מחדש, כביכול יש מאין, דבר שרק בכח הבורא לעשות.

ועל כן נקט בעל ההגדה לשון "מתחילה עובדי עבודה זרה וכו' ועכשיו קירבנו המקום", הקב"ה גאל אותנו מעול שיעבוד הנפש וזוהמת מצרים בה היינו משוקעים, וממילא התקרבנו אליו, בכך התבטאה החירות, באותה קרבת אלקים, שמחמתה נעשינו מוכשרים לקבל עבודתו והיא זו שהביאתנו בסופו של דבר להיות מוכשרים לקבל תורת ה', במעמד הר סיני.

אנכי ה' - אשר הוצאתיך מארץ מצרים

ידועה ומפורסמת השאלה מדוע עשרת הדברות נפתחו ב"אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", ולא "אנכי ה' וכו' אשר בראתי שמים וארץ"? דבר שלכאורה מבטא יותר מכל את שלטונו והנהגתו יתברך בבריאה.

אכן, יש בנותן טעם לציין את דברי המהר"ל בזה:

"כבר ידעת כי יציאת מצרים הוא שורש אמונת אמת והדת. והתורה זכרה

יציאת מצרים במצות שהם יסוד ועיקר הדת, ראוי לנו לזכור המצות שנזכר אצלם יציאת מצרים, ולמה כתב אצלם בפרט במצוה הראשונה (שמות כ) אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך וגו' תלה מצוה זאת ביציאת מצרים. והרבה הקשו למה תלה הכתוב ביציאת מצרים ולא אמר 'אנכי ה' אלהי השמים והארץ', והאריכו בביאור קושיא זאת, ואין בדבריהם מה שיתן האמת".

היציאה מארץ מצרים מורה שיש לישראל מעלה אלהית

"אך פירוש הכתוב "אנכי ה' אלהיך", ופירוש "אלהיך" בפרט, אף על גב שהוא אלהי כל הנמצאים, הוא אלהי ישראל בראשונה וביחוד, ואחר כך אלהי כל הנמצאות. וכבר התבאר בזולת זה המקום המעלה הזאת שיש בישראל ענין אלהי שאין בכל הנמצאים, ולפיכך אמר אחריו "אשר הוצאתיך מארץ מצרים", כי היציאה מארץ מצרים מורה שיש לישראל מעלה אלהית נבדלת מן הגשמית, וזה מוכח מפני שהוציא אותם "מבית עבדים", שכבר התבאר כי העבד הוא חומרי וכמו שאמרו חכמים (קדושין סח, ב) "שבו לכם פה עם החמור", עם הדומה לחמור, והרבה פעמים התבאר זה כי העבד שהוא משועבד דומה לחמור שהוא משועבד מתפעל ואינו פועל כמו העבד הזה.

ומה שהשם יתברך הוציא את ישראל מבית עבדים היו יוצאים מן העבדות לקנות מעלה האלהית, שכבר התבאר כי לא היה אומה בעולם שהיה כל ענינם הכל חומרי כמו מצרים, והם נקראו בעצמם אשר "בשר חמורים בשרם" והוציאם במידה זאת. ולפיכך אמר "אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", שכל זה מורה שישראל קנו המעלה האלהית. ומאחר שקנו המעלה האלהית ראוי שיתייחד שמו יתברך על ישראל בפרט כמו שאמר "אנכי ה' אלהיך" כי הם ראויים לו יתברך. וכאשר הוא אלהי ישראל בזה בעצמו הוא אלהי הכל, שכל הנמצאים נמשכים וטפלים אצל ישראל כמו שימשכו כל האברים אחר הלב והוא העיקר". (מהר"ל - בגבורות ה' פרק ארבעים וארבע).

זהו יסוד הדברים!

באותו אירוע של יציאת מצרים לא היתה כלולה רק יציאה גופנית, אדרבה, זהו הטפל, העיקר הגדול הוא - יציאת הנפש משיעבוד לחירות, חירות אמיתית!! להיחלץ ולהיגאל מעול השיעבוד, מטומאת ארץ העמים וזוהמת מצרים, ולקבל נפש חדשה, שעל ידה יוכלו לקנות את המעלה האלקית. וכך זכו שהיה ראוי שישרה ויטייחד שמו יתברך עליהם.

בכל דור ודור מתחדשת גאולתנו

ברם עלינו להפנים ולדעת שלא רק בזמן ההוא זכינו לעילוי ההוא אלא בכל דור ודור מתחדש ומתעורר אותו הגילוי מחדש עד לדורנו אנו, וכדבריו הנפלאים של הרמח"ל שכתב בזה"ל:

"ענין סדר ליל פסח, הנה ביציאת מצרים נבררו ישראל ונבדלו מכל העמים להיות מתעלים במדרגתם ממדרגת האנושיות החומרית ולהיות ראויים להתעטר בעטרות הקדושה... הנה מאחר שסבלו ישראל העינוי והשעבוד הגדול שסבלו, נתפייסה מדת הדין, ונשאר המקטרג בלי מענה, ונזמנו לאור באור העליון, והנה בלילה זה כל זה מתחדש ומתעורר מה שנעשה בראשונה. וזה עצמו סיוע אל הגאולה האחרונה שתעשה".

(מאמר החכמה להרמח"ל)

נמצינו למדים בדבריו שההארה ותוספת הקדושה שזכו לה ישראל ביציאתם ממצרים - 'ונבדלו מכל העמים להיות מתעלים במדרגתם ממדרגת האנושיות החומרית ולהיות ראויים להתעטר בעטרות הקדושה' - מתחדש בכל שנה ושנה, ואפילו בזמנינו שכבר בטלה יצרא דעבודה זרה כדאיתא ביומא (סט, ב) ואין בנו תאוה ויצר הרע לעבוד עבודה זרה, הרי לב יודע מרת נפשו, ובכל אחד בוערת אש תאוות היצר הרע שלו במלוא עוזה בנסיונות של החומריות המצויות לרוב בעולם הזה, ובליל פסח זוכים אנו להארה חדשה.

עיקר התיקון של ליל הסדר - במשנת הרמח"ל

את דבריו מסיים הרמח"ל:

"והנה מעיקר התיקון של הלילה הזה, הוא להראות החרות של הניצחון שניצח הטוב את הרע, ועל ידי זה נשבר כח הסטרא אחרא והיא נכנעת הכנעה גדולה.

והנה כזית המצה שאוכלים, הוא להמשיך המזון המקודש המחזק היצר הטוב שזכרנו, אמנם כדי שישאר התיקון לכל השנה, צריך שיאכל האפיקומן אחר כך, ושלא לאכול אחר כך שום דבר, שכמו שאין הטעם סר מן הפה, כך אין האור סר מן הנשמה".

עלינו לנצל את ההזדמנות הזאת שניתנה לנו מן השמים, להתעורר ולהתעלות 'ממדרגת האנושיות החומרית' בשעה זו שהארה זו מתחדשת. ועל כך יש לנו להודות לו יתברך על שזיכנו לקניין הזה להתעלות מן השפלות של עולם הזה ולהתעטר בעטרות הקדושה.

זוהי היציאה ממצרים!

משולחן המערכת

מה עשו אבותינו בתימן בעת צרה ומצוקה?

אז פתחו המלמדים והתלמידים אחריהם, וצעקו בקול בכי ואנקה, מר צורח: "יא רבנא, אירחמנא"...

מקטון ועד גדול נאספו הציבור לארבעה בתי כנסת הגדולים, והאחרים נסגרו, לזעוק לפני ה' על שלושת השפטים הרעים, רעב, דבר, חמת מלך. תחילה אמרו מזמורי תהלים, תפילות ותחנונים, קראו בקול גדול ונחלי דמעה מוגרים כעינות מכל עין בכל לב.

אחרי כן, קמו הזקנים ומארי אברהם צאלח ראש הכנסת בית צאלח שהייתי בה, ואמרו דברי תוכחה וכיבושין ממדרשות והגדות, שברו כל לב והכפיפו כל קומה, ויוסיפו כל העם לבכות.

התינוקות של בית רבן ישבו לארץ באמצע בית הכנסת בעיגול, נשענים זה על זה, ומלמדיהם בתווך קוראים עמהם, ופנה הדורש אל הילדים הצעירים, ואמר להם: "זרע קודש, מה אתם מחשים, קראו אל אבינו הרחמן בחזקה, אולי קולכם יאזין, הבל פיכם אולי יקשיב, קול הצאן לא חטאו יעלה באזני אבינו הרחמן".

אז פתחו המלמדים והתלמידים אחריהם, וצעקו בקול בכי ואנקה, מר צורח: "יא רבנא, אירחמנא". תרגום: נא אדונינו רחם עלינו. וינועו קירות וקורות בית הכנסת מקול הקורא ככה בקול אחד, כולם צעקו פעמים רבות עד כי נלאו וידמו. כן האריכו בתפלות ובקשות, והנערים אחריהם עד רדת היום.

(אבן ספיר חדרי תימן)

שמעתי מזקן אחד צדיק ומקובל שעלה מארץ תימן, שבכל עת צרה יש לברך מאה ברכות בכוונה

שח הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א: "בעוונותינו הרבים פשתה מגפת הקורונה ברחבי העולם, ורבים נדבקו מהמחלה ה' ירחם, ויש להתחזק כעת במיוחד באמירת מאה ברכות בכוונה, וכמו שמצינו בדוד המלך ע"ה, שכאשר היו מתים בכל יום מאה נפשות מישראל, עמד ותיקן לברך מאה ברכות בכל יום ואז נעצרה המגפה.

לפני שנים רבות, בזמן צרה בארץ ישראל, הייתי בראש העין וכינסו שם את כל בני העיר לעצרת תפילה, ותקעו בשופרות.

והנה, הגיע זקן אחד צדיק ומקובל שעלה מארץ תימן, והוא הרים את קולו ואמר: "אנו מחפשים עצה להינצל, למה לא נשתמש בעצת חז"ל, לברך מאה ברכות בכל יום ונינצל"?!. וסיפר אותו זקן, כי היה מקובל אצלם בכל עת צרה, שיש לברך מאה ברכות בכוונה, ואכן הם ראו ישועות גדולות כשהתחזקו בזה. ועל כן, הוא דרש מכולם לקבל על עצמם מאה ברכות בכל יום בכוונה, ולהקפיד על כך גם בשבת, ועל ידי זה ינצלו".

(נחלת אבות)

המזמור שהציל מהצרה

שלושה סוחרים בדים יהודים שהיו רוכשים בעיר צנעא, ביום ראשון היו מוכרים את הבדים בעיר 'ביר-אלדרב', וביום שני בשוק 'אלאתניין'. בעיר 'ביר-אלדרב' בין שכונת היהודים למקום השוק, הייתה רחבה ברוחב כשש מאות מטר, ושם היו רק שני בניינים ערביים ועוד מבנה קטן ששימש למקום תפלתם של המוסלמים.

אחד משלושת הסוחרים לאחר שסיים להשקות את החומרים מתוך הבאר (תעלה) שהייתה לצד הדרך, בתום לכו נפנה לצד מבנה קטן ועשה שם

צרכיו. מיד כאשר ראה אותם בעל הבית הערבי, רץ לעברם בחמת זעם על ש'טימאו' את מקום תפלתם והכה אותם על כך עוד זוב דם.

אך עדיין לא נחה דעתו של הערבי הנ"ל, עד שלקח אותם בעל כורחם אל השייך של המקום, אשר מיד קנס את שלושת הסוחרים בקנס של חמשה ריאל - סכום גבוה מאד, שכן בריאל אחד היה ניתן להתפרנס למשך חצי שנה - כאשר בסכום זה יקנו כבש לבעל הבית כפיצוי על משה שעשו.

באו שלושת הסוחרים אל רב המקום הגאון רבינו יחיא בשירי זצוק"ל, וכששמע על כך ציווה שלאחר תפילת מנחה, ילכו להתפלל כל הציבור יחד בבית הכנסת שה' יתברך יראה בעוני עמו ישראל, וישלם לרשעים רע כרשעתם. וכך היה, כל הציבור התאספו יחד בבית הכנסת מיד לאחר התפילה, וקראו שבע פעמים את מזמור ק"ט בספר תהלים.

ואכן, כל אותה משפחה של אותו רשע, הוריו, נשיו, ילדיו ונכדיו, שהיו בערך כשלושים וחמשה נפשות, כולם כאחד לא השלימו את שנתם, הם וגם רכושם אבדו מן העולם ולא נשאר מהם אלא זקנה אחת בלבד. כן יאבדו כל אויביך ה'.

(על פי שערי שלמה)

הקפות והוצאת ספר תורה לישועה

בספר קורא הדורות למהר"א ערוסי זצ"ל (עמוד רנ"ג) מספר סדר התפילה והישועה שעשו יהודי תימן בעת צרה ומצוקה, כדלהלן:

אמר להם, התקבצו לבית הכנסת. בחייכם, כי בזאת הלילה והיתה צעקה גדולה בביתו, אשר כמוה לא נהיתה וכמוה לא תוסיף. נתקבצו יחידי סגולה, ולמדו ספר תהלים. והביא הרב מוהר"ר יחיא צעדי קדרה, ונתן בה מים ומעט מלח ומעט שמן, ונתן אותה תחת התיבה.

והוציא ספר תורה על התיבה, ועמד הרב לומר סליחות של הושענה רבה כסדרה. ובעת ההקפה אומר אנא בכח, ואחר כך מזמור ק"ט שבתהלים, ובכל י"ג תוקע תשר"ת, וכן על זה הסדר בכל הקפה והקפה שבעה פעמים, עד שהשלימו ואמרו קדיש ומזמור עד אנא ה' תשכחני שלושה פעמים, ומזמור יענך שלושה פעמים, ומזמור ממעמקים שלושה פעמים, ומזמור לולי ה' שהיה לנו פעם אחת.

הריקוד בחתונה שהוריד גשמים

מרן הגאון רבי שלמה קורח זצוק"ל במבואו לספר משכיל דורש כותב:

מעשה מפורסם בזמנו, שח לי ידיד אמת, כי אירע פלא בזמן חתונת סבי הגאון רבינו עמרם קורח זצ"ל. שנת בצורת הייתה, זמן רב לא ירדו גשמים, שערי התבואות האמירו מיום ליום, ובכל בתי הכנסת קראו עצרות תפלה, הוציאו את התיבה (כיעויין תענית ט"ו א') אתם לבית החיים בכדי לעורר ולהישען בזכות החיים לנצח, עד שנדמה היה כי שערי תפלה ננעלו ח"ו. במסיבת החתונה שלפני הנישואין, היו שם למעלה ממאה קרואים ורוב חכמי התורה, ובראשם גאון הדור מרן הגאון רבי חיים קורח זצ"ל.

לפתע התרומם וקרא בקול רועד ומזעזע: "תנו דעתכם יא אסיאדי (רבותי), אנחנו מתפללים בכל יום עד שהוצאנו אתנו התיבה למערה (בית הקברות נקרא מערה, ע"ש מערת המכפלה), והתבזינו די. והנה אנחנו נמצאים בחתונת בן מורינו הגאון רבי יחיא קורח זצוק"ל (בעל משכיל דורש וש"ס), אפשר וזכותו תעמוד לנו, ויזכור אלו שהשתדלו בחתן היתום. אני אקום לרקוד עם החתן, ויפתחו בשיר, אלקים אשאלה יחיש משיחו וכו', ביחד עם מארי אהרן הכהן, מארי אברהם שמן ומארי חיים בכה"ר יחיא עראקי, ומארי מוסי" משרקי". מחזה נדיר היה לראות הגאון רבי חיים קורח רוקד, והחתן אינו רוקד כלל, אבל אם כך ציוה, ודאי טעם כמוס עמו. כל הקהל נאלם ועיניים נשואות בדומיה למשוררים, שדמעות חרישיות שוטפות במרוצה ובלי הפוגה את פניהם המשולהבים, ורבי חיים הרוקד

עם החתן ביראה ובהתרוממות מריק את כיס דמעותיו, אף כל הקהל מבלי להעיז להוציא אנחה והגה צירף דמעותיו לנחל הדמעות, עד שנסתיים השיר, והנה שמים נתקדרו בעבים, לא יצאו מהבית עד שגשמי ברכה ירדו מאוצרות שמים. הכל ידעו כי ידו של סבי הגאון הקדוש רבי יחיא קורח זצוק"ל אביו של החתן מארי עמרם זצוק"ל, הייתה באמצע, והיא שעוררה את רחמי שמים.

משולחן רבני בית ההוראה שליט"א

תפילה מיוחדת לאומרה מדי יום לסילוק נגיף הקורונה

כתב רבינו מהרי"ץ זצוק"ל בתכלאל עץ חיים (חלק א' דף ע"ו ע"ב), עניין פטום הקטרת סודו רם ונישא. ושוב האריך להביא את דברי הזוה"ק (מדרש הנעלם פרשת וירא דף ק' ע"ב), האומר כי בכח אמירת פטום הקטרת לבטל גזירות קשות ומיתות משונות. וציין את דברי ספר סדר היום שכתב כי אמירתו בכוונה גורמת לנו ברכה והצלחה והרווחה בכל מעשי ידינו וכו'.

וכתב עוד מהרי"ץ בדף ע"ט ע"ב: כשיש ח"ו מוות בעיר, אומרים כאן רבון העולמים וכו'. וכתב בספר אור הישר, סגולה לזמן המגפה, יאמר ערב ובוקר פטום הקטרת. גם ויאמר ה' אל משה קח לך סמים וגו' פנים ואחור. גם פסוק ה' צבאות וכו', כל פסוק שלש פעמים. ואחר כך יאמר כולם כאחת שלש פעמים. ואחר כך יאמר שלש פעמים פסוק (בראשית מ"ג, י"א), ויאמר אליהם ישראל אביהם אם כן אפוא זאת עשו, קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה מעט צ'רי ומעט ד'בש נ'כאת ול'וט ב'טנים וש'קדים. ואחר כך יאמר פסוק ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וכו', שלש פעמים בכוונה גדולה. גם פרשת שמע בכללה, שבע פעמים. ויהי נועם, שבע פעמים. ופסוק אתה סתר לי, שבע פעמים, עכ"ל.

העולה מהאמור מדברי רבינו מהרי"ץ זצוק"ל, שיש לומר את כל נוסחת פטום הקטרת כפי המובא בסידורי התפילה, ולאחר מכן את סדר התפילה כפי המובא לעיל בדבריו בקוצר, ולתועלת הרבים

סידרנו את נוסחה השלם:

רבון העולמים. באנו לחלות פניך שתמנע (יש גורסים, שתעצור) המגפה מעלינו, ולא תתן המשחית לבוא אל בתינו. ורחם עלינו ועל טפנו ועל עוללינו ועל כל ישראל עמך. וקבל תפלתנו כמו שקבלת קטרת הסמים שהקטיר לפניך אהרן הפהן כאשר החל הנגף בעם. שנאמר, ויאמר משה אל אהרן. קח את המחפה. ותן עליה אש. מעל המזבח, ושים קטרת. והולך מהרה. אל העדה, וכפר עליהם. כי יצא הקצף. מלפני יהוה, החל הנגף: ויקח אהרן. כאשר, דבר משה. וירץ, אל תוך הקהל. והנה. החל הנגף, בעם. ויתן, את הקטרת. וכפר, על העם: ויעמד בין המתים, ובין החיים. ותעצר, המגפה: וכן פנחס. שנאמר, ויעמד פינחס ויפלל. ותעצר המגפה: וכן דוד. שנאמר, ויבן שם דוד מזבח, ליהוה. ויעל עלות, ושלמים. ויעתר יהוה, לארץ. ותעצר המגפה, מעל ישראל:

כי אתה אבינו. ולה תלויות עינינו: רפאנו יהוה ונרפא. הושיענו ונושעה. כי תהלתנו אתה: שכן פתוב בתורתך, והסיר יהוה. ממה, כל חלי. וכל מדוי מצרים הרעים, אשר ידעת. לא ישים, בך. ונתנם, בכל שנאיך:

ואחר כך יאמר ג' פעמים פנים ואחור:

ויאמר יהוה אל משה, קח לה סמים, נטף ושחלת וחלבנה, סמים ולבנה זפה, בד בבד יהיה:
יהיה בבד בד, זפה ולבנה סמים, וחלבנה ושחלת נטף, סמים לה קח, משה אל יהוה ויאמר:

יְהוָה צְבָאוֹת עֲמָנוּ מִשְׁגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סִלָּה. יְהוָה צְבָאוֹת
 עֲמָנוּ מִשְׁגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סִלָּה. יְהוָה צְבָאוֹת עֲמָנוּ מִשְׁגָּב לָנוּ
 אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סִלָּה:

יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר־י אָדָם בְּטַח בָּךְ. יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר־י אָדָם בְּטַח
 בָּךְ. יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר־י אָדָם בְּטַח בָּךְ:

יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמְּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם קִרְאֵנוּ. יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמְּלֶךְ יַעֲנֵנוּ
 בְּיוֹם קִרְאֵנוּ. יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמְּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם קִרְאֵנוּ:

ואחר כך יאמר ג' פעמים:

יְהוָה צְבָאוֹת עֲמָנוּ מִשְׁגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סִלָּה: יְהוָה צְבָאוֹת
 אֲשֶׁר־י אָדָם בְּטַח בָּךְ: יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמְּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם קִרְאֵנוּ:

ואחר כך יאמר ג' פעמים:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם בֵּן אִפּוֹא זֹאת עֲשׂוּ קָחוּ מִזְמֶרֶת
 הָאָרֶץ בְּכַלְיֶכֶם וְהוֹרִידוּ לְאִישׁ מִנְחָה מְעַט צָרִי וּמְעַט דְּבַשׁ נִכְאֵת
 וְלֹט בְּטָנִים וּשְׂקָדִים:

ואחר כך יאמר ג' פעמים בכוונה גדולה:

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְשַׁכְּנוּ וּקְחוּ לָכֶם
 צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפֶּסֶח:

ויאמר ז' פעמים:

וַיְהִי נָעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ פּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה
 יְדֵינוּ פּוֹנְנָהוּ:

ואחר כך יאמר ז' פעמים:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

(ויאמר בלחש: בְּרוּךְ, שֵׁם כְּבוֹד מְלִכוּתוֹ, לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל לִבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ
וְדַבַּרְתָּ בָּם בִּישְׁבְתֶךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִקְתֶּךָ בְּדַרְדָּרְךָ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ.
וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל
מִזְוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ:

ויאמר ז' פעמים:

אַתָּה סֵתֵר לִי מִצָּר תִּצְרֵנִי רַגְלִי פִּלְט תְּסוּבְּבֵנִי סְלָה:

לזכות ולרפואת

הרב יהודה ב"ר יחיא שליט"א

מרת ידידה ב"ר שמעון תחי'

העתירו בתפילה ובתחנונים

עבור החולים בנגיף ה'קורונה'

הגאון הגדול

רבי מימון ב"ר שלמה נהרי שליט"א

חבר בית הדין הגדול ומחשובי רבני תימן

ר' יוסף חיים בן טוני הי"ו

הזקוק לרחמי שמים מרובים

ידידינו המופלג הרה"ג

רבי דוד יחיאל ב"ר אפרים מרדכי שליט"א

בתוך שאר חולי עמו ישראל

להצלחת
אופיר בן נתן
ורעייתו ספיר בת צוריאל
וכל בני משפחתם

* * *

לעילוי נשמת
מרת אהובה
בת סעיד ושושנה יחיאל ע"ה
נלב"ע כ"ז כסלו ה'תש"פ

מכון המאורות

להוצאת כתבי רבותינו חכמי תימן

יוצא לאור ע"י

מוסדות אור תורת שלום (ע"ר)
בראשות הרב יהורם יפת שליט"א

סיקור מיוחד

מהנעשה והנשמע וחדשות 'המאורות'

תשרי ה'תש"פ - ניסן ה'תש"פ

מהנעשה והנשמע במרכז העולמי 'המאורות'

כינוס רבני תימן לרפואה והלכה שע"י קו ההלכה
העולמי לק"ק תימן בשיתוף קופ"ח 'כללית'

הרב יהורם יפת שליט"א
רו"מ 'המאורות' - בדברי פתיחה

מעמד מיוחד של כינוס רבני תימן לרפואה והלכה לקראת יום הכיפורים וחג הסוכות הבעל"ט, התקיים אמש ביום רביעי ג' תשרי תש"פ (מוצאי צום גדליה), באולם הכינוסים שעל ידי כללית שירותי בריאות בבני ברק, בהשתתפות עשרות רבות של רבנים חשובים ומורי הוראה מעדת תימן מכל רחבי הארץ.

כינוס רפואה והלכה זה נערך לראשונה לרבני קהילות קודש תימן מכל רחבי הארץ, בראשות רבני קו ההלכה העולמי ליהדות תימן 'המאורות' - העומד בראשותו של הרה"ג רבי יהורם יפת שליט"א, בשיתוף מלא עם 'שירותי בריאות כללית' - הקופה המובילה ביותר בציבור החרדי - אשר פרשו את חסותם על כינוס רפואה והלכה נכבד זה.

ואכן, כבר משעות הערב המוקדמות של יום רביעי מוצאי צום גדליה, החלו לנהור מכל קצוות הארץ, עשרות רבנים ומורי הוראה מק"ק תימן, שהתאספו ובאו במיוחד לכינוס חשוב זה.

דברי פתיחה נרגשים נשמעו מפי הרה"ג רבי יהורם יפת שליט"א, ראש מערכת קו ההלכה העו"למי ליהדות תימן. במהלך הכינוס נשאו דברים, הגאון רבי נצחוני שמואלי שליט"א מרבני ק"ק תימן בעיר אלעד. לאחר מכן נשאו דברים הגאון רבי יהודה צארום שליט"א רב ק"ק חניכי הישי"ב בות בבני ברק, שהרחיב בדבריו על סוכות פסולות וכשרות בזמנינו, ובענייני ד' מיינים. בשלב זה של הערב, הוזמן על ידי מנחה הערב - הרב מעוז פורת הי"ו מנהל אשכול המפראות החרדי באיזור גוש דן פ"ת שנשא דברי ברכה מטעם הנהלת קופ"ח כללית. אחריו הוזמן לשאת דברים ד"ר אוריאל לוינגר הי"ו מומחה ברפואת משפחה בקופ"ח כללית, שהרחיב בדבריו ונתן הנחיות ברורות ומפורטות למורי ההוראה בענייני רפואה לצום יום כיפורים הנוגעים למעשה. אחריו הוזמן הגאון רבי יצחק מועלם שליט"א, רב ק"ק תימן בעיר ביתר עילית, אשר בדבריו סיכם והעלה הלכה למעשה בעניינים שהעלה ד"ר לוינגר.

כן השתתפו במעמד עשרות רבות של רבנים, אבות בתי דין ומגדולי מורי ההוראה המובהקים מקהילות קודש תימן ברחבי הארץ.

בהנהלת רשת בתי ההוראה 'המאורות' ליהדות תימן, ציינו בסיפוק רב את הצלחת המעמד המ"רשים, ומסרו כי כינוס זה יהווה בע"ה פתיחה לשאר הכינוסים שהתקיימו א"ה מדי חג לתועלת מורי ההוראה והרבנים, וכי הוא מהווה המשך ישיר לשרשרת המפעלים האדירה בקהילות קודש תימן הנערכת על ידי 'המאורות' המרכז הרוחני העולמי ליהדות תימן.

שימו לב!

ניתן להאזין לכל מהלך כינוס רבני בית ההוראה 'המאורות', לרפואה והלכה,
בקו המאורות - בשלוחה 5 ושוב להקיש 0.

מהנעשה והנשמע במרכז העולמי 'המאורות'

מעמד הכנסת ספר תורה וחנוכת היכל בית המדרש (המחודש)

'קהילת יעקב' לקהילות קודש תימן, בעיר בני ברק

שעל ידי המרכז הרוחני העולמי 'המאורות'

רחוב אבטליון 20 - ב"ב

מעמד אדיר ורב רושם, של הכנסת ספר תורה יחד עם חנוכת היכל בית המדרש המחודש 'קהילת יעקב' לקהילות קודש תימן, בראשות הגאון רבי יאיר טייירי שליט"א מראשי ישיבת משכן שמעון וראש כולל בבני ברק, התקיים ביום שני כ"ט תשרי ה'תש"פ, בראשות מרנן ורבנן שליט"א.

קודם תחילת המעמד, התקבלו במעונם של גדולי ישראל שליט"א - רב הקהילה הגר"י טייירי שליט"א, והרה"ג רבי יהורם יפת שליט"א גבאי בית המדרש ורו"מ מאורות הרש"ש בארה"ק, אשר התכבדו לכתוב אות בספר התורה. כתיבת האותיות התקיימה על ידי - הגר"ח קניבסקי, הגר"ש בע"דני, הגר"ש מחפוד הגרב"ד פוברסקי, הגר"נ בן שמעון, הגר"ש שטיינמן, הגר"ח פיינשטיין שליט"א ועוד רבנים חשובים.

בשעות הערב המוקדמות התקיים מעמד כתיבת האותיות, בבית מש"פחת הרה"צ רבי צדוק טייירי שליט"א, אל היכל בית המדרש המחודש - רחוב אבטליון 20 בני ברק.

בית המדרש המרכזי 'קהילת יעקב' שעל ידי המרכז העולמי ליהדות תימן 'המאורות', מהווה כמגדלור רוחני לקהילות קודש תימן לתושבי בני ברק בכלל ותושבי השכונה בפרט, כאשר בית המדרש שוקק חיים בשיעורי תורה והלכה תמידין כסדרן הנמסרים ע"י רבני הקהילה וראשי הישיבות ועוד. בית המדרש מתנהל תחת הנהגתו של רב הקהילה הגאון רבי יאיר טייירי שליט"א, מראשי ישיבת משכן שמעון וראש כולל בבני ברק, אשר גדולי ישראל עיני העדה שליט"א הם מורי הדרך ועל פיהם ישק כל דבר.

מרן הגאון רבי שלמה קורח צוק"ל
מרא דאתרא דבני ברק וזקן רבני תימן
בביקור מיוחד בהיכל בית מדרשינו
בסוד שיח עם רב הקהילה הגר"י טייירי שליט"א

סיקור מיוחד - ממעמד לחיים שהתקיים אמש לרגל הוצאת סדרת הספרים מתולדותיהם של מאורי האומה

עשרות רבני הקהילות בבני ברק, התכנסו השבוע בביתו של הדיין הגאון רבי אבירן יצחק הלוי שליט"א, לרגל מעמד הוצאת סדרת הספרים מתולדותיהם מאורי האומה זיע"א - על ידי מכון המאורות בראשות הרה"ג רבי יהורם יפת שליט"א ■ כן הושק במעמד סט ספרים נוסף בתורת הסוד מכת"ק של מרן הגר"ש קורח זצ"ל רבה של בני ברק וזקן רבני תימן

כינוס רב רושם התקיים אמש ביום א', בו התכנסו ובאו רבני וראשי קהילות קודש תימן, לרגל הוצאת סדרת הספרים ההיסטוריים מתולדותיהם של גדולי חכמי תימן בדורות האחרונים, ספר 'המאור הגדול' לזכרו של מרן הגאון רבי עמרם קורח זצ"ל רבה הראשי האחרון לתימן, וספר 'שפתי מלך' לזכרו של מרן הגאון רבי שלמה קורח זצ"ל, רבה של העיר בני ברק וזקן רבני תימן.

הכינוס התקיים במעונו של הגאון רבי אבירן יצחק הלוי שליט"א אב"ד תל אביב, בעיר בני ברק, בראשות גדולי ומאורי יהדות תימן שליט"א, ובהשתתפות עשרות רבות של רבני קהילות בעיר בני ברק ומחוצה לה. דברי פתיחה נרגשים נשא ראש המוסדות, הרה"ג רבי יהורם יפת שליט"א, אשר עמד בדבריו על הזכות הגדולה להוציא לאור מתולדותיהם של צדיקים גדולי ומאורי האומה, כפי הידוע מגדולי ישראל שייחסו לדבר זה חשיבות יתירה.

כמו כן, נשאו דברים, הגאון הגדול רבי פנחס קונה שליט"א רב קהילת שערי הלכה, שבדבריו שיבח את הזכות הגדולה שנפלה בחלקם של עורכי הספרים הנפלאים, על שבפרק זמן קצר השכילו לנצח על מלאכה כה גדולה וחשובה, והעלה זכרונות מהיכרותו הקרובה עם הגר"ש קורח זצ"ל. הגאון הגדול רבי אבנר עפגין שליט"א ראש ישיבת בית הלוי עמד בדבריו על מהות חיזוק היהדות וחובתנו בשעה זו, והגאון הגדול רבי שלמה צדוק שליט"א רב שיכון ג' בבני ברק שיבח את פעולות מוסדות "המאורות" המהוות המשך לפעולות ארגון בני הישיבות בדור העליה לארץ ישראל. הגאון רבי אבירן יצחק הלוי שליט"א אב"ד תל אביב נשא דברים חמים, כאשר בין דבריו תיאר את פעלם של רבני תימן זצ"ל לדורותיהם למען בני הישיבות, ובראשם זקנו הגאון הגדול רבי שלום יצחק הלוי זצ"ל. כן נשאו דברים, הגאון רבי עמרם קונה שליט"א בנו מ"מ של הגר"ש קורח זצ"ל ורב ק"ק תורת חיים ביתר עילית, והגאון רבי יאיר טייני שליט"א רב קהילת חניכי הישיבות ק"ק תימן בני ברק וראש כולל וולאז'ין.

כחיתום למעמד נשגב זה, נערך רב שיח ופאנל מיוחד בין הרבנים, בדברים העומדים על הפרק, כאשר הרבנים השתתפו והעלו הצעות שונות שעוד תפורסמה בעתיד אי"ה. בין היתר נשאו דברים, הרה"ג רבי שמריהו יונה שליט"א רב ומו"ץ בד"ץ פעולת צדיק בבני ברק, הרה"ג רבי מנחם צדוק שליט"א רו"מ היכל יוסף שלום ב"ב, הרב מזקיהו סאמין שליט"א מנהל אגף נישואין, כשרות ורבנים במשרד לשירותי דת

סיקור מיוחד ממעמד חלוקת מלגות למחברי ספרים בקהילות קודש תימן בראשות מרנן ורבנן שליט"א

מעמד גדול ורב רושם התקיים אמש בעיר תל אביב, לערב הוקרה וחיזוק לימי חודש אדר הבעל"ט, כאשר במרכז הערב הוכתרו חתני השמחה בטקס מיוחד של חלוקת מלגות לרבנים ואברכים מחברי ספרים חשובים ויקרים.

המעמד התקיים בראשות מרנן ורבנן, הגאון רבי זכדיה כהן שליט"א ראב"ד תל אביב, הגאון רבי רצון ערוסי שליט"א רב העיר קרית אוננו וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל, הגאון רבי אבירן יצחק הלוי שליט"א ראב"ד תל אביב, הרה"ג רבי יהורם יפת שליט"א ראש המוסדות, הגאון רבי אפרים הממי שליט"א ראש ישיבת אור מרדכי, הגאון רבי נרק מלמי שליט"א ראש כולל מעוז חיי, ועוד רבנים ואישי ציבור חשובים.

המעמד התקיים על ידי המועצה הדתית תל אביב ע"י ידידינו רב הפעלים ר' אלדד מזרחי הי"ו, ובראשות ראב"ד תל-אביב הגאון רבי אבירן יצחק הלוי שליט"א, בשיתוף 'המאורות' המרכז הרוחני העולמי ליהדות תימן.

ראיון נדיר ומיוחד

מהנעשה והנשמע בקו ההלכה העולמי ליהדות תימן

אתה נמצא בערב שבת, ולא יודע אם ראוי לפרוש ממלאכה 40 דקות לפני השקיעה או 20 דקות? האם לדין מותר לקחת בשבת, סיר מרק צונן מהמקרר ולהניחו על הפלטה או לא?

בערב פורים - האם אסור לשעום קודם מקרא מגילה?
נמצא בערב פסח, ולא יודע אם המנהג להחמיר בחוזר וניעור או לא?

חלק מעשרות השאלות המתקבלות מדי יום ביומו בארגון קו ההלכה העולמי ליהדות תימן שע"י 'המאורות' המרכז הרוחני העולמי ליהדות תימן, אשר מפעיל מענה טלפוני אנושי לכל שאלה הלכתית 24 שעות בייממה ומצאת השבת ועד כניסתה | הרה"ג רבי יהורם יפת שליט"א, ראש מוסדות 'מאורות הרש"ש' בראיון נדיר, משיב על שאלות נפוצות ועוד.

מסורת תימן למאות הפונים מדי יום ביומו, כפי שעוד נרחיב להלן.
נדברך נוסף חשוב לא פחות, הוא מערכת קו המאורות - הקו העולמי ליהדות תימן."

מה זה קו המאורות - הקו העולמי ליהדות תימן, איזה שירות לציבור הוא נותן?

"בקו המאורות ניתן להאזין מדי יום ביומו למיטב השיעורים, שיחות ודרשות, משובי הרבנים והמרצים ומאת גדולי רבני תימן זצ"ל ולהבדל לחיים ארוכים שליט"א, שיעורי הלכה ומנהג כפי מסורת תימן על ידי עשרות רבנים מובהקים המועברים מדי יום ביומו בקו. כמו כן, כינוסים ואירועים מרכזיים המתקיימים ביהדות תימן, מועברים בקו המאורות בשידור חי בזמן אמת.
שלוחה מיוחדת בקו היא, שלוחת החדשות והעדכונים מהנעשה והנשמע ביהדות תימן בכלל ובקהילות הקודש ברחבי הארץ והעולם בפרט, ועוד ועוד."

האם אתם מעדכנים גם חדשות השייכים לפוליטיקה מדינית או 'רבנית' וכדומה?

"שאלה טובה. ב"ה אנו משתדלים ונוהרים מאד לבלתי יתערבו תכנים פוליטיים בקו שלנו, שכל כולו קודש כפי

במה עוסקת הפעילות שלכם, ומתי בעצם התחלתם בה?

"בסייעתא דשמיא זכינו להקים לפני כשנה וחצי את ארגון 'המאורות' - המרכז הרוחני העולמי ליהדות תימן, אשר כשמו כן הוא, זכינו והוא שופך אור גדול בעדתנו הקדושה ומחוצה לה בפעילויות קודש רבות ומגוונות. מערכת 'המאורות', מהווה בעצם כהמשך ישיר לשרשרת המפעלים הנפלאה שזכינו להקים כבר לפני 30 שנה יחד עם מו"ר הגה"צ רבינו סעדיה בן יוסף צוק"ל, מחשובי רבני תימן בדור האחרון ומשגיח ישיבות 'נווה ארץ' ו'שארית יוסף', שיסודו ועיקרו הוא בית מדרש לתורה ולהוראה בעיר נס ציונה, מדרשויות ערב לקירוב רחוקים ועוד. למעשה, הפעילות שלנו בקרב ציבור בני העדה, החלה כבר לפני שנים רבות, אם זה בארגון שבתות נופש ברחבי הארץ יחד עם זקני רבני תימן זצ"ל, וכן בהקמת 'איגוד בני הישיבות' בארץ הקודש שפעל בנשיאות מרן הגר"ש קורח צ"ל ועוד ועוד."

למעשה, מה היקף הפעילות שלכם כיום בציבור בני העדה בפרט?

"אפשר לומר, שגולת הכותרת של פעילות ארגון 'המאורות' הוא במערכת הענפה של קו ההלכה העולמי ליהדות תימן 'המאורות' - אשר בו עשרות רבות של רבנים ומורי הוראה שליט"א מכל רחבי הארץ, משיבים בהלכה ובמנהג לפי

שארנו, ומהווה במה מכובדת מאד לקהילות הקודש, אך בהחלט איננו מערבים שום תכנים פוליטיים יהיו חשובים ככל שהיו, וזאת למרות הלחצים הרבים שהננו נתונים אליהם בעיתים מסוימות. כל זה בהכוונת מרנן ורבנן עיני העדה שליט"א אשר מפיהם אנו חיים".

האם אתם מתעסקים גם בתחום ההוצאה לאור של כתבי חכמי תימן?

"אכן, בהחלט מפעל ונדבך חשוב במרכז הרוחני העולמי 'המאורות' - הלא הוא 'מכון המאורות' להוצאת והאדרת כתבי רבותינו חכמי תימן, אשר פועל מזה שנים להוציא לאור את תורת ומשנת חכמי תימן בארץ ובתפוצות, כשהיא כלולה בהדרה, תורה מפוארה בכלי מפואר. חכמי ורבני המכון הרבנים והאברכים החשובים שליט"א, שוקדים לילות כימים על מלאכת הקודש על מנת להוציא דבר נאה ומתוקן, ספרי רבותינו בפורמט נאה ומהודר. וכבר זכינו להוציא לאור מספר ספרים מתורתם של רבותינו, וכתבי עת ומאספים תורניים העוסקים בבירור מנהגי תימן היוצאים לאור בס"ד מדי שנה בקביעות.

אי אפשר שלא להזכיר את האכסניא שבה אנו נמצאים כעת, אשר אף זוכה לתהודה רבה בקרב בני העדה ומחוצה לה, הלא הוא גליון השבת של יהדות תימן - גליון גנזי מלכים - המופיע ויוצא לאור מדי שבת בשבתו, על ידי צוות עורכים השוקדים על מלאכתם באמונה ומלקטים ציצים ופרחים, גנזים ותשובות בהלכה ובאגדה, מאת חכמי תימן, ורבים גמרו עליו את ההלל.

עוד יצוין, כי ישנם מנויים רבים ברשימות התפוצה של 'המאורות' בדואר האלקטרוני ובטלפון, ואכן המנויים מקבלים (חינם!) מידי שבוע ניזו מלא וגדוש בכל מילי דמיטב, מתורת רבותינו, ומהנעשה והנשמע בקהילות הקודש".

נשוב עתה לקו ההלכה העולמי ליהדות תימן - מי הנשיאות העומדת תחת קו ההלכה, ומי נותן את ההחלטות באשר לשאלות מכריעות על התנהלותו וכדומה?

"ברור הדבר שמערכת של קו הלכה, דורשת התייעצות

מתמדת עם גדולי ישראל מרנן ורבנן עיני העדה, כאשר בכל צעד ושעל נתקלים בשאלות שונות ומורכבות הן מצד עצם הקמת והעמדת המערכת על תילה, שדרשה הכרעות רבות לאין ספור כמו איזה רבנים כשרים וראויים להשיב דבר ה' זו הלכה בקו ההלכה, ובאיזו צורה יינתן המענה, על איזה שאלות משיבים בטלפון ועל איזה ראוי שלא להשיב אלא פנים בפנים ועוד כהנה וכהנה.

רק אציין במאמר המוסגר, כי כל רב ורב מהרבנים המשיבים בקו ההלכה, קיבלו תקנון מפורט ובו עשרות סעיפים על התנהלות הקו, אשר נבנה בעצה אחת עם מרנן ורבנן שליט"א, על מנת שלא תצא תקלה מתחת ידינו.

אכן, בסייעתא דשמיא אנו זוכים לטובת עין מיוחדת שנוהגים בנו מרנן ורבנן עיני העדה, ביניהם עוד זכינו לקבל את ברכתו ועידודו של זקן רבני תימן בארץ הקודש, מרן הגאון רבי שלמה קורח זצוק"ל רב העיר בני ברק, אשר חיזק ועודד מאת את הקמת המערך ונתן את עצותיו המאלפות שכמובן מלוות אותנו עד עצם היום הזה, הגאון רבי שלמה מחפוד שליט"א, הגאון רבי יפת סיירי שליט"א ועוד ועוד. אני רק יכול לציין בפה מלא, כי מרנן ורבנן מחזקים את ידינו השכם והערב והיא הנותנת לנו כוח לעשות חיל בס"ד".

מפעם לפעם עולה השאלה מאת הציבור: לאיזה קהלים אתם פונים במענה הלכה זה? לפי איזה נוסח בעדת תימן שכידוע מחולקת לכמה מגזרים?

"שאלה חשובה מאד וראויה להתייחסות נכבדה. למעשה, שאלה זו היא אחת הסיבות המכריעות ביותר שהביאה וגרמה לנו 'להפשיל שרוולים' ולקרבה אל המלאכה מלאכת הקודש, לפתיחת מערך כה מורכב מבחינה לוגיסטית, ממש יומם ולילה לא ישבותו. היה צורך כאן לאגד את כל רבני הקהילות מורי ההוראות בעדתינו המעטירה, עם כל הבדלי המנהגים והנוסחאות השונות, ולכנס אותם תחת קורת גג אחת, כאשר הקפדנו בקפידה בעצה אחת עם מרנן ורבנן גדולי רבני תימן, שבקו ההלכה 'המאורות' ינתן מענה הלכתי לפי כל מנהגי המחוזות השונים הן שאמי והן בלדי וכו' ללא שום הבדל.

מניין לכם העוז והתעצמות להקים מערכת כה ענפה, האם יש איזה גוף שדואג לממן אתכם?

“כפי שמובן מיד, תפעול והחזקת המפעל הקדוש הזה, קו ההלכה וכן יתר הפעילויות של מוסדותינו הקדושים, דורשים הון רב מדי חודש בחודשו. רק לסבר את האוזן, הוצאות קו ההלכה ‘המאורות’ לבדו מסתכמות בחודש אחד כהחזקת כמה אברכים בחודש ללא גוזמא, אם זה מחמת עלויות החזקת ותפעול מערך מענה ההלכה וכל הכרוך בזה, ועוד. וזה מלבד הוצאות הענק של יתר הפעילויות.

ולמותר לציין, שאיננו ממומנים על ידי שום גוף כזה או אחר, ומוסדותינו אינם נתמכים ומתקיימים אלא בעזרת הציבור בלבד, ולצערי כרגע אנחנו בגירעון גדול מאוד ואין הקומץ משביע את הארי כלל וכלל, והמצב ממש קשה ממש. ומעל גבי במה זו אקרא לכל אחי בית ישראל ה' עליהם יחיו, בואו לעזרת ה' בגיבורים והצילו את המפעל הקדוש הזה, ומבשרך אל תתעלם, בואו ורוממו את היקר לכם מכל, צריכים אנו לעזור ולסייע ראשית כל למוסדות התורה והחסד אשר דואגים לאחינו מבני עדתינו. וכאן זו ההזדמנות.

**ואחתום בברכה מיוחדת לכל אלפי המאיינים לקו
המאורות - הקו העולמי ליהדות תימן, וליתר אלפי מניי
‘המאורות’ באמצעים השונים, ברכת ה' תחופף עליכם
ותזכו לראות שובע שמחות נעימות וטובות לאורך ימים
ושנים אכי"ר”.**

כולם מבינים כמה דבר זה מבורך, וכמה היה זה חסר עד הלום כאשר נמצאים יחד כאיש אחד בלב אחד הרבנים הגאונים יושבי על מדין, ומשיבים דבר ה' זו הלכה לפי מסורת אבותינו ורבתינו. ואכן, ב"ה זכינו שכך הקו מתנהל על מי מנוחות כבר זמן רב, כאשר כל איש ואשה מקבלים מענה לפי מנהגי אבותיהם”.

כמה פונים יש לקו ההלכה? וכמה רבנים משיבים בקו ההלכה, ואיך נבחרו הרבנים לשמש כמשיבים בקו ההלכה?

“כפי שאמרתי קודם, רבני קו ההלכה ‘המאורות’ נבחרו בקפידה רבה על פי עצתם והכוונתם של גדולי ישראל שליט"א, רבני קו ההלכה עוברים את שבט ביקורתם של ועדת רבני קו ההלכה מחשובי הרבנים הלא המה, הגאון רבי יצחק מועלם שליט"א אב"ד ביתר עילית, הגאון רבי יורם סרי שליט"א אב"ד מודיעין עילית, הגאון רבי יהודה צארום שליט"א אב"ד חניכי הישיבות בני ברק, והגאון רבי איתמר הלוי מחפוד שליט"א אב"ד חוקת משפט אשדוד.

בנוגע לשאלתך, כיום משיבים למעלה מ-50 רבנים ומורי הוראה בקו ההלכה ‘המאורות’ מכל רחבי הארץ, כאשר אנו מרחיבים את מערך הרבנים המשיבים מפעם לפעם. בסייעתא דשמיא ההיענות בקרב הציבור הרחב, היא רחבה מאד, ועשרות רבות מדי יום ביומו נעזרים ונהנים הלכה עצה ותושיה בכל התחומים מפי הרבנים הגאונים שליט"א דבר דבור על אופניו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד”.

ותולדותיהם מאירי עינינו!

לראשונה! מבט מקיף ומעמיק אל תולדות חייהם ופועלם של
הגאונים הצדיקים מאורי ישראל, בהגשה מהודרת השווה לכל נפש.

◆ המאור הגדול ◆ שפתי מלך ◆

מרן הגאון רבי עמרם קורח זצ"ל רבה הראשי האחרון של תימן
נכדו מרן הגאון רבי שלמה קורח זצ"ל רבה של בני ברק וראש רבני תימן בארה"ק

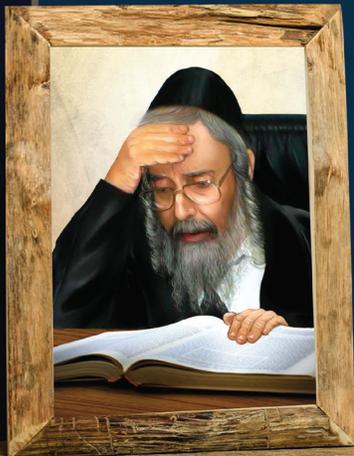
◆ תולדותיהם חייהם ופועלם של צדיקים ◆ מראות הוד כתבים ואגרות ◆ תשובות בהלכה ובאגדה

מחיר מיוחד
לרגל ההוצאה:
ב' כרכים 65 ₪

20% הנחה

בהצגת מודעה זו

תקף בין התאריכים: ראש חודש אדר - עד י"ד אדר בלבד

המרכז העולמי למורשת יהדות תימן

בתי מדרש לתורה והוראה רבני מנכ"ס רבותנו חוצאת ארצי

קו הנגזרות הקו העיבולי ליהדות תימן

איתן כינוסים ושיעורי תורה בארץ הקודש

ת.ד. 99 בני ברק / טל: 03-8888-5 / פקס: 03-6167808

הפצה ראשית: 1800-30-27-77 | מוקדי ההפצה ברחבי הארץ: בני ברק - 054-8484999, 054-8523714 | אלעד - 050-4121890 | ראש העין - 050-2602658 | ירושלים - 052-7199650 | פתח תקוה - 052-7688091 | נתניה - 054-8409196 | בית שמש - 050-4124871 | חשמונאים - 050-5443795 | רחובות - 050-4188122 | צפת והסביבה - 054-8475985 | יבנה - 050-4111227

בית ההוראה המרכזי 'המאורות' לקהילות קודש תימן בראשות מרנן ורבנן גדולי ישראל שליט"א

*8416

מענה טלפוני לשאלות בהלכה ומנהג בכל שעות היממה - 03-30-88-88-5 שלוחה 1 (חיוג מקוצר - *8416)

אור תורת שלום - ע"ר מס' 580145993 | מען למכתבים: ת.ד. 99 בני ברק | פקס: 1533-6167808 | דוא"ל: sm08830222@gmail.com

נקדם בזאת בברכות מאליפות את פני הרבנים הגאונים,

מורי ההוראה ויושבי על מדין, תלמידי חכמים מופלגים שליט"א,

אשר בימים אלו הצטרפו למערך העולמי של קו ההלכה 'המאורות' לקהילות קודש תימן.

לתועלת הרבים, הננו לפרסם רשימה חלקית של הרבנים המשיבים בבית ההוראה מדי יום ביומו

(לפי א' ב' של שמותיהם):

רבי דניאל גודיס שליט"א (ממונות) חבר בית הדין הרבני ירושלים וראש כולל יחוה דעת	רבי אברהם (אלון) אבידר שליט"א דיין בבית הדין הרבני פתח תקוה
רבי אייל גיאת שליט"א דומ"ץ בית הדין ארחות משפט	רבי יואב אושרי שליט"א רב קריית מטלון פתח תקוה
רבי גדעון דקה שליט"א רב ומו"ץ קהילת שבזי ראש העין	רבי רון אל אהרן שליט"א (ממונות) אב"ד לממונות, נתיבות
רבי יחיאל הינדי שליט"א רב שכונת גבעת הסלעים, ראש העין	רבי אברהם בן משה שליט"א רב קהילת אגודת אחים, וראש ביה"מ שתילי זיתים פ"ת
רבי אבירן יצחק הלוי שליט"א אב"ד תל אביב	רבי שמואל בניהו שליט"א רב ומו"ץ במודיעין עילית
רבי אוריאל יצחק הלוי שליט"א דומ"ץ אש חיים	רבי יחיאל בסיס שליט"א ראש כולל אהל מועד
רבי נריה יצחק הלוי שליט"א רב קהילת לקח טוב וראש כולל בית הלוי	רבי אסף ברזילי שליט"א רב ומו"ץ בראש העין
רבי חיים והב שליט"א דומ"ץ ואב"ד נוה ציון ועוד	רבי משה ברזילי שליט"א רב ומו"ץ קהילת כנסת הגדולה מודיעין עילית
רבי אוריאל חוברה שליט"א (ממונות) רב הישוב נחליאל ודיין בית הדין לממונות מטה בנימין	רבי אמיתי גדסי שליט"א רב ומו"ץ קהילת יד לשבים רחובות
רבי אברהם חלא שליט"א (ממונות) דומ"ץ יורה דעה	רבי בן ציון גדסי שליט"א רב ומו"ץ בנצרת עילית

רבי דוד עוזאני שליט"א רב ישוב ירחיב	רבי שמריהו יונה שליט"א רב ומו"ץ פעולת צדיק בני ברק
רבי ברוך עוקשי שליט"א (ממונות) רב קהילת בני תורה אלעד וראש כולל עץ חיים פתח תקוה	רבי איתמר כהן שליט"א רב ומו"ץ בזכרון יעקב
רבי יורם סרי שליט"א אב"ד מודיעין עילית	רבי שמואל כובני שליט"א רב ומו"ץ בזכרון יעקב
רבי יוסף צברי שליט"א רב ומו"ץ קהילת חניכי הישיבות אלעד	רבי פלא יועץ כפרי שליט"א רב ומו"ץ בקרית יובל ירושלים
רבי ליאור צברי שליט"א רב ומו"ץ קהילת מורשת אבות ב"ש, ודיין בביה"ד חוקת משפט	רבי אסף עמרם לוי שליט"א דיין בבית הדין חוקת משפט
רבי אורן צדוק שליט"א דומ"ץ נור ההוראה ומו"ץ פעולת צדיק	רבי יובל מוגהז שליט"א רב ומו"ץ בהוד השרון וראש כולל הקשיבה רינתי
רבי אביעד קארו שליט"א (ממונות) דיין בבית הדין לממונות	רבי אבישולם מונייצר שליט"א מו"ץ וראש כולל מים חיים, ראש העין
רבי ארז רמתי שליט"א רב ומו"ץ בראש העין	רבי יצחק מועלם שליט"א רב ק"ק תימן ביתר עילית וראש כולל גן רוה
רבי צפניה רענן שליט"א רב ומו"ץ מודיעין עילית וראש כולל נור החיים	רבי איתמר הלוי מחפוד שליט"א (ממונות) דומ"ץ חוקת משפט וראש כולל תפילה למשה אשדוד
רבי אורי שלומי שליט"א רב קהילת אהל משה מרמורק רחובות	רבי בניהו מחפוד שליט"א דומ"ץ יורה דעה
רבי עמית שלומי שליט"א ראש כולל אהבת שלום רחובות	רבי יצחק מסורי שליט"א (ממונות) דיין בבית הדין חוקת משפט
רבי נצחוני שמואלי שליט"א רב קהילת בית דוד ושלמה, אלעד	רבי איתמר נגר שליט"א רב ומו"ץ ברכסים ודיין בבית הדין לממונות
רבי אבישולם שמן שליט"א (ממונות) דיין בית הדין לממונות וראש כולל עטרת צביה	רבי מימון נהרי שליט"א חבר בית הדין הגדול
רבי אלמוג שפירא שליט"א ראש כולל נר יאיר אלעד	רבי אריאל עוזרי שליט"א רב ומו"ץ שכונת חפציבה וראש כולל כנסת שמואל בית שמש

*8416

טבלת שיבוץ רבני בית ההוראה

הננו לפרסם בזאת, טבלת רשימת הרבנים לפי חלוקה לשעות היממה: יצוין כי רובם משיבים רק בחלק מהשעות המצוינות כאן, ולא בכולן, וכמובן שהדברים נתונים לשינויים. בימים אלו אנו שוקדים לייעל ולתגבר את מערך הרבנים ומורי ההוראה, לרווחת הציבור, ובל"נ מדי פעם נפרסם את רשימת רבני בית ההוראה המעודכנת.

להלן רשימה חלקית לפי סדר א' ב':

8:00-12:00 בבקר

רבי יוסף צברי שליט"א	רבי אוריאל חוברת שליט"א (ממונות)	רבי רון אל אהרן שליט"א (ממונות)
רבי צפניה רענן שליט"א	רבי פלא יועץ כפרי שליט"א	רבי אסף ברזילי שליט"א
רבי אורי שלומי שליט"א	רבי יובל מוגהז שליט"א	רבי משה ברזילי שליט"א
רבי עמית שלומי שליט"א	רבי איתמר הלוי מחפוד שליט"א (ממונות)	רבי אמיתי גדסי שליט"א
	רבי אריאל עוזרי שליט"א	רבי יחיאל הינדי שליט"א
	רבי דוד עוזאני שליט"א	רבי חיים והב שליט"א

13:00-16:00 בצהרים

רבי אורי שלומי שליט"א	רבי שמואל כובני שליט"א	רבי רון אל אהרן שליט"א (ממונות)
רבי עמית שלומי שליט"א	רבי פלא יועץ כפרי שליט"א	רבי שמואל בניהו שליט"א
רבי נצחוני שמואלי שליט"א	רבי איתמר הלוי מחפוד שליט"א (ממונות)	רבי אסף ברזילי שליט"א
רבי אלמוג שפירא שליט"א	רבי אריאל עוזרי שליט"א	רבי אמיתי גדסי שליט"א
	רבי דוד עוזאני שליט"א	רבי דניאל גודיס שליט"א (ממונות)
	רבי ברוך עוקשי שליט"א (ממונות)	רבי יחיאל הינדי שליט"א

16:00-20:00 אחה"צ

רבי רון אל אהרן שליט"א (ממונות)	רבי יובל מוגהז שליט"א	רבי ארז רמתי שליט"א
רבי אברהם בן משה שליט"א	רבי אבישלום מונייצר שליט"א	רבי אורי שלומי שליט"א
רבי שמואל בניהו שליט"א	רבי יצחק מועלם שליט"א	רבי עמית שלומי שליט"א
רבי אסף ברזילי שליט"א	רבי איתמר הלוי מחפוד שליט"א (ממונות)	רבי נצחוני שמואלי שליט"א
רבי אמיתי גדסי שליט"א	רבי יצחק מסורי שליט"א (ממונות)	רבי אבישלום שמן שליט"א (ממונות)
רבי אברהם חלא שליט"א	רבי אריאל עוזרי שליט"א	רבי אלמוג שפירא שליט"א
רבי איתמר כהן שליט"א	רבי דוד עוזאני שליט"א	

20:00-1:00 בערב

רבי רון אל אהרן שליט"א (ממונות)	רבי פלא יועץ כפרי שליט"א	רבי יוסף צברי שליט"א
רבי שמואל בניהו שליט"א	רבי אסף עמרם לוי שליט"א	רבי ליאור צברי שליט"א
רבי אסף ברזילי שליט"א	רבי יובל מוגהז שליט"א	רבי אורן צדוק שליט"א
רבי משה ברזילי שליט"א	רבי אבישלום מונייצר שליט"א	רבי אביעד קארו שליט"א (ממונות)
רבי יחיאל בסיס שליט"א	רבי יצחק מועלם שליט"א	רבי צפניה רענן שליט"א
רבי אמיתי גדסי שליט"א	רבי איתמר הלוי מחפוד שליט"א (ממונות)	רבי אורי שלומי שליט"א
רבי בן ציון גדסי שליט"א	רבי יצחק מסורי שליט"א (ממונות)	רבי עמית שלומי שליט"א
רבי אברהם חלא שליט"א (ממונות)	רבי איתמר נגר שליט"א	רבי נצחוני שמואלי שליט"א
רבי שמריהו יונה שליט"א	רבי אריאל עוזרי שליט"א	רבי אלמוג שפירא שליט"א
רבי איתמר כהן שליט"א	רבי דוד עוזאני שליט"א	
רבי שמואל כובני שליט"א	רבי ברוך עוקשי שליט"א (ממונות)	

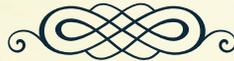

ימי ו' וערבי חג (שעון קיץ) - 13:00-18:30

רבי רון אל אהרן שליט"א (ממונות)	רבי פלא יועץ כפרי שליט"א	רבי ארז רמתי שליט"א
רבי שמואל בניהו שליט"א	רבי איתמר הלוי מחפוד שליט"א (ממונות)	רבי צפניה רענן שליט"א
רבי משה ברזילי שליט"א	רבי איתמר נגר שליט"א	רבי אורי שלומי שליט"א
רבי אברהם חלא שליט"א (ממונות)	רבי יורם סרי שליט"א	רבי עמית שלומי שליט"א
רבי שמריהו יונה שליט"א	רבי אריאל עוזרי שליט"א	רבי אבישלום שמן שליט"א (ממונות)
רבי שמואל כובני שליט"א	רבי דוד עוזאני שליט"א	

ימי ו' וערבי חג (שעון חורף) - 08:00-13:00

רבי רון אל אהרן שליט"א (ממונות)	רבי יובל מוגהז שליט"א	רבי ליאור צברי שליט"א
רבי שמואל בניהו שליט"א	רבי אבישלום מונייצר שליט"א	רבי אביעד קארו שליט"א (ממונות)
רבי משה ברזילי שליט"א	רבי יצחק מועלם שליט"א	רבי ארז רמתי שליט"א
רבי אמיתי גדסי שליט"א	רבי איתמר הלוי מחפוד שליט"א (ממונות)	רבי צפניה רענן שליט"א
רבי אוריאל חוברה שליט"א (ממונות)	רבי יצחק מסורי שליט"א (ממונות)	רבי אורי שלומי שליט"א
רבי אברהם חלא שליט"א (ממונות)	רבי איתמר נגר שליט"א	רבי עמית שלומי שליט"א
רבי שמריהו יונה שליט"א	רבי יורם סרי שליט"א	רבי נצחוני שמואלי שליט"א
רבי איתמר כהן שליט"א	רבי אריאל עוזרי שליט"א	רבי אבישלום שמן שליט"א (ממונות)
רבי שמואל כובני שליט"א	רבי ברוך עוקשי שליט"א (ממונות)	רבי אלמוג ספירא שליט"א
רבי פלא יועץ כפרי שליט"א	רבי דוד עוזאני שליט"א	
רבי אסף עמרם לוי שליט"א	רבי יוסף צברי שליט"א	

מוצאי שבת

רבי שמואל בניהו שליט"א	רבי אבישלום מונייצר שליט"א	רבי אורי שלומי שליט"א
רבי אמיתי גדסי שליט"א	רבי איתמר הלוי מחפוד שליט"א (ממונות)	רבי עמית שלומי שליט"א
רבי אברהם חלא שליט"א (ממונות)	רבי ברוך עוקשי שליט"א (ממונות)	רבי אבישלום שמן שליט"א (ממונות)
רבי שמואל כובני שליט"א	רבי דוד עוזאני שליט"א	

*הערה כללית:

בכל מקום שצוין בסוגריים 'ממונות', כוונת הדברים שהרב המשיב עונה גם בדיני ממונות ולא רק בנושאים אחרים.

**רבנים המעוניינים להצטרף למערך רבני בית ההוראה 'המאורות'
ניתן ליצור קשר בהקדם עם הנהלת בית ההוראה:**

בטל: 03-308-888-5 שלוחה 14

או בדוא"ל: sm088302222@gmail.com

להתקשר ולתתחבר

**יהדות תימן מתחברת למורשת
בקו מגוון בו תמצאו 'קול' מה שתבקשו**

→ **חדש בקו: בית הוראה** ←

*8416 חייגו
עכשיו:

או בטל: 03-3088885

**קו
המאורות**

הקו העולמי ליהדות תימן

שע"י מוסדות 'אור תורת שלום' - ע"ר
בראשות הרב יהורם יפת שליט"א

• שיעורי הלכה ומנהג • תפילות ופיוטים • מהנעשה והנשמע בקהילות הקודש

חיזוק יומי לנשים במספר ישיר: 03-30-77-505

לקבלת עדכונים על אירועים וכינוסים בק"ק תימן
הרשמו לרשימת התפוצה: sm08830222@gmail.com

קו המאורות הקו העולמי ליהדות תימן *8416

פירוט שלוחות הקו

חדש <1> בית הוראה - מענה מאת הרבנים שליט"א

<2> גדולי רבני תימן

שיעורי תורה, כינוסים והספדים.

- <1> שיעורי החג, קטעי תפילות וקריאות התורה.
- <2> שיעורי הלכה ומנהג - שבת • ברכות ועוד נושאים מגוונים.
- <3> שיחות ושיעורי השקפה ובספרי מוסר.
- <4> כינוסים והספדים מרכזיים.
- <5> שיעורים והספדים על הגאון רבינו שלמה קורח צוק"ל.
- <6> שיעורים והספדים על הגאון רבינו עזריה בסיס צוק"ל.
- <0> שיעורי הלכה ומוסר וקטעי תפילות, לפי מועדי השנה.

<3> שיעורים יומיים

- <1> הלכה יומית מפי הרב אברהם עמרני שליט"א.
- <2> שיעור יומי באגדה.
- <3> שיעור בגמרא - דף היומי.
- <4> דבר יום ביומו מפי הרב שי עטרי שליט"א.

<4> פרשת השבוע

מטובי הרבנים והמציים.

<5> חדשות ועדכונים

- <1> אירועים מרכזיים וחדשות.
- <2> ספרי קודש חדשים • מוקדי מכירה של תורת חכמי תימן.
- <3> מהנעשה והנשמע בקהילות הקודש ברחבי העולם.

<6> שלוחת הילדים

סיפורים חינוכיים, טעמי המקרא, ועוד.

<7> שידורים חיים

כינוסים מרכזיים • אירועים • שיעורים חיים ועוד.

<8> שלוחת השבת, קטעי תפילות ועוד

- <1> שבת - תפילות שבת • שירי שבת • קריאת התורה, ועוד.
- <2> קטעי שירה ותפילה מאת חזנים ורבנים.
- <3> ראשי חדשים - קריאת התורה • פיוט שער הרחמים מפי חזנים שונים.
- <4> קריאת פרקי תהלים מפי חזנים שונים.

<9> לנשים ונערות

פנינת האור - חיזוק יומי מאת הרבנית אורה יפת תח"ל שלווה ובטחון בה', שמחה, כלים להצלחה בחיים.

<10> עורי תימן - טכנולוגיה במשנת מאורי תימן

<*> משרדי המוסדות

- <1> משרד.
- <2> לתרומות והנצחות קודש.
- <3> לאחראי תפעול טכני של מערכת הקו.
- <4> לפניות בענייני מכון המאורות והוצאת כתבי רבותינו.
- <5> הודעות למנהל המערכת.

אירועים כינוסים שיעורי רבנים
ספרי חכמי תימן

מעוניינים לפרסם?

הפרסום בקו חיים

שלחו לנו למייל, או חייגו כעת למערכת 'קו המאורות' - שלוחה 12

קו
המאורות

הקו העולמי ליהדות תימן

שני"י מוסדות 'אור תורת שלום' - ע"ר
בראשות הרב יהורם יפת שליט"א

לקבלת עדכונים על הנעשה והנשמע ביהדות תימן, וכן גליונות וקונטרסים
הרשמו כעת במייל: sm088302222@gmail.com

הוראת תפילות

- לשיעור הבא הקש 2
- לשיעור קודם הקש 8
- לחזרה 10 שניות אחורה הקש 1
- לדילוג 10 שניות קדימה הקש 3
- לחזרה לתחילת המערכת הקש #
- להמשך השמעה הקש שוב 5
- לעצירת ההשמעה הקש 5
- לדילוג 5 דקות קדימה הקש 6
- לחזרה 5 דקות אחורה הקש 4

גם אתם יכולים להיות שותפים בימי הרבים!

ותהיו שותפים בהפצת עלון השבת של יהדות תימן

בתרומה של כ-100 ש"ח - הינך שותף בהפצת העלון בארץ ובתפוצות

לקבלת העלון במייל, לפרטים תרומות ויצירת קשר:

sm08830222@gmail.com | 052-7199650

חדש מבית קו המאורות!

קו חיזוק מיוחד

לתפילות שיעורים ושיחות להצלה מנגיף הקורונה לאור המצב הקשה עם התפשטות נגיף הקורונה, אנו מבקשים להודיע לציבור הרחב על פתיחת קו מיוחד של תפילות שיעורים ושיחות להצלת הכלל מנגיף הקורונה ל"ע.

בין היתר תמצאו בקו:

לקיחת שתי פרקי תהלים ע"י אלפי המאזינים ברוב עם.

אמירת פיטום הקטורת ברוב עם.

שיחות ודרשות על נגיף ה'קורונה', מפי טובי הרבנים והמרצים.

ועוד ועוד.

חייגו כעת: 8416* | 03-30-88-88-5 שלוחה אפס.

שמעו ותחי נפשכם!

*8416

מוסדות אור תורת שלום - ע"ר
בראשות הרב יהודם יפת שליט"א

עם החלום שלך יכול להתאם

לסיים את הש"ס...

שיעור הדף היומי ב-'קו המאורות'

יחד עם כל בית ישראל,
מתחילים בלימוד דף היומי - מסכת ברכות
בקו המאורות - הקו העולמי ליהדות תימן.

שיעור מיוחד הנמסר בבהירות
ובשפה קצרה ברורה ונעימה

ע"י הרב **גד מעוז** שליט"א
מח"ס יגדיל תורה ועוד

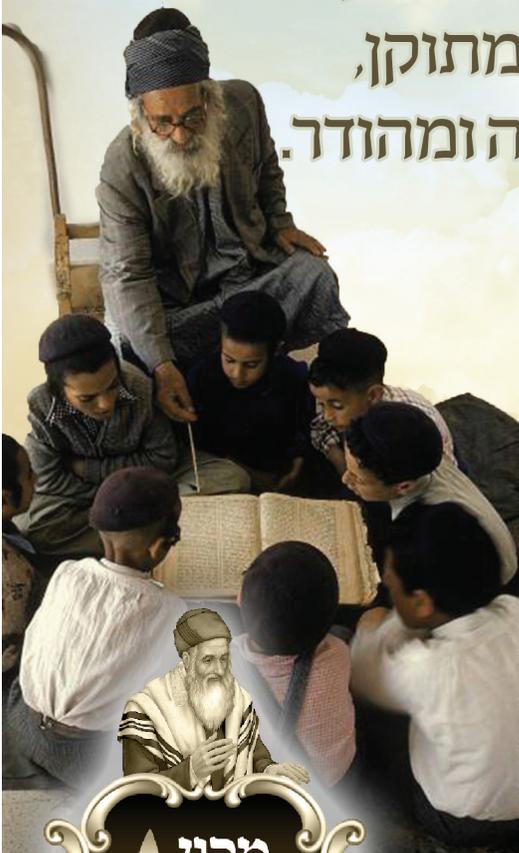
להאזנה חייגו כעת:
*8416 שלוחה 3

בחצי שעה ביום(!), ובשעות שנוחות לך(!), תזכה אי"ה לסיים את כל הש"ס כולו...

לשאלות בהלכה בכל שעות היממה - חייגו כעת: *8416 שלוחה 1

ההזדמנות שלך להיות שותף בהפצת תורת חכמי תימן!

מכון המאורות להוצאת כתבי רבותינו חכמי תימן
מזה שנים זוכה להוציא לאור להאדיר ולהפיץ את
תורת ומשנת חכמי תימן בארץ ובתפוצות
על ידי חכמי ורבני המכון שליט"א,
השוקדים לילות כימים על מלאכת הקודש על
מנת להוציא דבר נאה ומתוקן,
ספרי רבותינו בפורמט נאה ומהודר.

טול חלק והיה שותף

בהאדרת והפצת תורת רבותינו
מצוקי ארץ ושפתותיהם יהיו
דובבות בקבר להמליץ עליך לישועה
ולרחמים גדולים

**מכון
המאורות**

להוצאת כתבי רבותינו חכמי תימן

לפרטים ויצירת קשר - חייגו כעת:

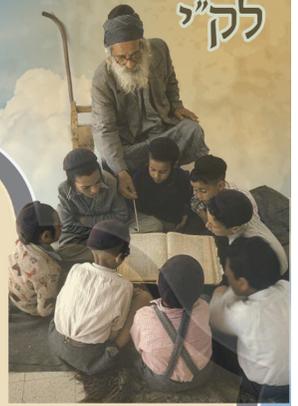
sm088302222@gmail.com | 1800-30-27-77

מכון
המאורות

להוצאת כתבי רבותינו חכמי תימן

יש לך אזכרה? זקוק לישועה או רפואה?

לפניך מספר אפשרויות להבאת הישועה אל תוך ביתך:

1. הנצח את שמות יקירך בספר מכורך לדורות עולם
בספרי המאורות הגדולים - רבותינו חכמי תימן זיע"א.

2. הקדש את יום לימוד התורה בהיכל ישיבת

'מאורות הרש"ש'

שע"י המרכז הרוחני העולמי ליהדות תימן.

3. הקדש את זכויות אלפי דקות לימוד התורה

על ידי מאות הלומדים מדי יום ביזמו בקו המאורות

הקו העולמי ליהדות תימן.

**ובזה תזכה לישועות גדולות,
ולהקדיש ולהנציח את שמות
היקרים לך לדורות עולם.**

לפרטים ויצירת קשר - חייגו כעת:

sm08830222@gmail.com | 1800-30-27-77